

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В.Н.КАРАЗИНА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ІВАНЦОВА ОКСАНА ВЯЧЕСЛАВІВНА

УДК 343.98 (477)

ДИСЕРТАЦІЯ

**«КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ОСОБЛИВОСТІ
РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У ГАЛУЗІ ЦУКРОВОГО ВИРОБНИЦТВА»**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза;
оперативно-розшукова діяльність
081 «Право»

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело
_____ О.В. Іванцова

Науковий керівник: Пчолкін Валерій Дмитрович, доктор юридичних наук,
професор.

Харків – 2018

АНОТАЦІЯ

Іванцова О. В. Криміналістична характеристика та особливості розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Харківський національний університет внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України, 2018.

Дисертація присвячена дослідженню криміналістичної характеристики та особливостей розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень та висновків, що відповідають ознакам наукової новизни роботи.

В економіці України галузь цукрового виробництва є стратегічно важливою галуззю сфери харчового виробництва, що має великий вплив на економічний стан суспільства та на продовольчу безпеку країни. Економічна криза, складна політична ситуація в східних регіонах країни, скорочення промислового використання цукру, зниження платоспроможності населення суттєво вплинули на галузь виробництва цукру в Україні. Аналіз ситуації, що склалась в економіці держави, свідчить про посилення впливу криміногенних факторів на стан економіки та перспективи її розвитку. У сфері харчового виробництва існують певні детермінанти, які традиційно поділяють на такі групи: соціально-економічні, організаційно-управлінські, правові, соціально-психологічні, технічні. Державою посилюється контроль за тінізацією економіки, корупційними проявами, шляхом реформування законодавства, створення нових та реорганізація існуючих контролюючих органів, зокрема Національного агентства з питань запобігання корупції, Національного антикорупційного бюро, Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, Державної аудиторської служби України, електронної системи державних закупівель «ПроЗорро».

Аналіз наукових підходів щодо криміналістичної класифікації економічних злочинів дає змогу дійти висновку, що в її основі знаходиться кримінально-правова класифікація злочинів. В основу класифікації злочинів, що вчинюються у галузі цукрового виробництва, мають бути покладені наступні елементи: а) об'єкт злочину – за місцем вчинення злочину (підприємства галузі виробництва цукру); за характером безпосереднього предмета посягання (цукрові буряки, цукор, а також кошти отримані за рахунок протиправної діяльності); б) об'єктивна сторона – специфіка способів вчинення злочинів у зазначеній галузі пов'язана з технологією цукроваріння та особливостями бухгалтерського обліку сировини (цукровий буряк) та готової продукції (цукор-пісок, цукор-рафінад); в) суб'єкт злочину – це посадові та матеріально-відповідальні особи цукровиробничих підприємств, що за своїми функціональними обов'язками мають доступ до коштів та матеріальних цінностей; г) суб'єктивна сторона – вчинені із задалегідь обдуманим умислом, з корисливим мотивом та організованою групою осіб.

Криміналістична характеристика злочинів економічної спрямованості, що вчиняються у галузі цукрового виробництва є науковою категорією, яка має важливе теоретичне та практичне значення для процесу розслідування, оскільки дозволяє сформулювати типові версії вчиненого злочину та визначити шляхи і способи їх перевірки. Аналіз наукових публікацій свідчить, що науковці, визначаючи поняття криміналістичної характеристики, роблять акцент на основних ознаках злочину, до яких відносять: спосіб вчинення злочину; сліди злочину; предмет посягання; особу злочинця; місце, обстановку та час вчинення злочину. До кореляційних зв'язків між елементами криміналістичної характеристики відносять наступні: а) місце злочину – особа злочинця; б) предмет посягання – особа злочинця; в) спосіб вчинення злочину – коло осіб, причетних до злочину. Знання особливостей технологічного процесу цукроваріння та способів вчинення злочинів має важливе значення для встановлення слідів злочину та особи злочинця.

Визначення організаційних засад і тактичних завдань впливає на ефективність та об'єктивність проведення досудового розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва. До організаційних основ відносяться: залучення

необхідних сил і засобів; налагодження взаємодії; планування; керівництво та координацію дій учасників розслідування. Тактичні завдання розслідування злочинів є певними орієнтирами в пізнавальній діяльності слідчого, що впливають на вибір методики розслідування і тактику слідчого на певному етапі. Під час розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва необхідно вирішувати як загальні задачі, що притаманні розслідуванню всіх видів злочинів, так і спеціальні задачі, серед яких виділяють: встановлення фактів переробки неврахованих цукрових буряків; виявлення прихованих надлишків цукру і пакувальних матеріалів; дотримання вимог технологічного процесу працівниками підприємства або встановлення фактів його порушення.

Особливу актуальність має питання дослідження слідчих ситуацій, що виникають під час розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва. Найбільш типовими слідчими ситуаціями є: а) затримання на місці злочину матеріально-відповідальних осіб, які викрали цукровий буряк або цукор; б) встановлення в ході ревізії недостачі сировини або готової продукції; в) виявлення неврахованого цукрового буряку та цукру на складах або підприємствах цукровиробничої галузі; г) встановлення фактів випуску недоброякісного цукру. Відповідно до наведених ситуацій можуть висуватись слідчі версії, зокрема, про особу злочинця, способи вчинення та приховування злочину, причини, що сприяють привласненням сировини і готової продукції. Висунення версій перебуває у прямій залежності від тієї чи іншої слідчої ситуації, що відображена в матеріалах кримінального провадження. Побудова версій складає основу планування, що перебуває в залежності від аналізу способів учинення злочинів і тих слідчих ситуацій, які виникають на початковому етапі розслідування.

Задля більшої ефективності протидії вчиненню кримінальних правопорушень на допомогу правоохоронним органам приходять інші органи державної влади, що мають контролюючі функції, чиї працівники мають глибокі знання специфіки певної галузі економіки та можуть надати допомогу при виявленні та розслідуванні економічних злочинів. Основним завданням

взаємодії є попередження, виявлення та розслідування кримінальних правопорушень, притягнення до встановленої законом відповідальності осіб, що їх учинили, відшкодування завданої шкоди, відновлення порушених прав та інтересів громадян і юридичних осіб. Вона створює необхідну передумову для своєчасного виявлення і розслідування економічних злочинів, зокрема на підприємствах галузі цукрового виробництва України. Крім того, значною є роль органів державного фінансового контролю у виявленні причин та умов, що сприяють вчиненню злочинів на підприємствах з виробництва цукру. Аналіз існуючого законодавства свідчить про необхідність приведення його у відповідність для більш ефективного контролю за використанням і збереженням державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів, ефективним використанням коштів та майна тощо, що в свою чергу знизить рівень злочинності у сфері економічної безпеки держави, а зокрема у галузі цукрового виробництва.

Ефективність досудового розслідування і судового розгляду кримінальних проваджень багато в чому залежить від законного, обґрунтованого, своєчасного призначення і якісного проведення слідчих (розшукових) дій на початковому етапі розслідування. При визначенні першочерговості слідчих (розшукових) дій важливо прогнозувати можливі результати проведення і відповідно до цього визначати їх найбільшу оптимальність. У дисертації висловлюються пропозиції щодо ефективного проведення огляду місця події, огляду документів, допиту, обшуку, слідчого експерименту, судової експертизи, які були відображені в методичних рекомендаціях, підготовлених та впроваджених у практичну діяльність підрозділів Національної поліції в Харківській області. Слідчі повинні враховувати особливості системи документообігу на підприємствах цукрової галузі, організацію технологічного та виробничого процесу цукроваріння під час проведення слідчих (розшукових) дій.

Негласні слідчі (розшукові) дії є різновидом слідчих дій, передбачених КПК України, що застосовуються компетентними особами для збирання,

дослідження, оцінювання та використання доказів під час досудового розслідування. Під час розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва доцільно проводити такі негласні слідчі (розшукові) дії: обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи ; спостереження за особою, річчю або місцем; аудіо-, відеоконтроль місця; негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження. Залежно від мети, на досягнення якої спрямовані ці дії, останні можуть бути класифіковані за трьома напрямками: 1) одержання даних, що можуть бути використані при доказуванні; 2) збір додаткових даних інформаційного характеру; 3) подолання (нейтралізація) протидії досудовому розслідуванню.

Контроль якості продукції неможливо здійснювати без вжиття ефективних заходів щодо її перевірки та дотримання виробниками нормативно-технічних документів. Інформативною слідчою дією під час розслідування злочинів є судова експертиза, яка спрямована на встановлення обставин справи шляхом проведення дослідження на основі спеціальних знань в науці, техніці, мистецтві чи ремеслі та дачі досвідченою особою висновку органам досудового розслідування або суду. В залежності від мети, етапу розслідування і слідчої ситуації під час розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва можуть бути призначені судово-товарознавча, судово-економічна (експертиза документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності), а також деякі інші види криміналістичних експертиз – почеркознавча, трасологічна, матеріалів, речовин і виробів (харчових продуктів). Проведення будь-якої експертизи в ході розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва повинно здійснюватися з урахуванням технологічного процесу та особливостей виробництва, постачання, зберігання цукру.

Практичне значення отриманих результатів, полягає в тому що в дисертації сформульовано та обґрунтовано теоретичні положення, висновки та пропозиції, які становлять науково-теоретичний інтерес та надалі можуть бути використані:

– у науково-дослідній сфері – для подальшої розробки теорії криміналістики, тактики та методики розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва;

– у практичній діяльності – як рекомендації, спрямовані на оптимізацію діяльності слідчих та оперативних підрозділів Національної поліції України під час розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва (акт про впровадження результатів дисертаційного дослідження у практичну діяльність слідчого управління ГУНП в Харківській області від 17.10.2017 р.);

– в освітньому процесі – під час викладання курсів «Криміналістика», «Кримінальний процес», «Судова експертиза», «Особливості кваліфікації та розслідування злочинів економічної спрямованості», підготовці підручників, навчальних та довідкових посібників, методичних матеріалів (акт про впровадження результатів дисертаційного дослідження в освітній процес Харківського національного університету внутрішніх справ від 30.08.2017 р.).

Ключові слова: галузь цукрового виробництва, криміналістична характеристика, тактичні завдання розслідування, слідчі ситуації, взаємодія, слідчі (розшукові) дії, судова експертиза.

SUMMARY

Ivantsova O.V. Criminalistic characteristics and peculiarities of investigation of crimes in the sphere of sugar production. – Qualification research paper, manuscript.

Dissertation for the degree of Candidate of Juridical Science in 12.00.09 «Criminal procedure and criminalistics, forensics, operative and search activity» (081 «Law»). – Kharkiv National University of Internal Affairs, the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. – Kharkiv, 2018.

The dissertation is devoted to the study of criminalistic characteristics and peculiarities of the investigation of crimes in the sphere of sugar production. As a result of the study, a number of new scientific provisions and conclusions, corresponding to the signs of scientific novelty of work, are formulated.

In the Ukrainian economy the sphere of sugar production is a strategically important branch of food production, which has a major impact on the economic situation of the country and on the country's food security. The economic crisis, the

difficult political situation in the eastern regions of the country, the reduction of industrial use of sugar by enterprises of the confectionery industry due to the decrease in the export of confectionery products, and the reduction of the solvency of the population have significantly affected the sugar industry in Ukraine. The analysis of the situation in the state's economy shows that the influence of criminogenic factors on the state of the economy and the prospects for its development are increasing. In the food industry, there are certain determinants that traditionally are divided into the following groups: socio-economic, organizational-managerial, legal, socio-psychological, and technical. The state controls the shadowing of the economy, corrupt manifestations, reforming the legislation, creating new ones and reorganizing existing supervisory bodies, in particular the National Agency on Corruption Prevention, the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine, the Specialized Anti-Corruption Prosecutor's Office, the State Audit Service of Ukraine, «ProZorro» Public Procurement System.

The analysis of scientific approaches to the criminalistic classification of economic crimes allows us to conclude that it is based on the criminal-law classification of crimes. The basis for the classification of crimes committed in the field of sugar production should be the following elements: a) the object of the crime - at the place of the crime (enterprises of the sugar industry); by the nature of the direct object of the attack (sugar beets, sugar, as well as funds received from illegal activities); b) the objective side - the specifics of the methods of committing crimes in the specified area is connected with the technology of sugar production and features of accounting of raw materials (sugar beet) and finished products (sugar, sugar refined); c) the subject of a crime is the officials and material responsible persons of enterprises of the sugar industry, which, in their functional duties, have access to funds and property values; d) the subjective side - committed with a deliberate intent, with an mercenary motive and organized by a group of individuals.

The criminalistic characteristics of economic crimes committed in the sphere of sugar production is a scientific category that has important theoretical and practical significance for the investigation process, since it allows to form typical versions of the crime and to determine the ways and means of their verification. Analysis of scientific

publications shows that scientists, defining the notions of criminalistic characteristics, emphasize the main features of the crime, which include: the way of committing a crime; traces of a crime; subject of encroachment; the person of the offender; place, situation and time of committing a crime. Correlations between the elements of criminalistic characteristics include the following: a) the place of the crime - the offender; b) the object of the offense - the offender; c) the method of committing a crime - a circle of persons involved in a crime. Knowledge of the features of the technological process of sugar production and methods of committing crimes is essential for establishing traces of a crime and the person of the offender.

The definition of organizational principles and tactical tasks of pre-trial investigation affects the effectiveness and objectivity of pre-trial investigation of crimes in the field of sugar production. Organizational basis include: the involvement of the necessary forces and means; the establishment of interaction; planning; management and coordination of actions of the participants in the investigation. Tactical tasks of investigation of crimes are certain orientations in the cognitive activity of the investigator, who influence the choice of methodology of investigation and tactics of the investigator at a certain stage. In the investigation of crimes in the sphere of sugar production, it is necessary to solve the general tasks inherent in the investigation of all types of crimes, as well as special tasks, among which are: the establishment of facts of processing of unrecorded sugar beet; detection of hidden surplus sugar and packaging materials; compliance with the requirements of the technological process by the employees of the enterprise or establishment of the facts of its violation.

Of particular relevance is the issue of investigating investigative situations that arise during the investigation of crimes in the sphere of sugar production. The most typical investigative situations are: a) the detention on the scene of materially responsible persons who stole sugar beet or sugar; b) the establishment during the audit lack of raw materials or finished products; c) the detection of unearned sugar beet and sugar in warehouses or enterprises of the sugar industry; d) establishment of facts of production of low-quality sugar. In accordance with the above situations, investigative versions may be based, in particular, on the perpetrator's identity, ways of committing

and concealing the crime, and the reasons for the appropriation of raw materials and finished goods. Presentations of the versions are in direct dependence on one or another investigative situation, which is reflected in the materials of the criminal proceedings. The construction of the versions forms the basis of planning, depending on the analysis of the methods of committing crimes and those investigative situations that arise at the initial stage of the investigation.

In order to more effectively counteraction to criminal offenses, law enforcement agencies come with other bodies of government that have control functions, whose employees have deep knowledge of the specifics of a particular economic sector and can assist in the detection and investigation of economic crimes. The main task of interaction is to prevent, detect and investigate criminal offenses, to bring to account the established responsibility of the persons who committed them, to compensate for the harm done, to restore the violated rights and interests of citizens and legal entities. It creates the necessary precondition for timely detection and investigation of economic crimes, in particular, in the enterprises of the sugar industry of Ukraine. In addition, the role of public financial control bodies in identifying the causes and conditions conducive to committing crimes in sugar production enterprises is significant. An analysis of existing legislation indicates the need to bring it into compliance for more effective control over the use and preservation of state financial resources, non-current and other assets, effective use of funds and property, etc., which in turn will reduce the level of crime in the field of economic security of the state, and in particular sugar industry.

The effectiveness of pre-trial investigation and judicial review of criminal proceedings largely depends on the legitimate, substantiated, timely appointment and quality conduct of investigative (search) actions at the initial stage of the investigation. In determining the priority of investigative (search) actions it is important to predict the possible results of the conduct and in accordance with this determine their greatest optimality. The dissertation deals with the effective conduct of the review of the place of the event, review of documents, interrogation, search, investigation of the experiment, forensic examination, which were reflected in the methodological

recommendations prepared and implemented in the practical activities of the units of the National Police in the Kharkiv region. Investigators should take into account the peculiarities of the document circulation system at the enterprises of the sugar industry, the organization of the technological and production process of sugar production during the conduct of investigative (search) actions.

Secret investigative (search) actions are a kind of investigative actions provided by the Criminal Procedure Code of Ukraine, which are used by competent persons for the collection, investigation, evaluation and use of evidence during pre-trial investigation. When investigating crimes in the sphere of sugar production, it is expedient to conduct the following secret investigative (investigative) actions: inspection of publicly available places, housing or other possession of a person; observing a person, thing or place; audio, video control of the place; Unauthorized receipt of samples required for comparative studies. Depending on the purpose to which these actions are directed, the latter can be classified in three directions: 1) obtaining data that can be used in the course of the proof; 2) collection of additional data of informational character; 3) overcoming (neutralizing) the counteraction to pre-trial investigation.

The quality control of products can not be carried out without effective measures for its verification and observance by manufacturers of normative and technical documents. Informative investigative action during the investigation of crimes is a forensic examination aimed at establishing the circumstances of the case by conducting research on the basis of special knowledge in science, technology, art or crafts, and giving an experienced person a conclusion to pre-trial investigation bodies or the court. Depending on the purpose, the stage of the investigation and the investigative situation during the investigation of crimes in the field of sugar production, forensic-economic, forensic examination of documents of accounting, tax accounting and reporting, as well as some other types of forensic examinations - handwriting, materials, substances and products (food products) can be appointed. Conducting any examination in the course of investigating crimes in the field of sugar production should be made taking into account

the technological process and the characteristics of the production, supply and storage of sugar.

The practical significance of the obtained results is that in the dissertation the theoretical positions, conclusions and propositions which form scientific-theoretical interest and can be used in the dissertation are formulated and substantiated.

- in the field of research - for the further development of the theory of criminology, tactics and methods of investigating crimes in the field of sugar production;

- in practical work - as recommendations aimed at optimizing the activities of investigators and operational units of the National Police of Ukraine during the investigation of crimes in the field of sugar production (act on the implementation of the results of the dissertation research into the practical activities of the Investigative Department of the National Police of Ukraine in Kharkiv Region from 17.10.2017);

- in the educational process - during the courses «Criminalistics», «Criminal Procedure», «Forensic examination», «Features of qualification and investigation of crimes of economic orientation», preparation of textbooks, educational and reference manuals, methodical materials (act on the implementation of the results of the dissertation research in the educational process of the Kharkiv National University of Internal Affairs from 30.08.2017).

Key words: sphere of sugar production; criminalistic characteristics of crime; tactical investigation tasks; investigative situations; interaction; investigative (search) actions; forensic examination.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Іванцова О. В. Організація взаємодії слідчих з органами державного фінансового контролю при виявленні злочинів на підприємствах галузі цукрового виробництва / О. В. Іванцова // Право і безпека. – 2016. – № 4 (59) 2015. – С. 83-89.

2. Пчолкін В. Д., Іванцова О. В. Криміналістична характеристика злочинів, що вчинюються у сфері економічної діяльності / В. Д. Пчолкін, О. В. Іванцова // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2016. – № 3 (74). – С.151-159.

3. Іванцова О. В. Особливості призначення та проведення судових експертиз в ході розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва / О. В. Іванцова // Науковий вісник публічного та приватного права : Збірник наукових праць. Випуск 6. – Т. 2. – К. : Науково-дослідний інститут публічного права, 2016. – С. 162-167.

4. Іванцова О. В. Особливості проведення слідчих (розшукових) дій в ході розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва / О. В. Іванцова // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції – 2017. – № 2. – С. 97-101.

5. Іванцова О. В. Особливості проведення окремих негласних слідчих (розшукових) дій під час розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва / О. В. Іванцова // Науковий вісник публічного та приватного права : Збірник наукових праць. Випуск 4. – К.: Науково-дослідний інститут публічного права, 2017. – С. 194-198.

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації у зарубіжних спеціалізованих виданнях:

6. Іванцова О. Детермінанти економічної преступності в сфері сахарного производства / О. Іванцова // Jurnalul juridic național: teorie și practică – 2017. – № 2 (24). – С. 187-191.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Іванцова О. В. The Criminalistical Characteristic of Crimes as one of the Grounds of Criminalistics in Ukraine / О. В. Іванцова // Проблеми сучасної

юридичної науки очима молодих учених: Матеріали Всеукраїнської конференції, Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого, м. Харків, 16 квітня 2015 р. – Харків: НЮУ ім. Ярослава Мудрого, 2015 – С. 24-26.

8. Іванцова О. В. Особливості виявлення злочинів, що вчиняються в сфері цукрового виробництва / О. В. Іванцова // Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави: Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції – Харків, ХНУВС, 2015 – С. 310-313.

9. Ivantsova O.V. Features of Detection of Crimes in Sugar Production Industry / O.V. Ivantsova // *Právna veda a prax: Výzvy moderných európskych integračných procesov – Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie – Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva, Bratislava, Slovenská republika, 27-28 novembra 2015* – S. 123-125.

10. Іванцова О. В. Питання реформування кримінального процесуального законодавства України в процесі євроінтеграції / О. В. Іванцова // *O nouă perspectivă a proceselor de integrare Europeană a Moldovei și Ucrainei: aspectul juridic : Materialele conferinței internaționale științifico-practice, 25-26- martie 2016 / com. org.: V. Bujor. – Chișinău : S. n., 2016 (Tipogr. «Cetatea de Sus»). – P. 188-191.*

11. Іванцова О. В. Особливості криміналістичної характеристики злочинів, що вчиняються у сфері економічної діяльності / О. В. Іванцова // *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженні молодих учених: Матеріали науково-практичної конференції (Харків, 17 трав. 2016 р.) – МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ – Харків, 2016. – С.82-86.*

12. Іванцова О. В. Особливості призначення та проведення судових експертиз в ході розслідування злочинів, що вчиняються у сфері економічної діяльності / О. В. Іванцова // *Priority a stratégie pre rozvoj právnej vedy vo svete vedy – Zborník príspevkov z medzinárodná vedeckj-praktická konferencia – Vysoká škola Danubius, Fakulta práva Janka Jesenského, Sládkovičovo, Slovenská republika, 28-29 októbra 2016* – S. 180-183.

13. Іванцова О. В. Особливості криміналістичної класифікації злочинів, що вчинюються у галузі цукрового виробництва / О. В. Іванцова // *Традиції та новації юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє : матеріали Міжнародної*

науково-практичної конференції (м. Одеса, 19 травня 2017 р.) У 2-х т. Т. 2 / відп. ред. Г.О. Ульянова. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2017. – С. 414-416.

14. Іванцова О. В. Тінізація економіки як детермінанта економічної злочинності у галузі цукрового виробництва в Україні / О. В. Іванцова // Актуальні проблеми правової науки і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції: Матеріали Х Міжнародної науково-практичної конференції (20-21 травня 2017 року, м. Суми) / Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ. – Суми : Видавничий дім «Ельдорадо», 2017. – С. 136-138.

15. Іванцова О. В. Роль органу державного фінансового контролю у протидії злочинності у галузі цукрового виробництва / О. В. Іванцова // Інноваційні наукові дослідження правового регулювання публічного адміністрування: Матеріали міжнародної наукової конференції (м. Люблін, Республіка Польща, 16–17 червня 2017 р.) – Ч. 2 – С.182-185.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

16. Особливості розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва [Текст] : наук.-метод. рек. / В.Д. Пчолкін, О.В. Федосова, О.В. Іванцова. – Харків : Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2017. – 76 с.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	17
ВСТУП	18
РОЗДІЛ 1. КРИМІНАЛІСТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ, ЩО ВЧИНЮЮТЬСЯ У ГАЛУЗІ ЦУКРОВОГО ВИРОБНИЦТВА	
1.1. Галузь цукрового виробництва як об'єкт криміналістичного дослідження	27
1.2. Криміналістична класифікація злочинів, що вчинюються у галузі цукрового виробництва	44
1.3. Криміналістична характеристика злочинів, що вчинюються у галузі цукрового виробництва	59
Висновки до розділу 1	78
РОЗДІЛ 2 ОРГАНІЗАЦІНІ ЗАСАДИ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У ГАЛУЗІ ЦУКРОВОГО ВИРОБНИЦТВА	
2.1. Організаційні засади та тактичні завдання розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва	81
2.2. Особливості слідчих ситуацій та формування версій під час розслідуванні злочинів, що вчинюються у галузі цукрового виробництва	97
2.3. Організація взаємодії слідчих з оперативними підрозділами та іншими контролюючими органами при виявленні та розслідуванні злочинів у галузі цукрового виробництва	113
Висновки по розділу 2	131
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ ДІЙ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У ГАЛУЗІ ЦУКРОВОГО ВИРОБНИЦТВА	
3.1. Особливості проведення першочергових слідчих (розшукових) дій в ході розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва	134
3.2. Особливості підготовки та проведення негласних слідчих (розшукових) дій в ході розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва	155
3.3. Особливості призначення та проведення судових експертиз в ході розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва	170
Висновки по розділу 3	187
ВИСНОВКИ	190
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	195
ДОДАТКИ	231

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ДЗЕ НП України – Департамент захисту економіки Національної поліції України

ДСТУ – Державний стандарт України

ЄРДР – Єдиний реєстр досудових розслідувань

ЄС – Європейський Союз

Закон № 2939 – Закон України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» від 26.01.1993 № 2939-ХІІ

КК України – Кримінальний кодекс України

КПК України – Кримінальний процесуальний кодекс України

МВС України – Міністерство внутрішніх справ України

Мінагрополітики – Міністерство аграрної політики України

НАЗК – Національне агентство з питань запобігання корупції

НПУ – Національна поліція України

ООН – Організація Об'єднаних Націй

ПАТ – публічне акціонерне товариство

ПрАТ – приватне акціонерне товариство

ПУП – Правила усталеної практики

САС – комісія Кодекс Аліментаріус

СБУ – Служба безпеки України

СОГ – слідчо-оперативна група

ТОВ – товариство з обмеженою відповідальністю

ТУ – Технічні умови

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Розвиток України як суверенної, демократичної і правової держави передбачає встановлення надійного заслону негативним явищам і чинникам, що реально загрожують безпеці країни. Актуальним завданням правоохоронних органів є захист економічних інтересів громадян, суб'єктів господарювання та держави від злочинних посягань. Політичні, економічні і соціальні перетворення останніх років в Україні, природно, не могли оминати продовольчу сферу, зокрема виробництво цукру. Вирішення проблеми продовольчої безпеки неможливо без вжиття ефективних заходів протидії злочинам, що вчинюються у галузі цукрового виробництва. Протягом останніх років проявляється стійка тенденція загального кількісного росту злочинів економічної спрямованості у продовольчій сфері, зокрема і у галузі цукрового виробництва. Майже половина виявлених злочинів проти власності, у сфері господарської та службової діяльності є тяжкими і особливо тяжкими. При цьому дуже високою є їх латентність.

За матеріалами статистичної звітності Генеральної прокуратури України у 2016 році виявлено 450 злочинів, з яких особливо тяжких – 16, тяжких – 200, середньої тяжкості – 91. Серед них злочинів, пов'язаних із привласненням, розтратою майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем – 115, злочинів, вчинених у сфері господарської діяльності – 92, службової діяльності – 60. Облікованими злочинами завдано матеріальних збитків на суму понад 1013 тис. грн, з яких 638,68 тис. грн відшкодовано.

Також протягом січня-листопада 2017 року виявлено 464 злочини, з яких особливо тяжких – 17, тяжких – 202, середньої тяжкості – 100. Злочинів, пов'язаних із привласненням, розтратою майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем – 139, а також 93 злочини вчинено у сфері господарської і 54 – службової діяльності. Облікованими злочинами завдано матеріальних збитків на суму понад 4099,61 тис. грн, з яких 3837,67 тис. грн відшкодовано.

Протидія злочинам економічної спрямованості, зокрема у галузі цукрового виробництва, вимагає вдосконалення відповідної методики їх розслідування, від формування якої залежить ефективність досудового розслідування.

У криміналістичній літературі дослідженням проблем методики розслідування окремих видів злочинів займалися такі вчені, як Л. І. Аркуша, В. П. Бахін, В. Д. Берназ, Р. С. Белкін, А. Ф. Волобуєв, М. В. Даньшин, В. А. Журавель, А. В. Іщенко, І. І. Когутич, О. Н. Колесніченко, В. О. Коновалова, В. П. Корж, В. В. Лисенко, В. Г. Лукашевич, Є. Д. Лук'янчиков, В. О. Малярова, Г. А. Матусовський, В. Д. Пчолкін, Р. Л. Степанюк, В. В. Тіщенко, К. О. Чаплинський, С. С. Чернявський, В. Ю. Шепітько, Б. В. Щур, О. О. Юхно та ін. Наукові здобутки вказаних учених стали методологічним підґрунтям дисертаційного дослідження, оскільки ними розроблено вагомі рекомендації і пропозиції щодо вдосконалення окремих методик розслідування злочинів, зокрема злочинів економічної спрямованості.

В умовах проведення правової реформи створено сучасну парадигму досудового розслідування. Кримінальний процесуальний кодекс України та внесені зміни до діючого законодавства передбачають нові підходи до виявлення та розслідування злочинів. А тому слідча практика повинна бути забезпечена новітніми теоретичними узагальненнями й практичними рекомендаціями щодо методики розслідування злочинів, зокрема і у галузі цукрового виробництва. Саме тому визначення криміналістичної характеристики та класифікації злочинів, що вчиняються у галузі цукрового виробництва, а також особливостей розслідування в сучасних умовах на рівні дисертаційного дослідження становить науковий інтерес. Це вказує на актуальність і своєчасність теми наукового дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності ОВС України на період 2015–2019 років, затвердженого наказом МВС України від 16.03.2015 № 275 (пункти 7.6, 7.18, 7.22 додатка 7); згідно із Пріоритетними напрямами наукових досліджень Харківського національного університету внутрішніх справ на період 2015–2019

років, схваленими на засіданні Вченої ради ХНУВС 23.02.2016 (пункт 7.29 протоколу № 2), а також науково-дослідної теми Харківського національного університету внутрішніх справ «Теоретичні та практичні основи формування і реалізації криміналістичних методик розслідування злочинів», зареєстрованою в Українському інституті науково-технічної і економічної інформації на 2014–2018 рр. за №0113U008198. Тему дисертації затверджено Вченою радою Харківського національного університету внутрішніх справ (протокол від 22.12.2015 №13).

Мета і завдання дослідження. Мета даного дисертаційного дослідження полягає у формуванні криміналістичної характеристики та визначенні особливостей розслідування злочинів економічної спрямованості у галузі цукрового виробництва, а також розробці пропозицій та рекомендацій спрямованих на удосконалення досудового розслідування. Для її досягнення необхідно вирішити такі завдання:

- дослідити стан злочинності та її детермінанти у галузі цукрового виробництва;
- окреслити наукові підходи щодо криміналістичної класифікації економічних злочинів, зокрема тих, що вчиняються у галузі цукрового виробництва;
- визначити особливості криміналістичної характеристики злочинів, що вчиняються у галузі цукрового виробництва і кореляційні зв'язки між її елементами;
- розглянути організаційні засади та тактичні завдання досудового розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва;
- встановити особливості слідчих ситуацій і формування версій під час розслідування злочинів, що вчиняються у галузі цукрового виробництва;
- дослідити питання організації взаємодії слідчих з оперативними підрозділами, контролюючими органами в ході розслідування злочинів, що вчиняються у галузі цукрового виробництва;

– охарактеризувати специфіку проведення першочергових слідчих (розшукових) дій з урахуванням особливостей розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва;

– визначити особливості підготовки та проведення негласних слідчих (розшукових) дій з метою найбільш швидкого, повного і неупередженого розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва;

– обґрунтувати можливості проведення судових експертиз у кримінальному провадженні щодо розслідування злочинів, що вчиняються у галузі цукрового виробництва.

Об'єктом дослідження є сукупність правовідносин, що виникають в ході досудового розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва.

Предмет дослідження складає криміналістична характеристика та особливості розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва.

Методи дослідження. Методами наукового дослідження обрано як загальнонаукові (діалектичний, історичний, системно-структурний аналіз), так і спеціальні (порівняльно-правовий, логіко-юридичний, функціональний, статистичний, моделювання, аналогія, економіко-правовий) методи пізнання. Діалектичний метод дозволив визначити предмет дослідження в процесі розвитку з урахуванням тих факторів, що впливають на його сутність (підрозділи 1.1-1.3). Історичний метод сприяв дослідженню процесу становлення та розвитку вчення про криміналістичну характеристику та криміналістичну класифікацію злочинів, типізацію слідчих ситуацій і слідчі версії (підрозділи 1.2, 1.3, 2.2.). Метод системно-структурного аналізу застосовувався під час розробки структури криміналістичної класифікації злочинів та елементів криміналістичної характеристики, а також аналізу кореляційних зв'язків між ними (підрозділ 1.2, 1.3). За допомогою порівняльно-правового методу здійснено аналіз кримінальних правопорушень економічної спрямованості, що вчиняються у галузі цукрового виробництва (підрозділи 1.1, 1.3). Аналогію використано під час встановлення подібності в деяких сторонах, властивостях, ознаках злочинів, які належать до категорії економічних, що вчиняються у галузі цукрового виробництва (підрозділ

1.3); статистичний метод дозволив показати динаміку вчинення злочинів (підрозділ 1.1); метод моделювання використано під час розробки алгоритму дій слідчого та оперативного працівника на стадії досудового розслідування (підрозділи 3.1, 3.2); економіко-правовий метод застосовувався для розробки пропозицій і рекомендацій щодо підготовки і проведення судово-економічної експертизи (підрозділ 3.3).

Положення та висновки дисертації ґрунтуються на нормах Конституції України; міжнародно-правових актів, ратифікованих Верховною Радою України; кримінального, кримінального процесуального законодавства України, інших законів та підзаконних нормативно-правових актах.

Інформаційну та емпіричну базу дослідження становлять: статистичні дані про стан та результати роботи правоохоронних органів за 2012–2017 роки; узагальнені результати вивчення 116 кримінальних проваджень, щодо злочинів у сфері виробництва цукру; 65 вироків судів, що розміщені в Єдиному державному реєстрі судових рішень, за кримінальними провадженнями розглянутої категорії; узагальнені дані анкетування 224 слідчих Національної поліції України.

Наукова новизна отриманих результатів обумовлена тим, що в дисертації, з використанням сучасних досягнень криміналістики, розроблено криміналістичну характеристику та розглянуто особливості досудового розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва, а також сформульовано рекомендації щодо її реалізації відповідно до чинного кримінального процесуального законодавства. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень та висновків, запропонованих особисто здобувачем. Основні з них такі:

вперше:

– досліджено стан злочинності у галузі цукрового виробництва та її детермінанти, висвітлено роль у протидії економічним злочинам підрозділів Національної поліції України, Національного агенства з питань запобігання корупції, Національного антикорупційного бюро України, Спеціалізованої

антикорупційної прокуратури, Державної аудиторської служби України, електронної системи державних закупівель «ПроЗорро»;

– охарактеризовано специфіку проведення першочергових слідчих (розшукових) дій з урахуванням особливостей розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва та надано рекомендації щодо проведення огляду місця події, огляду документів, допиту, обшуку, слідчого експерименту;

– визначено особливості підготовки та проведення судово-товарознавчої, судово-економічної (бухгалтерської), а також деякі інші види криміналістичних експертиз – почеркознавча, трасологічна, матеріалів, речовин і виробів (харчових продуктів) під час розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва;

удосконалено:

– криміналістичну характеристику злочинів у галузі цукрового виробництва та до її основних структурних елементів віднесено: спосіб вчинення злочину; сліди злочину; предмет посягання; особу злочинця; місце, обстановку та час учинення злочину. Зазначено, що на кореляційні зв'язки між елементами криміналістичної характеристики впливають особливості технологічного процесу виробництва цукру та способи вчинення злочинів;

– питання організації взаємодії слідчих з оперативними підрозділами та іншими контролюючими органами під час розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва і висвітлено роль органів державного фінансового контролю у виявленні причин та умов, що сприяють вчиненню злочинів;

– окремі питання, пов'язані з особливостями підготовки та проведення негласних слідчих (розшукових) дій в ході розслідування злочинів, що вчиняються у галузі цукрового виробництва, за результатами чого надано рекомендації слідчим та оперативним підрозділам Національної поліції України щодо алгоритму дій по їх проведенню;

дістали подальшого розвитку:

– розуміння, що в основу криміналістичної класифікації злочинів у галузі цукрового виробництва мають бути покладені наступні елементи: а) об'єкт злочину – за місцем вчинення злочину (підприємства галузі виробництва цукру);

за характером безпосереднього предмета посягання (цукрові буряки, цукор, а також кошти отримані за рахунок протиправної діяльності); б) об'єктивна сторона – специфіка способів вчинення злочинів пов'язана з технологією цукроваріння та особливостями бухгалтерського обліку сировини та готової продукції; в) суб'єкт злочину – це посадові та матеріально-відповідальні особи цукровиробничих підприємств, що за своїми функціональними обов'язками мають доступ до коштів та матеріальних цінностей; г) суб'єктивна сторона – вчинені із заздалегідь обдуманим умислом, з корисливим мотивом та організованою групою осіб.;

– організаційні засади розслідування, до яких віднесено залучення необхідних сил і засобів, налагодження взаємодії, планування, керівництво та координацію дій учасників розслідування, а також спеціальні завдання досудового розслідування злочинів, серед яких: встановлення фактів передачі у виробництво неврахованої сировини та її переробки; виявлення прихованих надлишків цукрових буряків, цукру і пакувальних матеріалів; дотримання вимог технологічного процесу або встановлення факту його порушення;

– характеристика слідчих ситуацій початкового етапу розслідування, серед яких: затримання на місці вчинення злочину матеріально-відповідальних осіб; встановлення в ході ревізії недостачі сировини або готової продукції; виявлення надлишків на складах; встановлення фактів виготовлення недоброякісного цукру, а також відповідно до наведених ситуацій висування слідчих версій про особу злочинця, способи вчинення та приховування злочину, причини, що сприяють привласненню сировини та готової продукції.

Практичне значення отриманих результатів. Сформульовані та обґрунтовані в дисертації теоретичні положення, висновки та пропозиції становлять науковий і практичний інтерес та надалі можуть бути використані:

– у науково-дослідній сфері – для подальшого удосконалення розробки теорії криміналістики, тактики та методики розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва;

– у практичній діяльності – як рекомендації, спрямовані на оптимізацію діяльності слідчих та оперативних підрозділів Національної поліції України під

час розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва (акт про впровадження результатів дисертаційного дослідження у практичну діяльність слідчого управління ГУНП в Харківській області від 17.10.2017 р.);

– в освітньому процесі – під час викладання курсів «Криміналістика», «Кримінальний процес», «Судова експертиза», «Особливості кваліфікації та розслідування злочинів економічної спрямованості», підготовці підручників, навчальних та довідкових посібників, методичних матеріалів (акт про впровадження результатів дисертаційного дослідження в освітній процес Харківського національного університету внутрішніх справ від 30.08.2017 р.).

Особистий внесок здобувача полягає в тому, що дисертаційне дослідження виконано на основі досліджень автора, а усі сформульовані в ньому положення й висновки обґрунтовані автором особисто.

У статті «Криміналістична характеристика злочинів, що вчинюються у сфері економічної діяльності» (В. Д. Пчолкін, О. В. Іванцова) - здобувачем проаналізовано існуючі наукові погляди щодо поняття криміналістичної характеристики та досліджено особливості її складових елементів, характерних для злочинів у сфері економічної діяльності.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційного дослідження були оприлюднені та обговорювались на міжнародних науково-практичних конференціях: «Проблеми сучасної юридичної науки очима молодих учених» (м. Харків, 16 квітня 2015); «Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави» (м. Харків, 20 листопада 2015); «Юридична наука та практика: виклики сучасних євроінтеграційних процесів» (м. Братислава, Словенська Республіка, 27-28 листопада 2015); «Нова перспектива європейської інтеграції Молдови і України: правові аспекти» (м. Кишинів, Молдова, 25-26 березня 2016); «Актуальні проблеми сучасної науки в дослідження молодих учених» (м. Харків, 17 травня 2016); «Пріоритетні завдання та стратегія розвитку юридичної науки в світі науки» (м. Сладковічево, Словенська Республіка, 28-29 жовтня 2016); «Актуальні проблеми правової науки і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції» (м. Суми, 20-21 травня 2017); «Традиції та новації юридичної

науки: минуле, сучасність майбутнє» (м. Одеса, 19 травня 2017); «Інноваційні наукові дослідження правового регулювання публічного адміністрування» (м. Люблін, Республіка Польща, 16-17 червня 2017).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження відображені в 6 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях з юридичних наук (із них 1 – у науковому фаховому виданні іноземної держави, 1 – у співавторстві) та 9 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Робота складається з титульного аркуша, анотації, змісту, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що включають у себе дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (302 найменування) та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 251 сторінку, із них основного тексту 178 сторінок.

РОЗДІЛ 1 КРИМІНАЛІСТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ, ЩО ВЧИНЮЮТЬСЯ У ГАЛУЗІ ЦУКРОВОГО ВИРОБНИЦТВА

1.1. Галузь цукрового виробництва як об'єкт криміналістичного дослідження

В економіці України галузь виробництва цукру є однією з базових, стратегічно важливих сфер харчового виробництва, яка впливає на економічний стан суспільства і на продовольчу безпеку країни. Цукрова промисловість об'єднує в єдину систему виробників елітного і фабричного насіння, цукрового буряку, насінневі заводи, цукрові заводи і сервісні підприємства галузі. На специфіку виробничого процесу впливає сезонний характер діяльності. Тривалість виробничого періоду – один з головних аспектів господарської діяльності цукрової промисловості, так як від нього залежать обсяги виробничих потужностей, розміщення підприємств і їх економічна ефективність.

Цукробурякове виробництво задовольняє потреби населення в цукрі та є джерелом фінансових надходжень до бюджету. Ресурси власного цукру з цукрових буряків в повному обсязі забезпечують потреби внутрішнього ринку та створюють експортний потенціал [95, с. 21-24].

У світі цукор виробляється в 150 країнах на понад 1,5 тис. заводах, що переробляють цукрову тростину і близько 1 тис. заводах, що переробляють цукрові буряки, з яких більше 800 заводів приходить на Європу [263, с. 14-17; 282, с. 143-148] (див. Додаток А).

Світове виробництво цукру за останні 60 років, збільшилося більш ніж у 4 рази. Якщо в середині ХХ століття співвідношення в загальних обсягах було 47:53 на користь цукру із цукрових буряків, то у 2016 р. – 82:18 на користь цукру з цукрової тростини. Як правило, три четверти виробленого цукру споживається

самими країнами-виробниками. Решта цукру поставляється на світові ринки і йде на створення запасів. Щороку світові запаси цукру зростають, чому сприяє відставання обсягів його споживання від обсягів його виробництва [282, с. 86].

Вступ України до Світової організації торгівлі та підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом ставить виробників цукру в умови, за яких конкуренція на світовому ринку цукру, особливо після відкриття ринку цукру ЄС для потужних світових експортерів, впливатиме на внутрішній ринок цукру. Слід враховувати той факт, що надлишковий цукор, який продається на світових біржах дотується експортними субсидіями країн членів ЄС. Збільшення виробництва в світі цукру з тростини більш дешевого порівняно з буряковим ставить вітчизняних виробників в нерівні умови на зовнішніх ринках [254].

Вітчизняна галузь цукрового виробництва за роки незалежності зазнала значних втрат. На початку 1991 року в Україні налічувалося 192 цукрових і 5 цукрорафінадних заводів з обслуговуючою інфраструктурою з більш ніж 60 підприємств. За обсягами виробництва бурякового цукру Україна до 1990 року займала перше місце в світі, виробляючи 13-20% світового обсягу виробництва бурякового цукру, а в окремі роки цей показник становив 22-23% [223, с. 72].

За даними Національної асоціації цукровиробників України «Укрцукор» в сезоні цукроваріння 2017/2018 р., який розпочався 30 серпня 2017 року, приймають участь 46 заводів. Станом на кінець листопада 2017 року вже виготовлено 1,62 млн т цукру та перероблено 11,41 млн т цукрового буряку. За оцінками НАЦУ «Укрцукор» прогноз виробництва цукру в 2017/2018 р. складає 2-2,05 млн т (див. Додатки В, Д).

В 2016 році в Україні виробництво цукру здійснювали 42 заводи (див. Додатки Б, Г). Всього з початку запуску 20 серпня 2016 року виробничого сезону 2016/2017 вироблено 2,008 млн т цукру з 13,66 млн т цукрових буряків, що на 40,5% більше показника 2015/2016 року, коли 36 заводів виробили 1429,37 тис. т цукру. У 2014/2015 році функціонували 48 заводів і вихід готової продукції склав 2,081 млн т. Частка цукру, виробленого в Україні, в світовому обсязі виробництва бурякового цукру за останні п'ять років склала лише 1%. У 2012 і 2013 роках зовнішньоекономічна діяльність в галузі виробництва цукру практично була відсутня, до того ж

спостерігалось від'ємне сальдо – Україна імпортувала цукру в 15 разів більше, ніж сама поставляла на світовий ринок. На тлі даних двадцятип'ятирічної давності ці цифри не виглядають оптимістично [94, с. 4; 281, с. 3; 280; 264, с. 35].

Такі показники свідчать про те, що економічна криза, складна політична ситуація в східних регіонах країни, скорочення промислового використання цукру підприємствами кондитерської галузі в зв'язку зі зменшенням експорту кондитерських виробів, зниження платоспроможності населення суттєво вплинули на галузь цукрового виробництва в Україні [149, с.187].

В країні практично не залишилося підприємств з виробництва цукру, які знаходяться у власності держави. Практично всі заводи перейшли в приватну власність і перетворилися з державних підприємств в товариства з обмеженою відповідальністю, публічні та приватні акціонерні товариства. А це означає ускладнення процесу контролю над виробництвом і функціонуванням підприємств з боку держави, що часто негативно позначається на стані галузі в цілому.

В останні роки в умовах кризи в Україні активізувалися негативні процеси в економіці – її тінізація, криміналізація фінансово-економічної сфери, розвиток економічної злочинності. Необхідно відзначити, що якісний склад економічної злочинності змінюється відповідно до змін, які відбуваються в легальному секторі економіки. Детермінанти економічної злочинності досить різноманітні і обумовлені істотними змінами в соціальному і економічному житті суспільства. Крім того, детермінанти економічної злочинності є найбільш динамічною системою, яка може змінитися навіть в короткі терміни, а тому вимагає постійного моніторингу.

Протягом останніх двох років спостерігається наступна динаміка виявлення економічних злочинів у сфері виробництва харчових продуктів (див. Додаток Є). У 2016 році виявлено 450 злочинів, з яких особливо тяжких – 16, тяжких – 200, середньої тяжкості – 91. Злочинів, пов'язаних із привласненням, розтратою майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем – 115, у тому числі 12 у великих та особливо великих розмірах. Що до сфери вчинення злочинів, то 92 злочини вчинені у сфері господарської

діяльності, 60 – службової діяльності. За результатами розслідування 125 кримінальних правопорушень особам повідомлено про підозру. 109 кримінальних проваджень направлені до суду з обвинувальним актом, 8 – з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності. 175 кримінальних проваджень закрито за ч. 1 п.п. 1, 2, 4, 6 ст. 284 КПК України. Облікованими злочинами завдано матеріальних збитків на суму понад 1013 тис. грн, з яких 638,68 тис. грн відшкодовано.

Також протягом січня-листопада 2017 року виявлено 464 злочини, з яких особливо тяжких – 17, тяжких – 202, середньої тяжкості – 100. Злочинів, пов'язаних із привласненням, розтратою майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем – 139, у тому числі 14 у великих та особливо великих розмірах. Що до сфери вчинення злочинів, то 93 злочини вчинені у сфері господарської діяльності, 54 – службової діяльності. За результатами розслідування 173 кримінальних правопорушень особам повідомлено про підозру. 152 кримінальних проваджень направлені до суду з обвинувальним актом, 8 – з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності. 101 кримінальне провадження закрито за ч. 1 п.п. 1, 2, 4, 6 ст. 284 КПК України. Облікованими злочинами завдано матеріальних збитків на суму понад 4099,61 тис. грн, з яких 3827,67 тис. грн відшкодовано [60; 61].

Під час аналізу звітів правоохоронних органів про кримінальні правопорушення, вчинені на підприємствах, установах, організаціях за видами економічної діяльності виявлено, що існуюча форма дає уявлення про загальну кількість злочинів у сфері виробництва харчових продуктів, однак побачити реальні цифри по різних галузях цієї сфери, зокрема й галузі цукрового виробництва, не є можливим. Вважаємо за необхідне рекомендувати правоохоронним органам під час складання звітності розширити перелік галузей економічної діяльності з метою деталізації статистичних даних.

Аналіз наукових публікацій свідчить про те, що питанням дослідження економічної злочинності та її детермінант присвячені роботи вітчизняних вчених, серед яких: К. В. Антонов, В. Т. Білоус, А.М. Бойко, В. В. Голіна, Б. М. Головкін,

О. Ф. Долженков, А. П. Закалюк, Б.Т. Кліяненко, Г. О. Кундеева, О. Г. Кальман, І. В. Маслій, Г. А. Матусовський, В. Л. Ортинський, Б.Й. Пасхавер, В. М. Попович, В. Д. Пчолкін, П. Т. Саблук, А. Ю. Чаменко та ін.

На думку науковців, якісний склад економічної злочинності змінюється слідом за змінами, які відбуваються в легальному секторі економіки [121, с. 117; 140, с. 174]. Аналіз ситуації, що в економіці держави ситуації свідчить про посилення впливу криміногенних факторів на стан економіки і перспективи її розвитку. Крім того, згідно з наукових публікацій, детермінанти економічної злочинності досить численні, різноманітні і обумовлені істотними змінами в соціальному і економічному житті суспільства. [163, с. 348; 270, с. 14]

Великий тлумачний словник української мови детермінантами злочинності (від лат. *Determinare* – «визначати») називає комплекси соціальних явищ, спільна дія яких породжує злочинність [99].

Науковці серед основних детермінантів економічної злочинності виділяють наступні: недосконалість українського законодавства; відсутність належного контролю за діяльністю бюрократичного апарату; низький рівень заробітної плати; розрив економічних зв'язків; зростання організованої злочинності; високі ставки оподаткування; недосконалість системи правового регулювання господарської діяльності; зuboжіння народу; розшарування населення на верстви; політична нестабільність; недостатнє фінансування бюджету; недосконалість системи державного контролю за підприємницькою діяльністю [92, с. 68; 163, с. 17; 63, с. 14-17].

У сфері харчового виробництва існують певні детермінанти, які кримінологи традиційно поділяють на такі групи: соціально-економічні, організаційно-управлінські, правові, соціально-психологічні, технічні. Вони притаманні і галузі цукрового виробництва.

Соціально-економічні детермінанти економічної злочинності. За своїм змістом економічні відносини досить різноманітні, оскільки обумовлені існуванням сфери фінансів, виробництва, обміну і розподілу матеріальних благ між різними суб'єктами господарської діяльності.

Загально визнано, що економічна діяльність впливає на якість життєдіяльності всього суспільства. Пов'язані з економічними відносинами об'єктивні протиріччя між потребами і можливостями суспільства знаходять своє відображення в соціальних конфліктах, протиріччях, девіантну поведінку, в тому числі і злочинному. Економічна злочинність органічно пов'язана з ринковими відносинами, основою яких є приватна власність і ідея вільного підприємництва.

Організаційно-управлінські детермінанти економічної злочинності. До них відносять всі ті протиріччя, які склалися на сучасному етапі управління економікою з боку державних структур – наявність розширених управлінських, розпорядчих та контролюючих повноважень центральних і місцевих органів влади щодо оренди державного майна, фондового ринку, фінансування державних цільових програм, проведення тендерних процедур під час державних закупівель цукру, визначення переможців торгів, розпорядження коштами державного та місцевих бюджетів, наданні пільг, субсидій, субвенцій, дотацій, кредитів, переваг при укладенні договорів, а також в надмірному адмініструванні ціно- та тарифоутворення. До цього переліку також слід додати умови, які стримують розвиток підприємництва (значна кількість бюрократичних процедур при реєстрації, отриманні дозволів, надання звітності, проходження митного, валютного, екологічного, санітарного та інших видів контролю); неналежна організація бухгалтерського обліку на підприємствах цукрової промисловості різних форм власності; низька якість підбору і розстановки кадрів на керівні і матеріально відповідальні посади; неналежний контроль і охорона товарно-матеріальних цінностей; незабезпечення контролю за виконанням законів у сфері запобігання і протидії корупції; низький рівень взаємодії контролюючих і правоохоронних органів щодо виявлення порушень закону і відкриття кримінальних проваджень [122, с. 128; 217, с. 39].

В сучасних умовах, державні органи, зіткнувшись з наростаючими економічними проблемами, досить часто проводять тільки косметичну реорганізацію структури управління економікою. Це призводить до поглиблення економічних проблем, втрати контролю над динамікою соціально-економічних

процесів, що може стати причиною інфляції, дефіцитів державного бюджету, обвального зростання цін.

В таких умовах фактично безконтрольно діють керівники та посадові особи управлінських і господарських структур, в розпорядженні яких знаходяться державне майно, сировину, трудові, матеріальні та фінансові ресурси, готова продукція, які вільно реалізуються ними через різноманітні комерційні структури. Все це підриває довіру населення в законність діяльності органів державної влади, як в центрі, так і на місцях, породжує стійкий правовий нігілізм, який є одним з основних криміногенних факторів.

Необхідно звернути увагу на те, що не тільки невтручання держави, але тотальний контроль над економікою має негативні наслідки. Так, якщо держава не втручається в економіку, перекладає її регулювання на ринкові механізми, все це призводить до кризи, безробіття, соціальних і політичних проблем. А тотальне державне регулювання призводить до недовиробництва, обвального дефіциту, інфляції.

Правові детермінанти економічної злочинності. Нестабільність законодавчої бази, фрагментарність правового регулювання, величезна кількість діючих нормативно-правових актів (законів спеціальної дії і підзаконних нормативно-правових актів); нормативна невизначеність щодо закріплення єдиних для всіх учасників економічних відносин умов і порядку ведення господарської діяльності та розрахунків за споживану продукцію; незабезпеченість законів дієвими механізмами реалізації - все це становить систему правових детермінант економічної злочинності [122, с. 133].

Недоліки законодавчого регулювання економічної діяльності викликають парадоксальну ситуацію, при якій законодавча база замість того, щоб створювати надійне правове поле і забезпечувати дотримання режиму законності в сфері економічних відносин, стає одним з факторів, які дестабілізують цей процес. В першу чергу це стосується тих законів і підзаконних нормативно-правових актів, які мають декларативний, абстрактний характер і не можуть бути перешкодою на шляху зростання економічної злочинності.

Крім того, негативними факторами, які сприяють зростанню правового нігілізму серед суб'єктів господарювання, чиновників держапарату і окремих громадян, є суперечливість, внутрішня неузгодженість, безсистемність механізмів реалізації нормативно-правових актів. Досить часто виникає ситуація, коли окремі закони і підзаконні акти є неузгодженими між собою. У таких актів відсутня чітка регламентація дії посадових осіб і їх відповідальності за невиконання або неналежне виконання своїх обов'язків. Це дає можливість злочинцям лавірувати між протилежними нормами законів, використовувати в свою користь прогалини в законодавстві, а корумпована частина чиновників сприяє цьому. Крім того, поширенню економічної злочинності сприяють низький рівень правової та економічної культури населення.

Відсталість законодавчої бази впливає на якість регулювання економічних відносин. Без актуальною нормативно-правової бази не може успішно функціонувати жодна галузь сфери харчового виробництва. Для виробництва цукру високої якості першочерговим завданням є забезпечення галузі цукрового виробництва нормативною документацією, гармонізованою відповідно до вимог комісії Кодекс Аліментаріус (САС) і міжнародних стандартів, а також розробка проектів технічних регламентів, які ґрунтуються на директивах ЄС, на весь бурякоцукровий комплекс України [112, с. 196].

З метою гармонізації нормативних документів (стандартів) на продукцію бурякоцукрової галузі з міжнародними та європейськими працює технічний комітет ТК-56 «Цукор та крохмале-патокові продукти». Станом на сьогодні в Україні у галузі цукрового виробництва діє 36 державних стандартів. Проте рівень їх гармонізації є дуже низьким. В цілому по харчовій галузі стандарти щодо методів контролю за якістю та безпечністю продукції гармонізовані зі стандартами ISO (91,2%) та EN (8,8%). Що стосується стандартів у цукрові галузі, які стосуються термінів та визначення понять, умов зберігання та транспортування, маркування, пакування, вимог безпеки праці, то гармонізація на жаль відсутня.

Серед законодавчих документів Європейського Союзу щодо оцінки якості цукру і методів його контролю виділяють такі: Постанова Комісії ЄС № 1265/69

від 1 липня 1969 року про встановлення методів контролю якості цукру [56]; Постанова Ради ЄС № 793/72 про визначення норм якості білого цукру [59]; Регламент Ради ЄС № 1260/2001 від 11 грудня 1973 року про наближення права в державах-учасниках Союзу на деякі різновиди цукру, призначені для використання в їжі [57]; Регламент Ради ЄС № 1785/81 від 30 червня 1981 року про спільну організацію ринку у цукровому секторі [58].

Стандарти та інші нормативні документи комісії Кодекс Аліментаріус є рекомендованими Продовольчою і сільськогосподарською організацією ООН та Всесвітньою організацією охорони здоров'я ООН для урядів держав і є цінними саме з цього погляду, але вони набувають чинність в країні тільки після їх гармонізації.

Соціально-психологічні детермінанти. Інтенсивність дії криміногенних факторів в значній мірі залежить від емоційного і психологічного стану людини, рівня його матеріального забезпечення і правосвідомості. Будь-яке нехтування правами і інтересами населення, особливо в економічній сфері, викликає моментальну реакцію, яка нерідко виражається в протиправних діях.

Технологічні детермінанти. До них відносять недоліки в організації і технології виробництва цукру; упущення в обліку та рух матеріальних цінностей; недоліки планування поставок на виробництво сировини і матеріалів; застосування завищених норм природних втрат, а також бракованої продукції; неконтрольовані норми використання сировини (цукрові буряки, а також цукрове сорго, сахарний очерет і цукровий клен); недосконалість первинної облікової документації і т.д. Такі обставини використовується злочинцями на різних етапах виробництва при здійсненні розкрадань цукру. Так, створюючи надлишки сировини, злочинці або викрадають його, або виготовляють з нього невраховану продукцію, яку потім реалізують. Ще одним варіантом отримання прибутку є реалізація побічних продуктів виробництва цукру – буряковий жом, меляса, фільтраційний осад.

Крім вищезазначених детермінант на розвиток економічної злочинності в значній мірі впливає тінізація економіки. «Тіньова» економіка є прихованою від держави економічною діяльністю фізичних та юридичних осіб. Вона виступає

одним з джерел фінансування організованих злочинних формувань, основою економічної злочинності.

Через приховану економічну діяльність держава недоотримує значні суми доходів. Однак не менш катастрофічні наслідки тіньової економіки для морального клімату в країні, оскільки вона впливає на свідомість громадян, породжуючи соціальний песимізм і депресію. Втрата великими секторами економіки потенціалів криє в собі небезпеку для майбутнього України. За різними даними, сьогодні тіньовий сектор економіки становить понад 60%. Половина населення країни отримує незареєстровані доходи, що сприяє вилученню значних коштів з виробництва і стає причиною їх відтоку з бюджету і цільових фондів. Необхідно відзначити той факт, що «тіньова» економіка, наслідком якої є економічна злочинність, існує у будь-якій державі. Питання лише в тому, наскільки великою є її частка [160, с. 136-138; 169, с.3-21].

Для подолання кризових явищ з метою призупинення спаду виробництва цукру та створення регульованого ринку Верховна Рада України 17 червня 1999 року прийняла Закон України № 758-XIV «Про державне регулювання виробництва і реалізації цукру», яким передбачено: державне регулювання обсягів вирощування цукрових буряків; призначення уповноважених органів, які мають здійснювати регулювання виробництва і реалізації цукру, закупівлю його для задоволення державних потреб; квотування; встановлення мінімальних цін на цукор та цукрові буряки; попереднє фінансування витрат виробників цукру та цукрових буряків; ліцензування оптової торгівлі цукром на вітчизняному ринку та реалізація його за межі України [10].

Найпроблемнішими питаннями цукрової галузі, які потребують нині законодавчого врегулювання, є питання захисту внутрішнього ринку цукру та національного товаровиробника, реалізація цукру, виробленого понад квоту «А», збереження й удосконалення механізму квотування виробництва та поставки цукру на внутрішній ринок.

Головними інструментами регулювання ринку цукру як в Україні, так і в переважній більшості країн, що виробляють буряковий цукор, у тому числі у

країнах Європи, є квоти. Введення механізму квотування зумовлено перевиробництвом, так само як і дефіцитом цукру. Встановлення квот на виробництво та поставки цукру на внутрішній ринок сприяє збалансуванню попиту та пропозиції. Квотування виробництва цукру як стимулюючий механізм забезпечує дієвість контролю з боку центральних та регіональних органів за виконання зобов'язань цукрових заводів та бурякосійних господарств.

У світі існують квоти «А», «В» і «С». Квота «А» – це обсяг поставки цукру, необхідний для внутрішнього споживання країни, квота «В» – це обсяг цукру, який реалізується на світовому ринку за міжнародними договорами і є резервом для поповнення квоти «А», а квота «С» – це обсяг цукру, що реалізується товаровиробниками на зовнішньому ринку за вільними цінами.

Звичайно, квота певною мірою обмежує діяльність господарських суб'єктів цукробурякового виробництва. Але таке обмеження забезпечує водночас стабільність та ефективність функціонування бурякосійних господарств і цукрових заводів, легалізує й дисциплінує поведінку гравців на ринку цукру і в кінцевому підсумку – задоволення потреб споживачів. Це інструмент гарантії продовольчої безпеки та беззбиткового національного виробництва.

Використання квоти «А» потребує врахування наступних показників: науково обґрунтовані норми споживання цукру; очікувані залишки цукру станом на 1 вересня поточного року; обсяги цукру, що можуть бути реалізовані протягом одного року з урахуванням попиту внутрішнього ринку; роздрібна ціна на цукор; обсяги виробництва цукру в середньому за останні 5 років; обсяги імпортування цукру та цукровмістних продуктів, цукрозаамінників та підсолоджувачів; рівень попиту на цукор.

На виконання положень Закону України «Про державне регулювання виробництва і реалізації цукру» відповідними постановами Кабінету Міністрів України щорічно встановлюються граничні розміри квоти поставки цукру на внутрішній ринок [10].

Квота поставки цукру на внутрішній ринок (квота «А») – максимальна кількість цукру для поставки на внутрішній ринок з 1 вересня поточного року до 1

вересня наступного року для задоволення внутрішніх потреб. До змін Закону в листопаді 2006 року, крім квоти «А» існували також квота «В», обсяги якої були призначені для поставки за межі України відповідно до міжнародних договорів, та квота «С», яка призначалась для виробників цукру, що вироблений понад квоти «А» та «В» і призначений для реалізації за межами України. У процесі вступу України до Світової організації торгівлі, на вимогу учасників цієї організації, положення про встановлення квот «В» та «С» були скасовані внесеними змінами до Закону.

Вищезазначеним Законом щорічно державою затверджуються також мінімальні ціни на цукрові буряки, які поставляються для виробництва цукру квоти «А», та на цукор квоти «А»:

- мінімальна ціна на цукор – нижня межа ціни при укладенні угод купівлі-продажу на внутрішньому ринку України в обсягах квоти «А»

- мінімальна ціна на цукрові буряки – нижня межа ціни при укладенні угод купівлі-продажу цукрових буряків для виробництва цукру в межах квоти «А».

Так, постановою Кабінету Міністрів України від 18.01.2017 № 22 «Про державне регулювання виробництва цукру та цукрових буряків» було затверджено мінімальні ціни на цукрові буряки у розмірі 633,1 грн за тонну та на цукор із цукрових буряків – у розмірі 9172,57 грн за тонну на період з 1 вересня 2016 до 1 вересня 2017 року. Мінімальні ціни повинні встановлюватися на рівні, що забезпечує прибутковість виробництва відповідних видів продукції [14].

Недосконалість механізму державного регулювання внутрішнього ринку, неконтрольованість функціонування ринку цукру, відсутність повного обліку операцій із його реалізації, неконтрольоване (понад встановлену квоту) надходження цукру на внутрішній ринок часто призводять до різкої зміни кон'юнктури ринку, до перенасичення внутрішнього ринку та демпінгових процесів, зниження оптово-відпускних цін на цукор до рівня, який не покриває витрат на його виробництво [244, с. 42-46].

У лютому 2015 року Міністерство аграрної політики України розробило законопроект про внесення змін до Закону України «Про державне регулювання виробництва і реалізації цукру». Мінагрополітики України запропонувало

скасувати мінімальні ціни на цукор і цукровий буряк, щоб дати можливість виробникам реалізовувати продукцію відповідно до кон'юнктури ринку [11].

У пояснювальній записці автори законопроекту зазначили, що механізм державного регулювання ринку цукру був введений в законодавство з метою недопущення падіння цін реалізації цукру на внутрішньому ринку нижче економічно обґрунтованого рівня і запобігання подальшого занепаду галузі цукрового виробництва. Однак на практиці цукрові заводи виробляють продукцію в обсязі, який значно перевищує потреби внутрішнього ринку. Це призводить до реалізації цукру за цінами нижче законодавчо встановленого рівня. При профіцит цукру на ринку спостерігається значне зниження обороту фінансових засобів в цукровій галузі, затримка виплат в бюджет і державні цільові фонди, постачальникам, працівникам підприємств. У перспективі така ситуація може призвести до широкомасштабної тінізації ринку цукру в Україні, втрати потенціалу галузі цукрового виробництва, скорочення виробничих потужностей і робочих місць навіть на провідних модернізованих підприємствах. Рішення даної проблеми автори законопроекту бачили у скасуванні мінімальної ціни на цукор і цукровий буряк і введенні ринкової моделі її формування з метою встановлення стимулів для збереження і розвитку цукрової галузі України завдяки наданню підприємствам можливості реалізовувати продукцію за економічно обґрунтованими цінами в умовах вільної конкуренції на ринку.

На жаль цей законопроект був знятий з розгляду, а в Україні продовжує існувати мінімальна ціна, нижче за яку виробникам заборонено продавати цукор. За порушення цієї норми органами Державної фіскальної служби України на підприємства накладають штрафні санкції.

Крім того в дослідженнях проблеми тіньової економіки все ще не вирішеними залишаються такі питання як відсутність детального публічного аналізу походження капіталу посадових осіб вищих органів влади; жорстке розділення, передбачене законодавством, бізнесу та гілок влади; непрозора, напівтіньова приватизація підприємств України і проведення тендерних процедур; відсутність інвестиційної прозорості; економічно і соціально

необґрунтована податкова політика в Україні; тіньові і комерційні біржі праці; виведення капіталу з країни [213, с. 168].

Останнім часом в Україні почалися суттєві реформи. Так, з метою забезпечення прозорості процесу державних закупівель, підвищення довіри бізнесу і протидії корупції в 2015 році було створено державне підприємство «ПроЗорро», яке належить до сфери управління Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [28; 27; 158, с. 188-191].

«ПроЗорро» – електронна система державних закупівель, яка прийшла на зміну паперовим державними тендерами. Про цілі системи говорить навіть сама назва підприємства – «ПроЗорро», яке співзвучне з українським словом «прозора». Зараз говорити про те, наскільки вдалося втілити ідею прозорості державних закупівель ще досить рано. Підприємства тільки починають працювати з цією системою, проводяться семінари та лекції з навчання використання системи при проведенні тендерних закупівель. Має минути кілька років, щоб процес став налагодженим.

Ще одним кроком протидії корупції стало створення трьох спеціалізованих антикорупційних органів: Національного агентства з питань запобігання корупції – центрального органу виконавчої влади із спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує антикорупційну політику [15]; Національного антикорупційного бюро - державного правоохоронного органу, на який покладається функція попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових корупційних правопорушень [4]; Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, яка є самостійним структурним підрозділом Генеральної прокуратури України [19].

Крім того, в Україні створені Єдиний державний реєстр декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та Єдиний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення. Вперше державні службовці будуть звітувати за минулий 2016 рік не паперовою декларацією, яку раніше могли бачити виключно контролюючі

органи, а шляхом електронного декларування майна та доходів. Таким чином звичайні громадяни отримали можливість самостійно і безперешкодно бачити суми доходів чиновників, а спеціалізовані антикорупційні органи – можливість використовувати задекларовані дані для ініціювання перевірки джерел доходів.

Звичайно, система ще працює не ідеально, оскільки до кінця терміну подачі декларацій (законом цей термін встановлений до 1 квітня) сайт постійно перевантажений, сервери не справляються з величезним потоком інформації, реєстр часто не працює, неможливо ні завантажити свою декларацію, ні переглянути чужу. Поки ще не до кінця зрозумілий механізм перевірки декларацій – чи будуть перевіряти всі 1,5 млн (саме стільки очікують в НАЗК) декларацій, або ж буде відбуватися вибіркова перевірка, і якщо так, то за якими критеріями будуть відбиратися декларації. У процесі подачі е-декларацій у громадян виникають питання, за якими вони звертаються до територіальних органів юстиції та НАЗК. Однак ці органи часто дають суперечливі роз'яснення, що ще більше ускладнює роботу з Реєстром. Не до кінця зрозумілий також механізм дій НАЗК на випадок виявлення невідповідності реальних даних з інформацією, поданою в деклараціях. Цей рік виявить всі помилки і недоліки в нововведеннях, однак не можна не погодитися з тим, що були зроблені величезні кроки у протидії корупції і, як наслідок, тінізації економіки країни.

Як вже зазначалося раніше, в Україні практично не залишилося державних цукрових заводів. Всі підприємства, що виробляють цукор, придбали форми товариств з обмеженою відповідальністю, публічних та приватних акціонерних товариств. У зв'язку з цим не представляється можливим виробляти державний контроль і моніторинг використання коштів підприємствами. У випадку з державними підприємствами таким контролем займаються органи державного фінансового контролю, а саме Державна аудиторська служба України – орган, створений шляхом реорганізації в кінці 2016 року Державною фінансовою інспекцією України. Проведення фінансово-господарських ревізій та аудиторських перевірок підприємств дозволяє виявити і усунути порушення законодавства, запобігти вчиненню нових злочинів, а також скорегувати роботу підприємств [159, с. 182-185].

Однак у випадку з ТОВ, ПАТ і ПрАТ ситуація ускладнюється. Самостійно перевірити їх діяльність органи державного фінансового контролю не мають правових підстав, так як такі підприємства не є їх підконтрольними об'єктами. Єдиний можливий випадок виходу фахівців на такий об'єкт – це залучення їх в якості експертів під час проведення перевірочних та оперативно-розшукових заходів правоохоронними органами. У зв'язку з цим взаємодія між правоохоронними органами та органами державного фінансового контролю відіграє велику роль. З огляду на створення нового контролюючого органу для повноти та ефективності результатів роботи необхідно привести у відповідність існуючу нормативно-правову базу, яка регулює взаємодію між правоохоронними органами та органами державного фінансового контролю [150, с. 83-88].

Ще одним варіантом виходу державного контролюючого органу на підприємства приватного сектора економіки є проведення зустрічних звірок під час ревізії державного підприємства, в разі якщо були укладені договори між ними для встановлення повноти і правильності витрачання бюджетних коштів. Однак в даному випадку буде відбуватися перевірка діяльності не приватного підприємства, а державного. Крім усього іншого, в більшості випадків, фахівцям органу державного фінансового контролю приватні підприємства відмовляють у допуску на територію та до документів, про що складається відповідний акт. Така тенденція свідчить про те, що їм є, що приховувати. І на жаль, судова практика у спорах про зобов'язання допуску до проведення зустрічних звірок складається не на користь контролюючого органу.

У сфері економічної діяльності вчені виділяють три основні сучасні тенденції: посилення організованого характеру економічної злочинності, що пов'язано з проявами елементів корупції; зрощування економічної і загальнокримінальної злочинності; посилення міждержавного та міжрегіонального характеру злочинної діяльності [245, с. 153]. За монопольне здійснення певного виду злочинної діяльності на об'єктах галузі цукрового виробництва ведеться безкомпромісне протистояння. Щоб вистояти в боротьбі з суперниками, злочинним угрупованням необхідні згуртованість і внутрішня

дисципліна. Крім того, високий рівень організованості і зв'язок з окремими представниками владних структур дозволяють нейтралізувати різні форми соціального контролю [90, с. 27].

Останнім часом боротьба стала набувати нових, часом жорстоких форм, із застосуванням насильницьких дій, навіть із фізичним усуненням конкурента. Експерти вважають, що можливість подальшого загострення ситуації і повернення так званих «дев'яностих» не виключена. І оскільки галузь виробництва цукру є важливою частиною економіки України, члени організованих злочинних груп прагнуть увійти в урядові структури і управлінські ланки і впливати на ключові питання галузі з метою отримання надвисоких доходів. Така ситуація призводить до того, що злочинний бізнес починає гальмувати нормальний розвиток галузі цукрового виробництва, відлякує як національних, так і зарубіжних інвесторів, підвищує темпи інфляції.

Підсумовуючи вищевикладене слід зазначити, що до основних детермінант злочинності у галузі цукрового виробництва відносяться: неефективне і несправедливе розподілення національних багатств і сукупного суспільного продукту; недостатнє фінансування контролюючих органів, в тому числі правоохоронних, що в свою чергу викликає зниження ефективності роботи прокуратури, поліції, втрата ними досвідчених, кваліфікованих кадрів; розшарування населення, інтенсивне зростання соціальної нерівності, ідеологічну кризу; недосконалість законодавства, яке певною мірою зумовлено прорахунками і проникненням кримінальних елементів у владні структури.

Як наслідок, під час аналізу та оцінки криміногенної обстановки ступеня та масштабів криміналізації галузі цукрового виробництва необхідно врахувати сукупність усіх вищеперелічених факторів. Протидія злочинам у галузі цукрового виробництва вимагає підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів з урахуванням особливостей функціонування даної галузі економіки в умовах сучасності.

1.2. Криміналістична класифікація злочинів, що вчинюються у галузі цукрового виробництва

Ефективність протидії злочинам економічної спрямованості значною мірою залежить від поглибленого вивчення й аналізу комплексної характеристики цих злочинів та їх класифікації. Без логічно обґрунтованої криміналістичної класифікації злочинів побудувати систему окремих криміналістичних методик неможливо. Науковці вважають, що у якості підстав для криміналістичної класифікації злочинів застосовуються як кримінально-правові, так і криміналістичні критерії. Це дозволяє розробляти досить гнучкі, найбільш пристосовані до слідчих ситуацій, наближені до потреб практики методики розслідування. При цьому кримінально-правові дані, що витікають з формули закону, об'єктивно відіграють основну роль. А самі криміналістичні підстави поділу тією чи іншою мірою обов'язково пов'язані з різного роду кримінально-правовими категоріями [296, с. 337-345; 300, с. 128-129].

Об'єктом дослідження у галузі цукрового виробництва можуть бути різноманітні злочини економічної спрямованості. Питання поняття злочинів економічної спрямованості і досі залишається у юридичній літературі дискусійним. Кримінальному кодексі України не дає визначення поняттю «економічний злочин», «злочин у сфері економіки», «злочин економічної спрямованості». Однак, незважаючи на відсутність чітко визначеного поняття, в офіційних колах, законодавчих актах та документах вживаються такі терміни, як «злочини у сфері економіки», «злочини економічної спрямованості», «злочинність у сфері економічних відносин», «економічні злочини», «злочини у сфері економічної діяльності». Це свідчить не лише про наукове, а й про законодавче визнання доцільності виділення таких злочинів [89, с. 68]. Саме тому вважаємо за необхідне зробити спробу розкрити як наукові погляди, так і думки практиків на поняття та сутність злочинів економічної спрямованості.

Злочини економічної спрямованості охоплюють велике коло кримінальних посягань. Сфера протидії економічній злочинності зазнає змін, пов'язаних із

класифікацією цих злочинів. Нормативно-правові акти МВС України спрямовує роботу підрозділів Національної поліції України на посилення протидії «тіньової» економіки, шляхом виявлення злочинів середньої тяжкості, тяжких та особливо тяжких, припинення тіньових схем у ключових галузях економіки, відчуження державних активів, попередження втрат бюджету та захист конституційних прав громадян. Загальний огляд злочинів економічної спрямованості свідчить, що вони об'єднують у своїй сукупності велику кількість діянь, зазначених у різних розділах Особливої частини Кримінального кодексу. Тому необхідно виявити ознаки, що визначають їх спільність, соціальну сутність та специфічну суспільну небезпеку [250, с.104].

Сьогодні серед науковців існують певні погляди щодо визначення злочинів економічної спрямованості. Деякі з них висловлюють думку, що таких злочинів слід віднести діяння, що здійснюються у зв'язку чи з приводу функціонування економічних відносин. Інші ж вважають, що їх важливою рисою є спрямованість на економічні інтереси.

Крім того, висловлюються думки, згідно яких, аби виділити злочини економічної спрямованості в окрему групу, необхідно встановити обов'язкову наявність у їх об'єктивній стороні ознак порушення спеціальних правил нормативного характеру, що регламентують порядок та умови роботи підприємств і організацій. В той же час, у криміналістиці існує твердження, що в результаті вчинення суспільно небезпечного діяння шкода заподіюється об'єктові, що охороняється кримінальним законом. Отже, нормальний порядок ведення економічної діяльності також є родовим об'єктом злочинів економічної спрямованості.

Існують окремі погляди науковців, які визнають центральною ланкою економічної злочинності злочини у сфері господарської діяльності. Так, В. Я. Тацій господарські злочини визначає як «вчинене приватною або службовою особою у сфері господарської діяльності навмисне або необережне діяння (дія або бездіяльність), що завдає істотної шкоди системі господарювання» [273, с. 23-18]. На його думку, специфіка таких злочинів полягає в тому, що вони не лише вчинюються у зв'язку чи в процесі функціонування економічних відносин, а також

завдають економіці збитку, який може виражатися або у прямому зменшенні наявного фонду матеріальних цінностей державного, колективного, приватного власника, або в порушенні функціонування окремих господарських галузей чи господарських процесів, або в ускладненні реалізації соціально-економічних програм тощо. Оскільки економіка країни поділяється на велику кількість різноманітних галузей, то злочини економічної спрямованості можуть виявлятися у будь-якій галузі економіки.

Інші науковці вважають, що злочини економічної спрямованості об'єднують в собі злочини проти власності та у сфері господарської діяльності. Так, В. Т. Білоус підсумовує, що до економічних злочинів, виходячи з положень кримінального законодавства України, можна віднести злочини проти власності та господарські злочини. На його думку, злочини економічної спрямованості – «це передбачені кримінальним законом діяння у сфері економічних відносин, спрямовані на порушення відносин власності та існуючого порядку здійснення господарської діяльності» [89, с. 72].

Цього ж погляду на сутність злочинів економічної спрямованості дотримуються С. Ф. Денісюк та О. П. Снігерьов. На їх думку «злочинність у сфері економіки виражається у сукупності злочинів, спрямованих проти різних форм власності та пов'язаних з функціонуванням господарчого механізму» [129, с. 41; 260, с. 30].

Точка зору О. М. Литвака є найбільш близькою та прийнятною до тематики дисертаційного дослідження. На думку цього науковця, економічна злочинність – це сукупність умисних корисливих злочинів, які вчиняються посадовими особами, іншими працівниками підприємств та установ, незалежно від форм власності, шляхом використання службового становища і місця роботи, а також так званих злочинних промислів, здійснення яких не пов'язано з використанням службового становища» [206, с. 25].

Твердження щодо віднесення до категорії злочинів економічної спрямованості тих, що вчиняються проти власності, у сферах господарської та службової діяльності, є найбільш розповсюдженим. Як вважає В.П. Корж, враховуючи норми Кримінального кодексу України, можна виділити три групи

економічних злочинів, які можуть слугувати основою для будувannya їх криміналістичної класифікації.

Першу групу складають злочини, що вчиняються в системі економічних відносин спеціальним суб'єктним складом: організованою групою, злочинною організацією, спільнотою. Це є злочини проти власності (корисливо-ненасильницького характеру):

- крадіжки (ст. 185 КК);
- привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК);
- шахрайства (ст. 190 КК);
- розкрадання шляхом демонтажу або іншим способом електричних мереж, кабельних ліній зв'язку та їх обладнання(ст. 188 КК).

До *другої групи* відносять злочини у сфері господарської діяльності, а саме:

- виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою збуту або збут підроблених грошей, державних цінних паперів чи білетів державної лотереї (ст. 199 КК);
- незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими способами доступу до банківських рахунків, обладнанням для їх виготовлення (ст. 200 КК);
- незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів (ст. 204 КК);
- протидія законній господарській діяльності (ст. 206 КК);
- легалізація грошових коштів та іншого майна, придбаного злочинним шляхом (ст. 209 КК);
- виготовлення, збут та використання підроблених недержавних цінних паперів (ст. 224 КК);
- змова про зміну чи фіксування цін або примушування до їх зміни або фіксування (ст. 228 КК);
- незаконні дії щодо приватизаційних паперів (ст. 234 КК).

Третя група – це злочини у сфері службової діяльності: хабарництво (ст. 368 КК) [186].

Якщо такий науковий підхід взяти за основу, то протиправні дії службових та матеріально-відповідальних осіб у галузі цукрового виробництва, можуть бути пов'язані:

- з привласненням, розтратою майна або заволодінням ним шляхом зловживання службовим становищем (ст.191 КК);

- ухиленням від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів (ст. 212);

- випуском або реалізацією недоброякісної продукції (ст. 227);

- фактами корупції та хабарництва та іншими протиправними діяннями.

Така класифікація знайшла своє відображення у статистичній звітності правоохоронних органів, що висвітлює стан виявлення та розслідування злочинів у різних галузях економіки України [60; 61].

Враховуючи вищевикладене, можна сформулювати наступне поняття злочинів економічної спрямованості – це передбачені кримінальним законодавством умисні суспільно небезпечні діяння проти права власності, встановленого порядку здійснення господарської та службової діяльності, що завдають шкоду суспільним економічним відносинам, законним правам та інтересам громадян і суб'єктів господарювання незалежно від форм власності.

В. П. Бахин, А. В. Іщенко та В. С. Кузьмичов вважають, що економічні перетворення, що відбуваються в державі, обумовлюють появу нових злочинів у сфері економічної діяльності та підвищення «професіоналізму» злочинців [78, с. 132-133]. А тому протидія злочинам економічної спрямованості значною мірою залежить від глибини вивчення та комплексного аналізу характеристики цих злочинів.

Загальне поняття «характеристика» застосовується у найрізноманітніших сферах життя та науки. Під нею розуміють розкриття сукупності певних параметрів об'єктів, явищ у їх кількісному і якісному вимірах. Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає характеристику як «опис, визначення істотних, характерних особливостей, ознак кого-, чого-

небудь» [100]. Характеристику вважають одним з найдієвіших способів ознайомлення з предметом, суть якого полягає у виявленні прикметних якостей та властивостей предмета. Характеристика дає можливість ефективніше здійснювати необхідні дії з об'єктом, повніше пізнавати та керувати явищами життя. Вибір параметрів, структури, обсягу і меж характеристики звичайно обумовлений цілями, завданнями і спрямованістю відповідної галузі науки.

Правильне застосування поняття характеристики до сфери злочинності є важливим. Як соціальне явище у суспільстві, злочинність має як загальні, так і конкретні специфічні ознаки, що можуть дозволити здійснити їх класифікацію і систематизацію для цілей пізнання. Саме тому вона є предметом дослідження певного ряду правових наук, які покликані сприяти ефективному вирішенню проблеми протидії злочинності шляхом своєчасного і якісного виявлення і розслідування злочинів. До цих наук відносять, зокрема, кримінальне право, кримінальне процесуальне право, криміналістику, кримінологію, юридичну психологію, оперативно-розшукову діяльність. Кожна наука використовує притаманну їй систему понять, оцінок та категорій, дає свою характеристику злочинної події, акцентуючи увагу на найсуттєвіших рисах цього небезпечного соціального явища.

Так, наприклад, кримінальне право визначає поняття злочину; виділяє його стадії; визначає систему злочинів; досліджує їх з погляду суспільної небезпеки, протиправності й відповідальності за вчинене [218, с. 11].

Наука кримінального процесу досліджує злочин в якості предмета розслідування та дає змогу зрозуміти механізм дій учасників кримінального процесу на стадіях досудового слідства і судового розгляду.

Предметом пізнання науки кримінології є злочинність в будь-якому її вираженні, її види, причини та умови вчинення злочинів. Крім того, вона розкриває особу злочинця, тенденції розвитку злочинності, результативність застосування заходів щодо протидії злочинності, а також досліджує її вплив на суспільство [139, с. 126].

Юридична психологія досліджує загальні закономірності свідомості й поведінки людини як суб'єкта діяльності та закономірності поведінки людей у системі правових відносин [76, с. 71; 83, с. 45; 183, с. 131; 87, с. 79].

Криміналістика займається дослідженням злочину з позиції способу його вчинення та приховування, механізму утворення слідів злочину, а також використання різних прийомів і методів у його розслідуванні. Криміналістична характеристика злочину є найбільш дослідженою і перевіреною часом.

У зв'язку з тим, що предметом дисертаційного дослідження є криміналістична характеристика злочинів у галузі цукрового виробництва та їх криміналістична класифікація, то слід погодитись з В. Ю. Шепітька, який зазначає, що «сьогодні існує необхідність у вивченні структури злочинів в економічній сфері, побудові їх криміналістичної класифікації. Виявлення та розслідування злочинів передбачають з'ясування їх сутності, місця в системі кримінальних правопорушень та визначення їх взаємозв'язків. Запропонування криміналістичної класифікації злочинів у цій сфері сприятиме формуванню їх криміналістичних характеристик та розробці окремих криміналістичних методик» [289, с. 408].

На думку В. В. Лисенко, однією з головних ознак, що характеризує криміналістичну класифікацію злочинів, є її цільове призначення. Вона є своєрідним методом наукового пізнання, засобом поглибленого вивчення об'єкта, створює умови для реалізації інших методів криміналістичного дослідження, має безпосередній вихід на практичну діяльність органів дізнання і слідства, створює передумови ефективної діяльності щодо виявлення та розслідування злочинів [205, с. 120].

Енциклопедичний словник з криміналістики визначає криміналістичну класифікацію злочинів як «систематизацію злочинів за кримінально значущими підставами, які сприяють формуванню криміналістичних характеристик злочинів і розробці окремих криміналістичних методик; базується на кримінально-правовій класифікації і вважає за необхідне враховувати спосіб вчинення і приховування злочину, особу злочинця і потерпілого, місце вчинення злочину та інші чинники» [290, с. 119].

Л. М. Кривоченко підкреслювала, що виявляючи найбільш загальні, типові властивості досліджуваних явищ, порівнюючи їх з подібними й відрізняючи від інших, класифікація дає можливість вивчити глибше саме явище, його вплив на інші, шляхи його подальшого розвитку. Але для того, щоб виконати цю роль, будь-яка класифікація повинна бути істинною за своїм внутрішнім змістом і правильною за зовнішньою побудовою; іншими словами, вона повинна бути заснована на законах діалектичної і формальної логіки [188, с. 15]

Як вважають науковці, без логічно обґрунтованої криміналістичної класифікації злочинів побудувати систему окремих криміналістичних методик неможливо [137, с. 14; 286, с. 148]. У зв'язку з тим, що одним з визначальних елементів методики розслідування злочинів є їх криміналістична класифікація, є доцільним проведення аналізу поглядів науковців та висловлення власної позиції щодо її значення для розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва.

Питання класифікації злочинів в науці криміналістиці є предметом досить фундаментальних наукових досліджень. Одними із перших опублікували наукові праці стосовно цього питання Р. С. Белкін та А. І. Вінберг [81, с.47]. Крім того, ґрунтовні дослідження формування криміналістичної теорії класифікації здійснені О. М. Васильєвим, І. О. Возгріним, І. Ф. Герасімовим, В. А. Журавлем, О. Н. Колісниченком, А. Ф. Облаковим, В. О. Образцовим, Р. Л. Степанюком, В. В. Тіщенком, В. Ю. Шепітьком, Б. В. Щуром, М. П. Яблоковим та іншими науковцями. Однак, визначення сутності криміналістичної класифікації злочинів на даний час залишається дискусійним.

Здійснення аналізу опублікованих наукових праць дає змогу дійти висновку, що існує широкий спектр думок щодо цього питання. Ще у 1970-х роках дослідженням цієї категорії займалися О. Н. Колісниченко [174, с. 20-21] та І. О. Возгрін [104, с. 43], які визначали криміналістичну класифікацію злочинів як елемент криміналістичної характеристики злочинів.

Дослідженням криміналістичної класифікації займалися й інші науковці. Однак вони розглядали її не як елемент, а як підставу криміналістичної характеристики та побудови системи окремих криміналістичних методик. Довгий

час учені-криміналісти виходили лише з кримінально-правової класифікації, але звернули увагу, що на жаль, така класифікація не завжди відповідним чином відбиває проблеми криміналістичної теорії і слідчої практики. Криміналістична класифікація, тісно пов'язана з кримінально-правовою, сприяє цілеспрямованості розроблювальних з її урахуванням методик розслідування, що значною мірою відповідає потребам слідчої практики [302, с. 486].

А. В. Шмонін не піддає сумніву кримінально-правову класифікацію злочинів (за родовим, видовим, безпосереднім об'єктом), яка придатна для вирішення низки криміналістичних та процесуальних завдань, тим не менше науковець вважає, що розподіл об'єктів за розділами Особливої частини кримінального кодексу, залежно від об'єкта посягання обґрунтовано з кримінально-правових позицій, далеко не в усіх випадках належним чином забезпечує гносеологічні потреби криміналістичної науки та практики. Кримінально-правові критерії не в змозі забезпечити врахування всіх особливостей, які мають значення в діяльності органів розслідування [293, с. 118]. В. В. Тіщенко вважає, що криміналістична класифікація злочинів дозволяє провести багатосторонній аналіз виділених категорій злочинів, синтезувати їх криміналістично значимі властивості і дати відповідні криміналістичні характеристики таким категоріям злочинів. Вона надає можливість розробляти різного рівня методики розслідування: міжвидові, видові, групові та позавидові, що дозволить успішно їх застосовувати у відповідних слідчих ситуаціях [278, с. 44].

На нашу думку, криміналістичні підстави класифікації злочинів мають бути значущими та перспективними. На цьому зробив акцент О. М. Васильєв. Він зазначив, що підставою для класифікації злочинів на початковому етапі розслідування можуть бути слідчі ситуації й обумовлені ними напрямки розслідування. Їх можна вважати першою формою криміналістичної класифікації злочинів, яка визначає метод розслідування. Другою формою криміналістичної класифікації, що визначає метод розслідування, він називає криміналістичну характеристику даного виду злочину, куди відніс такі елементи, як спосіб злочину, механізми дій злочинця й утворення слідів злочину, джерела одержання доказів, визначення кола осіб, серед яких може перебувати і винний [96, с. 23-25].

І. О. Возгрін та А. Ф. Облаков підтримали твердження О. М. Васильєва. Вони також висловили думку, що проводити криміналістичну класифікацію злочинів слід за такими підставами, як спосіб вчинення злочинів, особа злочинця, особа потерпілого. Криміналістичну класифікацію слід розглядати як основу розробки криміналістичної характеристики злочинів [104, с. 66; 227, с. 12-13].

Крім того своє бачення цього питання висловив Н. П. Яблоков. На його думку, в якості підстав для криміналістичної класифікації злочинів застосовуються як кримінально-правові, так і криміналістичні критерії. Це дозволяє розробляти досить гнучкі, найбільш пристосовані до слідчих ситуацій, наближені до потреб практики методики розслідування. При цьому кримінально-правові дані, що витікають з формули закону, об'єктивно відіграють основну роль. А самі криміналістичні підстави поділу тією чи іншою мірою обов'язково пов'язані з різного роду кримінально-правовими категоріями. Водночас вони розвивають і вдосконалюють класифікації в цілому [301, с. 128-129].

Важливий внесок у розробку криміналістичної класифікації злочинів зробив І. Ф. Герасимов. Науковець зазначив, що методики розслідування можуть і повинні розроблятися не лише по кримінально-правових складах злочинів (видова класифікація), але і для груп злочинів, об'єднаних у методичних цілях на основі якоїсь криміналістичної ознаки (наприклад, за способом вчинення або приховування злочину, за особливостями особи тощо). Для поділу на групи науковцем надано рекомендацію використовувати не тільки кримінально-правові ознаки злочинів, але й інші, у більшій мірі криміналістичні ознаки, що надасть можливість розробляти більш точні й ефективні методики розслідування.

І. Ф. Герасимовим запропоновано наступну класифікацію: а) за видами злочинів (у її основі лежить кримінальний кодекс); б) внутрішньовидову; в) міжвидову. Базова роль належить видовій, а внутрішньовидова і міжвидова криміналістичні класифікації можуть бути складовою частиною видової [119, с. 333-334]. Це твердження є на даний час актуальним і, на нашу думку, має пряме відношення до криміналістичної класифікації досліджуваних злочинів у галузі цукрового виробництва.

В. О. Образцовим зроблена спроба розробки принципів криміналістичної класифікації злочинів, її об'єктів та підстав. Так науковець вважає, що підстави криміналістичної класифікації злочинів можна оформити у вигляді системи, до якої входитимуть: 1) ознаки, що мають криміналістичне та слідче значення та характеризують злочин; 2) ознаки інших систем, що перебувають зі злочинами в закономірному зв'язку; 3) обстановка вчинення злочинів і діяльність по їх виявленню і розслідуванню. На думку науковця, об'єктами криміналістичної класифікації злочинів є: злочин; певні групи криміналістично подібних видів і кримінально-правові роди злочинів; окремі види злочинів; певні кримінально-правові підвиди (різновиди) злочинів; групи злочинів, що виділяються на підставі криміналістичної класифікації кримінально-правових видів і підвидів зазначених явищ [229, с. 44-46].

Р. С. Белкін та інші науковці вважають, що в основі системи окремих криміналістичних методик повинна бути кримінально-правова кваліфікація злочинів. Однак дане твердження не свідчить про те, що криміналістична методика має обмежитися кримінально-правовою класифікацією. Р. С. Белкін запропонував будувати криміналістичну класифікацію, поклавши в основу склад злочину, і відповідно елементи, пов'язані із суб'єктом злочину, об'єктом злочину, об'єктивною і суб'єктивною сторонами злочину [85, с. 326]. Отже, на його думку криміналістичну класифікацію злочинів слід будувати наступним чином:

1. Класифікація злочинів пов'язаних із суб'єктом злочину, що вчинені:
 - одноосібно і групою;
 - вперше і повторно;
 - особами, що перебувають в особливих відносинах з безпосереднім об'єктом посягання і не перебувають в таких відносинах;
 - дорослими злочинцями і неповнолітніми;
 - чоловіками і жінками (ця класифікація має обмежену сферу застосування і стосується тільки деяких злочинів, вчинення яких більш властиве чоловікам або жінкам).
2. Класифікація злочинів, що пов'язані з об'єктом злочину:

- за особою потерпілого;
- за характером безпосереднього предмета посягання;
- за місцем розташування безпосереднього предмета посягання (за місцем вчинення злочину);

- за способами і засобами охорони безпосереднього предмета посягання.

3. Класифікація злочинів, що пов'язані з об'єктивною стороною злочину:

- за способами вчинення злочину;
- за способами приховування злочину, якщо воно не входить як складова частина у спосіб вчинення злочину [128, с. 11].

4. Класифікація злочинів, пов'язаних із суб'єктивною стороною злочину:

- вчинені із задалегідь обдуманим умислом і умислом, що виник раптово [85, с. 326].

Деякі науковці пропонували здійснювати класифікацію методики розслідування злочинів залежно від конкретної галузі людської діяльності. На думку Л. В. Бертовського, Г. С. Гарбуза, В. Є. Корноухова, В. О. Образцова така підстава є найбільш зручною для побудови криміналістичних класифікацій злочинів, що вчиняються і сфері економічної діяльності. Г. С. Гарбуз висловлював думку про те, що це можуть бути: 1) методики з розслідування злочинів, вчинених у сфері громадського харчування; 2) методики з розслідування злочинів, вчинених у зв'язку з наданням бюджетними установами послуг населенню; 3) методики з розслідування злочинів, вчинених у зв'язку з проведенням будівельних робіт; 4) методики з розслідування злочинів у сфері діяльності бюджетних установ по виконанню бюджетів; 5) методики з розслідування привласнень і розтрат, вчинених за участі комерційних організацій [113, с. 48]

В. О. Образцов, В. Є. Корноухов наголошували на такій підставі, як конкретна галузь економічної діяльності, як найбільш зручній для побудови криміналістичних класифікацій [229, с. 142; 202, с. 51]. Л. В. Бертовський та В. О. Образцов зазначають, що в криміналістичній методиці розслідування давно і небезуспішно будуються класифікації економічних злочинів, засновані на врахуванні галузевої специфіки економічної діяльності. Такий підхід дозволяє

виділяти і продуктивно вивчати злочини у сфері виробництва, громадського харчування і торгівлі й інші групи злочинів. Подальші класифікації будуються на базі урахування внутрішнього розподілу тих або інших сфер економіки, що дозволяє виділяти, наприклад, злочини в таких сферах, як банківська діяльність, промислове виробництво, сільськогосподарське виробництво або злочини, пов'язані з будівництвом [88, с. 6-7].

В той же час, М. В. Стояновський звертається до криміналістичної класифікації злочинів економічної спрямованості та вважає їх об'єктом множини, який виявляється вельми об'ємним масивом діянь. Науковець зробив висновок, що класифікаційна система методик розслідування злочинів базується на криміналістичній класифікації злочинів. Напрямку пов'язаний із принципом історизма принцип динамічності криміналістичних класифікацій передбачає те, що їх об'єкти (у даному випадку в першу чергу саме злочини, а потім вже методики розслідування) знаходяться в процесі постійного розвитку, зміни своїх станів, рівнів функціонування [268, с. 278-291].

Враховуючи аналіз вищеперелічених наукових поглядів можна зробити висновок, що вчені-криміналісти дотримуються концепції, відповідно до якої в основі системи окремих видових криміналістичних методик знаходиться кримінально-правова класифікація злочинів. Вона здійснюється, як правило, за об'єктом посягання, що відображено у Кримінальному кодексі України.

На сьогоднішній день існує необхідність у вивченні структури злочинів, що вчинюються у галузі цукрового виробництва. Визначення криміналістичної класифікації злочинів у даній галузі сприятиме формуванню їх криміналістичних характеристик, розробці та будованні системи окремих криміналістичних методик. Тому дослідження криміналістичної класифікації злочинів, що вчинюються у галузі цукрового виробництва є актуальним науковим завданням.

На даний час криміналістична класифікація злочинів, що вчинюються у галузі цукрового виробництва, знаходиться у стані розробки. Крім об'єкту посягання вона враховує чинники, пов'язані зі специфікою злочинної діяльності у галузі виробництва цукру, появою нових способів вчинення та приховування

злочинів. Більша частина таких деліктів найчастіше розглядається у межах групи злочинів у сфері господарської діяльності (Розділ 7 КК України). Прикладом цьому є зростання кількості злочинів, пов'язаних з незаконним виготовленням, зберіганням, збутом або транспортуванням з метою збуту підакцизних товарів.

Проведення аналізу судових рішень по кримінальним провадженням щодо злочинів вчинених у галузі цукрового виробництва дозволив дійти наступного висновку. Так, за кримінально-правовою ознакою до числа злочинів вчинених у галузі цукрового виробництва можуть бути віднесені діяння, відповідальність за які передбачена різними статтями КК України, які містяться в розділах проти власності та у сферах господарської і службової діяльності [152, с. 414-416]. До них, за умови відповідності визначеним вище ознакам, відносяться кримінальні правопорушення, що передбачені:

- ст. 185 КК України «Крадіжка»;
- ст. 190 КК України «Шахрайство»;
- ст. 191 КК України «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем»;
- ст. 198 КК України «Придбання, отримання, зберігання чи збут майна, одержаного злочинним шляхом»;
- ст. 205 КК України «Фіктивне підприємництво» ;
- ст. 209 КК України «Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом»;
- ст. 212 КК України «Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)»;
- ст. 229 КК України «Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару»;
- ст. 227 КК України «Умисне введення в обіг на ринку України (випуск на ринок України) небезпечної продукції»;
- ст. 358 КК України «Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів»;
- ст. 364 КК України «Зловживання владою або службовим становищем»;

- ст. 366 КК України «Службове підроблення»;
- ст. 369 КК України «Пропозиція або надання неправомірної вигоди службовій особі» [2].

Як вважають науковці, криміналістична класифікація є основою криміналістичної характеристики злочинів і розробки окремих криміналістичних методик. Через те, що основною функцією такої класифікації є значущість для побудови теоретичних і практичних рекомендацій, спрямованих на вирішення завдань з виявлення та розслідування злочинів, то підстави класифікації мають відображувати перш за все суттєві у криміналістичному сенсі риси відповідної злочинної діяльності. Серед таких підстав науковці виділяють особливості суб'єктів, способи вчинення і приховування злочинів, характер предмета посягання, обстановку, місце злочину, суб'єктивну сторону діяння, підслідність того чи іншого правоохоронного органу тощо.

На нашу думку, класифікація злочинів, що вчинюються у галузі цукрового виробництва, повинна здійснюватися на основі практики розслідування, з огляду на перетворення в економіці, зміни в структурі економічної злочинності, способах вчинення і приховування даної категорії злочинів. Розробка такої класифікації має значення не лише для науки криміналістики, але і для практичної діяльності, підвищення рівня професіоналізму у протидії злочинності, статистичного обліку даної категорії злочинів, розробки найбільш ефективних методик розслідування.

1.3. Криміналістична характеристика злочинів, що вчинюються у галузі цукрового виробництва

Криміналістична характеристика злочинів має теоретичне та практичне значення для вирішення завдань методик розслідування злочинів економічної спрямованості. Вона інформаційно наповнює коло конкретних обставин, які потрібно встановити у кримінальному провадженні, особливо на початковому етапі розслідування. В багатьох випадках від уміння слідчого проникнути не тільки у кримінально-правову, а й у криміналістичну сутність кримінальних правопорушень залежить ефективність їх розслідування. Для цього слідчий повинен знати не тільки кримінально-правові, кримінально-процесуальні, кримінологічні характеристики злочинів, але й вміти цілеспрямовано виявляти необхідну криміналістичну інформацію щодо вчиненого кримінального правопорушення. Такою інформаційною базою є криміналістична характеристика злочинів, яка являє собою систему відомостей про криміналістично-значущі ознаки злочинів певного виду, відображає закономірні зв'язки між ними і слугує побудові та перевірці слідчих версій у розслідуванні злочинів. Її метою є оптимізація процесу розкриття і розслідування злочину.

Криміналістична характеристика сприяє розробці окремих методик; побудові типових програм і моделей розслідування злочинів; визначенню напрямку розслідування конкретного злочину. Але розробка практичних рекомендацій, пов'язаних з найбільш ефективним вирішенням важливих завдань досудового розслідування, ускладнена тією обставиною, що до теперішнього часу немає близькості наукових позицій, що пояснюють структуру і зміст криміналістичної характеристики злочинів, що вчинюються у сфері економічної діяльності [161, с. 24-26].

Розробка проблематики криміналістичної характеристики злочинів є одним із важливих напрямів криміналістичних досліджень. Криміналістична характеристика, як наукова категорія криміналістики, досліджувалась багатьма

вченими-криміналістами, серед яких Р. С. Белкін, О. Н. Колесніченко, В. О. Коновалова, В. Ю. Шепітько, Н. П. Яблоков та ін. Однак, незважаючи на значний внесок науковців у розробку даної проблематики, вона залишається актуальною й досі.

Для більш повного та об'єктивного визначення сучасного стану розробки проблеми криміналістичної характеристики злочинів слід звернутись до історії її зародження.

Термін «криміналістична характеристика злочинів» виник в науці криміналістики порівняно недавно, однак відразу отримав визнання від провідних вчених-криміналістів. Він уперше потрапив до наукового обігу у 1967 році завдяки О. Н. Колесніченко, який зазначив, що розробка цієї наукової категорії сприяє вдосконаленню розслідування злочинів [173, с. 14]. У подальшому разом з В. О. Коноваловою він запропонував розглядати криміналістичну характеристику як систему інформації про ознаки злочинів даного виду, що мають криміналістичне значення, відзначають закономірні зв'язки між ними і слугують побудові та перевірці слідчих версій для вирішення конкретних завдань розслідування [173, с. 16]. Таку дефініцію підтримують В. В. Тіщенко, В. Ю. Шепітько [276, с. 51; 201, с. 274] та визначають криміналістичну характеристику як сукупність відомостей про такі загальні риси, типові ознаки, обставини і інші характерні риси певного виду (групи) злочинів, які мають організаційне і тактичне значення для розкриття злочинів. Дану позицію поділяють й інші науковці [108, с. 18; 77, с. 179].

Окремі вчені акцентували увагу на визначенні складових елементів криміналістичної характеристики злочинів. Л. О. Сергєєв одним із перших обґрунтував перелік структурних елементів у змісті криміналістичної характеристики. Зокрема, від відносив до них відомості про спосіб вчинення злочинів, обставини, пов'язані з безпосереднім об'єктом посягання, суб'єктами та суб'єктивною стороною, а також взаємозв'язки між цими елементами [259, с. 437].

М. П. Яблоков зазначає, що типова криміналістична характеристика злочинів є системою наукового опису криміналістично значущих ознак виду, різновиду, групи злочинів і перш за все тих, що проявляються в особливостях таких її елементів, як

спосіб, механізм і обстановка їх вчинення, особистість їх суб'єкта та інші властиві для даного виду злочину елементи з розкриттям кореляційних зв'язків і взаємозалежностей між ними, знання яких у сукупності зі змістовною стороною опису забезпечує успішне розслідування злочинів [198, с. 64].

Так, серед злочинів проти власності та у сфері господарської діяльності найбільш доцільно виокремлювати підгрупи злочинів за подібністю їх криміналістичних характеристик, що об'єднуються за окремими кримінально-правовими підставами. Цими підставами можуть бути об'єкт посягання, спосіб вчинення злочину, суб'єкт злочину, сліди злочину. Ця обставина вказує на те, що при привласненнях чужого майна, розтрата або зловживання службовим становищем, характеристика цих складів специфічна в силу кримінально-правової ознаки – чуже майно ввірене винному або знаходиться в його веденні. З криміналістичної точки зору, зазначає В. К. Гавло, є істотні особливості в характеристики цих злочинів, обумовлені галуззю виробництва, місцем вчинення розкрадання та ін.. Тому доцільність такого розподілу і їх подальшої розробки в методиці безсумнівна. [109, с. 122]

М. В. Салтевський визначає криміналістичну характеристику як інформаційну модель, що являє собою якісно-кількісну систему опису типових ознак конкретного виду (групи) злочинів [256, с. 419].

Визначаючи криміналістичну характеристику окремих видів злочинів важливо, щоб вона включала в себе характеристику вихідної інформації, систему даних про способи вчинення та приховування злочину і типові наслідки його застосування, особи ймовірного злочинця та ймовірних мотивів і цілей злочину, особи потерпілого, деяких обставин скоєння злочину (місце, час, обстановка) [85, с. 215-216; 257, с. 58].

Деякі науковці прийшли до висновку, що криміналістична характеристика злочинів являє собою систему узагальнених даних про найбільш типові ознаки певного виду (групи) злочинів, що проявляються в способі та механізмі діяння, обстановці його вчинення, даних про особу злочинця, інших обставинах, закономірний зв'язок яких служить основою наукового та практичного вирішення завдань розкриття та розслідування злочинів [79, с. 27-29].

На думку більшості вітчизняних учених між елементами криміналістичної характеристики злочинів існують закономірні зв'язки, які можна встановити шляхом узагальнення значної кількості кримінальних проваджень [166, с. 64; 172, с. 16; 256, с. 419; 216, с. 23; 136, с. 58; 201, с. 274; 108, с. 18; 80, с.40].

У криміналістичній літературі висловлювались протилежні погляди на сутність, місце та значення криміналістичної характеристики злочинів: починаючи з відведення їй ролі загальної криміналістичної теорії, криміналістичного вчення та віднесення її до методологічних основ криміналістики, закінчуючи повним запереченням необхідності й доцільності розгляду цієї категорії як «криміналістичного пережитку».

Дискусії, що точилися навколо криміналістичної характеристики, не втихають і дотепер. З огляду на концепції, запропоновані представниками відомих наукових шкіл криміналістики, сьогодні криміналістичну характеристику злочинів науковці розуміють як: модель типових ознак певного виду (групи) злочинів [197, с. 38]; систему узагальнених даних (відомостей) про типові криміналістично значущі ознаки злочинів [172, с. 7-9]; наукові положення окремої методики розслідування, що є системою відомостей про елементи механізму злочину [107, с. 22]; наукову категорію, у якій описані типові ознаки і властивості події злочину [132, с. 17]; відправний елемент у структурі окремих методик розслідування злочинів [117, с. 93]; ідеальну сукупність криміналістично значущих елементів та закономірностей вчинення конкретного злочину [123, с. 5] тощо. В той же час, А. В. Дулов узагалі пропонує відмовитись від категорії «криміналістична характеристика» і змінити її на «криміналістичний аналіз» [133, с. 72-73].

Наведений аналіз свідчить, що науковці, визначаючи поняття криміналістичної характеристики, роблять акцент на основних ознаках злочину, до яких відносять: спосіб вчинення та приховування злочину; сліди злочину і предмет посягання; особу злочинця; місце, обстановку та час вчинення злочину [201, с. 182].

Серед основних елементів криміналістичної характеристики злочину домінуючу позицію займає *спосіб його вчинення*. Він охоплює систему взаємопов'язаних дій суб'єкта, що вчиняються з певною послідовністю, із

застосуванням різних знарядь і засобів та спрямовані на досягнення мети злочину [124, с. 38].

Г. Г. Зуйков уперше серед вітчизняних криміналістів на теоретичному рівні визначив спосіб вчинення злочину як систему дій щодо підготовки, вчинення та приховування злочину, детерміновану умовами зовнішнього середовища та психофізичними властивостями особи, що можуть бути усвідомлені з вибіркоким використанням відповідних знарядь і засобів, умов місця та часу [146, с. 14].

У представників різноманітних криміналістичних наукових шкіл існують власні визначення поняття «спосіб вчинення злочину». Всі ці визначення залежать від поглядів науковців, а також кількості опрацьованого ними емпіричного матеріалу. Так, М. П. Яблоков визначає спосіб вчинення злочину як об'єктивно та суб'єктивно обумовлену систему поведінки суб'єкта до, під час та після вчинення злочину, що утворює характерні сліди, які дають змогу за допомогою криміналістичних прийомів та засобів отримати уявлення про сутність того, що відбулося, окремі риси злочинця та визначити на цій підставі найбільш оптимальні методи вирішення завдань розкриття злочину [301, с. 65]. Згідно визначення, що запропонував В. О. Образцов вважає спосіб вчинення злочину системою, елементами якої є дії, операції, рухи, прийоми, що призводять до певних наслідків та викликають певні зміни в навколишньому середовищі [230, с. 100]. І. Ф. Герасимов та Л. Я. Драпкін пропонують визначати спосіб вчинення злочину як обумовлений (детермінований) цілою низкою об'єктивних і суб'єктивних чинників комплекс дій суб'єкта з підготовки, вчинення та приховування злочину [193, с. 34]. На думку І. О. Возгріна спосіб вчинення злочину - це система взаємозалежних та взаємообумовлених дій, за допомогою яких злочинець досягає своєї мети [103, с. 26].

Отже, спосіб вчинення злочину – це складна категорія, у якій відбиваються кримінально-правовий, кримінально-процесуальний, судово-психологічний і абсолютно криміналістичний аспекти. Криміналісти охоплюють поняттям «спосіб» усі стадії вчинення злочину, включаючи підготовку та приховування злочину, а також дані про місце, час, знаряддя, засоби, якості особи злочинця, та взаємозв'язок цих елементів. Він визнається центральним елементом криміналістичної характеристики

злочинів. А тому знання слідчими типових способів вчинення певних видів злочинів у сфері економічної діяльності дає можливість своєчасно прийняти рішення щодо відкриття кримінального провадження та забезпечити якісне розслідування.

Як правило, злочини економічної спрямованості складаються з великої кількості взаємозалежних дій. Такі дії можуть слугувати базою для створення резервів для розкрадання та реалізації викраденого. Структуру способу вчинення злочинів у сфері економічної діяльності складають наступні елементи: створення неврахованих надлишків; їхнє вилучення і приховування злочинних дій; збут викрадених цінностей. Більш того, такі злочини найчастіше вчинюються групами осіб, в яких досить чітко розподілені обов'язки на різних ділянках виробництва, а іноді й кількох виробництв. Тому серед способів вчинення злочинів у сфері економічної діяльності можна виділити найбільш типові, що притаманні тій або іншій галузі виробництва та можуть бути розподілені за стадіями технологічного циклу. Саме це пояснює складність розслідування вказаних злочинів [246, с. 152].

Науковці розглядають спосіб вчинення злочину як функціональну систему об'єднаних єдиним задумом дій злочинця (злочинців) з підготовки, вчинення та приховування злочину, що ситуаційно виконуються повністю або частково, детермінованих об'єктивними і суб'єктивними факторами, сполучених з використанням відповідних знарядь і засобів [285, с. 205].

Особливості технології цукроваріння та бухгалтерського обліку на різних стадіях процесу виробництва цукру обумовлюють способи вчинення злочинів у галузі цукрового виробництва. Можна виділити та згрупувати за стадіями виробничого процесу цукроваріння найбільш типові способи вчинення злочинів.

В ході анкетування слідчих були отримані дані про виявлення ознак злочинів на таких етапах виробництва цукру: 1) постачання (заготівля) цукрових буряків – 20,1%; 2) зберігання цукрових буряків – 8,6%; 3) виробництво готової продукції (цукор-сирець, цукор-пісок, цукор-рафінад) – 26,3%; 4) реалізації готової продукції – 45%.

Так, типовими способами вчинення злочинів на етапі постачання (заготівлі) цукрових буряків є:

- заниження кількісних та якісних показників цукрових буряків під час їх приймання виробничими підприємствами, що сприяє створенню надлишків (за рахунок загальної ваги сировини та цукровмісних характеристик буряка) з метою їх привласнення – 43,8%;

- списання цукрових буряків на псування в кількості, що перевищує фактичну (в тому числі й понад норми природного збитку) – 26%;

- складання підроблених документів про втрати, які насправді не відбулися – 18,8%;

- неофіційне придбання низькосортної сировини (цукрових буряків з меншими цукровмісними характеристиками) з метою використання її в процесі виробництва неврахованої продукції або підміни нею сировини, що має більш високу вартість – 42,1%;

- оформлення безтоварних документів на отримання цукрових буряків підприємством у змові з постачальниками з метою покриття надлишків, створених за рахунок недовкладення в процесі цукроваріння – 19%;

- привласнення та наступна реалізація цукрових буряків під час їх транспортування на виробниче підприємство – 27,2%.

Типовими способами вчинення злочинів під час збереження цукрових буряків можуть бути:

- передача зі склада на виробництво неврахованих надлишків цукрового буряка, створених на етапі постачання, з метою виготовлення неврахованої продукції та ухилення від сплати податків – 32,3%;

- внесення виправлень до документів, що відображають одержання буряка зі складів (у лабораторні журнали, картки і книги комірників, товарно-транспортні накладні) – 49,9%;

- оформлення безтоварних накладних з метою приховування надлишків цукрового буряка, створених на виробництві – 17,8%.

На етапі виробництва цукру типовими способами вчинення злочинів є:

- використання у виробництві цукру з вищими показниками цукристості з метою виробництва більшого обсягу цукру та вилучення його лишку з обігу – 37,3%;

- виготовлення цукру, який не відповідає нормам Державних стандартів та його оприбуткування за нормами, що передбачені рецептурою, а не по фактичному виходу – 31,2%;

- випуск із зменшенням ваги при виготовленні штучних виробів (цукор-рафінад) – 12%;

- навмисне відхилення в регулюванні устаткування, що виконує окремі функції виробництва (автоматичне пакування цукру у мішки) – 17%;

- приховування економії, що утворилася в результаті поліпшення роботи устаткування – 2,5%.

Створення неврахованих надлишків цукру з метою його наступного привласнення на етапі реалізації здійснюється: а) способами, що використовуються під час передачі цукру з виробництва на склад; б) способами, що використовуються під час зберігання цукру на складі; в) способами, що використовуються при вивезенні цукру з території підприємства.

Під час передачі цукру з виробництва на склад типовими способами є:

- передача неврахованого цукру на склад без документів або за документами, які згодом можуть бути знищені – 27%;

- за документами, які відображають меншу кількість (шляхом внесення підроблених записів) – 25%;

- неправильні дані в супровідних документах про вагу цукру – 12,7%.

Під час зберігання типовими способами є:

- оформлення фіктивних документів щодо виникнення втрат під час відпуску цукру в тару отримувача шляхом пересипання товару;

- штучне зволоження цукру;

- привласнення або розтрата ввіреного для зберігання майна матеріально-відповідальними особами.

Так, громадянин К., приватний підприємець, діючи умисно, керуючись корисливими мотивами, з метою незаконного збагачення, реалізував ввірений йому цукор-пісок в кількості 50 тон, який на підставі договору передав йому на відповідальне зберігання директор ПП «Агропромисловий комплекс «Артем»,

вартість якого становила 325 тис. грн, а виручені від реалізації цукру кошти привласнив на власні потреби. Тим самим, громадянин К. завдав матеріальної шкоди ПП «Агропромисловий комплекс «Артем» на суму 325 тис грн.

Вироком Коломийського міськрайонного суду Івано-Франківської області від 22.02.2016 року у справі № 346/3456/13-к громадянина К. визнано винним у вчиненні злочину передбаченого ч.5 ст.191 Кримінального кодексу України та призначено покарання у вигляді 4 років позбавлення волі з позбавленням права займати посади пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських функцій на підприємствах, установах, організаціях усіх форм власності строком на 2 роки, з конфіскацією майна.

На етапі вивезення цукру з території підприємства типовими способами привласнення є:

- вивезення разом з офіційно оформленою продукцією надлишків, створених під час виробництва – 12%;
- вивезення цукру без супровідних документів або неодноразове вивезення за одним документом – 23,3% (див. Додаток Ж).

На цьому етапі можливі і факти шахрайства. Так, громадяни Н. та В., під час відбування покаранні у виправній колонії, через своїх знайомих придбали кілька мобільних телефонів із сім-картками. Використовуючи мережу Інтернет, вони зареєструвались на сайті вантажоперевезень: один – в якості керівника приватного підприємства, що начебто займається перевезенням вантажу, використовуючи власні автомобілі із найманими водіями, інший – в якості водія вантажівки.

Далі постраждала сторона зробила замовлення на перевезення 80 тон цукру по телефону та підписала електронний договір (що був складений членами групи, що перебували на волі), будучи впевненими, що мають справу з справжніми перевізниками. Постраждалі перерахували кошти зловмисникам за продукцію, яку необхідно було перевезти до м. Дніпропетровськ. В той час громадяни Н. та В. зробили замовлення щодо перевезення цього ж товару у справжнього перевізника, називаючи себе замовником. Завдяки цьому вони отримали повний

контроль над маршрутом вантажівок з товаром та мали справжні товарно-транспортні накладні. Члени злочинної групи, що знаходились на волі, організували розвантаження продукції на одній з орендованих баз у м. Запоріжжя. Після цього найняли вантажні автомобілі та перевезли продукцію до м. Дніпропетровськ, де реалізували її за цінами нижче оптових. Таким чином, спричинили підприємству матеріальних збитків в розмірі 800 тис. грн.

Вироком Індустріального районного суду м. Дніпропетровська від 16.05.2017 року у справі № 202/527/16-к громадян Н. та В. визнано винними у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч.5 ст. 185 Кримінального кодексу України та призначено покарання вигляді 8 років позбавлення волі з конфіскацією майна кожному.

Особливу увагу необхідно звертати на способи приховування злочинів [248, с. 143]. Науковці, які досліджували проблеми криміналістичної характеристики злочинів, визначають приховування як: комплекс дій злочинця з метою ухилення від відповідальності за вчинене (Г. М. Мудьюгін) [97, с. 67-68;]; дії, спрямовані на те, щоб не залишалися в таємниці підготовка або вчинення злочину та інші, пов'язані з ними обставини (В. М. Карагодін) [164, с. 106]; діяльність, спрямовану на протидію розслідуванню шляхом знищення, маскування і фальсифікації слідів злочину, даних про особу злочинця та їх носіїв (Р. С. Белкін) [85, с. 234]; небезпечну поведінку, що перешкоджає правосуддю (І. М. Лузгін, В. П. Лавров) [211, с. 31].

Приховування злочину – це умисне діяння (здійснюється за допомогою дій або бездіяльності); складовий елемент злочинної діяльності; одна із форм протидії розслідуванню; дія (бездіяльність), що здійснюється одним або декількома суб'єктами (включаючи тих, які не брали участі в підготовці та вчиненні злочину); має місце як у рамках способу вчинення злочину, так і поза його межами; здійснюється як злочинцем, так й особою, яка брала участь у вчиненні злочину (або окремого епізоду); може мати окрему кримінально-правову кваліфікацію.

В науці існує дискусія щодо співвідношення понять способу вчинення злочину і способів підготовки до злочину та його приховування. Як правило, дії з підготовки, вчинення і приховування злочину об'єднані загальним злочинним

здумом. Однак у деяких випадках може мати місце самостійний спосіб приховування злочину (якщо приховування не входить до загального задуму) [83, с. 215]. Значення встановлення способу приховування злочинів полягає в тому, що саме він залишає сліди, орієнтуючись на які можливо згодом виявити привласнення і спосіб його вчинення.

Способи приховування злочинів в залежності від етапу виробництва та особи злочинця поділяють на прості та складні. До простих відносять: використання приміщень, устаткування, транспорту, створення спеціальних схованок із метою збереження й вивозу викраденої сировини і готової продукції. До складних: використання особливостей технологічного процесу, документального відображення етапів виробничого циклу, фальсифікація лабораторних аналізів, заниження у звітах фактичного виходу готової продукції на виробництві, приховування створених надлишків сировини за рахунок оформлення фіктивних накладних на їх отримання [151, с. 310-313; 162, с. 123-125].

Знання особливостей технологічного процесу цукроваріння та способів приховування злочинів має важливе значення для встановлення особи злочинця, адже на окремих етапах ці знання дозволяють визначити коло винних осіб. В цьому і проявляється взаємозв'язок таких елементів криміналістичної характеристики як особа злочинця та спосіб вчинення та приховування злочину.

Поняття *слідів злочину* посідає значне місце у системі елементів криміналістичної характеристики. Результатом вчинення будь-якого злочину є сліди злочину – матеріальні та ідеальні наслідки злочину. У своїй сукупності сліди злочину складають слідову картину.

У сфері економічної діяльності типові сліди злочинної діяльності мають свою специфіку та складають сукупність найбільш типових проявів злочинної діяльності, що знаходять відображення у фінансовій діяльності підприємства, у виробництві та збуті продукції. Тому для виявлення слідів злочинів слідчому необхідно знати особливості технології виробництва, специфіку фінансової звітності та бухгалтерського обліку, вид, обсяг та якість сировини, що використовується у виробництві та може слугувати джерелом розкрадання [252, с.151-159].

Що до злочинів економічної спрямованості у продовольчій сфері, в тому числі галузі цукрового виробництва, вони складають сукупність найбільш типових проявів злочинної діяльності, що знаходять відображення у фінансовій діяльності підприємства, у виробництві та збуті продукції [86, с. 213].

Окремі науковці вважають недоцільним виділяти у якості окремого елементу криміналістичної характеристики типові сліди злочину. На їх думку визначення способів вчинення та приховування злочинів полягає не тільки в описі дій чи бездіяльності, за допомогою яких досягаються цілі злочинного посягання, а й в описі типових наслідків застосування того чи іншого способу, тобто притаманних йому слідів і місць, де ці сліди ймовірніше за все можуть бути виявлені [85, с. 314; 297, с. 62].

Перелік об'єктів, що можуть містити інформацію про подію злочину, умовно поділяють на наступні групи:

- 1) документи (письмові, графічні, фото- кіно-, аудіо-, відео-, кіно-, електронні документи);
- 2) предмети (печатки, штампи, зразки бланків, платіжні картки, обладнання для виготовлення засобів доступу до банківських рахунків);
- 3) приміщення (складські, офісні, житлові та ін.);
- 4) товарно-матеріальні цінності (рухоме, нерухоме майно) та гроші (готівкові та безготівкові, у тому числі електронні банківські розрахунки);
- 5) електронні носії інформації (системні блоки комп'ютерів, магнітні диски, лазерні диски тощо);
- 6) пам'ять людей (ідеальні сліди).

Перелік конкретних об'єктів слідоутворення, залежно від виду злочину, елементів обстановки та способів їх вчинення, а також характеристик особи злочинця буде суттєво відрізнятися – звужуватись або доповнюватись. Сліди завжди взаємопов'язані.

Так, на окремих етапах виробництва цукру та певних ділянках функціонування підприємств галузі цукрового виробництва типові сліди злочинів мають певні особливості. Так, у фінансовій діяльності ці сліди можуть виявлятися

в порушеннях обліку та звітності, фальсифікації і підробленні документів. Безпосередньо на виробництві слідами злочину є: порушення технологічного процесу, що мали наслідком одержання надлишків цукру, а також навмисне створення надлишків цукрових буряків з метою їх подальшого використання; порушення вимог нормативів та рецептури під час виробництва цукру; фальсифікація лабораторних аналізів цукру. У сфері збуту цукру слідами є: наявність неврахованого цукру або його нестачі як у постачальника, так і в одержувача; виявлення безтоварних накладних; невідповідність фактичних даних змісту товарно-транспортних накладних; наявність рекламаций щодо недоброякості продукції або її нестачі та ін. [286, с. 148-153].

Окремі злочинці, використовуючи своє службове становище і знання специфіки виробництва, можуть здійснювати злочини протягом тривалого періоду, маскуючи їх різними способами. Цей факт не слід ігнорувати під час виявлення кримінальних правопорушень, адже спосіб його вчинення може вказувати на особу злочинця.

Важливе місце в структурі криміналістичної характерники посідає *предмет посягання*. Під предметом злочину в теорії кримінального права вважають усяку річ матеріального світу, з певними властивостями якої закон пов'язує наявність у діях конкретної особи ознак злочину, або речі матеріального світу, впливаючи на які, винна особа спричиняє шкоду певним суспільним відносинам.

Предмет посягання має принципове значення, оскільки корелюється з іншими її елементами. Зокрема, він пов'язаний з певними способами вчинення та приховування злочину та характеризує особу злочинця. Інформація про предмет злочину дозволяє скласти певне уявлення про особу злочинця, його відношення до процесу виробництва та відстежити злочинні зв'язки у злочинній групі, вказує на можливе коло свідків, які володіють чи можуть володіти необхідною інформацією для кримінального провадження. При розслідуванні злочинів у сфері економічної діяльності предметом посягання, як правило, є майно, що перебуває в правомірному володінні або віданні винного. Найбільш часто це кошти та

матеріальні цінності (вироби, що випускає підприємство, компоненти сировини) [64, с. 61-65; 65, с. 219-222].

Предметом злочинного посягання при виробництві цукру є майно, що перебуває в правомірному володінні або віданні особи. Найбільш часто це готова сировина, продукція, грошові кошти і матеріальні цінності [153, с. 82-86].

Важливим елементом криміналістичної характеристики є *особа злочинця*. Досліджуючи особу злочинця, усі юридичні науки мають обов'язково враховувати положення кримінального права щодо загального та спеціального суб'єкта злочину [274, с. 28; 175, с. 30]. Останній використовують для визначення підстав кримінальної відповідальності. В науці існує позиція, що суб'єкт злочину – це поняття, що більшою мірою стосується сфери кримінально-правових відносин, а особа злочинця – кримінологічне поняття, що використовується для вивчення причин злочинності.

Особа злочинця характеризується специфічними рисами, обумовленими мотивами і спрямованістю його злочинної діяльності. Г. А. Матусовський вважає, що криміналістична класифікація осіб, які вчиняють економічні злочини, пов'язана з подібними класифікаціями в науках кримінального права і кримінології, однак не співпадає з ними, оскільки має за мету виділити співпадаючі та відмінні ознаки дослідженого контингенту осіб, розподілити їх на відповідні типи за характером і особливостями утворюваних ознак (слідів) злочину. Дані про особу злочинця, його особистісні характеристики, методика встановлення цих даних у процесі розслідування є важливими для з'ясування способу вчинення злочину, виявлення осіб, причетних до нього та їхньої ролі в цьому злочинному діянні.

Криміналістичним дослідженням особи злочинця вважається пошук криміналістично значущої інформації про невідому особу, що вчинила злочин, та оцінку даних про осіб, які потрапляють до сфери кримінального судочинства. Встановлення зв'язків між даними про особу злочинця, спосіб, обстановку та слідову картину вчинення злочину утворює самостійну інформацію – і це дає змогу обирати оптимальніші програми розслідування

Серед суб'єктів вчинення злочинів у сфері економічної діяльності виділяють дві основні групи осіб, а саме: а) особи, які безпосередньо беруть участь в економічній діяльності та її регулюванні; б) особи, що посягають на економічні відносини шляхом порушення правових норм, що встановлюють монополію держави на виготовлення певних предметів (але без участі в економічній діяльності) [216, с. 67].

Необхідно також звертати особливу увагу на наявність злочинних зв'язків між посадовими особами, що задіяні на етапі обліку та реалізації готової продукції, адже недоліки або фальсифікація облікових та звітних документів створюють можливість для вчинення злочинів. Привласнення майна різної форми власності здебільшого організовують службові особи з числа тих, що мають доступ до матеріальних цінностей на всіх етапах виробничого процесу. Виявлення зв'язку між діями цих осіб та наслідками, що настали, можливо тільки шляхом встановлення протиріч та дефектів у виконанні функціональних обов'язків конкретної службової або матеріально-відповідальної особи.

Під час розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики є важливою категорією для визначення можливого кола співучасників, їхнього відношення до предмету посягання, зв'язків з іншими організаціями. Принципове значення для розслідування мають дані щодо характеристики особи злочинця, його службового становища, навичок, вміння організувати вчинення та приховання злочину. За допомогою свого службового становища та ґрунтовних знань специфіки виробничого процесу, окремі злочинці можуть провадити злочинну діяльність протягом тривалого часу, вдало приховуючи її різними способами. Необхідно відмітити, що привласнення майна різних форм власності організовується службовими особами, які мають доступ до матеріальних цінностей на різних етапах виробничого процесу.

Особу, що вчинила злочин на підприємстві галузі цукрового виробництва, можна охарактеризувати з наступних позицій:

1) посадова чи матеріально відповідальна особа, яка має право розпорядження майном або майно перебуває правомірному володінні особи. Слідчий спрямовує свою діяльність на виявлення дефектів у виконанні функціональних обов'язків конкретною особою.

2) особистісні якості, а саме користолюбство, пристрасть до накопичення, жадібність, брехливість, замкнутість або широку вдавану комунікабельність. До цих якостей також відносять високий професіоналізм, що виражається у ґрунтовних знаннях технології виробництва, оформлення облікової документації, способів маскуванню.

3) злочинні зв'язки посадової чи матеріально-відповідальної особи, що дають їй можливість безперешкодно протягом тривалого періоду часу здійснювати кримінальне правопорушення.

Зазначені особи, як правило, діють з корисливих мотивів. Хоча в одних випадках вони намагаються одержати особисту вигоду, а в інших – вирішити господарські проблеми підприємства [91, с. 12].

Зв'язок особи злочинця та способу вчинення злочину виходить з того, що ознаки першої визначають характер другого. Адже спосіб не може виходити за межі, окреслені психологічними й фізичними властивостями особи або групи осіб. Спосіб вчинення злочину завжди визначатиме психологічні властивості, біологічно-обумовлені дані і фізичні можливості особи злочинця. Особа злочинця тісно пов'язана з обстановкою вчинення злочину. На думку М. П. Яблокова, у тому як злочинець використовує обстановку, знаходять зовнішній вияв його властивості та якості. Ці ознаки та властивості відображаються в навколишньому середовищі, утворюючи певні сліди [301, с. 69].

Місце, обстановка та час вчинення злочину зумовлені специфікою фінансово-господарської діяльності підприємства, установи чи організації та має тісний зв'язок зі способом вчинення злочину.

Розглядаючи такий елемент криміналістичної характеристики як *місце злочину*, слід акцентувати увагу на важливості розуміння особливостей виробництва та документообігу на підприємстві, де вчинено злочин. У багатьох випадках виникає

необхідність у слідчих в ході розслідування вивчати технологію виробництва, особливості управлінського або бухгалтерського апарату, взаємовідносини працівників, організацію охорони товарно-матеріальних цінностей. Місце злочину знаходиться в прямому зв'язку зі способом вчинення злочину і дозволяє виявити велику кількість інформації, що сприяє розслідуванню злочину.

І. Ф. Герасимов вважає, що «необхідно вивчити і зрозуміти весь механізм системи, де скоєно злочин. В одному випадку більш ретельно досліджується технологія виробництва, в іншому – структура управлінського або бухгалтерського апарату, у третьому взаємовідносини працівників, у четвертому – система охорони товарно-матеріальних цінностей» [114, с. 9]. Такий елемент криміналістичної характеристики, як місце злочину, знаходиться в прямому зв'язку зі способом скоєння злочину і сприяє виявленню безлічі даних, що дозволяють розкрити злочин. До місця скоєння злочину відноситься також і обстановка, в якій він відбувається. За місцем діяльності злочини, що розглядаються, можуть вчинятись у: а) бюджетних установах; б) підприємствах державної форми власності; в) суб'єктами підприємницької діяльності.

Обстановку вчинення злочинів можна визначити як сукупність ознак, що характеризують виробничі процеси, організацію виробництва, взаємини посадових і матеріально-відповідальних осіб, систему обліку та звітності, контролю, що створює певне уявлення про дійсні та можливі дії злочинців.

Р. С. Белкін одним з перших запропонував включати до обстановки вчинення злочину поряд з обстановкою місця події також інші елементи: поведінку та стосунки учасників злочину; обставини, що сприяли чи перешкождали їх діям; перебіг події за хронологією тощо [85, с. 139-140].

М. П. Яблоков розглядає обстановку вчинення злочину як систему різних взаємодіючих між собою об'єктів, явищ і процесів, що характеризують місце, час, речові, природно-кліматичні, виробничі, побутові та інші умови навколишнього середовища, особливості поведінки учасників протиправної події, психологічні зв'язки між ними й інші чинники об'єктивної реальності, що визначають можливість, умови та обставини вчинення злочину [302, с. 70].

Таким чином, у науці криміналістиці сформувались два підходи до розуміння обстановки злочину. У вузькому сенсі – це обстановка місця події (злочину), що виступає як сукупність об'єктів матеріального світу, яка відображає інформацію відносно скоєного злочину. У широкому – обстановка злочину розглядається як більш масштабна категорія, що аналізується на більш глибокому рівні і охоплює не тільки об'єкти матеріального світу. Її не слід розглядати статично, оскільки вона може змінюватись, іноді дуже стрімко і безпосередньо слугувати своєрідною передумовою, що певною мірою формує і направляє розвиток злочину або ускладнює його реалізацію.

Матеріально-фізична природа елементів обстановки злочину проявляється у вигляді місцезнаходження об'єктів. До них належать природні об'єкти та продукти людської діяльності (споруди, житло, приміщення), явища та об'єкти у сфері споживання (побут, проведення дозвілля та інша соціальна інфраструктура), виробничі (комплекси, об'єкти, агрегати, обладнання). Зокрема до обстановки, крім матеріальних умов, входить також і поведінка прямих та непрямих учасників злочину.

У числі елементів криміналістичної характеристики певне значення належить і *часу вчинення злочину*, який розуміється як астрономічний час, а також як період, протягом якого здійснювався злочин. Як правило, злочини у сфері економічної діяльності є триваючими. А тому точне визначення часу початку та закінчення вчинення злочину є важливою умовою для визначення розмірів заподіяної шкоди та правильної кваліфікації вчиненого злочину.

Елементи криміналістичної характеристики не є абстрактним поняттям, а мають реальне значення у плануванні та організації розслідування. Під час розробки криміналістичної характеристики злочинів, що вчиняються у галузі цукрового виробництва, визначення її основних елементів, встановлення тих можливих взаємозв'язків, наявність яких дозволяє прийти до обґрунтованих версій відносно події злочину і особи злочинця мають велике значення. Взаємозв'язок місця, способу вчинення та приховування злочину, типових слідів дає досить чітке уявлення про етап виробничої діяльності, на якому було скоєно злочин, і про коло осіб, причетних до нього [247, с.143].

На думку вітчизняних учених-криміналістів між елементами криміналістичної характеристики злочинів існують закономірні зв'язки, які можна встановити шляхом узагальнення значної кількості кримінальних проваджень. Однак незважаючи на це, за понад сорок років досліджень криміналістами, за рідкими винятками, не було розроблено такої характеристики. У свою чергу, одиничні спроби побудувати модельні системи криміналістично значущих ознак певних видів і груп злочинів на основі встановлення статистичних кореляційних зв'язків між елементами навряд чи можна назвати цілком вдалими. Гіпотеза про існування кореляційних зв'язків між елементами криміналістичної характеристики певної групи злочинів і можливість їх встановлення та використання при вирішенні завдань щодо виявлення і розслідування злочинів вбачається такою, що потребує подальшого дослідження. Однак трудомісткість зазначеної роботи фактично робить несприятливою її одному досліднику. Щодо економічних злочинів то це завдання відрізняється підвищеною складністю [266, с. 72; 267, с. 67].

Аналіз криміналістичної характеристики злочинів у галузі цукрового виробництва показав, що кореляційні зв'язки між її елементами, як правило, можливо виявити шляхом узагальнення та аналізу практики розслідування злочинів певної категорії. Внаслідок проведеного дослідження визначено, що до типових зв'язків елементів криміналістичної характеристики слід віднести наступні: а) місце злочину – особа злочинця; б) предмет посягання – особа злочинця; в) спосіб вчинення злочину – коло осіб, причетних до злочину.

Насамкінець слід зазначити, що криміналістична характеристика певного виду або групи злочинів є важливою частиною окремої криміналістичної методики. Вона утворює систему даних про типові ознаки злочинів. До складу криміналістичної характеристики злочинів, що вчиняються у галузі цукрового виробництва, нами віднесено такі елементи, як спосіб вчинення злочину, предмет посягання, особа злочинця, місце, обстановка та час учинення злочину. Важливо відмітити, що елементи криміналістичної характеристики злочинів мають не тільки велике теоретичне значення, а й застосовуються в практичній діяльності під час організації розслідування.

Висновки до розділу 1

На основі статистичних даних охарактеризовано сучасний стан розвитку цієї галузі та негативні тенденції, що спостерігаються на тлі кризових явищ в економіці. У проведеному дослідженні визначено та розглянуто детермінанти злочинності, притаманні галузі цукрового виробництва, серед яких: соціально-економічні, організаційно-управлінські, правові, соціально-психологічні, технічні.

На зростання економічної злочинності також впливає тінізація економіки. Вона є одним з джерел фінансування організованих злочинних формувань та виступає основою економічної злочинності. У зв'язку з цим державою посилюється контроль за тінізацією економіки, корупційними проявами шляхом реформування законодавства, створення нових та реорганізації існуючих контролюючих органів, зокрема Національного агенства з питань запобігання корупції, Національного антикорупційного бюро, Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, Державної аудиторської служби України, електронної системи державних закупівель «ПроЗорро». В роботі визначено їх роль і місце у подоланні проявів корупції, протидії економічній злочинності, зокрема і в галузі цукрового виробництва.

Розкрито сутність і визначено структуру криміналістичної класифікації злочинів, яка є своєрідним методом наукового пізнання, що створює умови для реалізації інших методів криміналістичного дослідження, має безпосередній вихід на практичну діяльність органів досудового слідства, впливає на ефективність виявлення та розслідування злочинів.

Проаналізовано існуючі наукові теорії щодо криміналістичної класифікації злочинів та встановлено, що в її основі знаходиться кримінально-правова класифікація злочинів. Встановлено, що найбільш розповсюдженим є твердження щодо віднесення до категорії злочинів економічної спрямованості тих, що вчиняються проти власності, у сферах господарської та службової діяльності.

Висловлено власну позицію, відповідно до якої, в основу класифікації злочинів, що вчиняються у галузі цукрового виробництва, мають бути покладені наступні елементи: а) об'єкт злочину – за місцем вчинення злочину (підприємства галузі

виробництва цукру); за характером безпосереднього предмета посягання (цукрові буряки, цукор, а також кошти отримані за рахунок протиправної діяльності); б) об'єктивна сторона – специфіка способів вчинення злочинів у зазначеній галузі пов'язана з технологією цукроваріння та особливостями бухгалтерського обліку сировини (цукровий буряк) та готової продукції (цукор-пісок, цукор-рафінад); в) суб'єкт злочину – це посадові та матеріально-відповідальні особи цукровиробничих підприємств, що за своїми функціональними обов'язками мають доступ до коштів та матеріальних цінностей; г) суб'єктивна сторона – вчинені із задалегідь обдуманим умислом, з корисливим мотивом та організованою групою осіб.

Враховуючи вище викладене зазначено, що визначення криміналістичної класифікації злочинів у галузі цукрового виробництва сприятиме формуванню криміналістичної характеристики, розробці та будуванні системи окремих криміналістичних методик.

Криміналістичну характеристику визначено як систему відомостей про криміналістично-значущі ознаки злочинів певного виду, відображає закономірні зв'язки між ними і слугує побудові та перевірці слідчих версій у розслідуванні злочинів.

До основних елементів криміналістичної характеристики злочинів у галузі цукрового виробництва автором віднесено: спосіб вчинення злочину; сліди злочину; предмет посягання; особу злочинця; місце, обстановку та час вчинення злочину. З урахуванням особливостей виробництва цукру за стадіями виробничого процесу виділено найбільш типові способи вчинення злочинів: під час постачання (заготівлі) цукрових буряків; їх зберігання; в ході виробництва готової продукції та її реалізації.

Розглянуто кореляційні зв'язки між елементами криміналістичної характеристики та наголошено, що знання особливостей технологічного процесу цукроваріння та способів вчинення злочинів має важливе значення для встановлення слідів злочину та особи злочинця. До типових зв'язків елементів криміналістичної характеристики віднесено наступні: а) місце злочину – особа злочинця; б) предмет посягання – особа злочинця; в) спосіб вчинення злочину – коло осіб, причетних до злочину.

Основні наукові положення цього розділу були відображені в наукових роботах дисертанта: «Детерминанты экономической преступности в сфере сахарного производства», «Тінізація економіки як детермінанта економічної злочинності у галузі цукрового виробництва в Україні», «Питання реформування кримінального процесуального законодавства України в процесі євроінтеграції», «Особенности криминалистичної класифікації злочинів, що вчинюються у галузі цукрового виробництва» , «Криміналістична характеристика злочинів, що вчинюються у сфері економічної діяльності», «The Criminalistical Characteristic of Crimes as one of the Grounds of Criminalistics in Ukraine», «Особенности криміналістичної характеристики злочинів, що вчиняються у галузі цукрового виробництва» [149; 160; 158; 152; 252; 161; 153].

РОЗДІЛ 2 ОРГАНІЗАЦІНІ ЗАСАДИ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У ГАЛУЗІ ЦУКРОВОГО ВИРОБНИЦТВА

2.1. Організаційні засади та тактичні завдання розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва

Актуальним питанням розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва є його організація. Визначення організаційних основ розслідування злочинів у зазначеній сфері сприяє його повноті, об'єктивності та ефективності.

Окремі питання визначення організаційних основ розслідування злочинів у криміналістиці досліджували Р. С. Белкін, П. Д. Біленчук, А. Ф. Волобуєв, А. В. Дулов, В. Д. Зеленський, Н. І. Клименко, О. Н. Колесніченко, В. О. Коновалова, В. К. Лисиченко, О. М. Ларін, Г. А. Матусовський, М. В. Салтевський, М. О. Селіванов, В. М. Сущенко, В. В. Тіщенко, В. Ю. Шепітько, Н. П. Яблоков та ін. Серед науковців відсутня єдність думок щодо сутності організаційних основ розслідування злочинів, що породжує дискусії. О. М. Ларін одним із перших сформулював обґрунтоване визначення «організації розслідування злочинів». На його думку, організація розслідування – це раціональний вибір, розстановка та залучення сил, знарядь і засобів, якими володіє слідчий, створення та використання оптимальних умов для досягнення цілей судочинства [203, с. 59].

Дане визначення зазнало критики з боку Р. С. Белкіна. Науковець справедливо вказує на те, що організацію конкретного акту розслідування неможна змішувати або зводити до організаційних чи організаційно-технічних заходів по справі. Вони – лише один із інструментів, засобів організації розслідування [84, с. 236].

Під організацією розслідування, на думку А. Ф. Волобуєва, розуміється створення необхідних умов для успішного проведення запланованих слідчих дій і

оперативно-розшукових заходів, забезпечення їх необхідними силами і засобами (транспорт, криміналістичною технікою, засобами зв'язку) [106, с. 15-16].

В. О. Коновалова і В. М. Сущенко під організацією розслідування розуміють творчу діяльність слідчого по здійсненню взаємозв'язку внутрішньо упорядкованих, узгоджених між собою процесуальних та інших дій та заходів з метою ефективного та якісного виконання плану розслідування [182, с. 64].

А. В. Дулов та П. Д. Біленчук організацію розслідування злочинів пов'язують з процесами упорядкування і оптимізації розслідування шляхом визначення і конкретизації його цілей, сил, засобів і планування їх використання, створення умов для якісного провадження слідчих та інших дій [191, с. 273; 200, с. 267-268].

В. Ю. Шепітько визначає організацію розслідування як комплекс необхідних заходів на різних етапах розслідування, які забезпечують діяльність органів щодо розкриття, розслідування і запобігання злочинам. На його думку, організація розслідування означає: своєчасне розроблення узгодженого плану заходів місцевих правоохоронних органів; налагодження належної взаємодії між слідчим, оперативними працівниками, спеціалістами; забезпечення кваліфікованого керівництва слідчо-оперативною групою або слідчою бригадою; проведення регулярних оперативних нарад слідчо-оперативної групи; налагодження систематичного обміну інформацією та звітністю про результати роботи слідчо-оперативної групи і кожного слідчого; забезпечення необхідних умов праці; забезпечення своєчасного розроблення і виконання планів розслідування щодо кожної справи; здійснення інших організаційних заходів для успішного розкриття і розслідування злочинів [225; 201, с. 152].

Проведений аналіз думок науковців дозволяє поділити існуючі визначення поняття організації розслідування злочинів на два концептуальні підходи:

- 1) організація розслідування злочинів – це забезпечення розслідування.
- 2) організація розслідування злочинів – це створення структури розслідування.

Розробником першого підходу є Р. С. Белкін. Автор цілком справедливо вказує на те, що будь-яка організаційна діяльність є забезпеченням досягнення певних цілей

[84, с. 372]. Другий підхід розроблено В. Д. Зеленським. На його думку, організація розслідування полягає у визначенні і конкретизації обставин, що підлягають встановленню у кримінальному провадженні, сил і засобів розслідування, плануванні їх використання, створенні оптимальних умов для проведення слідчих та інших дій [144, с. 42-43; 145, с. 40-41]. При цьому сутність організації полягає в упорядкуванні діяльності шляхом визначення (створення) її структури [143, с. 25].

Загалом сутність цих двох підходів зводиться до того, що організація розслідування злочинів – це допоміжна до розслідування діяльність, яка здійснюється шляхом упорядкування його елементів та створення сприятливих умов.

До організаційних заходів зі створення умов для успішного розслідування злочинів відносяться заходи, що забезпечують ініціативне виявлення оперативно-розшукової інформації, а також негайне надходження іншої інформації, цілодобовий прийом повідомлень та інших даних про злочини і події черговими частинами, іншими підрозділами і співробітниками на їхніх робочих місцях [255, с. 23; 262, с. 236].

Проаналізовані поняття організації розслідування не відображають повних сутнісних його ознак. Тому є необхідність в удосконаленні криміналістичного визначення поняття, відповідно до якої організація розслідування злочинів має розумітись як допоміжна до розслідування діяльність, що здійснюється шляхом упорядкування його елементів та створення сприятливих умов. Елементи розслідування – це різноманітні дії, основу яких складають слідчі дії, а також суб'єкти цих дій. Їх упорядкування означає встановлення порядку здійснення дій розслідування та розстановки суб'єктів цих дій. Така частина діяльності є творчою, розумовою, а вже згодом реалізовується через створення сприятливих умов розслідування [111, с. 18].

Як зазначає Н.П. Яблоков, ефективна організація розслідування неможлива без раціонального поєднання слідчих дій з усіма іншими діями, що здійснюються в ході слідства. Чим продуманіше налагоджено таке поєднання, тим більш підготовленими і ефективними стають слідчі та інші дії слідчого і успішним розслідування в цілому [299, с. 75].

Важливим є встановлення співвідношення поняття організації розслідування злочинів із суміжними категоріями, такі як криміналістична методика і тактика. Підручники з криміналістики визначають методика розслідування як систему наукових положень і розроблених на їх основі практичних рекомендацій з організації та здійснення розслідування та попередження злочинів [196, с. 243; 190, с. 264; 201, с. 269]. До методики включають і організацію розслідування. Однак, враховуючи кількість рівнів організацію розслідування, можна стверджувати, що до криміналістичної методики входить лише два рівні – організація розслідування у кримінальному провадженні та групі проваджень, що знаходяться у слідчого.

Те саме стосується і криміналістичної тактики. Однак до неї входить лише один рівень – організація проведення слідчої чи іншої дії. Методичний та тактичний рівні організації розслідування хоча і тісно взаємопов'язані, однак зберігають свою оригінальність, не виходять за межі предметів криміналістичної методики і тактики. Що стосується самого співвідношення понять, то організація розслідування злочинів в зазначених частинах (рівнях) органічно входить до криміналістичних тактики та методики, є допоміжною до них.

В. В. Тіщенко відносить організацію розслідування злочинів до основних теоретичних положень методики розслідування злочинів [276, с. 123]. На думку В.Ю. Шепітько, криміналістична методика – це система наукових положень і розроблених на їх основі рекомендацій щодо організації і здійснення розслідування та запобігання окремим видам злочинів [201, с. 269]. З приводу даного підходу правильно зазначає Р. С. Белкін, що організація виступає як необхідна умова ефективного застосування конкретної окремої криміналістичної методики [85, с. 458].

Для повного розуміння необхідно порівняти предмети методики і організації. До предмету методики розслідування окремих видів злочинів включаються закономірності: типових способів підготовки, вчинення та приховування злочинів; особливостей виникнення, зберігання та руху інформації, що має доказове або орієнтує значення; діяльність зі збирання, фіксації та

використання вказаної інформації в типових слідчих ситуаціях розслідування злочинів того чи іншого виду [195, с. 257]. До предмету організації розслідування – закономірності щодо упорядкування елементів розслідування, створення сприятливих для нього умов.

Враховуючи вищевикладене зрозумілим є те, що організація розслідування злочинів не може бути виключно елементом лише тактики, чи методики. Її організаційні елементи в тій чи іншій мірі містяться в обох розділах. Таким чином, наведені вище підходи до визначення місця організації розслідування злочинів у структурі криміналістики є не зовсім точними.

Існує третій, окремий підхід визначення місця організації розслідування злочинів у структурі криміналістики, відповідно до якої організація розслідування злочинів є окремою теорією, що входить до загальних положень криміналістики. Прибічниками цього підходу є Р. С. Белкін, В. Д. Зелінський, Л. Д. Самигін, М. О. Селіванов, М. П. Яблоков.

На думку Р. С. Белкіна, загальні принципи організації діяльності зі збирання, дослідження, оцінки та використання доказів входять до числа окремих криміналістичних теорій [84, с. 178].

М. О. Селіванов вважає, що організація розслідування, слідчі версії, взаємодія з оперативно-розшуковими підрозділами повинні розглядатися в загальнотеоретичній частині криміналістики [261, с. 47-50].

В. Д. Зеленський зауважує, що вирішуючи питання про місце організації розслідування в криміналістиці з урахуванням ступеня конкретизації її рівнів, потрібно виходити з того, що організація – це аспект розслідування і, як криміналістична теорія, є окремою теорією. Організація слідчих та інших дій, всього розслідування призначена для адаптації тактики і методики в конкретних випадках [145, с. 40]. Пізніше науковець додає, що предметом теорії організації є закономірності упорядкування розслідування, а об'єктом – діяльність зі створення структури розслідування та умов для його оптимального провадження [143, с. 27].

Основною організаційною функцією слідчого є організація розслідування у кримінальному провадженні. На думку В. Д. Зеленського, структура організації

конкретного акту розслідування виглядає як: організація отримання початкової інформації та відкриття кримінального провадження; визначення та конкретизація цілей розслідування, визначення предмету розслідування і конкретизація предмету доказування; визначення сил і засобів для досягнення цілей розслідування; планування розслідування; створення оптимальних умов для слідчих інших дій; мобілізація учасників розслідування для якісного виконання ними своїх функцій; організація слідчих дій і тактичних операцій; координація дій учасників розслідування; взаємодія з органами дізнання та іншими органами і посадовими особами, які беруть участь в розслідування; контроль за змістом, своєчасністю, активністю і результативністю дій всіх учасників розслідування; організація завершального етапу розслідування [144, с. 42-43].

Отже, організація конкретного акту розслідування – це процес формування цілей і завдань розслідування, визначення предмету розслідування і конкретизація предмету доказування, планування розслідування, створення умов для оптимального провадження слідчих та інших дій, мобілізація сил і засобів, процес регулювання, координації, взаємодії, контролю та обліку результатів дій всіх його учасників.

Враховуючи вищевикладене, для дисертаційного дослідження великий інтерес становить розгляд завдань розслідування злочинів економічної спрямованості, що вчиняються у галузі цукрового виробництва.

Завдання розслідування розглядаються як певні орієнтири в пізнавальній діяльності слідчого, які впливають на вибір методики розслідування в цілому і тактичної лінії слідчого на певному етапі [209, с. 73]. В цілому в науці криміналістиці підтримується розподіл завдань розслідування на стратегічні (загальні) та окремі задачі. Задачі розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва спрямовані на виявлення прихованих надлишків сировини, готової продукції, на встановлення особливостей технологічного процесу, що дозволяють виявити, як явні кримінальні правопорушення, так і джерела латентних злочинів.

Нормативно-правові акти Міністерства внутрішніх справ України акцентують увагу на тому, що під час розслідування необхідно вирішувати як

загальні задачі, тобто ті, що притаманні розслідуванню всіх видів злочинів, так і окремі задачі, сутність яких визначається специфікою досудового розслідування [21, с. 6; 25, с. 31]. Дослідження завдань розслідування передбачає визначення їх поняття і встановлення видів. Завдання за своєю етимологічною сутністю – це те, що потребує виконання, вирішення [214, с. 175]; це все, що задано або що задається: запитання для вирішення, загадка, урок [127, с. 572].

Науковці-криміналісти підтримують розподіл завдань розслідування на стратегічні (загальні) і тактичні [228, с. 81]. До загальних відносять завдання кримінального судочинства, визначені у кримінальному процесуальному законодавстві України та відомчих нормативних актах. Пунктом 2.1 Наказу МВС України № 686 від 09.08.2012 року «Про організацію діяльності органів досудового розслідування» визначено, які завдання покладаються на органи досудового розслідування. Серед них:

1. Захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень.
2. Охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження.
3. Забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування кримінальних правопорушень, що підслідні слідчим НП України.
4. Забезпечення відшкодування фізичним і юридичним особам шкоди, заподіяної кримінальними правопорушеннями.
5. Виявлення причин і умов, які сприяють учиненню кримінальних правопорушень, і вжиття через відповідні органи заходів щодо їх усунення [23, с. 58].

На думку В.А. Журавля, завдання розслідування можна класифікувати за обсягом на основні (загальні, стрижневі) та локальні (проміжні), а також за сферою реалізації – стратегічні та тактичні. При цьому основні (загальні, стрижневі) завдання є стратегічними, такими що впливають із предмета доказування та обставин, що підлягають з'ясуванню в цілому в ході розслідування окремого різновиду злочинів. Вони спрямовані на досягнення правової мети, за своєю природою є більш усталеними і меншою мірою піддаються впливу ситуаційних чинників. Локальні (проміжні) завдання є

тактичними, що мають чітко визначену ситуаційну зумовленість [138, с. 199]

Р. Л. Степанюк визначає стратегічні (загальні) завдання розслідування як загальні цілі, які повинні вирішуватись при розслідуванні будь-якого злочину. Тобто стратегічні завдання розслідування мають визначатись безвідносно до певних видів і груп злочинів, адже є загальними орієнтирами, як у науковій діяльності щодо формування методичних рекомендацій, так і в роботі слідчого за будь-якою конкретною справою. Їх правильніше іменувати саме стратегічними, а не загальними. Загальне виражає властивості певної кількості одиничних форм [267, с. 191].

Крім того, до того як вирішувати стратегічні завдання слідчим вирішуються різноманітні тактичні, тобто окремі (проміжні) завдання. А. Ф. Волобуєв визначає тактичне завдання, як «окреме (проміжне) завдання на шляху вирішення певного загального (стратегічного) завдання кримінального судочинства, пов'язаного з застосуванням криміналістичних засобів, прийомів та методів» [108, с. 100].

Як вважає В. Є. Корноухов, тактичне завдання – це частина процесу розслідування, яка відображає співвідношення між ситуацією розслідування і тактичною метою та визначає спосіб дії [187, с. 38].

Категорія «тактичне завдання» використовується у криміналістичній літературі як у рамках окремих слідчих дій, так і у межах всього акту розслідування (як проміжні завдання). Під час розслідування злочинів необхідно вирішувати велику кількість завдань, що мають різноманітний характер та обсяг. Ці завдання можуть стосуватися повного розслідування злочину, встановлення всіх обставин, що підлягають доказуванню у даному кримінальному провадженні, викриття винних, так і завдання, що вирішуються для встановлення окремих сторін розслідуваної події, забезпечення умов для досягнення загальної мети розслідування. В такому випадку доречно говорити про стратегічну лінію в розслідуванні і вирішенні тактичних завдань – два взаємозалежних напрямки у діяльності слідчого, обумовлених його повноваженнями самостійно приймати рішення про спрямування досудового розслідування [138, с. 197-208].

В. В. Тіщенко приділяє увагу питанню поділу завдань в методиках розслідування, а також побудові їх системи. По-перше, ним виділені загальні

завдання у кожному кримінальному провадженні, незалежно від роду або виду злочинів, що розслідуються, а по-друге – спеціальні комплекси методико-криміналістичних завдань, зумовлених функціями і змістом слідчої діяльності. Система завдань розслідування злочинів, що встановлена автором, виглядає наступним чином: а) загальні завдання розслідування, що витікають з вимог кримінального і кримінального процесуального законодавства; б) спеціальні (криміналістичні) завдання розслідування, що витікають з інформаційно-пізнавальної структури (етапні, видові, етапно-видові, тактичні) [277, с. 195-204]. Як вважає науковець, етапні завдання обумовлені цілями слідчої діяльності на відповідному етапі розслідування; видові – особливостями предмета доказування і криміналістичною характеристикою; етапно-видові – предметом доказування і криміналістичною характеристикою стосовно етапів розслідування; тактичні – сформовані слідчими ситуаціями [276, с. 163].

Враховуючи важливість диференціації завдань розслідування, Б.В. Щур акцентує увагу на суперечливості диференціації, запропонованої В.В. Тіщенком [297, с. 208]. На жаль науковець не висловлює власні пропозиції щодо вдосконалення системи завдань розслідування в криміналістичній методиці.

У зв'язку з цим, вважаємо за необхідне уточнити термінологію, оскільки, тактичне завдання розслідування є більш сталим терміном, ніж спеціальне, яке протиставляється загальному. Крім того, розв'язання тактичного завдання та планування діяльності – це різні поняття, що не можуть ототожнюватись. Вирішення тактичного завдання допускає проведення слідчих (розшукових) дій, застосування тактичних, технічних, підготовчих та інших прийомів.

В залежності від виду злочинів вирішується питання постановки тактичних завдань. Г. А. Матусовський визначив тактичні завдання, що мають вирішуватись під час розслідування економічних злочинів. Серед них: встановлення механізму і способів, характерних для всіх епізодів злочину; відшкодування збитку, заподіяного злочином; установлення співучасників злочину; виявлення системи документального відбитка процесу господарської і фінансової діяльності; збирання відомостей про суб'єкта економічних злочинів, пов'язаних із

документообігом, та ін. [216, с. 155].

А. Ф. Волобуєв вважає, що при розслідуванні привласнень майна і пов'язаних з ним злочинів у сфері підприємницької діяльності такими завданнями є: оцінка первинного матеріалу про злочин, ухвалення рішення про порушення кримінального провадження й організація взаємодії слідчого з оперативно-розшуковим підрозділом; подолання (попередження) ухилення від відповідальності винних у привласненні осіб; забезпечення відшкодування матеріального збитку, заподіяного злочином [107, с. 18].

Виділення тактичних завдань зумовлюється особливістю предмета доказування у кримінальному провадженні, яке полягає у збиранні, перевірці обставин, що мають значення. Від предмета доказування залежать межі дослідження.

Частина 1 статті 91 КПК України встановлює, що під час досудового слідства підлягають доказуванню: 1) подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення); 2) винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форми вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення; 3) вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат; 4) обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою для закриття кримінального провадження; 5) обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання; 6) обставини, які підтверджують, що гроші, цінності та інше майно, які підлягають спеціальній конфіскації, одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від такого майна, або призначалися (використовувалися) для схиляння особи до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та/або матеріального забезпечення кримінального правопорушення чи винагороди за його вчинення, або є предметом кримінального правопорушення, у тому числі пов'язаного з їх незаконним обігом, або підшукані,

виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення; 7) обставини, що є підставою для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру [3].

Так, до загальних завдань, що вирішуються під час розслідування привласнень при виробництві цукру, відносять: 1) встановлення об'єкту посягання; 2) встановлення особи, яка вчинила привласнення майна; 3) визначення способу вчинення злочину; 4) виявлення викраденого майна; 5) відшкодування заподіяних збитків; 6) встановлення причин та умов, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення.

Вирішення зазначених завдань сприятиме своєчасному, повному і об'єктивному розслідуванню злочинів, встановлення винних та, в окремих випадках, припинення злочинної діяльності [23, с. 58]. Їх розв'язання може здійснюватись в різній послідовності, відповідно до рівня та обсягу доказової бази, а також своєчасним плануванням і організацією розслідування.

Що до розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва необхідним є дослідження таких етапів, як процес виробництва, процес упаковки продукції, передача продукції в експедицію, вивезення з підприємства, збут готової продукції. Кожний етап має свою специфіку, яка визначається характером виробництва цукру, організацією окремих процесів, відповідністю їх нормативам технічних умов та інструкціям, що регламентують порядок виробництва.

В процесі розслідування мають вирішуватись не тільки загальні завдання, але мають місце і окремі завдання. До окремих завдань, що виникають у процесі розслідування привласнень на стадії виробництва та упаковки цукру, відносяться наступні:

- 1) дотримання вимог технологічного процесу, що визначені технологією виробництва та рецептурою;
- 2) встановлення фактів передачі у виробництво неврахованої сировини і матеріалів;
- 3) виявлення прихованих надлишків сировини;
- 4) встановлення факту переробки неврахованої сировини;

5) встановлення надлишків готової продукції і пакувальних матеріалів.

Встановлення даних про дотримання вимог технологічного процесу, що визначені технологією виробництва та рецептурою. На даному етапі необхідно звернути увагу на норми витрат, що фіксуються під час виробництва цукру. Під час технологічної обробки певна частина сировини чи готової продукції, в результаті застосовуваної технології, списується на витрати (втрати та відходи). Норма витрат щодо окремих видів продукції систематично переглядається у зв'язку зі зміною технології, оновлення устаткування, а також у відповідності до рецептури, по якій проводиться виготовлення продукції. Тому необхідним є постійне ведення лабораторного контролю на тих етапах, де можливе створення неврахованих надлишків.

Зокрема, тактичні операції щодо встановлення фактів привласнення, що проводяться під час розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва, включають наступні взаємозалежні дії: огляд виробничих приміщень; виїмку документації, що відображає виробничий процес; затримку сировини чи готової продукції, що відправляється; проведення лабораторних аналізів сировини та готової продукції; допити осіб, що мають доступ до технологічного процесу; проведення обшуків у підозрюваних.

Встановлення фактів передачі у виробництво неврахованої сировини і матеріалів. Вихід готової продукції визначається безліччю обставин, серед яких головне місце займає обсяг сировини, необхідної для виробництва готової продукції. Залежно від обсягу і необхідного числа компонентів вихід продукції залежить від застосовуваної технології та умов її дотримання.

Створення резерву надлишків продукції відбувається у випадках наявності неврахованої сировини. Джерелами її виникнення є: 1) заготівля сировини, що спеціально призначена для виготовлення надлишків продукції; 2) передача неврахованої сировини з одного підприємства, цеху, дільниці, в інше; 3) створення неврахованих надлишків сировини за рахунок використання особливостей технологічного процесу та допустимих в ньому відхилень (порушень).

Так, під час розслідування злочинів існують випадки, коли випуск готової продукції значно підвищується за рахунок передачі сировини з одного підприємства в інше. При цьому злочинці, передаючи сировину, можуть завищувати її обсяг за рахунок порушення основних показників.

Виявлення прихованих надлишків сировини відбувається різними способами, в залежності від отриманої інформації про наявність такої сировини. Така сировина може перебувати на складах або у цехах як перехідні залишки незавершеного виробничого процесу. Надлишки сировини часто приховуються і можуть утворювати резерв для систематичного випуску неврахованої готової продукції. Залежно від отриманих відомостей, способи встановлення таких надлишків будуть різними.

Зокрема, у разі встановлення прихованих надлишків сировини за заявами осіб, які працюють на цих підприємствах, після відкриття кримінального провадження необхідно провести наступні слідчі (розшукових) дії:

- оглянути та опечатати місця зберігання сировини, а також провести інвентаризацію;
- витребувати документи, що відображають отримання та рух сировини;
- провести обшуки у осіб - розпорядників сировини;
- провести допити працівників, які виконують функції з транспортування і переробки сировини;
- провести допити матеріально відповідальних осіб;
- відібрати зразків сировини для подальшого дослідження [180, с. 72-74].

Під час проведення вищезазначених слідчих (розшукових) дій важливо встановити джерела утворення надлишків сировини. Їх встановлення відбувається у випадках надходження оперативної інформації та заяв громадян. Співробітниками поліції становлюються особи, відповідальні за сировину, особи, які мають доступ до матеріальних цінностей і надлишків сировини. Такі дії спрямовані на здійснення фіксації факту виявлення надлишків сировини, а також організацію перевірочних заходів, зокрема інвентаризації та ревізії.

Під час проведення ревізії зіставляють облікові документи та матеріальні цінності, що є в наявності. При цьому встановлені надлишки завжди слугують показниками розкрадання або створення резерву для нього. Виявлена ревізією інформація повинна негайно бути повідомлена слідчим органам, які відповідно до отриманих матеріалів вирішують питання про початок кримінального провадження. Проводити ревізію необхідно не тільки на ділянках безпосереднього виробництва готової продукції, але і ділянки, що пов'язані з постачанням сировини на підприємство. Проведення фінансово-господарських ревізій дозволяє чітко уявити картину дійсних, а також можливих злочинних зв'язків між підприємствами.

Відповідно до практики, що склалась під час розслідування привласнень на підприємствах з виробництва цукру, найчастіше привласнення здійснюється групами осіб. Ці групи об'єднують в собі, з одного боку, постачальників сировини, з іншого боку – осіб, зайнятих у виробництві та збуті готової продукції. Тому найінформативнішими є ревізії, які досліджують рух сировини: її отримання, передачу до цеху, відпуск іншим підприємствам і ділянкам виробництва.

Крім того, окремим завданням розслідування є *встановлення фактів переробки неврахованої сировини*. Аналіз практики свідчить, що доволі часто сама по собі сировина не представляє інтерес для розкрадців, адже вона за своїм характером і попитом не завжди легко реалізується, в той час як її подальша передача у виробництво на тому самому підприємстві створюватиме додатковий резерв для виготовлення продукції, котру легко реалізувати. Саме тому на підприємствах галузі цукрового виробництва більшість привласнень мають своїм предметом не тільки сировину (цукрові буряки), а й готову продукцію (цукор).

Існують наступні шляхи встановлення факту переробки неврахованої сировини, тобто такої, що попадає на виробництво понад встановлені ліміти:

а) встановлення невідповідності обсягу випущеної готової продукції кількості сировини, переданої у виробництво. Для цього можуть бути застосовані такі прийоми як раптове проведення інвентаризації з метою отримання інформації

про випуск надлишків продукції, порушення технології з метою використання необхідних компонентів для випуску в більшому обсязі продукції (недовкладення, заниження ваги, збільшення вологості), перевитрати пакувальних матеріалів.

б) огляд та аналіз документів, що відображають передачу сировини на виробництво та її переробку. Це проводиться шляхом зіставлення документів з метою виявлення наявних відхилень, які свідчать про переробку неврахованої сировини.

в) огляд та аналіз документів, що відображають рух пакувальних матеріалів. Часто їх перевитрата маскується актами на списання, що пояснюється псуванням, неправильною витратою через несправність обладнання.

Виявлення надлишків напівфабрикатів і готової продукції. До способів отримання надлишків напівфабрикатів та готової продукції, що виявляються під час розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва, відносять: недовкладення сировини при виготовленні продукції; приховування планової економії сировини, надлишки якої створені за рахунок оптимізації процесу виробництва; списання сировини на виробництво за завищеними нормами розходу; невірне списання сировини на брак або відходи; використання списаних відходів для виготовлення продукції; заміна компонентів і завищення вологості; завищення норм природних збитків в процесі виробництва продукції; приховування від обліку понаднормовий вихід продукції.

Крім того необхідно брати до уваги, що проведенням однієї дії або тактичної операції можна з'ясувати одночасно декілька обставин, що мають значення у кримінальному провадженні. Так, шляхом проведення обшуку можливо виявити кошти, отримані злочинним шляхом, а також чорнові записи, листування, що можуть мати інформацію про злочинні зв'язки, розрахунки та проведення незаконних операцій та канали збуту викраденої продукції. Те саме стосується й проведення інших дій, пов'язаних з використанням спеціальних знань та призначенням і проведенням різного роду експертиз.

Таким чином у процесі розслідування повинні вирішуватися як загальні завдання, тобто завдання, властиві розслідуванню всіх видів злочинів, так і окремі

задачі, сутність яких визначається специфікою виявлення та розслідування злочинів економічної спрямованості, в тому числі й у галузі цукрового виробництва. Ця специфіка багато в чому обумовлена різноманіттям організаційно-правових форм господарювання, характером їх виробничо-господарської діяльності, технологією виробництва цукру, специфікою продукції та сировини, ступенем інтенсивності прояву криміногенних факторів, системою обліку, звітності й контролю, наявністю організованих форм економічних злочинів [65, с. 219-222].

А тому успішність та повнота розслідування будь-якого злочину значною мірою перебуває в залежності від своєчасного та якісного вирішення завдань, що постають на початковому етапі розслідування. Адже саме цей етап характеризується підвищеною складністю, оскільки вимагає проведення значної кількості невідкладних слідчих (розшукових) та інших дій в умовах дефіциту часу, що не дозволяє здійснити ретельну підготовку. Водночас якість проведених слідчих (розшукових) дій та інших заходів найбільше впливає на досягнення успіху всього розслідування.

2.2. Особливості слідчих ситуацій та формування версій під час розслідування злочинів, що вчинюються у галузі цукрового виробництва

Залежність між поведінкою суб'єкта діяльності та обставинами, що склалися, вже давно відмічена в науковій літературі. Раціональний вибір тактики розслідування як способу поведінки слідчого залежить від конкретної ситуації, тому і формування якісних криміналістичних рекомендацій повинно будуватись з урахуванням ситуаційного підходу [270, с. 174].

Саме тому, питання дослідження слідчих ситуацій, які виникають під час розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва, набуває особливої актуальності. Чітко окреслені слідчі ситуації є підґрунтям для конкретизації організаційних та слідчих (розшукових) дій, які зможуть забезпечити найбільшу ефективність розслідування. Визначення слідчої ситуації має не тільки теоретичне, а й практичне значення. Вони зумовлюють важливі криміналістичні поняття та їх реальну практичну побудову. Остання має на меті можливість чіткого визначення найбільш інформативних слідчих (розшукових) дій, а також заходів організаційного характеру. Встановлення конкретних типових слідчих ситуацій, що найбільш часто зустрічаються, завжди має практичну спрямованість. Це дозволяє провадити планування і організацію розслідування в той чи інший час. Слідчі ситуації відіграють велику роль під час розробки в методиках розслідування окремих категорій злочинів науково-обґрунтованих систем рекомендацій щодо найбільш доцільного вирішення завдань, що стоять на стадії досудового розслідування.

Слідчі ситуації як криміналістичну наукову категорію відносять до числа найбільш глибоко досліджених з усіх бокув: як з теоретичного, так і практичного. Про це свідчить широка дискусія навколо різних питань використання слідчих ситуацій в криміналістичній діяльності, яка досить переконливо доводить наскільки важливим є необхідність їх урахування з метою систематизації та конкретизації наукових і практичних рекомендацій.

Дослідженням різнобічних питань пов'язаних зі слідчими ситуаціями займалися Р. С. Белкін, Л. Я. Драпкін, І. Ф. Герасимов, О. Н. Колісниченко, В. О. Коновалова, В. П. Корж, В. Д. Пчолкін, В. Ю. Шепітько, Н. П. Яблоков та інші [82, с. 91; 131, с. 17; 118, с. 14; 173, с. 16; 172, с. 76; 184, с. 191; 68, с. 108; 291, с. 112; 302, с. 90]. Значна кількість висловлених науковцями понять слідчої ситуації свідчить про неоднозначність підходів. Так, О. Н. Колесніченко сформулював одну з перших дефініцій слідчої ситуації. На думку науковця, це є «певне положення в розслідуванні злочинів, що характеризується наявністю тих чи інших доказів та інформаційного матеріалу і виникаючими у зв'язку з цим конкретними завданнями його збирання і перевірки» [173, с. 16].

І. Ф. Герасимов слідчу ситуацію розглядає як сформовану на певний момент розслідування, внутрішньо необхідну, схильну до зміни сукупність матеріальних, інформаційних та інших факторів і їх оцінку, що характеризують розслідування, яка обумовлює основні напрямки розслідування, прийняття рішень і вибір способів дії [118, с. 14].

Л. Я. Драпкін дотримується такої ж спрямованості на визначає слідчу ситуацію як «динамічну інформаційну систему, елементами якої є суттєві ознаки і властивості обставин, що мають значення у кримінальному провадженні, зв'язки і відносини між ними, а також між учасниками процесу розслідування, наслідки, що настали або передбачувані дії сторін» [131, с. 17]. Цією дефініцією він звертає увагу на те, що слідча ситуація включає не тільки комплекс інформації у кримінальному провадженні, а й зв'язки та відносини, які діють в цьому комплексі, а також між учасниками процесу розслідування. Необхідно звернути увагу на те, що включення у дефініцію слідчої ситуації інформації, що стосується відносин між учасниками процесу розслідування, позбавляє таку дефініцію тієї об'єктивності. Це відбувається тому, що до поняття включаються суб'єктивні моменти, пов'язані з оцінкою доказової інформації та визначенням подальшого напрямку розслідування і шляхів його організації.

На нашу думку, найбільш вдалу дефініцію слідчої ситуації запропонував Р. С. Белкін. Як вважав науковець, слідча ситуація – «це сукупність умов, в яких у

даний момент здійснюється розслідування» [85, с. 129]. На підставі аналізу даного визначення, необхідно відмітити, що в поняття «сукупність умов» можуть входити фактори об'єктивного характеру, до яких можна віднести наявну в розпорядженні слідчого доказову та оперативну інформацію, а також суб'єктивні фактори, що відносяться до оціночної позиції слідчого, до ситуації і окремих її складових. Якщо фактори об'єктивного характеру створюють зовнішній прояв ситуації, то фактори суб'єктивного характеру – похідні від перших, самі по собі існувати не можуть, і тому їх навряд чи слід вводити в поняття слідчої ситуації. Деякі науковці, зокрема І. Ф. Герасимов, вважають, що сукупність об'єктивних і суб'єктивних факторів і створює індивідуальність слідчої ситуації, іншими словами, її конкретний зміст [115, с. 5].

Крім того, варто звернути увагу, що в криміналістичній літературі мають місце й інші дефініції слідчої ситуації. Так, В. А. Журавель, В. О. Коновалова, В. Д. Пчолкін, В. Ю. Шепітько розглядають останню як «сукупність фактичних даних, які відображають суттєві риси події, яким воно представляється на тому чи іншому етапі розслідування злочинів» [168, с. 116]. Наведене визначення свідчить про те, що науковці, головним чином, базують свої визначення слідчої ситуації на інформації про сукупність фактичних даних, що відображають суттєві риси події. Останнім часом в даному напрямку активізувались дослідження, що дозволяє намітити можливі етапи розвитку уявлень щодо слідчих ситуацій, повертає до названих досліджень увагу вчених і практиків. Різноманітні підходи до формування поняття слідчої ситуації та визначення її змістовної сторони, дозволяють відрізнити їх розуміння і інтерпретацію різними науковцями.

У криміналістичній літературі значну увагу повертає питання класифікації слідчих ситуацій за різними підставами, цілями, змістом та характером інформаційної насиченості. Науковцями зроблені спроби як визначити окремі види ситуацій, так і спроби їх класифікувати. Так, відповідно до існуючих теорій, ситуації поділяють на прості і складні, типові і специфічні, відкриті і закриті. Крім того, у літературі має місце поділ ситуацій на проблемні та конфліктні, а також ситуації інформаційно повноцінні та інформаційно неповноцінні.

З даних визначень видно, що вони відображають підстави, за якими науковці виокремлюють ту чи іншу ситуативну структуру. Разом з тим названі типи або види ситуації не дають можливості до кінця усвідомити їх сутність і характер, що дозволило б дійти до певних практичних рекомендацій [291, с. 187].

Класифікація слідчих ситуацій на типові та нетипові зумовлена узагальненням та аналізом слідчої практики, яка дозволяє виділити ситуації, що найбільш часто зустрічаються (схожі, однотипні за способом вчинення і приховування), а також ситуації, що відрізняються від загальновідомих у досліджуваній галузі виробництва або господарства такими ознаками, які раніше не були відомі практиці, або відомі лише у зв'язку з теоретичними дослідженнями.

У випадку наявності типових слідчих ситуацій розслідування підпорядковується доволі жорсткій схемі, яка визначає найбільш доцільні слідчі (розшукові) дії та організаційні заходи, а також встановлює їх послідовність. Однак, необхідно зазначити, що нерідко під час розгляду типові слідчі ситуації містять лише зовнішню форму типовості. Під час же детального вивчення аналогічність може бути спростована новою інформацією, яка значно змінить характер події. Нетипові слідчі ситуації при розслідуванні розкрадань завжди серед своїх елементів (об'єкт посягання, спосіб вчинення злочину, особа злочинця) містить ті ознаки, що дають уявлення про нові, раніше невідомі прийоми дій та форми їх приховування.

Найбільш часто такі виникають при розслідуванні привласнень грошових коштів, сировини, готової продукції, що вуалюються зовні законними операціями, «подвійною» бухгалтерією, штучним створенням дефіциту сировини, використанням застарілого обладнання, що дозволяє допускати відхилення від заданої рецептури. Необхідно зазначити, що всі ці ситуації є проблемними, незалежно від ступеня і обсягу того інформаційного матеріалу, який їх формує. Побудова слідчих ситуацій, як правило, своїм основним змістом орієнтується на елементи складу злочину, головним чином, на особу злочинця і спосіб вчинення злочину.

Незважаючи на вищезазначене, у будь-якій ситуації, що може скластись, необхідно проводити складну розумову роботу яка має бути заснована на глибокому аналізі інформаційного матеріалу, його взаємозв'язків і залежностей. Слідчі ситуації під час формування набувають динамічності, що визначається діями злочинця та отриманою в результаті проведення слідчих (розшукових) дій інформацією. Під час розслідування злочину слідча ситуація може самостійно розвиватися, а може доповнюватися виникненням нової ситуації. Тому в залежності від повноти ситуації, її інформативної достовірності, доказової цінності, на різних етапах розслідування слідча ситуація може набувати різний вигляд.

Слушною є думка Н. П. Яблокова, який вважає, що з урахуванням виявлених особливостей розвитку ситуацій визначаються найбільш оптимальні шляхи та криміналістичні засоби їх зміни в потрібному для розслідування напрямку. На інформаційній базі зазначених ситуацій розроблюються основні питання стратегії подальшого розслідування [192, с. 88].

У науковій літературі існують думки щодо залежності формування типових слідчих ситуацій від вихідних даних. А. Н. Васильєв висловив своє бачення формулювання слідчої ситуації, що включає декілька компонентів. На його думку типові слідчі ситуації виглядають наступним чином:

1) наявна інформація про подію злочину і щодо винної особи, однак необхідно встановити, чи дійсно була ця подія, чи мала вона злочинний характер;

2) встановлено факт з ознаками злочину, але відсутні відомості про винну особу або вони вкрай обмежені. По цих ситуаціям, як і по іншим, виділеним відносно до конкретного виду злочину, рекомендуються і основні напрями розслідування. Вони представляють собою перелік дій, які можуть дати в результаті їх проведення суму даних, що дозволять з'ясувати обставини, що нас цікавлять [96, с. 23-27].

Необхідно відмітити певну абстрактність вищевказаних ситуацій, а також поєднання в них таких важливих елементів, як подія злочину та особа злочинця, подія злочину та відсутність даних про особу, що його вчинила. Це не дає змоги

сформулювати конкретні цілеспрямовані рекомендації щодо проведення слідчих (розшукових) дій з метою забезпечення найбільш ефективного розслідування. На це звертає увагу Р. С.Белкін, зазначаючи, що подібне орієнтування в напрямках розслідування має дуже відносну практичну цінність, між тим як для вирішення питання щодо напрямів розслідування в конкретній формі потрібен аналіз типової, а у випадках практичного застосування і конкретної слідчої ситуації [83, с. 215].

Крім того, у криміналістиці існують класифікації слідчих ситуацій, підставою для яких є відмінності в обсязі і змісті даних, за якими відкривається кримінальне провадження. Так, О. Н. Колесніченко та В. О. Коновалова виділяють наступні слідчі ситуації:

- 1) відкриття кримінального провадження за матеріалами оперативно-розшукової діяльності;
- 2) відкриття кримінального провадження за матеріалами планової або ползапланової ревізії, яка встановила недостачу;
- 3) відкриття кримінального провадження за матеріалами перевірки, проведеної шляхом відібрання пояснень або витребування необхідних документів без проведення інвентаризації або ревізії [172, с. 76].

Під час розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва на в першу чергу складаються типові слідчі ситуації, які зумовлені характером галузі виробництва та діяльністю посадових осіб підприємств. Слідчі ситуації визначаються характером вчинюваних злочинів, а саме розкрадань шляхом привласнення, розтрати або зловживання службовим становищем.

Отже, формування методики розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва здійснюється шляхом типізації слідчих ситуацій залежно від найбільш значущих компонентів інформаційного характеру, які є специфічними та характерними на певних етапах розслідування окремих видів та груп злочинів.

Під час розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва, слідчі ситуації можуть бути класифіковані відповідно до етапів виробничого процесу (отримання сировини, виготовлення продукції, збут готової продукції),

враховуючи залежність способів вчинення злочину від службових функцій осіб, причетних до його скоєння. Сукупність даних, що утворюють слідчу ситуацію, визначається фактами виявлення ознак злочину. Вважаємо за необхідне розглянути їх з конкретизацією тієї сукупності даних, що може бути виявлена на початковому етапі розслідування.

Аналіз практики досудового розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва дозволяє виділити наступні типові слідчі ситуації:

а) затримання на місці злочину матеріально-відповідальних осіб, які викрали сировину або готову продукцію. Слідча ситуація в цьому випадку складається із сукупності таких даних, як факт затримання, огляд викраденої продукції, відсутність супровідних документів на вивезення продукції з підприємства;

б) виявлення в ході ревізії недостачі сировини або готової продукції. Слідча ситуація в цих випадках складається з результатів ревізії, а також даних про можливих осіб, які вчинили привласнення або розтрату матеріальних цінностей;

в) виявлення неврахованої сировини і готової продукції на складах або підприємствах галузі цукрового виробництва. Названа ситуація включає результати ревізії щодо причин і джерел утворення надлишків, показання матеріально-відповідальних осіб щодо способів їх утворення і каналів збуту;

г) виявлення недоброякісного товару. Основу такої ситуації становлять скарги торгуючих організацій, дані щодо порушення технологічного режиму і наявності «зеконормленої» сировини [68, с. 108-109].

Під час проведення аналізу вищезазначених ситуацій, можна дійти висновку, що в ситуаціях «а» та «б» особи розкрадачів, як правило, відомі, а в ситуаціях «в» та «г» – особи не відомі.

Відповідно до перелічених ситуацій можуть формулюватися слідчі версії, зокрема, про особу злочинця, способи вчинення та приховування злочину, причини, що сприяють привласненню сировини і готової продукції відповідно до етапів виробничої діяльності.

Розслідування злочинів економічної спрямованості в галузі цукрового виробництва має певні особливості. В ході проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій встановлюються обставини, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні. До таких обставин належать: власне подія злочину; вина особи, яка його вчинила; мотиви злочину; фактичні дані, що впливають на ступінь та характер відповідальності і характеризують таку особу; характер та розмір збитків, заподіяних злочином; інші обставини, які мають значення для кримінального провадження. Виявляються ці обставини відпрацюванням типових версій, що висуваються на підставі наукового аналізу узагальненого досвіду розслідування злочинів окремої категорії. Крім того поряд з типовими версіями використовуються і ті, що є незвичними та виникають у зв'язку з виявленням нових способів вчинення злочинів. Саме тому для слідчого важливо використовувати оба вказані шляхи, а саме здійснювати активну розумову діяльність, пов'язану з висуванням різних версій щодо обставин вчинення злочину.

Питанням висунення та перевірки версій займались Т. В. Аверянова, Р. С. Белкін, В. О. Коновалова, В. М. Левков, І. М. Лузгін, Я. Пещак, В. Ю. Шепітько та інших [178; 204; 210; 236; 289]. Науковці досліджували природу версії, її різновиди, сутність, процес висування і перевірки. Деякі криміналісти розглядають слідчі версії як частину планування розслідування, інші – як самостійну сторону слідчої діяльності і зазначають, що розробка і перевірка версій передують плануванню розслідування (тобто планування – це перевірка слідчих версій). Інші науковці заміняє цю проблему на проблему обставин, що підлягають з'ясуванню в ході розслідування.

Під час розслідування злочинів досить широко застосовуються закони логіки. На думку В. О. Коновалої, в ході пізнання невідомого слідчий оперує так званими слідчими версіями, структура та стадії розвитку яких знаходяться у відповідності з логічним поняттям гіпотези. Слідча версія являє собою різновид гіпотези, специфіка якої визначається особливостями і характером тієї сфери, в якій відбувається дослідження [181, с. 56].

Версією вважають обґрунтоване припущення про наявність і обставини розслідуваної події, дії конкретних осіб і наявність у цих діях складу певного злочину [201, с. 157]. За сферою використання їх поділяють на слідчі, оперативно-розшукові, судові та експертні. Версії можуть бути взаємопов'язані та впливати одна з одною. Як вважає В. П. Корж, висування і перевірка версій є основним змістом планування розслідування [184, с. 191]. Під час вирішення питання щодо послідовності слідчих (розшукових) дій важливо спланувати, які дії є першочерговими та невідкладними, а тільки потім – дії, якими одночасно перевірятимуться декілька версій.

Висування версій знаходиться в прямій залежності від матеріалів, що знаходяться у слідчого у зв'язку з тією чи іншою слідчою ситуацією. Так, О. М. Ларін вважає версією припущенням, що виникає в зв'язку з розслідуванням, яке ґрунтується на фактичних даних і підлягає перевірці з метою встановлення істини про істотні обставини справи. Версії в предметі доказування називаються загальними версіями. Версії про доказові факти і можливі джерела доказів є окремими версіями. Правильність загальної версії перевіряється і підтверджується дослідженням окремих версій. Кожна окрема версія про факт, що має бути доведеним, пов'язана з версіями про можливі джерела встановлення даного факту [203, с. 66].

В. М. Левков натомість формує нове якісне утворення у вченні про криміналістичну версію – «типологічні версії» – як наслідок типологічного опису і співставлення аналогічних ознак розслідуваної раніше події. Типологічна версія, на думку науковця, «включає в себе два підвиди: 1) типічні версії, в основі яких досвід слідчого, експерта, працівника розшуку чи судді за аналогічним розслідуванням у кримінальному провадженні; 2) типові версії, які базуються на виявлених закономірних зв'язках між елементами криміналістичної характеристики злочинів певного виду». Виділення системи «типологічні версії» як нового утворення системотворчих ознак, зазначає він, здається доцільним у зв'язку з тим, що вона має на відміну від конкретних версій фактичну базу формування, через що посідає особливе місце в пізнавальній діяльності при розслідуванні злочинів [204, с. 9].

Поряд з переліченими класифікаціями існують й інші, зокрема:

- за обсягом понять (загальні та окремі);
- за часом побудови (первісні та подальші);
- за спрямованістю (ретроспективні та перспективні)
- за сферою використання і суб'єктом висування (слідчі, пошукові, експертні, оперативно-розшукові та судові);
- стосовно предмета доказування (обвинувальні та виправдовувальні);
- за ступенем імовірності (малоймовірні та більш ймовірні) [269, с. 23; 177, с. 92].

В. О. Коновалова вважає недоцільним поділ версій за ступенем їхньої імовірності, оскільки саме поняття версії у своєму визначенні містить вказівки на його ймовірність. Крім того, на думку науковця, непереконливим є і поділ версій на виправдувальні й обвинувальні. Винність або невинуватість не існують окремо одне від одного, незалежно від особи, що вчинила злочин, а тому версії висуваються щодо особи, яка вчинила злочин, а не щодо її винності або невинуватості, що за своєю сутністю є проблемою доказування. Щодо поділу версій на колишні і нові, то така класифікація позбавлена сенсу, адже динаміка розслідування визначає процес висунення версій, у якій вони або розвиваються, або втрачають своє значення, незалежно від новизни і часу появи [178, с. 59].

Слідчі версії щодо особи злочинця чи способів вчинення злочинів у галузі цукрового виробництва висуваються відповідно до етапу виробничого процесу. На підприємствах цукрової галузі виділяють такі основні етапи виробництва цукру: 1) отримання та зберігання силовини; 2) виробництво напівфабрикатів та готової продукції. Так, на етапі отримання і зберігання силовини типовими способами вчинення злочинів є: зниження в документах кількісних і якісних показників при отриманні силовини; передача силовини зі складу до цеху в кількостях менших, ніж зазначено у документах; складання підроблених документів про втрати, які не мали місце в дійсності; списання отриманої силовини на псування в кількості, що перевищує фактичні втрати.

Невраховані надлишки можуть створюватись виключно внаслідок невиконання або неналежного виконання своїх посадових чи виробничих функцій

матеріально-відповідальними особами, що наділені функціями з розподілу, транспортування та збереження матеріальних цінностей. Такими повноваженнями мають комірники, прийомоздавальники, експедитори.

Версії щодо осіб, які вчинили привласнення на етапі виробництва готової продукції, можуть висуватись на основі аналізу способів створення неврахованих надлишків, а саме: порушення технологічного режиму; завищення вологості в процесі виготовлення готової продукції; оприбуткування готової продукції за передбаченими нормами, а не за її фактичним виходом та ін.

Рецептури цукроваріння, що використовуються підприємствами, досить часто дозволяють доволі широкі відхилення від норм, що має наслідком можливі випадки привласнення готової продукції. Обізнаність з цього питання сприятиме висуненню версій стосовно осіб, що мають безпосереднє відношення до технологічного процесу виробництва цукру.

Крім того, версії відносно способів вчинення злочину залежать від ретельності аналізу посадових інструкцій та вивченню функцій осіб, які безпосередньо здійснюють виробництво або ж керують виробничим процесом. На підставі аналізу слідчої практики розслідування розкрадань під час виробництва цукру зроблено висновок про те, що існує чіткий зв'язок між способом вчинення злочину та особою злочинця. Це визначається чітким розмежуванням виробничих функцій і безпосереднім зв'язком посадових осіб з окремими етапами виробничого процесу.

Якщо розкрадання здійснювалось групою осіб, то розпод ролей між особами відбувається за принципом їх найбільш тісного взаємозв'язку відповідно до функціональних обов'язків. Взагалі, висунення версій може ставитися не до події в цілому, але й до окремих її епізодів, наприклад, пов'язаних із створенням неврахованих надлишків на різних етапах виробництва або на етапі передачі готової продукції на склад для подальшої реалізації.

Побудова і розвиток версій є основою для планування, що визначається аналізом даних існуючих на початковому етапі і складових слідчої ситуації, висуненням версій та їх перевіркою шляхом проведення слідчих дій. Висунення

версій на початковому етапі розслідування злочину передбачає складання плану. Такі плани містять в собі: а) дані про пошукові та слідчі версії; б) дані, що підлягають перевірці; в) перелік слідчих (розшукових) дій; г) обставини, які необхідно встановити слідчим або оперативним шляхом; д) вказівки на строки і виконавців.

За ініціативою слідчого або прокурора, що здійснює процесуальне керівництво, плани можуть змінюватися і доповнюватися. Якщо на початковій стадії кримінального провадження задіється значне число співробітників, то складається план організаційних заходів, який включає в себе розрахунок сил і засобів, необхідних для проведення слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій. Письмовий план є не тільки організуючим початком процесу досудового розслідування, а й способом, сприяючим логічному розвитку планування на всіх етапах кримінального провадження, оптимальному поєднанню узагальненого досвіду і конкретного плану розслідування [66, с. 170].

Логічну основу плану розслідування злочину складають слідчі версії. План вважається найбільш раціональним, якщо він складений за кожною висунутою версією, з виділенням в його загальну частину питань, що підлягають з'ясуванню за всіма версіями.

Планування розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва, охоплює такі основні етапи:

- вирішення питання про відкриття кримінального провадження та внесення відомостей до ЄРДР;
- початок розслідування та проведення першочергових слідчих (розшукових) дій);
- проведення подальшого розслідування;
- закінчення досудового розслідування.

Є зрозумілим, що кожен етап планування в міру необхідності коригується, плани розслідування доповнюються [18].

Планування у кримінальному провадженні містить у собі елементи організаційного характеру. Крім того особливістю планування є те, що під час

розслідування досліджуваної категорії кримінальних проваджень складати план необхідно, виходячи з матеріалів отриманих під час оперативно-розшукової діяльності або фактів пов'язаних з відкриттям кримінального провадження.

Стаття 9 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» встановлює, що у кожному випадку наявності підстав для проведення оперативно-розшукової діяльності заводиться оперативно-розшукова справа. Відповідно до п. 3.3. наказу МВС України від 14.08.2012 року № 700 «Про організацію взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх прав України у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень» матеріали оперативно-розшукової справи розглядаються під час оперативної наради за участю начальників оперативного, слідчого підрозділів та працівників, які брали участь у їх підготовці, для визначення повноти зібраних матеріалів та наявності підстав для реєстрації в ЄРДР. Одночасно розробляється план заходів з реалізації матеріалів оперативно-розшукової справи, який затверджується начальниками слідчого та оперативного підрозділів [6; 24].

План першочергових слідчих (розшукових) дій відрізняється від плану подальшого розслідування злочину. Однією з його особливостей є можливість планування тактичних операцій. За своїми цілями і характером їх поділяють на операції з: виявлення злочину; встановлення способу вчинення; встановлення розміру викраденого; відшкодування заподіяного збитку; виявлення злочинної групи та її зв'язків тощо.

Науковці вважають, що залежно від характеру тактична операція поєднує комплекс оперативно-розшукових заходів і слідчих дій стосовно специфіки розслідування злочинів у конкретній сфері економічної діяльності [178; 179, с. 73; 205, с. 120; 255, с. 24; 287, с. 177]. Негайне відкриття кримінального провадження та проведення невідкладних першочергових слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій обумовлене необхідністю проведення тактичних операцій під час реалізації оперативно-розшукової справи.

У спільному плані обов'язково мають бути передбачені: місце і час проведення операції; можливість залучення сил і засобів для розкриття злочину; розподіл дій працівників, які будуть реалізовувати оперативно-розшукову справу; послідовність, обставини і тактика затримання осіб, проведення обшуків, накладення арешту на майно та цінності; заходи щодо встановлення осіб, які знаходилися на місці події; відшукання речових доказів, які можуть свідчити про інші злочини; з урахуванням специфіки вчинення злочину також інші заходи.

В цілому у кримінальному провадженні планування розслідування починається зі складання плану проведення не тільки тактичних операцій, а й першочергових слідчих (розшукових) дій. Далі планування розслідування перебуває в залежності від отримання результатів проведення цих дій, а тому з метою забезпечення ефективного проведення складається план першочергових дій у провадженні, в якому відображається перелік невідкладних слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій із зазначенням послідовності їх проведення, цілей, строків та виконавців. План розслідування може складатись і в ході першочергових дій, коли ознаки злочину вже стають очевидними. Такий план є підґрунтям для прогнозування основних напрямків розслідування, обставин, що підлягають з'ясуванню, а також може включатись до загального плану, у випадку виникнення необхідності.

Метою планування є з'ясування переліку обставин, що є важливими у кримінальному провадженні. Крім мети, план передбачає проведення окремих слідчих (розшукових) дій або тактичних операцій, за допомогою яких можливо встановити названі обставини. Слід враховувати, що проведення однієї слідчої (розшукової) дії або тактичної операції може допомогти з'ясувати одразу декілька обставин, що є важливими у кримінальному провадженні. Зокрема, проведення обшуку може допомогти виявити кошти та матеріальні цінності, одержані злочинним шляхом, а також чорнові записи, листування з інформацією про злочинні зв'язки, розрахунки по незаконним операціям та канали збуту викраденого. Те саме стосується й таких слідчих (розшукових) дій, як слідчий огляд докуменотів та судових експертиз. Важливим є те, що планування має бути

динамічним, до плану мають вноситись зміни та доповнення відповідно до ситуації, що склалась під час розслідування.

Під час розслідування розкрадань в особливо великих розмірах, по кожному окремому епізоду складається окремий план, які потім об'єднуються в загальний план розслідування та координуються відповідно до нього. Складений в такий спосіб план є більш оптимальним та виконує організаційну роль. На первісному етапі розслідування не вможлимо передбачити усі можливі версії, адже виходить з обмежених вихідних даних. Під час накопичення доказової бази висунуті раніше версії можуть або знаходити своє підтвердження, або навпаки втрачати свою актуальність та відхилятися. Пізніше висунені версії є більш обґрунтованими, а їх перевірка здійснюється за допомогою проведення окремих слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій, або їх комплексом.

Особливість розслідування багатоепізодних злочинів економічної спрямованості обумовлює й відповідну форму плану розслідування. В його основу покладаються плани розслідування окремих епізодів. Планування розслідування зазначених злочинів вимагає складання схем взаємозв'язків окремих епізодів, співучасників, об'єктів, способів, руху коштів та матеріальних цінностей, документообороту, технологічного процесу виробництва готової продукції і т.д. Відповідні дані використовуються під час підготовки та проведення слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій, а також під час складання обвинувального акта.

Відповідні схеми мають не тільки ілюстративну роль, а й систематизують наявну в кримінальному провадженні доказову базу. Крім того за допомогою схем можливо простежити існування злочинних зв'язків між особами, виявити шляхи утворення резерву сировини чи готової продукції, канали розкрадання та місця збуту викраденого. Складання схем робить план більш чітким, охоплює всі епізоди злочину та є допоміжним інструментом у досягненні доцільної послідовності призначення та проведення слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій.

Враховуючи вищевикладене, визначальна роль у плануванні розслідування належить аналізу способів вчинення злочину та тим слідчим ситуаціям, що виникають на першочерговому етапі розслідування. Що до галузі цукрового виробництва, то особливості висунення нетипових версій впливають з перелічених вище способів вчинення злочину та слідчих ситуацій. Обізнаність слідчого у зазначеному вище сприяє визначенню найбільш ефективних шляхів розслідування.

2.3. Організація взаємодії слідчих з оперативними підрозділами та іншими контролюючими органами при виявленні та розслідуванні злочинів у галузі цукрового виробництва

Україна належить до традиційно цукрових держав світу, а галузь цукрового виробництва є однією зі стратегічно важливих галузей сфери харчового виробництва нашої держави. Вона поєднує в собі виробників елітного та фабричного насіння, цукрового буряку, насінневі заводи, цукрові заводи й сервісні підприємства галузі. Однак за останні роки в умовах кризи та економічних перетворень суттєво збільшилася кількість корисливих злочинів у галузі цукрової промисловості. В більшості ці злочини мають латентний характер, а отже першочерговим завданням правоохоронних органів є виявлення наявних кримінальних процесів у галузі цукрового виробництва та розробки ефективних методів їх викриття і розслідування з використанням наукових досягнень технічних та природничих наук.

Задля більшої ефективності протидії вчиненню кримінальних правопорушень на допомогу правоохоронним органам приходять інші органи державної влади, що мають контролюючі функції, чиї працівники мають глибокі знання специфіки тієї чи іншої галузі економіки та можуть надати допомогу при виявленні та розслідуванні економічних злочинів.

Основним завданням взаємодії правоохоронних органів з іншими контролюючими органами України є попередження, виявлення та розслідування кримінальних правопорушень, притягнення до встановленої законом відповідальності осіб, що їх учинили, відшкодування завданої шкоди, відновлення порушених прав та інтересів громадян і юридичних осіб. Тому взаємодія є об'єктивною необхідністю існування системи правоохоронних органів. Вона створює необхідну передумову для своєчасного виявлення і розслідування економічних злочинів, зокрема на підприємствах галузі цукрового виробництва України.

Необхідність взаємодії знайшла своє відображення в законодавчих актах України, серед яких: Конституція України, Кримінальний процесуальний кодекс України, закони України, акти Президента України, Кабінету Міністрів України, рішення Конституційного Суду України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, і нормативно-правові акти Міністерства внутрішніх справ України з питань організації взаємодії між органами та підрозділами внутрішніх справ при попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень [1; 3; 5; 7; 8; 12; 13; 16; 17; 24].

На монографічному рівні проблему взаємодії правоохоронних органів, що здійснюють протидію злочинам, досліджували українські науковці: О. М. Бандурка, А. Ф. Волобуєв, В. А. Журавель, В. О. Коновалова, Г. А. Матусовський, А. Д. Марушев, А. М. Погорецький, В. Д. Пчолкін, М. В. Салтевський, Р. Л. Степанюк, В. Ю. Шепітько та ін. Вони розглядають взаємодію як вищий ступінь консолідації сил і засобів правоохоронних органів, наділених законом відповідними повноваженнями. Науковці вважають, що взаємодія в процесі розкриття і розслідування злочинів являє собою узгоджену діяльність різноманітних ланок однієї або декількох організованих систем, спрямовану на досягнення спільної мети з найменшими витратами сил, засобів і часу [74, с. 517; 141, с. 61; 75, с. 184; 186, с. 10-16; 201, с. 279; 215, с. 226; 212, с. 662; 242, с. 187; 256, с. 442; 237, с. 9; 102].

Р. Л. Степанюк і Д. Д. Заяць пропонують розглядати її у широкому, вузькому та комбінованому сенсі [142, с. 7-11; 265, с. 460]. У широкому сенсі взаємодія розглядається стосовно сумісної діяльності всіх органів і посадових осіб, що приймають участь у кримінальному провадженні. У вузькому розумінні взаємодії в якості одного з її суб'єктів завжди виступає слідчий, а сама вона розглядається як форма організації розслідування. Комбінований підхід полягає у намаганні різнобічного розуміння взаємодії.

На думку М. В. Салтевського, у криміналістичному аспекті взаємодію можна інтерпретувати як: а) погоджену діяльність двох і більше суб'єктів, що вирішують ту саму проблему різними методами та засобами правоохоронних органів, суб'єкти яких

здійснюють розкриття та розслідування злочинів; б) організаційно-тактичний прийом одержання нового знання, одержати яке окремо кожному суб'єкту взаємодії не завжди вдається; в) організаційно-розпорядчу діяльність, засновану на взаємній довірі сторін, об'єднаних єдиним завданням розкриття та розслідування злочинів і боротьби зі злочинністю [256, с.441-442].

Слід погодитись з точкою зору В. О. Коновалової та В. Ю. Шепітька, що взаємодія в діяльності з розкриття і розслідування злочинів повинна носити конкретний характер, ґрунтуватися на законі і правильному сполученні форм і методів роботи та здійснюватися на засадах: процесуальної самостійності слідчих і органів дізнання, невтручання в їх процесуальну діяльність; дотримання вимог законності; самостійності співробітників оперативно-розшукових підрозділів, слідчих і спеціалістів у виборі засобів при здійсненні узгоджених заходів; поділу компетенції між учасниками взаємодії; нерозголошення учасниками взаємодії даних процесуальної, оперативно-розшукової та іншої діяльності; узгодженості планування і виконання дій учасниками взаємодії, наявності обміну інформацією та ін. Взаємодія в процесі розслідування злочинів являє собою узгоджену діяльність різноманітних ланок однієї або декількох організованих систем, спрямовану на досягнення спільної мети з найменшими витратами сил, засобів і часу [201, с. 279; 225, с. 186].

Таку ж позицію висловлює й В. П. Корж. На її думку, «взаємодія слідчих і оперативних, контролюючих, інших державних органів, службових осіб, громадян, інших суб'єктів – це передбачена законами, іншими підзаконними актами, погоджена за цілями, завданнями, силами, засобами, місцем і часом діяльність, спрямована на виявлення, розслідування і попередження злочинів; спільне співробітництво з метою об'єднання зусиль у вирішенні спільних завдань боротьби зі злочинністю; діловий контакт, що може виникнути при розслідуванні кожної з обставин, що підлягають встановленню і доказуванню» [184, с. 195; 185, с. 207-208].

За чинним Кримінальним процесуальним кодексом України центральне місце в організації розслідування злочинів посідає слідчий, який здійснює процесуальні й координуючі функції взаємодії. Діюче кримінально-процесуальне

законодавство надає слідчому право у справах, що знаходяться у його провадженні, витребувати та отримувати від органів державного фінансового контролю висновки ревізій [3]. Взаємодія між слідчим та спеціалістами виникає задовго до відкриття кримінального провадження, у ході проведення перевірочних та оперативно-розшукових заходів, здійснюється із залученням співробітників різноманітних контролюючих органів [212, с. 662–665].

Необхідність взаємодії може виникнути на будь-якій стадії досудового розслідування, а також під час судового розгляду кримінального провадження. В цей період взаємодія може розглядатись як:

- погоджена діяльність слідчих та оперативних підрозділів, органів прокуратури, Державної фіскальної служби, Державної митної служби, Державної аудиторської служби та ін.;

- співробітництво слідчих і службових осіб контролюючих, інших державних органів; керівників підприємств, установ, організацій, комерційних структур; спеціалістів; громадян;

- діловий контакт слідчих і представників засобів масової інформації, громадян, представників громадських організацій.

Зміст таких видів взаємодії обумовлюється її цілями. Так, в одному випадку метою є пошук та виявлення документів, що свідчать про вчинення злочинів, у другому – проведення затримання злочинців, членів організованих злочинних груп, у третьому випадку – ініціювання та організація одночасних зустрічних перевірок кількох виробничих підприємств, у четвертому – надання гарантій безпеки свідкам, іншим учасникам процесу під час досудового розслідування.

Принципи взаємодії відображають специфіку слідчої та оперативно-розшукової діяльності. Відповідно до п. 1.3. наказу МВС України від 14.08.2012 року № 700 «Про організацію взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх прав України у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень» серед основних принципів взаємодії виділяють:

- відповідальність слідчого за швидке, повне та неупереджене розслідування кримінальних правопорушень, його самостійність у процесуальній діяльності, не втручання в процес розслідування осіб, що не мають на те законних повноважень;

- активне використання методик, наукових і технічних досягнень у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень;

- оптимальне використання наявних можливостей слідчих і оперативних підрозділів в ході виявлення та розслідування кримінальних правопорушень;

- дотримання загальних засад кримінального провадження;

- забезпечення нерозголошення даних досудового розслідування;

- відповідальність за належну організацію взаємодії слідчих підрозділів з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ при попередженні, виявленні й розслідуванні кримінальних правопорушень покладається на начальників територіальних органів внутрішніх справ та органів досудового розслідування [24].

Враховуючи вищевикладене, базою цих принципів взаємодії є: чітке уявлення учасниками взаємодії мети і завдань розслідування; процесуальна самостійність слідчого; невтручання в його процесуальну діяльність посадових осіб та органів, які не здійснюють кримінальний процес чи оперативну-розшукову діяльність; самостійність слідчого і працівників оперативного підрозділу та спеціалістів, які залучаються до виконання завдань, в обранні засобів і тактичних прийомів здійснення спільних зі слідчим заходів; чітке додержання на основі чинного законодавства компетенції учасників взаємодії; комплексне використання сил, засобів і методів, які є в розпорядженні взаємодіючих працівників правоохоронних органів; нерозголошення учасниками взаємодії даних процесуальної, оперативно-розшукової та іншої діяльності, що використовуються в процесі взаємодії; спільне і погоджене планування організаційних, кримінально-процесуальних та інших передбачених законодавством дій; безперервний обмін інформацією між учасниками, організаторами і керівниками взаємодії; процесуальне керівництво; наступальність у роботі під час розслідування злочину.

Взаємоузгоджена взаємодія слідчих і оперативних підрозділів знаходить своє відображення у сукупності її форм, які поділяють на процесуальні й організаційні. Анкетування слідчих Національної поліції України відобразило популярність використання тієї чи іншої форми взаємодії.

До процесуальних форм взаємодії слід віднести: передача слідчому матеріалів, отриманих під час провадження оперативно-розшукових заходів, для вирішення питання щодо відкриття кримінального провадження – 21,7 %; виконання доручень слідчого щодо участі в проведенні процесуальних дій – 38,1%. До основних організаційних форм взаємодії слідчих відносять: постійний взаємний обмін інформацією у письмовому чи усному вигляді – 14,5%; спільна підготовка і проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій – 7,5 %; спільне планування – 11%; створення слідчо-оперативних груп для розслідування складних кримінальних проваджень – 16%; проведення спільних нарад – 6,5 % (див. Додаток Ж).

Необхідно звернути увагу, що необхідність взаємодії, як правило, виникає під час вирішення питання щодо відкриття кримінального провадження за оперативними матеріалами; реєстрації матеріалів в ЄРДР, а також при створенні у встановленому порядку слідчо-оперативних груп для розслідування найбільш складних кримінальних проваджень. Відомчими нормативно-правовими актами вищезазначені питання детально регламентовані [18; 24; 25].

Відповідно до п. 2.1 «Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх прав України у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень», при надходженні до органу поліції заяви або повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення оперативний черговий територіального органу поліції зобов'язаний негайно надати її начальнику слідчого підрозділу, який визначає слідчого, що здійснюватиме досудове розслідування, а також поінформувати начальника територіального органу поліції. Після цього слідчий невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення за наявності підстав, що можуть свідчити про вчинення

кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань та розпочати розслідування. Начальником територіального органу поліції вирішується питання щодо організації своєчасного направлення на місце події слідчо-оперативної групи (СОГ) у повному складі та в залежності від обставин та характеру вчиненого діяння інших працівників органу поліції, а також забезпечується прибуття відповідного співробітника оперативного підрозділу, дільничного офіцера поліції залежно від зони обслуговування та лінії роботи. До СОГ в обов'язковому порядку входять слідчий (старший СОГ), співробітник оперативного підрозділу та інспектор-криміналіст (технік-криміналіст). СОГ виявляють, фіксують, кваліфіковано вилучають та пакують сліди кримінального правопорушення, речові докази, встановлюють свідків та потерпілих, з'ясовують обставини кримінального правопорушення, що мають значення для всебічного, повного і неупередженого їх дослідження та встановлюють осіб, причетних до його вчинення. Необхідно пам'ятати, що під час проведення огляду слід дотримуватися основних процесуальних вимог та тактичних рекомендацій.

На першочергових етапах проведення слідчих (розшукових) дій (під час затримання, огляду, проведення обшуків, допитів, очних ставок і впізнання) належний рівень взаємодії слідчого з працівниками оперативних підрозділів та спеціалістами-криміналістами відіграє особливо важливу роль. У процесі першочергових слідчих (розшукових) дій оперативні працівники допомагають слідству: у виявленні очевидців і свідків, раніше не відомих слідству по епізодах, що відпрацьовуються, а також у збереженні та забезпеченні захисту об'єктів – носіїв доказової інформації; у встановленні всіх учасників групи та епізодів злочинної діяльності, одержанні доказів їхньої провини; у перевірці причетності підозрюваних до вчинення нерозкритих злочинів; у виявленні намірів підозрюваних та їхніх зв'язків щодо здійснення протидії слідству, її нейтралізації, у забезпеченні захищеності учасників кримінального процесу, попередженні протиправних дій з боку обвинувачених та їхнього оточення; у визначенні оптимального часу і тактики проведення слідчих (розшукових) дій; у своєчасному

реагуванні на спроби уникнення підозрюваних від притягнення до кримінальної відповідальності.

Працівники підрозділів Департаменту захисту економіки Національної поліції України інформують слідчого і надають йому допомогу в питаннях щодо ознайомлення з економічною діяльністю підприємства досліджуваної галузі, де виявлено злочин, з умовами зберігання товарно-матеріальних цінностей, документообігом, виявленням документів, об'єктів, що мають значення для справи [243, с 194].

Проведення розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва вимагає погодженої діяльності слідчих та оперативних підрозділів. Залучення оперативних працівників до проведення контрольних закупок, перевірок, ревізій, інвентаризацій, визначення осіб, що будуть проводити зазначені заходи, вибору спеціалістів, необхідних для участі в проведенні слідчих (розшукових) дій, опечатування приміщень, виявлення свідків, об'єктів, дослідження яких буде мати значення для кримінального провадження, залучення громадськості до виявлення доказів відбувається за дорученням слідчого.

Перевірка окремих фактів доручається оперативним працівникам. Так, перевіряються факти участі у злочині певних осіб, виявлення свідків по окремих епізодах, обставинах, перевірка обвинувачених та інших осіб, з'ясування способу їхнього життя, попередньої діяльності, зв'язків тощо, визначення місця перебування документів, інших об'єктів, затримання злочинців, проведення обшуків як під керівництвом слідчого, так і самостійно, за його дорученням.

Слідчий для участі в огляді місця події може залучити спеціалістів з метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань. Працівники експертних підрозділів як спеціалісти беруть участь в огляді місця події з метою виявлення, фіксації та вилучення матеріальних об'єктів, які можуть бути використані для розкриття кримінального правопорушення і викриття винуватих, проводять їх попереднє дослідження (без надання письмового висновку), вживають заходів до виявлення, фіксації та збереження слідів, надають допомогу

слідчому в описі слідів та упакуванні вилучених об'єктів, проводять необхідні консультації тощо.

Проведення огляду бажано розпочинати після консультації зі спеціалістом. Спеціаліст за дорученням слідчого має право проводити вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складати плани і схеми, виготовляти графічні зображення оглянутого місця чи окремих речей, виготовляти відбитки та зліпки, оглядати і вилучати речі і документи, які мають значення для кримінального провадження (ст. 71 КПК України). Предмети, які вилучені законом з обігу, підлягають вилученню незалежно від їх відношення до кримінального провадження. Вилучені речі та документи, що не відносяться до предметів, які вилучені законом з обігу, вважаються тимчасово вилученим майном.

Взаємодія оперативних працівників зі слідчими під час розслідування злочинів потребує врахування специфіки та системи проведення першочергових слідчих (розшукових) дій та їх техніко-криміналістичного забезпечення [244, с. 102; 251, с. 273-276; 262, с. 491-493]. Під час обрання слідчих (розшукових) дій важливо прогнозувати результати їх здійснення і відповідно до цього визначити найбільш ефективні тактичні прийоми та оптимальну черговість їх проведення. Тактичний прийом – це спосіб проведення процесуальної дії, спрямований на досягнення її конкретної мети, заснований на психологічному механізмі його реалізації і який є найбільш раціональним і ефективним у певних ситуаціях [294, с. 11].

Специфіка проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування злочинів, що вчинені у галузі цукрового виробництва обумовлена особливостями виробничого процесу і способами вчинення злочинів. Оперативні працівники, які за функціональними обов'язками виявляють і документують факти підготовки кримінальних правопорушень у даній галузі, з такою специфіка знайомі. Їм вже відомі і проведено документування обставин щодо джерел і обсягу викраденого; способів учинення; час, у який планується вчинення злочину; їх систематичність; коло причетних осіб; місця реалізації викраденого; способи приховування та умови вчинення злочину.

Пункт 3.2. «Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх прав України у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень» встановлює, що начальник оперативного підрозділу з дотриманням режиму таємності надає слідчому необхідні матеріали оперативно-розшукової справи для вивчення та надання у разі потреби рекомендацій щодо фіксації додаткових фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, які засвідчують наявність в їх діях ознак злочину.

Інформація з матеріалів оперативно-розшукової діяльності може орієнтувати слідчого щодо послідовності і тактики проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій. Так, під час допиту особи, затриманої «на гарячому», слідчий може з'ясувати такі обставини: джерела і обсяг викраденого; способи учинення злочину; у який період часу планувалось його вчинення; коло причетних осіб; місця реалізації викраденого; способи приховування та умови вчинення злочину.

Вивчення матеріалів оперативно-розшукової діяльності дає можливість слідчому визначити коло свідків приготування та вчинення злочину. Наприклад, під час розслідування привласнень чужого майна коло свідків визначається залежно від предмета привласнення (готова продукція, сировина), від службового становища свідка (контролер, лаборант, технолог), від особистих взаємин з підозрюваною особою та покладених на неї функціональних обов'язків.

Працівники ДЗЕ НП України під час слідчого огляду документів і викраденої продукції звертають увагу на ті документи, в яких відображається оприбуткування і витрата сировини й готової продукції, надходження і рух сировини на виробничих ділянках, дані лабораторних аналізів, що свідчать про дотримання норм технологічного процесу або відхилення від них. Їх огляд має своєю метою не тільки встановлення слідів інтелектуального і матеріального підроблення, але й аналізу документації щодо відповідності змісту і формі, а також визначення позицій, за якими необхідно зробити зіставлення документів.

Слідчому необхідно оглянути зі спеціалістом документи, що мають як зведений (загальні звіти), так і спеціальний характер (вимоги цехів на одержання сировини і звіти цехів щодо витрат сировини і випуску готової продукції). Спеціаліст надає допомогу під час зіставлення документів, що відображають: витрати сировини і випуск готової продукції; процес виготовлення продукції із нарахуванням заробітної плати працівникам цеху; вихід готової продукції і витрати пакувальних матеріалів. Під час огляду і зіставлення документів, що відображають ту ж саму операцію, з метою з'ясування протиріч і розбіжностей, слід звертатися до документів внутрішнього оперативного обліку. Їх допоміжна роль у таких випадках може містити досить важливу інформацію. Слід зазначити, що маркувальні аркуші, картки внутрішнього обліку під час аналізу їх змісту дозволяють виявити ряд обставин, що свідчать про вчинення та приховування злочинів.

За дорученням слідчого оперативні працівники проводять огляд виробничих приміщень і транспортних засобів, з метою виявлення неврахованої продукції або сировини, документів і чорнових записів. Перед проведенням виїмки документів треба вирішити питання: за який термін і які документи підлягають виїмці; кого запросити до участі у виїмці як спеціалістів та понятих; у який час треба провести виїмку, щоб запобігти знищенню та переховуванню документів; як забезпечити присутність особи, у володінні якої знаходяться предмети або документи (у зв'язку з хворобою, арештом, відсутністю на цей час особи). У разі відмови виконати вимоги слідчого виїмку можна проводити у примусовому порядку. За участю спеціалістів виявлене слід належним чином зафіксувати шляхом фотографування та відеозапису і відтворити у протоколі огляду. Недостача або надлишки продукції повинні бути зафіксовані шляхом проведення інвентаризації та документальної ревізії.

Зачіпаючи питання взаємодії під час розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва необхідно відмітити, що важливу роль відіграє своєчасне і якісне проведення бухгалтерських перевірок, ревізій та експертиз.

Однією з форм виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню злочинів на підприємствах з виробництва цукру, є взаємодія працівників правоохоронних

органів з органами Державної аудиторської служби України, яка є одним із найважливіших контролюючих органів в державі [7]. Стаття 2 Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» розкриває головні завдання органу державного фінансового контролю.

Основним завданням органу державного фінансового контролю є проведення планових та позапланових ревізій на об'єктах, що підконтрольні Державній аудиторській службі. До таких об'єктів відносяться: підприємства, установи, організації – центральні та місцеві органи виконавчої влади (крім Адміністрації Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Служби безпеки України), інші бюджетні установи й організації, казенні підприємства незалежно від джерел фінансування, а також підприємства та організації, їх об'єднання незалежно від форми власності, організаційно-правових форм, відомчої належності та підпорядкованості, що отримують кошти з бюджетів усіх рівнів чи державних цільових фондів, інші державні кошти (в тому числі державних валютних фондів) та/або кошти, що залишаються у розпорядженні суб'єктів господарювання в зв'язку з наданими пільгами за платежами до бюджетів.

Більша частина державних цукрових заводів останнім часом була приватизована та перетворена з державних підприємств у товариства з обмеженою відповідальністю, приватні та публічні акціонерні товариства. Отже, Державна аудиторська служба України та її міжтериторіальні органи можуть самостійно планувати ревізії та перевіряти лише ті цукрові заводи, що й досі отримують кошти з державного бюджету. Однак з кожним днем таких підприємств залишається все менше [150, с.85].

В контексті особливостей виявлення злочинів у галузі цукрового виробництва необхідно зробити акцент на такі етапи контрольно-ревізійного процесу як підготовка, проведення і документування результатів ревізії [159, с. 182].

На етапі підготовки державними фінансовими інспекторами аналізується нормативна база з питань діяльності підприємств цукрового виробництва. Вивчаються та аналізуються матеріали контрольних заходів, проведених у

попередніх періодах. Отримується та аналізується інформація щодо ймовірних правопорушень на цукровому виробництві від правоохоронних органів, громадян, юридичних осіб чи засобів масової інформації. Складається програма та робочий план ревізії, визначається склад ревізійної групи, направляється до об'єкта контролю повідомлення про проведення планової ревізії, а також інформується правоохоронний орган про початок проведення ревізії.

На етапі проведення ревізії безпосередньо здійснюється перевірка діяльності підприємства. Вивчається документація первинного бухгалтерського обліку, за необхідністю може вимагатись проведення інвентаризації на підприємстві. За наявності обставин та на підставі рішення суду можуть вилучатись оригінали документів, що свідчать про порушення. Відбираються письмові пояснення від працівників цукрового заводу, причетних до виявлених порушень. В рамках планових та позапланових ревізій для підтвердження повноти та правильності розрахунків за договорами цукрового заводу можуть проводитись зустрічні звірки з підприємствами, установами, організаціями. Також проводяться контрольні обміри, залучаються спеціалісти та визначається наявність та сума збитків [13].

На етапі документування результатів ревізії складаються три примірника акта ревізії, один з яких передається до правоохоронних органів.

Відповідно до законодавства усі ревізії, що проводяться Державною аудиторською службою поділяють на планові та позапланові. Згідно з п. 5 ч. 5, 6, 7, 8 ст. 11 Закону № 2939, позаплановою виїзною ревізією є ревізія, яка не передбачена в планах роботи органу державного фінансового контролю і проводиться у разі надходження доручення щодо проведення ревізій у підконтрольних установах від Кабінету Міністрів України, органів прокуратури, органів Державної фіскальної служби України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, в якому містяться факти, що свідчать про порушення підконтрольними установами законів України, перевірку додержання яких віднесено законом до компетенції органів державного фінансового контролю.

Позапланова виїзна ревізія підконтрольного об'єкта може здійснюватися лише за рішенням суду та не частіше одного разу на квартал. Позапланові виїзні ревізії суб'єктів господарської діяльності незалежно від форми власності, які не віднесені законом до підконтрольних установ, проводяться органами державного фінансового контролю за рішенням суду, ухваленим на підставі клопотання слідчого, прокурора для забезпечення розслідування під час кримінального провадження.

Орган державного фінансового контролю, прокурор або слідчий, який ініціює проведення позапланової виїзної ревізії, подає до суду письмове обґрунтування підстав такої ревізії та дати її початку і закінчення, документи, які відповідно до ч. 5 та 7 ст. 11 Закону № 2939 свідчать про виникнення підстав для проведення такої ревізії, а також на вимогу суду - інші відомості [7].

Взаємодія правоохоронних органів та органів державного фінансового контролю здійснюється тільки на підставі Порядку взаємодії між органами державної контрольно-ревізійної служби та органами прокуратури, внутрішніх справ і Служби безпеки України. Відповідно до п.2.4 позапланова виїзна ревізія на об'єкті контролю за зверненням правоохоронного органу проводиться у разі надання ним:

- постанови про призначення ревізії та відповідного рішення суду, що є дозволом для органу Державної аудиторської служби на проведення ревізії об'єкта контролю – непідконтрольної установи;

- постанови про призначення ревізії, винесеної після відкриття кримінального провадження проти посадових (службових) осіб об'єкта контролю - підконтрольної установи. Якщо провадження відкрито не проти цих осіб, а за певним фактом, що стосується діяльності підконтрольної установи, до постанови додається дозвіл суду на проведення ревізії;

- інформації про факти, що свідчать про порушення об'єктом контролю - підконтрольною установою законів, та рішення суду про дозвіл на проведення ревізії, який надає органам державного фінансового контролю право на проведення ревізії, у якому зазначаються підстави проведення ревізії, дата її

початку та дата закінчення [17].

Позапланова виїзна ревізія об'єкта контролю за зверненням правоохоронного органу проводиться у разі надання ним клопотання слідчого або прокурора про призначення позапланової виїзної ревізії та ухвали суду про дозвіл на її проведення для ревізії суб'єкта господарської діяльності, не віднесеного Законом до підконтрольних установ; постанови слідчого або прокурора про призначення позапланової виїзної ревізії, винесеної після повідомлення посадовій особі підконтрольної установи, що ревізується, про підозру у вчиненні нею кримінального правопорушення [13].

Проте, для повідомлення особи про підозру у вчиненні кримінального правопорушення слідчому необхідно зібрати належну доказову базу, а це досить проблематично без проведення позапланової ревізії, результати якої можуть слугувати доказами вини особи.

Законодавством передбачено, що слідчий повинен звернутися з клопотанням до слідчого судді про надання дозволу на проведення позапланової ревізії. Виключенням є тільки випадок, коли позапланова ревізія проводиться органами Державної аудиторської служби на підставі постанови слідчого або прокурора про призначення позапланової виїзної ревізії, винесеної після повідомлення посадовій особі підконтрольної установи, що ревізується, про підозру у вчиненні нею кримінального правопорушення.

Законом України «Про прокуратуру» внесено зміни до Кримінального процесуального кодексу України. П. 4 ст. 40, що встановлював право слідчого призначати перевірки (ревізії), було виключено. В даному випадку виникла колізія у законодавстві. Адже законодавство, що регулює діяльність органів державного фінансового контролю і досі вимагає від слідчого постанов про призначення ревізій для проведення позапланових перевірок підприємств, установ, організацій. Враховуючи зміни у кримінальному процесуальному законодавстві такі постанови є по суті незаконними.

З цього приводу на сьогоднішній день склалася неоднозначна судова практика. Так, майже всі слідчі судді районних судів м. Харкова відмовляють

прокурорам та слідчим у призначенні позапланових ревізій, в той час як слідчі судді районних судів Харківської області навпаки задовольняють клопотання щодо призначення позапланових ревізій. Таким чином, існує велика прогалина, що призводить до проблем застосування галузевого законодавства на практиці, яка потребує негайного вирішення [3; 8].

Окрім цього, Порядок взаємодії передбачає взаємне інформування органів державної аудиторської служби та правоохоронних органів. Якщо ревізія проводилась за зверненням правоохоронного органу, її матеріали не пізніше 10 робочих днів після реєстрації акта ревізії, а у випадках надходження заперечень до нього — не пізніше 3 робочих днів після направлення висновків на такі заперечення, передаються до правоохоронного органу. У разі виявлення порушень законодавства ревізією, проведеною не за зверненнями правоохоронних органів, ревізійні матеріали, у яких зафіксовано порушення, що передбачають кримінальну відповідальність, передаються до правоохоронного органу в повному обсязі у строки, зазначені вище.

Матеріали ревізій, які передаються до правоохоронного органу в повному обсязі, мають містити: оригінал акта ревізії з додатками, на які є посилання в ньому; заперечення об'єкта контролю до акта ревізії та висновки органу державного фінансового контролю до них; копію повідомлення правоохоронному органу про доцільність вилучення документів (якщо в ході ревізії ревізорами тимчасово вилучалися документи у зв'язку з їх підробленням або виявленими порушеннями з ознаками зловживань); опис документів, що додаються до супровідного листа.

Якщо ревізія проводилась для забезпечення кримінального провадження або за результатами розгляду матеріалів ревізії правоохоронним органом були внесені дані до Єдиного реєстру досудових розслідувань та відкрито кримінальне провадження, надання матеріалів такої ревізії будь-якому іншому правоохоронному органу здійснюється за умови надання до органу державної фінансової інспекції письмового дозволу прокурора або слідчого, який веде це кримінальне провадження.

Правоохоронний орган, отримавши матеріали ревізії, організовує розгляд матеріалів ревізії з наступним прийняттям відповідного рішення. Якщо на підставі переданої інформації неможливо прийняти рішення, правоохоронний орган здійснює запит до органу державного фінансового контролю про надання інформації з переліком необхідних документів. У разі наявності зазначених у запиті правоохоронного органу документів Державна аудиторська служба протягом 7 робочих днів направляє їх до правоохоронного органу, у іншому випадку повідомляє про їх відсутність. Одночасно з прийняттям рішень щодо кожного матеріалу ревізії правоохоронний орган у межах компетенції вирішує питання усунення порушень законодавства та відшкодування матеріальної шкоди (збитків) і вживає заходів щодо усунення причин і умов, які сприяли їх учиненню [17].

Своєчасне отримання інформації від правоохоронного органу є необхідним для органів державного фінансового контролю для ініціювання цивільних позовів в рамках кримінальних проваджень з метою відшкодування винними особами збитків нанесених державі чи об'єкту контролю.

У зв'язку із проведенням реформ в Україні, доцільно привести у відповідність існуючу нормативно-правову базу, що регулює взаємодію органів державного фінансового контролю з правоохоронними органами задля більш ефективного контролю за використанням і збереженням державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів, ефективним використанням коштів та майна тощо, що в свою чергу знизить рівень злочинності у сфері економічної безпеки держави, а зокрема у галузі цукрового виробництва.

Проведене анкетування слідчих показало, що в ході розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва найчастіше використовуються такі форми взаємодії, як:

- передача слідчому матеріалів про виявлені шляхом оперативно-розшукових заходів ознаки злочину для вирішення питання про відкриття кримінального провадження – 21,7% опитаних;

- виконання доручень слідчого, щодо участі у проведенні процесуальних дій - 38,1 %;

- спільний виїзд для огляду місця події - 29,7%;
- організація слідчо-оперативних груп (СОГ) – 16%;
- постійний обмін інформацією - 14,5%,
- спільне планування – 10,3%;
- спільна підготовка і проведення найбільш складних і трудомістких слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій – 7,5%;
- проведення спільних нарад – 6,5 %. (див. Додаток Ж)

У зв'язку з проведеною реформою кримінального процесуального законодавства, оперативні працівники позбавлені можливості бути повноправними суб'єктами досудового розслідування та отримали статус «помічників» слідчого, який є фактичним керівником всього розслідування та вирішує питання залучення оперативних підрозділів тільки до окремих слідчих (розшукових) дій. Внаслідок проведеного дослідження, отримано висновок про те, що взаємодія слідчих з оперативними підрозділами та контролюючими органами під час виявлення та розслідування злочинів є необхідною умовою успішного розслідування злочинів. Станом на сьогодні ефективність та результативність взаємодії залежить від законодавчої та нормативно-правової бази, що потребує удосконалення.

Висновки до розділу 2

Проведене дослідження організаційних основ і задач розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва, питань типізації слідчих ситуацій, висування версій, планування та взаємодії слідчих і оперативних підрозділів на стадії досудового розслідування, розробка і надання рекомендацій з їх удосконалення, дозволило сформулювати такі висновки:

Визначення організаційних засад та задач розслідування впливає на ефективність та об'єктивність проведення досудового розслідування. Запропоновано до організаційних засад віднести: залучення необхідних сил і засобів; налагодження взаємодії; планування; керівництво та координацію дій учасників розслідування. Визначено, що задачі розслідування злочинів є певними орієнтирами в пізнавальній діяльності слідчого, які впливають на вибір методики розслідування і тактику слідчого на певному етапі.

Наголошено, що під час досудового розслідування необхідно вирішувати як загальні задачі, що притаманні розслідуванню всіх видів злочинів, так і спеціальні, які обумовлюються особливостями кримінального провадження.

До загальних задач слід віднести: 1) встановлення об'єкту посягання; 2) встановлення особи, яка вчинила привласнення майна; 3) визначення способу вчинення злочину; 4) виявлення викраденого майна; 5) відшкодування заподіяних збитків; 6) встановлення причин та умов, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення.

Серед спеціальних задач розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва виділяють: встановлення фактів переробки неврахованих цукрових буряків; виявлення прихованих надлишків цукру і пакувальних матеріалів; дотримання вимог технологічного процесу працівниками підприємства або встановлення фактів його порушення.

Підсумовано, що сутність окремих задач визначається специфікою злочинів у галузі цукрового виробництва, яка обумовлена характером господарської

діяльності, особливостями технології виробництва, системою звітності і контролю.

На основі проведеного анкетування слідчих та аналізу практики розслідування злочинів, вчинених у галузі цукрового виробництва, виділено такі типові слідчі ситуації: а) затримання на місці злочину матеріально-відповідальних осіб, які викрали цукровий буряк або цукор; б) встановлення в ході ревізії недостачі сировини або готової продукції; в) виявлення надлишків цукрового буряку та цукру на складах або підприємствах цукровиробничої галузі; г) встановлення фактів випуску недоброякісного цукру.

Розглянуто засади взаємодії слідчих та оперативних підрозділів під час розслідування злочинів, що знайшли своє відображення в Кримінальному процесуальному кодексі України та відомчих нормативно-правових актах. Проаналізовано погляди науковців щодо форм, принципів та сутності взаємодії.

Проведене анкетування слідчих показало, що в ході розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва найчастіше використовуються такі форми взаємодії слідчих та оперативних підрозділів, як: передача слідчому матеріалів про виявлені шляхом оперативно-розшукових заходів ознаки злочину для вирішення питання щодо відкриття кримінального провадження – 21,7% опитаних; виконання доручень слідчого щодо участі в проведенні процесуальних дій (38,1 % опитаних), спільний виїзд для огляду місця події - 29,7%; організація роботи слідчо-оперативних груп (СОГ) – 16%; постійний обмін інформацією - 14,5%, спільне планування – 11%; спільна підготовка і проведення найбільш складних слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій – 7,5%, проведення спільних нарад – 6,5%.

Розглянуто роль органів державного фінансового контролю у виявленні причин та умов, що сприяють вчиненню злочинів на підприємствах з виробництва цукру. Наголошено на необхідності приведення у відповідність існуючого законодавства, що регулює взаємодію органів державного фінансового контролю з правоохоронними органами, задля більш ефективного контролю за використанням і збереженням державних фінансових ресурсів, необоротних та

інших активів, ефективним використанням коштів та майна тощо, що в свою чергу знизить рівень злочинності у сфері економічної безпеки держави, а зокрема у галузі цукрового виробництва.

Підсумовано, що належний рівень взаємодії слідчих з оперативними підрозділами та іншими контролюючими органами при виявленні та розслідуванні злочинів у галузі цукрового виробництва відіграє особливо важливу роль на першочергових етапах проведення слідчих (розшукових) дій.

Основні наукові положення цього розділу були відображені в наукових роботах дисертанта: «Особливості виявлення злочинів, що вчиняються в сфері цукрового виробництва», «Features of Detection of Crimes in Sugar Production Industry», «Організація взаємодії слідчих з органами державного фінансового контролю при виявленні злочинів на підприємствах галузі цукрового виробництва», «Роль органу державного фінансового контролю у протидії злочинності у галузі цукрового виробництва» [151; 162; 150; 159].

РОЗДІЛ 3 ОСОБЛИВОСТІ ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ ДІЙ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У ГАЛУЗІ ЦУКРОВОГО ВИРОБНИЦТВА

3.1. Особливості проведення першочергових слідчих (розшукових) дій в ході розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва

Особливості проведення слідчих (розшукових) дій на початковому етапі розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва зумовлені складністю отримання та закріплення доказів і необхідністю оперування великою кількістю речових доказів. Ефективність розслідування і судового розгляду кримінальних проваджень багато в чому залежить від законного, обґрунтованого, своєчасного призначення і якісного проведення слідчих (розшукових) дій на початковому етапі розслідування. Головною умовою є своєчасність, оперативність, невідкладність дій.

Доцільність більш поглибленого вивчення питань, пов'язаних із слідчими (розшуковими) діями, посилюється й тим, що за своєю правовою суттю вони містять найбільш ймовірні ризики протизаконного та необґрунтованого обмеження прав і свобод людини у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування, а при їх проведенні мають бути обов'язково дотримані як загальні засади кримінального провадження, так й встановлена КПК відповідна процесуальна форма, порушення якої впливає на ефективність досягнення завдань кримінального провадження.

Окремі питання інституту слідчих (розшукових) дій в різний час досліджували Ю. М. Грошевий, О. В. Капліна, В. О. Коновалова, М. М. Михеєнко, В. Т. Нор, М. А. Погорецький, В. Д. Пчолкін, В. М. Тертишник, Л. Д. Удалова, В. Ю. Шепітько, В. П. Шибіко, М. Є. Шумило та ін.

Вказані науковці щодо визначення поняття «слідчі (розшукові) дії» підходили з двох сторін. Перший підхід характеризується широким розумінням цього поняття.

Слідчі (розшукові) дії – це всі дії слідчого, які він здійснює під час розслідування у кримінальному провадженні. Другий підхід є більш вузьким і визначає слідчі (розшукові) дії як дії слідчого пізнавального характеру, спрямовані суто на всебічне та повне встановлення обставин справи. А окремі автори навіть надає слідчим діям, крім функції отримання та перевірки доказів, і функцію оцінювання доказів [126, с. 287; 220, с. 210; 239, с. 150-156; 274, с. 478; 279, с. 158].

Особливості початкового етапу розслідування злочинів та проведення першочергових слідчих (розшукових) дій досліджували наступні науковці: Р. С. Белкін, І. Ф. Герасимов, В. А. Журавель, Є. П. Іщенко, В. О. Коновалова, В. П. Корж, Г. А. Матусовський, О. В. Олішевський, В. Д. Пчолкін, Р. Л. Степанюк, В. Ю. Шепітько, Н. П. Яблоков та ін.

Сьогодні існує дискусія серед науковців відносно того, чим починається та завершується початковий етап розслідування злочинів, тобто щодо визначення його меж [147; 189; 190; 194; 199; 201; 232; 276]. На думку Р. С. Белкіна початковий етап розслідування починається відкриттям кримінального провадження, але ж момент закінчення цього етапу не можна категорично пов'язувати з якимось певним процесуальним рішенням у справі [85, с. 394-395]. Така позиція є найбільш вірною, адже не у будь-якому разі початковий етап розслідування злочину завершується певним процесуальним рішенням.

Необхідною передумовою початку досудового розслідування є наявність законних підстав. Анкетування слідчих Національної поліції показало, що підставами для відкриття кримінальних проваджень за фактами злочинів, що вчинені у галузі цукрового виробництва найчастіше є:

- безпосереднє виявлення працівниками ознак злочинів — 36,4 %;
- заяви або повідомлення окремих громадян — 23,8 %;
- заяви або повідомлення підприємств, установ, організацій — 14,6 %;
- повідомлення представників влади, що затримали підозрювану особу на місці вчинення злочину — 10,1 %;
- заяви або повідомлення громадськості — 11,3 %;
- заяви або повідомлення посадових осіб, представників влади — 2,7%;

– повідомлення окремих громадян, що затримали підозрювану особу на місці вчинення злочину — 1,1% (див. Додаток Ж).

Відповідно до ст. 214 КПК України слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань та розпочати розслідування.

До Єдиного реєстру досудових розслідувань вносяться відомості про:

1) дату надходження заяви, повідомлення про кримінальне правопорушення або виявлення з іншого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення;

2) прізвище, ім'я, по батькові (найменування) потерпілого або заявника;

3) інше джерело, з якого виявлені обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення;

4) короткий виклад обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, наведених потерпілим, заявником чи виявлених з іншого джерела;

5) попередня правова кваліфікація кримінального правопорушення з зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність;

6) прізвище, ім'я, по батькові та посада службової особи, яка внесла відомості до реєстру, а також слідчого, прокурора, який вніс відомості до реєстру та розпочав досудове розслідування;

7) інші обставини, передбачені положенням про Єдиний реєстр досудових розслідувань [18].

Фактичною підставою для проведення слідчих (розшукових) дій визнаються конкретні обставини, що зумовлюють необхідність проведення відповідної слідчої (розшукової) дії, а правовою підставою – наявність в уповноваженої особи повноважень на проведення слідчих (розшукових) дій в межах відповідного

кримінального провадження та дотримання визначеного законом порядку прийняття рішення про проведення конкретної слідчої (розшукової) дії.

Слід зазначити, що, незважаючи на запровадження окремої глави в Кодексі та наданні визначення поняття слідчих (розшукових) дій у ст. 223 КПК України, на сьогоднішній день відсутня окрема стаття, яка б законодавчо закріплювала остаточний перелік існуючих слідчих (розшукових) дій [165, с. 161]. Закон передбачає проведення таких слідчих (розшукових) дій, як: допит (ст. 225, 352, 353, 351, 226); пред'явлення особи для впізнання (ст. 228, 229, 230); огляд (ст. 237, 238, 239); ексгумація трупа (ст. 239); обшук (ст. 234); слідчий експеримент (ст. 240); освідчування особи (ст. 241); проведення експертизи (ст. 242). Крім того, новелою чинного КПК України є виключення з традиційного переліку слідчих (розшукових) дій виїмки предметів та документів, а також накладення арешту на майно та законодавчого закріплення їх у якості заходів забезпечення кримінального провадження, що передбачено Главою 17 [3].

За допомогою слідчих (розшукових) дій виявляються обставини вчинення злочинів у сфері економічної діяльності. До обставини, що підлягають з'ясуванню у процесі розслідування, відносяться: місце вилучення матеріальних цінностей, грошей і чи підтверджується це наявністю нестачі або надлишків на підприємстві; коло осіб, які брали участь у вчиненні злочину, їх посадовий стан і функціональні обов'язки; спосіб учинення злочину, а також дії щодо приховування злочину; предмет злочинного посягання, розміри заподіяних збитків; хто причетний до вчинення злочину та яким чином розподілялися функції серед його учасників; чи вчинено злочин організованою групою; яка тривалість злочинної діяльності; зв'язки злочинців із корумпованими особами контролюючих і правоохоронних органів, чи пов'язані факти злочинної діяльності з даванням хабарів, зловживанням службовим становищем, ухиленням від сплати податків та ін.; чинники, що вплинули на обстановку їх учинення; які причини та умови, що сприяли вчиненню злочинів [67, с. 324].

Анкетування слідчих Національної поліції України засвідчило, що вказані обставини відображаються у наступних матеріалах: – фотокопії документів (з

ознаками часткової або повної підробки тощо) – 34,9 %; продукція, виготовлена з викраденої сировини – 41,2 %; документи (переважно акти, складені посадовими особами, в яких зафіксовано окремі обставини вчиненого злочину) – 29,7 %; фото-, відео-документи, на яких зафіксовано окремі події злочину, отримані в ході проведення оперативно-розшукових заходів за оперативно-розшуковими справами – 16,1 %; акти досліджень: криміналістичних, технологічних, фізико-хімічних та ін. – 25,1 %; облікові й супровідні документи, за допомогою яких проводилося вилучення і збут сировини і продукції – 33%; чорнові записи (робочі зошити, записні книжки, записи номерів телефонів, адрес тощо) – 10%. (див. Додаток Ж).

При визначенні першочерговості слідчих (розшукових) дій важливо прогнозувати можливі результати проведення і відповідно до цього визначати їх найбільш оптимальну черговість [180, с. 140]. Під час розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва найбільш поширеною першочерговою слідчою (розшуковою) дією є *огляд місця події*. Відповідно до ч. 3 ст. 214 КПК України, слідчий огляд у невідкладних випадках може бути проведений до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, що здійснюється негайно після завершення огляду. Невідкладне проведення огляду сприяє більш повному та ефективному досудовому розслідуванню та збиранню доказової бази. На думку В. О. Коновалої, огляд місця події складає ту інформаційну базу, на підставі якої слідчий визначає схему розслідування злочину [180, с. 250].

Зі змісту частини 1 статті 237 КПК України слідує, що огляд місця події проводиться слідчим або прокурором з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення. Характерними ознаками огляду є своєчасність, невідкладність, об'єктивність, повнота і активність. Під час огляду на місці події виявляють, безпосередньо сприймають, оцінюють і фіксують стан, властивості та ознаки матеріальних об'єктів з метою отримання фактичних даних, що мають значення для встановлення істини у кримінальному провадженні.

Проведення слідчого огляду під час розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва має свої особливості. Підставою для його проведення є наявність достатніх відомостей, що вказують на можливість виявлення слідів злочину, речових доказів, встановлення механізму вчинення злочину. Такі відомості можна встановити у процесі слідчого огляду документів, викраденої сировини (цукровий буряк), готової продукції (цукор-сирець, цукор-пісок та цукор-рафінад) чи побічних продуктів виробництва цукру (буряковий жом, меляса, фільтраційний осад).

Кожний етап виробництва цукру знаходить своє відображення в установленій номенклатурою підприємства документації. Вивчення названих документів, аналіз і їх зіставлення нерідко дозволяють виявити суперечності, невідповідності, виправлення, підчистки та інші сліди дій, спрямованих на фальсифікацію документів [225, с. 88; 168, с. 126].

До завдань огляду документів ми можемо віднести такі: а) вивчення змісту документа; б) відповідність документа установленим стандартам, типовим формам (типографський бланк, певний формат, кількість примірників); в) виявлення та аналіз необхідних реквізитів (найменування документа, наявність відбитка печатки, штампу, підпису, номера бланків, дати); г) виявлення дописок, виправлень, підчищень, слідів травлення [176, с. 117].

При цьому слідчий використовує необхідні технічні засоби і прийоми (лупа, світлофільтр, огляд в косо падаючому світлі, огляд на просвіт). Виконання названих завдань нерідко дає необхідний матеріал для висунення версій щодо можливих способів привласнень.

Для підприємств різних сфери виробництва розробляються певні форми первинної документації. Їх стандартизація має на меті покращення облікової дисципліни, а також механізацію облікових даних, що забезпечує вдосконалення обліку та звітності. Розробляються форми і для підприємств галузі цукрового виробництва. Вони обов'язкові для застосування і повинні вестись у точній відповідності з типовими формами первинної облікової документації. Останні забезпечені короткими вказівками щодо їх застосування і заповнення.

Найбільший інтерес відповідно до мети дослідження становлять окремі види первинної облікової документації. До них відносяться: а) документація з обліку сировини та матеріалів; б) документація по обліку виробництва продукції; в) документація з обліку збуту готової продукції; г) документація за результатами аналізів, проведених центральною лабораторією.

Огляд документів має на меті не тільки аналіз їх з погляду змісту та форми, але і виявлення можливих позицій, за якими необхідно провести зіставлення документів [201, с.164]. До останніх можна віднести як дані про найменування видів продукції, їх оприбуткування і витрати, так і документи, що мають, з одного боку, зведений характер (загальні звіти), і документи, що носять окремий характер (вимоги цехів на отримання сировини і звіти цехів про витрату сировини і випуск готової продукції). Найбільш загальними прийомами зіставлення документів, які відображають рух сировини та готової продукції, є:

а) зіставлення документів, що відображають витрату сировини і випуск готової продукції;

б) зіставлення документів, що відображають виготовлення готової продукції із заробітною платою працівників цеху;

в) зіставлення документів, що відображають вихід готової продукції і витрату пакувальних матеріалів.

Джерелом виявлення відхилень, що допускаються у виробництві, є рецептурний журнал завантаження сировини у цеху, в якому поряд з іншими даними (дата, зміна, найменування сировини) зазначено найменування продукції та визначено завдання по їх виробленню за зміну. Співставлення цього документа з цеховими накладними на випуск готової продукції та фактичною наявністю дозволить встановити розбіжності по кількості продукції та її асортименту.

Крім того, доволі інформативним є аналіз даних (документів і фактичної наявності) про рух тари і пакувальних засобів, іншими словами, про фактичну витрату матеріалів на випуск готової продукції підприємством. Як свідчить практика розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва, нестача пакувальних матеріалів, як правило, пов'язана з порушеннями технологічного

процесу, виражається у відхиленні від стандартів при виготовленні та при упаковці готової продукції. У той же час надлишок пакувальних та допоміжних матеріалів свідчить про привласнення продукції шляхом її вилучення без упаковки безпосередньо на виробничих ділянках або викрадання сировини.

Під час аналізу звітності особлива увага слідчого повинна зосереджуватись на тих поясненнях до відхилень фактичних витрат допоміжних матеріалів і причин, що їх викликали. Привласнення може вуалюватися складанням фіктивних актів на псування пакувальних матеріалів або їх нестачу при отриманні. Слідчому важливо звертати увагу на наявність таких актів, їх число, реальність і коло осіб, що беруть участь у складанні таких актів. Найбільш типовими формами виробничих втрат, що використовуються злочинцями, можуть бути:

- повний опис виробничих втрат в тих випадках, коли їх немає, а також коли їх відсоток значно нижчий;
- складання фіктивних актів на псування пакувальних матеріалів (склотари) при транспортуванні, зберіганні або при виробничих процесах;
- порушення правил зберігання та складування пакувальних матеріалів, які відповідно до інструкцій повинні зберігатися в складах.

Одним із способів виявлення розкрадань є виявлення кількості пакувальних матеріалів, які не знайшли документального оформлення. Такі обставини можуть бути виявлені в тих випадках, коли названі матеріали за домовленістю завозяться з метою отримання неврахованої продукції для її подальшого використання. У цих випадках необхідно виявити джерела отримання матеріалів, осіб, що беруть участь в такого роду «поставках», і обсяг одержуваної продукції. Під час аналізу руху пакувальних матеріалів і тари, необхідно співставити різні документи, які містять відомості щодо кількості передачі як тари, так і готової продукції. Розбіжності, які містяться в цих документах, внесення змін, фальсифікація записів, наявність виправлень є інформацією для побудови версій про можливе привласнення [251,с. 273].

Велике значення для виявлення ознак розкрадання на підприємствах цукрової галузі має проведення огляду сировини, готової продукції і зіставлення їх фактичної

кількості з даними відповідних документів. Метою такого огляду є з'ясування невідповідності між сировиною або готовою продукцією з показниками тих документів, які відображають їх наявність. Огляд представляє значну складність у зв'язку з тим, що процес виробництва є безперервним, а тому облік витрат сировини може бути завуальований вказівкою на те, що останнє вже пущено у переробку або перероблено. При наявності даних про те, що мають місце розкрадання сировини або зайве його отримання, необхідно в процесі огляду запрошувати фахівця, бажано з установ подібного профілю. Запрошувати спеціаліста з підприємства, в якому виявлені випадки розкрадання, недоцільно [148, с. 94].

Під час розслідування важливе значення мають огляди готової продукції і зіставлення отриманих даних з відповідною документацією. Рецептурні норми виходу готової продукції і передача зі складів сировини допускають лише незначні відхилення, що можуть мати місце в результаті навмисних чи випадкових порушень технологічного режиму. Тому виявлення розбіжностей між калькуляційними розрахунками і обсягом випущеної продукції свідчить про явне порушення технологічного процесу. На підприємствах таке зіставлення обсягу готової продукції з документацією відбувається епізодично. При зіставленні документів з даними оглядів слід звертати увагу на те, щоб документи відповідали встановленій формі, не мали слідів підчисток, дописок, внесення виправлень. Власне огляд документів слідчий може проводити як на виробництві у випадку необхідності їх негайного зіставлення з наявною сировиною та готовою продукцією, так і у себе в кабінеті в тому випадку, якщо він має дані щодо обсягу сировини і готової продукції.

Узагальнення та аналіз практики розслідування кримінальних правопорушень у галузі цукрового виробництва показує, що ретельне вивчення документів та їх зіставлення дозволяє виявити обставини, які свідчать про розкрадання, а також про причини, що сприяють його здійсненню.

Проведення *допиту* вимагає від слідчого високої загальної та професійної культури, глибокого знання психології людини. Допит – це процесуальна дія, що являє собою регламентований кримінально-процесуальними нормами

інформаційно-психологічний процес спілкування осіб, котрі беруть у ньому участь, спрямований на отримання інформації про відомі допитуваному факти, що мають значення для встановлення істини у кримінальному провадженні. Метою допиту науковці вважають одержання показань, що повно і об'єктивно відображують дійсність [290, с. 218]. Проведення цієї слідчої дії здійснюється слідчим, прокурором, слідчим суддею, судом з урахуванням загальних правил, визначених ст. 224 Кримінального процесуального кодексу України.

В. О. Коновалова вважає важливим елементом підготовки до допиту є складання плану допиту. В основі плану допиту зазвичай лежить перелік питань, спрямованих на з'ясування обставин, що мають важливе значення. Разом з тим цей перелік набуває в плані вигляд не простого перерахування, а продуманої логіки, що визначає тактику ведення допиту. Тому, поряд з формулюванням найбільш важливих питань, в плані необхідно передбачити оприлюднення певних показань, постановку питань, що мають уточнюючий і контрольний характер. Вони сприяють як перевірці, так і правильній оцінці показань. Названі питання в ході допиту самі по собі не завжди виникають, тому їх доцільно продумувати і планувати. Складаючи план, слідчий повинен продумати його ефективність при допиті і обрати можливі варіанти відхилення від плану на випадок, якщо він не «спрацює» в процесі його здійснення. Таке «продумування» програми допиту є одним з необхідних елементів рефлексивного мислення слідчого. Останнє передбачає з'ясування можливої розумової платформи допитуваного на основі наявних у кримінальному провадженні даних щодо події злочину і допитуваної особи з метою визначення можливих варіантів її поведінки і побудови власної позиції при допиті [179, с. 72].

Має свої особливості отримання інформації у процесі допиту осіб, причетних до вчинення злочинів у галузі цукрового виробництва. Це зумовлено процесуальним становищем допитуваного, займаною ним посадою, зацікавленістю в результатах справи, індивідуальними особливостями особи.

Недотримання процесуальних правил проведення допиту, що встановлені у ст. 224 КПК України є порушенням закону і тягне за собою недійсність проведеної дії та недопустимість отриманих показань як джерела доказів.

Сукупність обставин, які слідчий має намір з'ясувати шляхом допиту, пов'язана із самою подією злочину, підготовкою до його вчинення і заходами з приховання злочинцями своїх протиправних дій. Слідчий має одержати відомості, які встановлюють або спростовують винність у вчиненні злочину певних осіб та корисливі мотиви їх дій. Предметом допиту можуть бути будь-які обставини, що мають значення у справі і залежить як від процесуального становища допитуваного, так і від того, якою інформацією він може володіти. Слідчий визначає предмет допиту під час підготовки до його проведення. Конкретне вираження предмет допиту знаходить у плані допиту, у вигляді переліку обставин, які підлягають з'ясуванню.

Особливості тактики допиту у кримінальному провадженні про розкрадання полягають у специфіці службового і матеріально відповідального становища допитуваних осіб. При допитах, що проводяться у зв'язку з притягненням особи як обвинуваченого, і допитах інших осіб у справах про розкрадання на підприємствах цукрової галузі характерно пред'явлення їм документів з метою з'ясування даних, що зафіксовані в них. Поєднання запитань до допитуваного з використанням документів дозволяє встановити епізоди розкрадання, способи їх підготовки, вчинення і приховування, причетність певних осіб до даного злочину, розмір матеріальних збитків, завданих розкраданням. Результати такого допиту часто сприяють встановленню важливих для справи обставин, які вимагають інколи перевірки іншими слідчими та організаційними діями.

Допит матеріально відповідальної особи у кримінальному провадженні про розкрадання є першочерговою слідчою (розшуковою) дією, тому вимагає з'ясування позиції допитуваного з вузлових питань справи, що розслідується. Оскільки йдеться про матеріально відповідальну особу, необхідно з'ясувати

передусім, чи згодна особа з розмірами встановленої нестачі (лишків) та причини утворення нестачі (лишків).

Показання осіб, які визнали себе винними у розкраданні, повинні ретельно перевірятися аналізом документів, допитом інших осіб, призначенням та проведенням судових експертиз та іншими необхідними слідчими діями.

Допит свідків, як і визначення їхнього кола, має свої особливості. При розслідуванні розкрадань на підприємствах цукрової галузі коло свідків визначається залежно від об'єкта розкрадання, від службового становища свідка, від особистих взаємин з підозрюваною особою та покладених на нього функціональних обов'язків.

Під час проведення цієї слідчої дії коло осіб, що можуть володіти необхідними для кримінального провадження відомостями, може бути досить широким і визначатися залежно від того, яке відношення мають ті чи інші особи до факту виявлення розкрадання. До числа допитуваних у таких справах належать особи, що здійснюють приймання-постачання сировини та необхідних матеріалів для виробничого процесу. До таких осіб відносяться комірники та приймально-здавальники, що безпосередньо відповідають за зберігання і відпуск продукції. Вони володіють значним обсягом інформації відносно кількості та якості сировини і матеріалів, що направляються у виробництво. Серед питань, які з'ясовуються у цих осіб, можуть бути наступні: коли, в якому обсязі і яка сировина було відпущена у виробництво; хто безпосередньо здійснював відпуск цієї сировини; якими документами було оформлено передачу сировини; ким вони виписувалися; чи відповідають підписи від імені цих осіб дійсності; чи немає в документах виправлень або підчищень у графах, що відносяться до найменування і кількості сировини. Перелік питань може бути значно розширений за рахунок в'яснення причин утворення недостачі або надлишків сировини.

Схема приймання-постачання сировини на підприємствах цукрової галузі є наступною: центральний склад – цехові комори – виробництво (цех). При цьому можуть мати місце привласнення на різних етапах поставки сировини, більш того, такі привласнення можуть здійснюватися спільно працівниками центрального

складу та цехових комірників, які можуть за допомогою майстрів і технологів регулювати відпуск сировини у такому обсязі, який дозволить створити значні надлишки і реалізувати їх різними способами. Успіх допиту цих осіб визначається підготовкою до нього, яка передбачає поряд з вивченням матеріалів кримінального провадження, з'ясування обставин, пов'язаних з особистістю особи, яка допитується, її відношенням до виробництва, а також специфікою діяльності, що пов'язана з постачанням сировини і матеріалів.

Як вважає Г. А. Матусовський, особливе значення при підготовці до допиту має вивчення документів, в яких оформляється поставка сировини: протиріччя в них, неправильне зазначення обсягу, виправлення, відсутність підписів матеріально-відповідальних осіб, невідповідність документа стандартній формі, відсутність реєстрації документа. Все назване може бути використане в процесі допиту для з'ясування обставин, важливих для встановлення факту розкрадання [214, с. 366]. Поряд з вивченням матеріалів кримінального провадження та документів, зміст і форма яких можуть бути використані в процесі допиту, важливе значення має вивчення даних про особу допитуваного.

Серед свідків у кримінальному провадженні про розкрадання вирізняють такі групи:

- 1) працівники (за місцем вчинення розкрадання, із суміжних організацій – постачальних, переробних, субпідрядних, збутових та ін.);
- 2) особи, які працювали на даному підприємстві до вчинення розкрадання;
- 3) працівники головних установ (керівних, виробничих, фінансових підрозділів ін.);
- 4) працівники контрольно-ревізійних органів, інспекцій;
- 5) особи, які реалізували викрадене, і ті, які постачали розкрадачам сировину, не працюючі на даному підприємстві;
- 6) особи, які знають обвинувачених за місцем проживання, знаходження гаражів, дачних і садових ділянок, за колом уподобань, покупці, замовники та ін.

Одержання відомостей про цих осіб може мати різний характер, обсяг і виконуватися різними способами в залежності від їх відношення до події злочину. Так, щодо підозрюваних у причетності до злочину осіб обсяг інформації повинен бути досить широким і включати в себе дані щодо його способу життя, службових і позаслужбових зв'язках, характеристиці виробничої діяльності, допущених порушеннях у сфері виробництва, непорядних вчинків. Названі відомості створюють певний психологічний портрет особи, що дозволяє при підготовці до допиту продумати його тактику згідно з отриманими даними: сформулювати питання, що відносяться до його діяльності; маневрувати інформацією, яка для допитуваного буде несподіваною, і оцінювати показання з точки зору їх відповідності дійсності.

При з'ясуванні даних про свідків важливо враховувати дві обставини: а) чи є свідок особою, яка безпосередньо причетна до процесу виробництва; б) або особою, яка епізодично спостерігала ті чи інші обставини злочинної події або знала про них від інших осіб.

У відповідності з цим визначається і обсяг відомостей, що характеризують цю особистість. У ході допиту таких свідків важливо використовувати отриману інформацію, так як вона створює необхідні умови для встановлення психологічного контакту та побудови такої тактики допиту, в якій превалує позиція значної поінформованості слідчого про подію злочину [67, с.106].

Окрім питань з фактичних обставин справи у свідків важливо з'ясувати: стосунки між ними та обвинуваченими; наявність у їх розпорядженні документів, неофіційних записів, що підтверджують показання; чи відомі їм інші факти незаконних дій і особи, які можуть підтвердити правильність показань.

Про допит свідка складається протокол з додержанням правил статті 104 КПК України. Тактика допиту складається з найбільш ефективних прийомів, що сприяють одержанню повних і об'єктивних показань: постановка тих чи інших запитань, пред'явлення речових і письмових доказів, оголошення показань інших

осіб, допит на місці події, роз'яснення суті наслідків учиненого злочину, переконання у необхідності надання допомоги органам розслідування.

Тактика допиту у кримінальних провадженнях щодо привласнень має специфіку, яка обумовлена документообігом, технологією виробництва, процесами або функціями, що виконуються певними особами. Специфіка допиту обвинувачених і підозрюваних полягає в тому, що в процесі його нерідко звертаються до певних документів, які фіксують господарсько-фінансові операції; до нагадування тих чи інших дат і окремих епізодів, до оголошення показань свідків або обвинувачених з метою встановлення найбільш важливих обставин; до пред'явлення речових та письмових доказів у цілях нагадування окремих подій або викриття неправдивих свідчень.

Допит припускає обрання багатьох тактичних прийомів, рекомендованих криміналістичною тактикою і методикою розслідування окремих видів злочинів. До них відносяться тактичні прийоми, спрямовані на активізацію в пам'яті, нагадування подій, що мали місце, виявлення і викриття брехні, виявлення спотворень в показаннях, обумовлених помилками в сприйнятті та інтерпретації подій. Рекомендовані системи тактичних прийомів включають в себе, головним чином, постановку цілеспрямованих питань і пред'явлення доказів.

Під час проведення допиту важливе значення мають попередньо проведені слідчим консультації зі спеціалістами, в ході яких слідчий може усвідомити певну специфіку документального відображення тих чи інших процесів, що дозволить йому змістовно здійснювати допит. Більш того, при допиті такої категорії осіб можна запрошувати фахівця, який дасть необхідні консультації і допоможе правильно сформулювати ті чи інші питання. Важливо також, щоб до моменту допиту документи, з приводу яких будуть виявлятися ті чи інші обставини, були вилучені для використання в процесі допиту. Це має велике значення в тих випадках, коли допитуваний посилається на те, що він забув час і зміст документа, його реквізити і т.ін. Введення документа безпосередньо в допит дозволить отримати найбільш повну і докладну інформацію про обставини, що цікавлять слідчого.

Проведення *обшуку* є важливим процесуальним засобом отримання доказів. Обшук – це слідча (розшукова) дія, спрямована на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні. Сутність цієї слідчої (розшукової) дії полягає у примусовому обстеженні житла, іншого володіння особи, обшуку особи. Обшук проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукання знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб.

Під час розслідування злочинів, які вчиняються у галузі цукрового виробництва, обшук проводиться з метою виявлення викраденої продукції, документів і чорнових записів, матеріальних цінностей, здобутих і накопичених за час злочинної діяльності. Частина 2 статті 234 КПК України встановлює, що обшук проводиться на підставі ухвали слідчого судді. Підставами для проведення обшуку є наявність достатніх відомостей, які вказують на можливість досягнення його мети. У разі необхідності провести обшук слідчий за погодженням із прокурором або прокурор звертається до слідчого судді з відповідним клопотанням, яке повинно містити відомості про: найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер; короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з розслідуванням якого подається клопотання; правову кваліфікацію кримінального правопорушення із зазначенням статті або частини статті закону України про кримінальну відповідальність; підстави для обшуку тощо; речі, документи або осіб, яких планується відшукати. До клопотання також мають бути додані оригінали або копії документів та інших матеріалів, якими прокурор, слідчий обґрунтовує доводи клопотання, а також витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження, в рамках якого подається клопотання. Клопотання, яке подається слідчим або органом дізнання, має бути затверджене прокурором району, в якому провадиться розслідування та адресуватись у суд того ж району для винесення слідчим суддею ухвали про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи або

відмови в задоволенні цього клопотання. Відповідно до частини 4 статті 234 КПК України клопотання про обшук розглядається у суді в день його надходження за участю слідчого або прокурора [155, с. 97-101].

Проведення будь-якої слідчої дії спрямоване на досягнення певних цілей. Так, до цілей обшуку відносяться: а) виявлення доказів привласнення; б) відшкодування матеріальної шкоди; в) виявлення причин і умов, що сприяють вчиненню злочинів.

Під час постановки цілей обшуку звертається увага на виявлення тих об'єктів, що притаманні тій чи іншій категорії злочинів. Під час розслідування розтрат найчастіше шукають документи, в тому числі і такі, що є фіктивними або мають сліди підробок, а також листи, розпорядження щодо здійснення незаконних дій та чорнові записи. Якщо злочин скоєно шляхом зловживання службовим становищем, то доказами є документи, що містять в собі інформацію про рух товарно-матеріальних цінностей (розпорядження про переробку продукції, акти списання матеріальних цінностей, що в дійсності були реалізовані або викрадені). Якщо виявлено ознаки крадіжки, то найбільш типовими об'єктами обшуку є викрадене майно та грошові кошти, отримані від реалізації викраденого.

Об'єктом обшуку під час розслідування розкрадань є сировина та готова продукція. Якщо в викрадене представляє собою сировину, то пошук слідж вести в тих місцях, що мають відповідні умови для її зберігання (комори, льохи). Якщо слідчий вважає, що об'єктом привласнення є готова продукція, реалізована розкрадачами, то слід шукати цінності та гроші. Під час розслідування злочину слідчому важливо орієнтуватися не тільки на характер діяльності підприємства і спосіб вчинення злочину, а й на дані про особу злочинця, його службове становище і обсяг виконуваних функціональних обов'язків [101, с. 94].

Обшук службових приміщень має певну специфіку. По-перше, до таких приміщень відносяться службові кабінети співробітників різних відділів. У таких кабінетах обшуку підлягають сейфи, шафи, письмові столи. По-друге, для приховування викраденого можуть використовуватись і виробничі приміщення: комори у цехах, душові та роздягальні, склади відходів та побічної продукції,

порожня тара для готової продукції. Для проведення цієї слідчої (розшукової) дії можна запросити працівника підприємства, що може надати допомогу у виявленні тайників з прихованим.

Слідчий експеримент є слідчою (розшуковою) дією, що проводиться слідчим або прокурором з метою перевірки і уточнення відомостей, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення, шляхом відтворення дій, обстановки, обставин певної події, проведення необхідних дослідів чи випробувань. Слідчий експеримент розглядається законодавцем у наступних формах: відтворення дій, обстановки, обставин певної події, шляхом проведення певних дослідів, випробувань або поєднання вищевказаних форм. Правила проведення слідчого експерименту регламентується статтею 240 КПК України. За необхідності до проведення слідчого експерименту може залучатись спеціаліст, тобто особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок. При розслідуванні злочинів у галузі цукрового виробництва бажано залучати таких спеціалістів: технологи, бухгалтери, працівники лабораторій, спеціалісти, що володіють знаннями у галузі цукроваріння тощо. Також до участі в цій слідчій (розшуковій) дії можуть бути залучені підозрюваний, свідок, захисник, представник.

Згідно зі ст. 103 КПК України під час проведення слідчого експерименту можуть бути застосовані такі форми фіксування дій: протокол, запис за допомогою технічних засобів. Крім того можуть проводитись вимірювання, фотографування, відеозапис, складатися плани, схеми та розрахунки, які додаються до протоколу. Так, наприклад, під час розслідування вчинених на підприємствах з виробництва цукру розкрадань слідчий експеримент доцільно проводити з метою виявлення та фіксації наступних фактів: випуску недоброякісного цукру; створення резервів сировини (цукровий буряк, цукрове сорго, цукровий очерет тощо) за рахунок її недовкладення; виявлення

розбіжностей у кількості виготовленої продукції та запланованої у відповідності з рецептурою і т. ін.

Одним із найважливіших засобів одержання доказів під час розслідування злочинів економічної спрямованості виступає *судова експертиза*. Порядок призначення судових експертиз, обов'язки, права та відповідальність експертів, суб'єкти експертної діяльності, організація проведення експертиз та оформлення їх результатів визначаються Кримінальним процесуальним кодексом України, Законом України «Про судову експертизу» від 25.02.1994 р., Інструкцією про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, Науково-методичними рекомендаціями з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, які затверджені наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5, Положенням про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України, затвердженим наказом Міністерства внутрішніх справ України від 03.11.2015 № 1343 та іншими нормативно-правовими актами [9; 22; 30].

Стаття 1 Закону України «Про судову експертизу» визначає судову експертизу як дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів досудового розслідування чи суду. Судова експертиза, аналізуючи певну інформацію, надає відповідь у такій формі, яка є зрозумілою та більш прийнятною для сторін кримінального провадження.

На певну специфіку проведення судових експертиз в процесі розслідування злочинів економічної спрямованості звертає увагу В. Д. Пчолкін [241, с. 210]. До числа таких експертиз він відносить: судово-товарознавчу, судово-економічну, судово-технологічну, судово-хімічну, і деякі інші види криміналістичних експертиз – почеркознавчу і трасологічну. Шляхом проведення названих видів експертиз з'ясовуються важливі для розкриття злочину обставини.

Через великий обсяг та складність дослідження для проведення експертизи може утворюватися комісія експертів, у тому числі і з різного профілю знань. Для проведення експертизи може утворюватися комісія експертів. Як вважають

Я. В. Комісарової та О. М. Моїсеєва, комісійна експертиза передбачає залучення спеціалістів із однієї галузі знання для розв'язання єдиного переліку завдань, з метою забезпечення об'єктивності та повноти експертного дослідження [176, с. 131; 221, с. 220].

Для вирішення питань, де необхідні знання з різних галузей знань або різних напрямів у межах однієї галузі знань, може призначатися та проводитись комплексна експертиза. До проведення таких експертиз, у разі потреби, залучаються фахівці установ та служб (підрозділів) інших центральних органів виконавчої влади або фахівці, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах.

В ході анкетування слідчих Національної поліції України були отриманні дані про основні форми використання спеціалістів ц тій чи іншій галузі: а) довідково-консультативна діяльність – 13 %; б) технічне забезпечення проведення слідчих дій – 5,5 %; в) проведення документальних ревізій – 13 %; г) участь у проведенні слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій – 38,5 %; д) проведення досліджень матеріальних об'єктів, а саме: криміналістичні дослідження – 10 %; хімічні та фізико-хімічні дослідження – 11 %; економічні (бухгалтерські) дослідження – 1,5 %; товарознавчі ті технологічні дослідження – 4,5 %; матеріалів та речовин – 2 %; фото-відеозаписів, фото-відеоапаратури – 1 %.

Така можливість в Україні передбачена нормами Кримінального процесуального кодексу. Хоча при цьому законом не врегульовано статусу кожного експерта та межі його окремих повноважень, порядку організації проведення таких експертиз та випадки складання ними одного чи окремих висновків. Це також стосується і випадків, коли для вирішення завдання необхідне залучення експертів з різних галузей знань, тобто проведення комплексної експертизи. Однак в КПК України взагалі відсутні норми щодо можливості проведення таких експертиз.

Аналіз експертної практики проведення експертиз харчових продуктів у науково-дослідних інститутах судових експертиз Міністерства юстиції України за останні п'ять років показує, що судово-товарознавчі експертизи становлять

переважну кількість всіх експертиз, призначених у кримінальних провадженнях [71, с. 11; 233, с. 602].

Проведення будь-якої експертизи в ході розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва повинно здійснюватися з урахуванням особливостей виробництва, постачання, зберігання цукру, що регулюється особливими нормативно-правовими документами – державними стандартами України.

Розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва має свою специфіку. Слідчі повинні знати та враховувати особливості системи документообігу на підприємствах цукрової галузі, організацію технологічного та виробничого процесу цукроваріння під час проведення слідчих (розшукових) дій в ході розслідування злочинів. Необхідно звертати увагу на порядок обліку сировини та випущеної продукції на підприємстві; асортимент готової продукції; рецептурні довідники та особливості контролю якості продукції; нормативно-технічну документацію та державні стандарти, що регламентують виробництво та документообігу у цукрововиробничій галузі. Саме від врахування особливостей функціонування підприємств залежить ефективність та повнота розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва.

3.2. Особливості підготовки та проведення негласних слідчих (розшукових) дій в ході розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва

Кримінальний процесуальний кодекс України започаткував багато нововведень, одним із яких є поява інституту негласних слідчих (розшукових) дій, що проводяться під час досудового розслідування у кримінальному провадженні. Кодекс відносить негласні слідчі (розшукові) дії до різновиду кримінально-процесуальних дій, що мають пізнавальну спрямованість і є основними засобами збирання і перевірки доказів.

Наявність в назві процесуальних дій словосполучення «слідчі (розшукові)» указує на те, що такі негласні дії органів досудового розслідування, як і інші слідчі (розшукові) дії, є передбаченими КПК України заходами, що застосовуються компетентними особами для збирання, дослідження, оцінювання та використання доказів під час досудового розслідування. Негласність слідчих (розшукових) дій означає особливий порядок їх підготовки, проведення та зберігання і використання отриманих результатів у режимі прихованості до певного часу від інших осіб, які не причетні до їх проведення [171, с. 130]. Крім того, такі відомості мають бути скриті не лише від осіб, стосовно яких проводяться ці негласні дії, а й від будь-яких інших осіб (працівників органів досудового розслідування, оперативних підрозділів, посадових осіб правоохоронних та інших органів, пересічних громадян тощо), які не задіяні в підготовці й проведенні конкретних негласних слідчих (розшукових) дій. Саме негласність і є фактором, що впливає на виокремлення даного виду слідчих (розшукових) дій у окремий інститут.

Серед учених до сьогодні триває дискусія щодо визначення місця негласних слідчих (розшукових) дій в системі кримінального процесу. Дослідженню особливостей призначення негласних слідчих (розшукових) дій присвячені праці таких видатних вчених та фахівців у галузі права, як Л. І. Аркуша, О. М. Бандурка, Д. Й. Никифорчук, С. І. Ніколаюк, В. В. Паливода, М. А. Погорецький,

В. Д. Пчолкін, С. Р. Тагієв, О. Ю. Татаров, М. Є. Шумило, О. О. Юхно та інші [69; 74; 226; 238; 248; 271; 272; 294; 298].

Існують широкі наукові дебати щодо класифікації негласних слідчих (розшукових) дій, порядку їх підготовки, суб'єктів, що уповноважені на прийняття рішення та на самостійне проведення таких заходів. Після прийняття у 2012 році Кримінального процесуального кодексу України опубліковано численні наукові праці, що присвячені цьому питанню. Однак, незважаючи на значущі здобутки у визначеному напрямі, все ще існують питання, в яких відсутня чітка позиція науковців.

Відповідно до КПК України, система негласних слідчих (розшукових) дій включає в себе: аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260); накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261), огляд і виїмка кореспонденції (ст. 262), зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263), зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264), обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267), установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268), спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269), моніторинг банківських рахунків (ст. 269-1), аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270), контроль за вчиненням злочину (ст. 271), виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272), негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274).

Як справедливо зазначила Л. І. Аркуша, з прийняттям у 2012 році Кримінального процесуального кодексу України постала необхідність у визначенні як самого поняття, так і підстав щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Крім того, логічною послідовністю дослідження особливостей негласних слідчих (розшукових) дій є створення їх системи, яку можливо використовувати в подальших дослідженнях [69, с. 141].

Залежно від характеру і ступеню обмеження права особи на приватність законодавець поділяє негласні слідчі (розшукові) дії на дві групи [105, с. 39]:

- 1) пов'язані з втручанням у приватне спілкування: аудіо-, відеоконтроль особи; арешт, огляд та виїмка кореспонденції; зняття інформації з транспортних

телекомунікаційних мереж; зняття інформації з електронних інформаційних систем.

2) інші негласні слідчі (розшукові) дії: обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи; установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу; спостереження за особою, річчю або місцем; моніторинг банківських рахунків; аудіо-, відеоконтроль місця; контроль за вчиненням злочину; виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації; негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження.

Встановлена Кримінальним процесуальним кодексом України класифікація негласних слідчих (розшукових) дій закріпила процесуальний статус вже апробованих практикою оперативно-розшукових заходів, систематизувала та класифікувала їх залежно від юридичної природи, законодавчих приписів, повноважень, функцій та меж застосування у протидії злочинам. Ця класифікація наведена у відповідності з переліком оперативно-розшукових заходів передбачених ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [6].

Прийняття рішень щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання одержаних відомостей обумовлює необхідність тісної співпраці слідчого, оперативних підрозділів, прокурора – процесуального керівника та слідчого судді, який здійснює судовий контроль за законністю їх проведення. А тому, набувають великого значення правильна координація і узгодження дій різних підрозділів та органів, вміння правильно спрямувати розслідування, визначити необхідні негласні слідчі (розшукові) дії й та вірно оцінити ризики, пов'язані з обмеженням конституційних прав громадян під час їх проведення.

У зв'язку з цим, необхідним є аналіз норм чинного Кримінального процесуального кодексу України й інших нормативно-правових актів, що регламентують порядок провадження негласних слідчих (розшукових) дій, з метою надання пропозицій та рекомендацій щодо дотримання законності під час їх підготовки та проведення слідчими і оперативними підрозділами Національної поліції України в ході розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва.

Для правильної організації досудового розслідування велике значення має чітка взаємодія слідчого з оперативними підрозділами органів внутрішніх справ. Регламентуючи такі взаємовідносини ч. 2 ст. 40 КПК України надає слідчому право у справах, що знаходяться у його провадженні, доручати проведення негласних слідчих (розшукових) дій оперативним підрозділам.

Розгляд підстав проведення негласних слідчих (розшукових) дій не вичерпується нормами одного лише КПК України, незважаючи на те, що вченими норма частини 2 статті 246 КПК України трактується як така, що містить вичерпний перелік підстав для проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Аналіз вищенаведеної норми не дає однозначної відповіді на питання щодо вичерпності переліку підстав проведення негласних слідчих (розшукових) дій, у зв'язку із чим виникає необхідність звернення до норм інших нормативно-правових актів. Так, стаття 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» встановлює підстави для проведення оперативно-розшукової діяльності, які є фактично аналогічними до підстав для проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Постановою Пленуму Верховного Суду України від 28.03.2008 року № 2 «Про деякі питання застосування судами України законодавства при дачі дозволів на тимчасове обмеження окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, дізнання і досудового слідства», дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії надається слідчим суддею, якщо прокурор, слідчий доведе наявність достатніх підстав вважати, що: вчинений тяжкий або особливо тяжкий злочин або під час проведення негласної слідчої (розшукової) дії можуть бути отримані докази, які самостійно або у сукупності з іншими доказами можуть мати суттєве значення для з'ясування обставин злочину або встановлення осіб, які вчинили злочин [29].

Згідно з міжвідомчою Інструкцією «Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні», рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій приймає слідчий, прокурор, а у випадках, передбачених цим Кодексом, – слідчий суддя за

клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором [20]. Слідчого зобов'язано повідомити прокурора про прийняття рішення щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій та результати. Прокурор має право заборонити проведення або припинити подальше проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Отримання дозволу суду на проведення негласних слідчих (розшукових) дій є важливим етапом у підготовці до їх проведення. Законодавством встановлено, що розгляд клопотань, який віднесений до повноважень слідчого судді, здійснюється головою чи за його визначенням іншим суддею апеляційного суду області, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування. Відповідно до ст. 248 КПК України, слідчий суддя зобов'язаний розглянути клопотання про надання дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії протягом шести годин з моменту його отримання за участю особи, яка подала клопотання.

Наказ Генерального прокурора України № 69 від 17.08.2012 року «Про Єдиний реєстр досудових розслідувань» від 14 листопада 2012 року № 113 визначає, що до клопотання слідчого, прокурора повинен додаватися витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження, в рамках якого подається клопотання [18]. З даної норми слідує, що за відсутності реєстрації факту вчиненого злочину (а не факту підготовки до вчинення злочину) формально забороняється проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Це обумовлює необхідність виокремлення й систематизації формальних і документальних підстав для проведення негласних слідчих (розшукових) дій [271, с. 235].

Д. Й. Никифорчук, С. І. Ніколаюк та В. В. Паливода до формальних підстав для проведення негласних слідчих (розшукових) дій відносять: наявність інформації про злочини, що готуються або вчинені невстановленими особами; наявність інформації про осіб, як готують або вчинили злочин; наявність інформації про осіб, які переховуються від органів розслідування або ухиляються від кримінальної відповідальності. До документальних підстав науковець відносить: наявність заяви чи повідомлення, зареєстрованого у встановленому законом порядку; наявність запису в Єдиному реєстрі досудових розслідувань;

повідомлення прокурора слідчим у письмовій формі про початок розслідувань; якщо відомості про кримінальне правопорушення до ЄРДР внесені прокурором, необхідною підставою є факт передачі невідкладно, але не пізніше наступного дня. З дотриманням правил підслідності наявних у нього матеріалів органу досудового розслідування та наявність доручення на проведення досудового розслідування [226, с. 7-20].

Згідно постанови Пленуму Верховного Суду України від 28 березня 2008 р. №2 «Про деякі питання застосування судами України законодавства при дачі дозволів на тимчасове обмеження окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, дізнання і досудового слідства», дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії надається слідчим суддею якщо прокурор, слідчий доведе наявність достатніх підстав вважати, що: вчинений тяжкий або особливо тяжкий злочин або під час проведення негласної слідчої (розшукової) дії можуть бути отримані докази, які самостійно або у сукупності з іншими доказами можуть мати суттєве значення для з'ясування обставин злочину або встановлення осіб, які вчинили злочин [29].

У порядку статті 247 КПК України розгляд подання суддею має відбуватись невідкладно та у режимі нерозголошення даних досудового слідства. Розгляд подання щодо накладення арешту на кореспонденцію та зняття інформації з каналів зв'язку має відбуватися з урахуванням вимог Закону України «Про державну таємницю». Оригінали подання та постанови судді повинні зберігатися за правилами ведення таємного діловодства та режиму таємності.

Після отримання подання, суддя вивчає матеріали кримінального провадження, що надані ініціатором подання. У разі виникнення необхідності суддя може заслухати думку слідчого, прокурора, працівника підрозділу, який проводить оперативно-розшукову діяльність. Це проводиться з метою одержання даних, з'ясування яких можливе лише під час спілкування із зазначеними особами. Лише після проведення всіх необхідних дій суддя має винести вмотивовану постанову про задоволення подання або про відмову у її задоволенні. Суду надано право залишити без розгляду та повернути подання у

випадку. Коли надається лише частина справи, або лише окремі копії процесуальних документів.

Під час розгляду подання про проведення негласних слідчих (розшукових) дій предмет судового дослідження мають складати ті фактичні обставини, які свідчать про необхідність проведення зазначених дій або про відсутність такої необхідності. Такі обставини можуть міститися, наприклад, у повідомленнях громадян, протоколах допитів свідків, протоколах огляду житла чи іншого володіння особи або обшуку, матеріалах кримінального провадження або оперативно-розшукової справи, наданих судді тощо. Дослідженню мають підлягати й дані про належність житла чи іншого володіння певної особи, чим ці дані підтверджуються, дані про кримінально-правову кваліфікацію злочинів, а також. У разі проведення обшуку чи виїмки з житла чи іншого володіння особи, чи не є предметом проведення зазначених дій дані, які становлять адвокатську таємницю. Якщо кримінальне провадження відкрито за фактом учинення злочину, особливо ретельного дослідження потребує питання про те, яке конкретно відношення та чи інша особа має або може мати до даної справи.

В.Д. Пчолкін вважає, що предметом судового дослідження під час розгляду подань про накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261 КПК), зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК) або електронних інформаційних систем (ст. 264 КПК) є наявність тих підстав, з якими закон пов'язує можливість застосування цих заходів. При цьому необхідно також досліджувати питання про те, чи можливо отримати відповідну інформацію в інший спосіб без проведення зазначених дій. Про неможливість отримати інформацію в інший спосіб може свідчити, зокрема, факт використання організованою злочинною групою сучасних засобів зв'язку (електронний, поштовий зв'язок тощо), внаслідок чого одержання інформації з урахуванням особливостей функціонування конкретного каналу зв'язку робиться неможливим. Дослідженню підлягає й питання про належність номеру засобу зв'язку конкретній особі та її відношення до справи, а також термін, протягом якого мають проводитися арешт на кореспонденцію або зняття інформації з каналів зв'язку. Враховуючи, що зазначені дії мають проводитися

з метою отримання даних про вчинення злочину, документів і предметів, що мають доказове значення, предметом судового дослідження має бути також питання про те, яке конкретно доказове значення матимуть зазначені дані, документи і предмети у даному кримінальному провадженні [249, с. 125].

Що до питання проведення негласних слідчих (розшукових) дій, пов'язаних з розкриттям банківської таємниці або таємниці страхування, то суддя повинен керуватися тим, що втаємничення відповідної інформації є однією з гарантій здійснення права особи на повагу до особистого життя. Конституція України встановлює, що не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини (ч. 2 ст.32). Тому, предметом судового дослідження мають бути тільки ті обставини, які діють можливість розкрити конфіденційну інформацію відносно особи (дані про переміщення коштів, отриманих злочинним шляхом, вчинення злочинів у сфері господарської діяльності з використанням банківських чи кредитно-фінансових ресурсів тощо).

Вивчивши всі матеріали, що додані до подання та дійшовши до висновку про можливість надання дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії, слідчий суддя постановляє ухвалу про дозвіл на проведення такої дії. Ухвала слідчого судді повинна відповідати загальним вимогам до судових рішень, передбачених КПК України. Ухвала слідчого судді про дозвіл на проведення негласної слідчої дії відповідно до статті 248 КПК України повинна містити відомості про: прокурора, слідчого, який звернувся з клопотанням; злочин, у зв'язку з досудовим розслідуванням якого виноситься ухвала; особі (осіб), місце або річ, щодо яких необхідно провести негласну слідчу (розшукову дію); вид негласної слідчої (розшукової) дії; строк дії ухвали.

Крім цих відомостей слідчий, прокурор повинні надати додаткові відомості, які дають підстави для продовження негласної слідчої розшукової дії. За загальним правилом, якщо слідчий, прокурор вважає, що проведення негласної слідчої (розшукової) дії необхідно продовжити, то слідчий за погодженням з прокурором або

прокурор має право звернутися до слідчого судді з клопотанням про прийняття ухвали згідно з вимогами ст. 248 КПК України. Загальний строк, протягом якого в одному кримінальному провадженні може тривати проведення негласної слідчої (розшукової) дії, дозвіл на проведення якої дає слідчий суддя. Не може перевищувати шести місяців. На думку О. М. Бандурки та І. П. Козаченко законодавче визначення строків проведення негласних слідчих (розшукових) дій підкреслює тимчасовість обмеження прав і свобод громадянина [74, с. 17; 170, с. 161].

Статтею 253 КПК України передбачено, що особи, конституційні права яких були тимчасово обмежені в ході проведення негласних слідчих (розшукових) дій, а також підозрюваний, його захисник мають бути письмово повідомлені прокурором або за його дорученням слідчим про це. Конкретний час повідомлення визначається із врахуванням наявності чи відсутності загроз для досягнення мети досудового розслідування, суспільної безпеки, життя або здоров'я осіб, які причетні до проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Відповідне повідомлення про факт і результати негласної слідчої (розшукової) дії повинні бути здійснені протягом дванадцяти місяців після її припинення, але не пізніше звернення до суду з обвинувальним актом.

Підставою прийняття рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій до постановлення ухвали слідчого судді може бути наявність достатньої інформації, отриманої в установленному порядку, а саме:

- 1) щодо реальної загрози життю людей шляхом злочинного посягання;
- 2) щодо підготовки й замаху або вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів, передбачених розділами I, II, VI, VII (статті 201 та 209), IX, XIII, XIV, XV та XVII Особливої частини Кримінального кодексу України.

М. А. Погорецький зазначає, що проведення негласних слідчих (розшукових) дій, як правило, слідчим не здійснюється, а доручається уповноваженим оперативним підрозділам, які також їх безпосередньо не проводять, а для цього на підставі свого завдання згідно з п. 3.8 Інструкції залучають відповідні оперативні та оперативно-технічні підрозділи [238, с. 273].

Негласна слідча (розшукова) дія може бути розпочата до постановлення ухвали слідчого судді за рішенням слідчого, узгодженого з прокурором, або прокурора. У такому випадку прокурор зобов'язаний невідкладно після початку такої негласної слідчої (розшукової) дії звернутися з відповідним клопотанням до слідчого судді.

Гарантією забезпечення прав людини є норма регламентована ч. 3 ст. 250 КПК України. Вона передбачає негайне припинення проведення негласної слідчої (розшукової) дії, якщо слідчий суддя постановить ухвалу про відмову в наданні дозволу на її проведення. Отримана внаслідок такої негласної слідчої (розшукової) дії інформація повинна бути знищена в порядку, передбаченому статтею 255 цього Кодексу.

За результатами проведення негласної слідчої (розшукової) дії складається протокол, до якого в разі необхідності долучаються додатки. Відомості про осіб, які проводили негласні слідчі (розшукові) дії або були залучені до їх проведення, у разі здійснення щодо них заходів безпеки зазначаються з забезпеченням конфіденційності даних про таку особу в порядку, визначеному законодавством. Протоколи про проведення негласних слідчих (розшукових) дій з додатками не пізніше ніж через 24 години з моменту припинення вказаних дій передаються прокурору, який вживає заходів до збереження отриманих в ході проведення негласних слідчих (розшукових) дій речей і документів, які планує використовувати в кримінальному провадженні.

На думку науковців ефективному вирішенню завдань виявлення і розслідування латентних злочинів у сфері харчового виробництва, а зокрема і у галузі цукрового виробництва, багато в чому сприяє наявність інформації отриманої засобами оперативно-розшукової діяльності щодо способів їх учинення, приховування слідів злочинів і вилучення викраденого.

Стосовно особливостей організації проведення негласних слідчих (розшукових) дій в ході розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва основною метою їх проведення є:

– виявлення осіб, обізнаних про злочинні дії і забезпечення можливості використання в процесі розслідування інформації, якою вони володіють. У якості свідків найчастіше виступають: бухгалтерські та інші працівники, що оформляють документацію щодо виробничих операцій; технічний і обслуговуючий персонал цукровиробничих підприємств; співробітники органу державного фінансового контролю, аудитори, представники недержавних структур, працівники охорони, співробітники інших підприємств, установ і організацій, що підтримують виробничі відносини з розкрадачами; власники, співвласники, фермери та інші;

– виявлення предметів і документів, що можуть бути доказами у кримінальному провадженні, забезпечення їх збереження і використання в процесі розслідування. Серед матеріальних об'єктів, що прямо вказують на вчинення злочину, можуть бути: предмети злочинного посягання; підроблені документи; фальсифікована продукція, а також знаряддя і сліди злочину;

– виявлення створених неврахованих надлишків сировини для вироблення готової продукції, тари та інших предметів, що використовуються при вчиненні злочинів, негласне їх вилучення і дослідження, забезпечення їх збереження і використання як речових доказів;

– здійснення візуального спостереження за поведінкою підозрюваних осіб і фіксація їх злочинних дій, забезпечення можливості використання результатів спостереження в ході розслідування як доказів.

Залежно від мети, на досягнення якої спрямовані ці дії, останні можуть бути класифіковані за трьома напрямками: 1) одержання даних, що можуть бути використані при доказуванні; 2) збір додаткових даних інформаційного характеру; 3) подолання (нейтралізація) протидії досудовому розслідуванню.

До першого напрямку слід віднести негласні слідчі (розшукові) дії спрямовані на забезпечення: схоронності предметів і документів, що можуть бути доказами у кримінальному провадженні, і можливості їхнього використання в процесі розслідування; затримки злочинців «на гарячому»; відшукування майна і цінностей, нажитих злочинним шляхом, з метою забезпечення відшкодування

заподіяних збитків; фіксацію злочинних дій шляхом застосування фото-, аудіо-, відеозапису; забезпечення негласного одержання зразків та інших слідів для проведення криміналістичних та інших досліджень документів, сировини і готової продукції.

До другого напрямку слід віднести негласні слідчі (розшукові) дії спрямовані на встановлення: джерел розкрадання сировини та готової продукції; усіх причетних до вчинення злочину осіб; місця збереження предметів, коштів і цінностей, нажитих злочинним шляхом; виявлення викраденої сировини і продукції; місця виготовлення і збереження фальсифікованої продукції; місця придбання і збереження пакувальних матеріалів, тари, етикеток; способи вчинення і приховання злочинів, а також вилучення неврахованих надлишків сировини і продукції; каналів їхнього збуту; осіб, що можуть бути свідками; транспортних засобів, на яких перевозилися викрадені товарно-матеріальні цінності; злочинні зв'язки з числа представників органів місцевого самоврядування, комерційних і підприємницьких структур, членів організованих злочинних угруповань; документи, що підтверджують злочинні дії; розробку і здійснення тактичних операцій.

Третій напрямок застосування негласних слідчих (розшукових) дій передбачає: здійснення оперативно-розшукового контролю за поведінкою підозрюваних та обвинувачених з метою запобігання тиску з їх боку на свідків та інших осіб, що беруть участь у процесі розслідування; припинення спроб знищення або приховування предметів злочину, ухилення вказаних осіб від слідства і суду; встановлення причин і умов, що сприяють вчиненню злочинів у галузі цукрового виробництва; виявлення невідомих раніше епізодів злочинів та причетних до них осіб.

Незважаючи на велику кількість обставин, що обумовлюють вибір тієї або іншої негласної слідчої (розшукової) дії, вважаємо за необхідне надати рекомендації з проведення негласних слідчих (розшукових) дії, які найбільш доцільно застосовувати в ході розслідування злочинів галузі цукрового виробництва [154, с. 194-198].

Згідно ст. 267 КПК України слідчий має право обстежити публічно недоступні місця, житло чи інше володіння особи шляхом таємного проникнення в них, у тому числі з використанням технічних засобів. Публічно недоступним є місце, до якого неможливо увійти або в якому неможливо перебувати на правових підставах без отримання на це згоди власника, користувача або уповноважених ними осіб. Під «проникненням» слід розуміти вторгнення в закрите чи незакрите (незамкнене) приміщення або житло. Воно може здійснюватись як з подоланням перешкод (замків, закритих дверей, вікон, люків та ін.), так і без цього, наприклад з використанням того, що особи (особа) залишили приміщення (житло) незакритим, без охорони. «Проникнення» може бути здійснене також за допомогою різних технічних пристроїв і засобів, тобто, коли бажаний результат досягається без входження у відповідне приміщення.

Зазначена негласна слідча (розшукова) дія проводиться з метою: виявлення і фіксації слідів вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, речей і документів, що мають значення для їх досудового розслідування; виготовлення копій чи зразків зазначених речей і документів; негласного отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження; виявлення осіб, які розшукуються; встановлення технічних засобів аудіо-, відео-контролю особи.

В. І. Литвиненко вважає, що основна увага в процесі застосування негласних слідчих (розшукових) дій повинна бути зосереджена на механізмі вчинення злочинів як складній динамічній системі, елементи якої охоплюють практично весь технологічний ланцюжок господарської діяльності економічного об'єкта або галузі. При цьому головною особливістю є те, що кожен учасник співтовариства виконує чітко визначені функції в загальній структурі, тобто простежується замкнутий цикл діяльності. При такому становищі одна група або її члени виконують операції щодо привласнення матеріальних цінностей, коштів, інші – здійснюють їх транспортування, треті – займаються збутом. Такі особливості необхідно враховувати в процесі проведення спостереження за особами, річчю або місцем скоєння злочину [207, с. 17-18].

Для пошуку, фіксації і перевірки під час досудового слідства відомостей про особу та її поведінку або тих, з ким ця особа контактує, або певної речі чи місця у публічно доступних місцях може проводитися візуальне спостереження (ст. 269 КПК) за зазначеними об'єктами або візуальне спостереження з використанням відеозапису, фотографування, спеціальних технічних засобів для спостереження.

Під час досудового слідства тяжкого або особливо тяжкого злочину, у відповідності до ч. 1 ст. 270 КПК України, може здійснюватися аудіо-, відеоконтроль місця, що полягає у здійсненні прихованої фіксації відомостей за допомогою аудіо-, відеозапису всередині публічно доступних місць, без відома їх власника, володільця або присутніх у цьому місці осіб, за наявності відомостей про те, що розмови і поведінка осіб у цьому місці, а також інші події, що там відбуваються, можуть містити інформацію, яка має значення для кримінального провадження. З урахуванням положень ч. 2 та 3 ст. 267 КК України публічно доступне місце визначається як місце, до якого можна увійти або в якому можна перебувати на правових підставах без отримання на це згоди власника, користувача, або уповноважених ними осіб.

Законодавством передбачено право проводити контрольну та оперативну закупівлю та постачання товарів, предметів та речовин, у тому числі заборонених для обігу, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форм власності з метою виявлення та документування фактів протиправних діянь. Порядок проведення оперативної закупівлі та контрольованого постачання визначається КПК України та відомчими нормативно-правовими актами.

Сутність контрольованої поставки та оперативної закупки полягає в здійсненні «фіктивної» угоди купівлі-продажу з особою, підозрюваною у вчиненні злочину. Завдяки оперативній закупівлі можна отримати фактичні дані про події, час, місце, спосіб підготування або вчинення злочину, всіх співучасників, свідків, знаряддя злочину та інші обставини, що підлягають доказуванню [219, с. 143; 288, с. 14].

В процесі документування злочинної діяльності, пов'язаної з випуском недоброякісної продукції, у слідчого та оперативних працівників виникає необхідність негласного отримання зразків сировини або готової продукції для проведення порівняльного дослідження. Частина 1 статті 274 КПК України передбачає підставою проведення негласного отримання зразків для порівняльного дослідження, якщо неможливим буде здійснення їх отримання для експертизи в порядку ст. 245 КПК України.

Отримання зразків готової продукції цукровиробничої галузі для порівняльного дослідження має певну специфіку. Відбір сировини та готової продукції здійснюється у відповідності до нормативів, що визначають середню пробу від партії товару. Під час відбору проб у протоколі негласного отримання зразків для порівняльного дослідження вказують: порядковий номер проби; найменування виробу; найменування підприємства-виробника і його місце знаходження; дату і час виготовлення виробу; дату і місце відбору проби; номер партії чи вагона; масу проби; обсяг партії, від якої представлена проба; для яких іспитів вона вилучається; прізвища і посади спеціалістів, які відібрали пробу.

Таким чином, вищевказані особливості підготовки та проведення негласних слідчих (розшукових) дій свідчать про важливість створення правових гарантій збалансованого співвідношення інтересів особи і держави у протидії злочинності. Приведення кримінального процесуального законодавства України у відповідність до європейських стандартів дозволяє зробити важливий крок у напрямку утвердження верховенства права та розвитку України як правової та демократичної держави. основною метою діяльності в сфері кримінального судочинства є не тільки ефективне виявлення та розслідування злочинів, а й забезпечення на стадії досудового розслідування захисту прав, свобод та інтересів людини та громадянина.

3.3. Особливості призначення та проведення судових експертиз під час розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва

Національна система контролю харчових продуктів неможлива без вжиття ефективних заходів щодо перевірки якості продукції та дотримання виробниками нормативно-технічної документації щодо забезпечення безпеки продовольчих товарів. У зв'язку з розвитком ринкових відносин в Україні значно розширився асортимент продовольчих товарів, а тому у судово-слідчій практиці зростає кількість кримінальних проваджень щодо правопорушень пов'язаних з випуском недоброякісної продукції [253, с. 62].

Як свідчить практика, ефективність розслідування і судового розгляду кримінальних проваджень багато в чому залежить від своєчасного призначення і якісного проведення судових експертиз. Потреба в їх призначенні постає кожного разу, коли під час досудового розслідування для вирішення чи роз'яснення певних питань, з'ясування обставин, що мають значення у кримінальному провадженні, виникає необхідність застосування спеціальних знань.

Судова експертиза є процесуальною дією, спрямованою на проведення дослідження на основі спеціальних знань в науці, техніці, мистецтві чи ремеслі і дачі досвідченою особою висновку органам досудового розслідування або суду. Експертна діяльність базується на принципах законності, захисту прав і свобод особистості, незалежності експерта, об'єктивності і повноти проведеного дослідження.

Конституцією передбачено, що засади судової експертизи визначаються виключно законами України [1]. Порядок призначення судових експертиз, обов'язки, права та відповідальність експертів, суб'єкти експертної діяльності, організація проведення експертиз та оформлення їх результатів визначаються Кримінальним процесуальним кодексом України, законом України «Про судову експертизу» від 25.02.1994 р., Інструкцією про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, Науково-методичними рекомендаціями з

питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, які затверджені наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5, Положенням про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України, затвердженим наказом Міністерства внутрішніх справ України від 03.11.2015 № 1343 та іншими нормативно-правовими актами [3; 9; 22; 30].

Стаття 1 Закону України «Про судову експертизу» визначає судову експертизу як дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів досудового розслідування чи суду. Судова експертиза, аналізуючи певну інформацію, надає відповідь у такій формі, яка є зрозумілою та більш прийнятною для сторін кримінального провадження. Експертом може бути незацікавлена у справі особа, яка володіє спеціальними знаннями та вміннями в окремій галузі науки, техніки, мистецтва або ремесла і яка залучається у встановленому законом порядку до участі у провадженні експертизи.

Кримінальний процесуальний кодекс України в ряді норм визначає підстави проведення експертизи, порядок залучення експерта та спеціаліста, отримання зразків для проведення експертизи, порядок вирішення питання про відвід експерта та ін. [3]. Частина 1 статті 242 КПК України встановлює, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання, слідчий, керівник органу досудового розслідування звертаються до експерта про проведення експертизи. Порядок отримання зразків для проведення експертизи визначений ст. 245 КПК України та передбачає, що у випадку необхідності зразки для проведення експертизи відбираються стороною, яка звернулася за проведенням експертизи або за клопотанням якої експертиза призначена слідчим суддею. Відібрання зразків з речей і документів здійснюється згідно з положеннями закону про тимчасовий доступ до речей і документів (ст.159-166 КПК України).

Судово-експертну діяльність здійснюють державні спеціалізовані установи, а також у випадках і на умовах, визначених Законом України «Про судову експертизу», судові експерти, які не є працівниками зазначених установ.

До державних спеціалізованих установ належать: науково-дослідні установи судових експертиз Міністерства юстиції України; науково-дослідні установи судових експертиз, судово-медичні та судово-психіатричні установи Міністерства охорони здоров'я України; експертні служби Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства оборони України, Служби безпеки України та Державної прикордонної служби України.

Виключно державними спеціалізованими установами здійснюється судово-експертна діяльність, пов'язана з проведенням криміналістичних, судово-медичних і судово-психіатричних експертиз.

Для проведення деяких видів експертиз, які не здійснюються виключно державними спеціалізованими установами, за рішенням особи або органу, що призначили судову експертизу, можуть залучатися крім судових експертів також інші фахівці з відповідних галузей знань [167, с. 36].

Вирішенням проблеми використання судових експертиз у протидії злочинам займалося багато вітчизняних науковців. Дослідження судових експертиз у різнобічних аспектах проводили Т.В. Авер'янова, В. Д. Арсен'єв, Р. С. Белкін, Г. І. Грамович, Ф. М. Джавадов, С. В. Євдокименко, О. О. Ейсман, Я. В. Комісарова, О. М. Моїсеєв, М. Г. Щербаковський. Значний внесок у формуванні методології проведення експертиз, зокрема ідентифікації та фальсифікації споживчих товарів зробили В. В. Архипов, А. І. Лозовий, С. С. Толмачова [62; 70; 71; 82; 125; 130; 134; 135; 176; 208; 221; 278; 295].

Питання порушення технологічних процесів, умов виробництва, зберігання та реалізації продукції, внаслідок чого недоброякісні споживчі товари надходять на споживчий ринок, що становить загрозу життю та здоров'ю населення та завдає державі значних економічних збитків, були предметом дослідження О. М. Бандурки, В. Д. Пчолкіна, І. А. Петрової та ін. [73, с. 16; 222, с. 120; 233, с. 602; 247, с. 149].

Основним завданням підприємств цукрової галузі є переробка сировини, виробництво та постачання споживачу якісного та безпечного цукру за доступною ціною. Цукор використовується в якості сировини у багатьох сферах харчового

виробництва, а тому його якість відіграє важливу роль. Останнім часом на споживчому ринку України спостерігається поширення випуску неякісної харчової продукції, а на підприємствах цукрового виробництва мають місце привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, одержання неправомірної вигоди та інші корисливі злочини. Розслідування таких злочинів не є можливим без проведення судових експертиз, що мають певну специфіку з огляду на особливості виробництва цукру.

Відповідно до Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України, затверджене наказом МВС від 03.11.2015 № 1343 одним з основних завдань Експертної служби МВС є забезпечення залучення працівників служби до досудового розслідування та судового розгляду. Крім того, Експертна служба МВС України відповідно до покладених на неї завдань проводить судову експертизу в кримінальному провадженні, а також забезпечує в установленому порядку участь спеціалістів Експертної служби МВС в слідчих (розшукових) діях [22].

Стаття 242 КПК України не вказує на форму звернення слідчого про проведення експертизи, однак аналіз статтю 110 Кодексу що формою звернення слідчого про проведення експертизи є винесення відповідної постанови.

Перелік типових питань, які ставляться перед експертом, а також завдання та порядок подачі зразків необхідних матеріалів для дослідження визначено в Науково-методичних рекомендаціях з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, які затвердженні наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 (у редакції станом на 23.05.2017) [30].

Результати експертного дослідження оформлюються висновком експерта. Науковці, які наполягають на тому, що висновок експерта завжди повинен бути викладений у категоричній формі, відстоюють думку про те, що в іншому випадку експерт зобов'язаний повідомити про неможливість надати відповідь на поставлене перед ним запитання чи неможливість надання висновку [93, с. 34].

Висновок експерта складається із трьох частин: вступної, дослідницької й висновків. У вступній частині висновку вказуються: експертна установа; орган, що призначив експертизу; дати подання матеріалів і дачі висновку; питання;

перелік отриманих матеріалів і стан упакування; дані про експерта; хто був присутній при проведенні експертизи. Дослідницька частина відбиває послідовно етапи експертизи, починаючи з детального огляду. У висновку вказуються застосовані методики, а також використане устаткування, перераховуються матеріали, що підлягають вивченню. Якщо проводилися експерименти, у висновку вказується їхня кількість, умови проведення кожної групи експериментів і результати. У висновках комплексних експертиз перераховуються дослідження, проведені кожним експертом, і його висновки, які є проміжними стосовно загального висновку. Висновки експерта повинні бути обґрунтованими, зрозумілими для всіх учасників процесу й містити прямі відповіді на поставлені питання. За змістом висновки експерта можуть стосуватися властивостей, стану об'єктів, обставин і механізму події, а також свідчити про існування фактів, об'єктів, про включення їх до якого-небудь класу або групи, щодо відповідності яких-небудь дій спеціальним правилам.

В залежності від мети, етапу розслідування і слідчої ситуації під час розслідування злочинів в галузі цукрового виробництва можуть бути призначені ті або інші види експертиз. До числа таких експертиз належать: судово-товарознавча, судово-економічна (експертиза документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності), а також деякі інші види криміналістичних експертиз – почеркознавча, трасологічна, речовин і матеріалів (харчових продуктів) та ін. [247, с. 149]. Кожен вид експертизи потребує підготовки, сутність якої визначається її цілями.

Для успішного проведення експертного дослідження продукції цукрової галузі, необхідно дотримуватися ряду вимог, обумовлених особливостями об'єктів, що надаються для експертизи:

– у зв'язку з впливом на властивості харчових продуктів умов їх перебування, часу існування та інших факторів, строк доставки їх експерту повинен бути найкоротший;

– продукцію необхідно зберігати в упаковці, яка забезпечить збереження їх властивостей з моменту вилучення (виявлення) до експертного дослідження;

– у разі дослідження великих обсягів продукції необхідно відбирати середні проби рідин, сипучих і твердих продуктів згідно з існуючими ДСТУ та відомчими нормативами;

– при постановці питань ідентифікаційного характеру слід точно позначити об'єкт ідентифікації (обсяг продукції, партія, підприємство-виробник і т. ін.). Крім того, отримуючи зразки для порівняльного дослідження, необхідно переконатися, що вони є зразками саме того об'єкта, який ідентифікується.

Відповідно до Переліку видів експертиз, які виконуються в науково-дослідних інститутах судових експертиз та Переліку експертних спеціальностей, за якими проводяться судові експертизи, до числа об'єктів *судово-товарознавчої експертизи* належать споживчі товари, обладнання та сировина. Об'єктами експертизи цього виду можуть бути й інші товари.

Аналіз експертної практики проведення судово-товарознавчих експертиз харчових продуктів у науково-дослідних інститутах судових експертиз Міністерства юстиції України за останні п'ять років показує, що саме вони становлять переважну кількість всіх товарознавчих експертиз, призначених у кримінальних провадженнях [72].

Серед завдань товарознавчої експертизи виділяють наступні: визначення вартості товарної продукції; визначення належності товарів до класифікаційних категорій, що прийняті у виробничо-торговельній сфері; визначення змін показників якості товарної продукції; установлення способу виробництва товарної продукції: промисловий чи саморобний, підприємства-виробника, країни-виробника; визначення відповідності упакування і транспортування, умов і термінів зберігання товарної продукції до вимог чинних правил.

На думку Петрової І.А., процесуальні проблеми призначення та проведення судово-товарознавчих експертиз споживчих товарів пов'язані із тим, що різноманіття споживчих товарів є дуже великим, і експерт-товарознавець не може бути однаково глибоко обізнаним з усіма групами. Тому спеціальні знання судового експерта-товарознавця необхідно розглядати стосовно відповідної групи товарів [235, с. 126].

Як зазначають В. Д. Арсен'єв [70, с. 3-24] та С. С. Толмачова [278, с. 36] особливість судово-товарознавчої експертизи полягає в тому, що при визначенні моменту її призначення та часу проведення, слідчому необхідно враховувати характер та обсяги об'єкту дослідження.

Відповідно до п. 133 наказу Міністерства юстиції України «Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз» від 08.10.1998 року № 53/5 експерт під час проведення судово-товарознавчої експертизи може надати відповіді на такі питання:

– Яка вартість об'єктів дослідження як на території України, так і за її межами?

– Яке найменування та призначення товарів?

– Чи відповідають маркувальні дані дійсним товарним характеристикам товару?

– Чи відповідає якість виробу вимогам стандартів, технічних умов, наданим зразкам за органолептичними показниками?

– Які дефекти має конкретний товар? Чи є ці дефекти істотними? Чи можлива реалізація (експлуатація) товару за наявності виявлених дефектів?

– Які умови приймання, зберігання та відпуску товару?

– Чи правильно виконані маркування та пакування товару? Чи відповідає маркування та пакування товару вимогам нормативно-технічної документації або зразкам?

– Яким підприємством і коли виготовлено товар (за умови наявності маркувальної інформації або відповідних супровідних документів)?

– Яким характеристикам відповідає товар згідно з Українським класифікатором товарів зовнішньоекономічної діяльності?

– Який розмір матеріальної шкоди, заподіяної власнику майна внаслідок пошкодження цього майна (при пожежі, залитті тощо)? [26]

Аналіз експертної практики проведення судово-товарознавчих експертиз харчових продуктів у науково-дослідних інститутах судових експертиз

Міністерства юстиції України за останні п'ять років показує, що саме вони становлять переважну кількість всіх товарознавчих експертиз, призначених у кримінальних провадженнях [72; 221].

Під час розслідування злочинів, що вчиняються у галузі цукрового виробництва, для підготовки та проведення судових експертиз, проводиться відбір спеціалістом зразків виробів та їх попереднє дослідження [157, с. 180-183].

Під час проведення судово-товарознавчої експертизи необхідно враховувати певну специфіку відбору проб сировини та готової продукції продовольчих товарів. Відбір проб здійснюється спеціалістом відповідно до нормативів, що визначають середню пробу від партії кожного виду виробу. Кількість пакувальних одиниць (сировини, напівфабрикатів та виробів), методи складання середнього зразка для лабораторного аналізу регламентовані діючими стандартами і технічними умовами, а також Правилами виїмки зразків харчових продуктів для дослідження в санітарних лабораторіях, затверджених Міністерством охорони здоров'я [234, с. 130].

Відбір необхідних проб проводиться у відповідності з рецептурою, яка визначає середню пробу від кожного виду виробу. У тих випадках, коли відбір проб потрібно провести з вагових виробів, в різних місцях кожної одиниці транспортної тари відбирають точкові проби, з'єднують їх разом, перемішують і потім направляють на дослідження. Відібрану пробу ділять на три частини, одну з яких направляють в лабораторію для випробувань, а дві інші залишають як контрольні, які можуть бути використані для повторних випробувань, що проводяться у випадках виникнення розбіжностей. Приготовлені проби опечатують або опломбують.

Під час відбору проб у протоколі треба вказати: порядковий номер проби; найменування виробу; найменування підприємства-виробника і його місце знаходження; дату і час виготовлення виробу; дату і місце відбору проби; номер партії чи вагона; масу проби; обсяг партії, від якої представлена проба; для яких іспитів вона вилучається; прізвища і посади осіб, які відібрали пробу.

Під час розслідування злочинів в галузі цукрового виробництва доцільним є призначення *судово-економічної (експертизи документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності)*.

Предметом дослідження експертизи документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності є бухгалтерські операції з обліку товарно-матеріальних цінностей і грошових коштів, що знайшли відображення в документах бухгалтерського, податкового обліку, контролю та звітності.

Основними завданнями експертизи документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності є: визначення документальної обґрунтованості розміру нестачі або надлишків товарно-матеріальних цінностей і грошових коштів, періоду і місця їх утворення; визначення документальної обґрунтованості оформлення операцій з одержання, зберігання, виготовлення, реалізації товарно-матеріальних цінностей, у тому числі грошових, основних засобів, надання послуг; визначення документальної обґрунтованості відображення в обліку грошових коштів, цінних паперів; визначення документальної обґрунтованості відображення в обліку операцій з нарахування та виплати заробітної плати, інших виплат; установлення відповідності чинному законодавству відображення в податковому обліку доходів та витрат за фінансово-господарськими операціями, що підлягають оподаткуванню податком на прибуток; визначення відповідності чинному законодавству відображення в податковому обліку податкових зобов'язань та податкового кредиту з податку на додану вартість.

Проведення ревізійних дій (визначення експертами-економістами будь-яких економічних показників без попереднього проведення документальних перевірок фінансово-господарської діяльності суб'єктом контролю) не належить до завдань економічної експертизи.

Підставами для призначення експертизи документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності під час розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва є:

- суперечність результатів ревізії іншим матеріалам кримінального провадження;
- встановлення протиріччя у висновках першої і повторної документальної ревізії;

- наявність обґрунтованого клопотання обвинуваченого про призначення судово-економічної експертизи;
- застосування ревізором сумнівних методів визначення заподіяної матеріальної шкоди.

Під час проведення експертних досліджень щодо розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва експерт отримує на дослідження первинні та зведені документи, облікові реєстри та документи бухгалтерської звітності, а також матеріали кримінального провадження (протоколи допиту свідків, обвинувачених, аудиторські звіти та акти ревізій фінансово-господарської діяльності підприємств, висновки експертів) [120, с. 47].

Перелік питань, що ставляться перед експертом є широким (див. Додаток 3). На дослідження експерт отримує первинні та зведені документи, облікові реєстри та документи бухгалтерської звітності, а також матеріали кримінального провадження (протоколи допиту свідків, обвинувачених, акти ревізій фінансово-господарської діяльності підприємств, висновки експертів).

Під час розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва важливим є призначення такого виду криміналістичних експертиз як *експертизи матеріалів, речовин та виробів (харчових продуктів)*.

Експертиза харчових продуктів дозволяє перевірити відповідність їх якості вимогам державних стандартів та інших нормативних документів. Об'єктом експертизи харчових продуктів може бути і цукор.

Під час проведення даного виду експертизи вирішується питання щодо відповідності технічним умовам (ТУ, ДСТУ) якісного і кількісного хімічного складу виробу, поданого на дослідження. В ході підготовки та проведення судових експертиз, проводиться відбір спеціалістом зразків напівфабрикатів і готової продукції та їх попереднє дослідження.

Через великий обсяг та складність дослідження під час проведення судових експертиз можуть бути запрошені декілька експертів, у тому числі і з різного профілю знань. Для проведення експертизи може утворюватися комісія експертів. Як вважають Я. В. Комісарова та О. М. Моїсєєв, комісійна експертиза

передбачає залучення спеціалістів із однієї галузі знання для розв'язання єдиного переліку завдань, з метою забезпечення об'єктивності та повноти експертного дослідження [176, с. 131; 221, с. 220].

Р.С. Белкін та М.О. Селіванов визначають комісійну (комплексну) експертизу як дослідження, під час проведення якого ті чи інші питання вирішуються завдяки використанню спеціальних знань із суміжних наук або із однієї галузі, що належать до компетенції двох або більше видів судових експертиз [83, с. 94-95; 258, с. 491].

В Україні така можливість передбачена нормами Кримінального процесуального кодексу. При цьому законом не врегульовано статусу кожного експерта та межі його окремих повноважень, порядку організації проведення таких експертиз та випадки складання ними одного чи окремих висновків. Це також стосується і випадків, коли для вирішення завдання необхідне залучення експертів з різних галузей знань, тобто проведення комплексної експертизи [156, с. 162-167].

Проведення будь-якої з перелічених вище експертиз під час розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва повинно здійснюватися з урахуванням технологічного процесу та особливостей виробництва, постачання, зберігання цукру, що регулюється особливими нормативно-правовими документами – державними стандартами України [50].

На сьогоднішній день, на різних цукрових заводах України запроваджені і діють різні схеми цукрового виробництва (див. Додаток Е) [51; 52]. Основними елементами принципової технологічної схеми цукробурякового виробництва є:

- очищення буряків від сторонніх домішок;
- здобування бурякової стружки;
- екстрагування цукру методом дифузії;
- вапняно-вуглекислотне очищення соку;
- згущування соку та кристалізація цукру;
- сушіння, упакування та зберігання цукру.

Цукрові буряки надходять на призаводський бурякопункт автомобільним чи залізничним транспортом. Тут буряки зважують, визначають їх загальну забрудненість та цукристість і, після миття, укладають на зберігання у кагати. З кагатного поля гідротранспортером буряки подаються у завод на переробку [32].

На шляху прямування сировина очищується від соломи, піску, каміння та інших домішок за допомогою спеціального технологічного обладнання. Очищені таким чином буряки зважуються на автоматичних вагах. Показники цих вагів є основою усього хіміко-технологічного обліку на цукровому заводі, тому ці ваги повинні бути огорожені, вхідні двері до них повинні бути опломбовані окремими пломбами сировинного та технологічного відділів цукрового заводу.

Переробка буряків починається з подрібнювання їх у стружку на бурякорізках. Далі, зважена на автоматичних стрічкових вагах, стружка надходить у дифузійну установку, де вона обезцукрюється методом дифузії. Це означає обробку бурякової стружки зустрічним струменем гарячої води (70-75°C). При цьому цукроза та нерозчинні цукри переходять (дифундують) у воду, створюється так званий дифузійний сік. А обезцукрена стружка (жом) після пресування спрямовується у жомосховище [31; 53].

Щоб отримати високий вихід товарного цукру та низький вихід меляси, з дифузійного соку необхідно вилучити якомога більше нецукрів. З цією метою дифузійний сік освітлюється – обробляється вапном з наступним видаленням його надлишку вуглекислим газом. Таким чином, після фільтрування виходить очищений сік [54].

Далі за технологічним циклом сік згущується під дією пари до створення густого сиропу, що надходить у варильні апарати [55]. Тут, у вакуумі, при температурі 70°C викристалізовується цукор, інакше кажучи, уварюється так званий утфель. Щоб відмити кристали цукру від міжкристального розчину, утфель центрифугують. Внаслідок створюється цукор-пісок та два витоки. Цукор-пісок після сушіння та пакування спрямовується на склад. Витоки ж створюють наступний утфель та пускаються у подальшу переробку для найбільш повного здобуття цукрози.

Після варення та центрифугування цього утфелю, як і вперше, утворюється жовтий цукор та два витоки. Після розчинення (клерування) цей цукор у вигляді клеровки додають до бурякового сиропу. Витоки утворюють ще один утфель і процес його обробки повторюється. Таким чином, здійснюючи циклічну переробку трьох утфелів, наприкінці технологічної лінії отримують два продукти - товарний цукор та мелясу [33].

Наведена схема є типовою трипродуктовою схемою цукробурякового виробництва з трьома кристалізаціями та афінацією жовтого цукру утфелю останньої кристалізації. При переробці буряка з низькою цукристістю часто використовують двопродуктивну схему - з двома кристалізаціями. Зустрічається ще так звана схема 2,5, де 2-й та 3-й утфелі уварюються тільки з перших витоків. На деяких заводах процес афінації не передбачено технологічним процесом.

Виробництво цукру повинно відповідати вимогам державних стандартів України, зокрема ДСТУ 4623-2006 «Цукор білий. Технічні умови», технологічній інструкції, затвердженій у встановленому порядку, з додержанням санітарних правил та норм [46]. Залежно від способу виготовлення цукор поділяють на кристалічний, сахарозу для шампанського, цукрову пудру та пресований. Кристалічний цукор залежно від якості поділяють на першу, другу, третю та четверту категорії, пресований цукор – на першу, другу і третю [47; 48]. Сахарозу для шампанського виробляють другої категорії, а цукрову пудру – другої та третьої категорій.

Якість цукру білого характеризується такими органолептичними показниками як сипучість, смак, колір, запах, чистота розчину. За зовнішнім виглядом цукор повинен бути білий, чистий, без плям і сторонніх домішок, для цукру третьої і четвертої категорій допускають жовтуватий відтінок. Кристалічний цукор повинен бути сипким, без грудочок, однак для третьої та четвертої категорій допускають грудочки, що розсипаються у разі легкого натискання. Запах і смак - солодкий без сторонніх запахів і присмаків, як в сухому цукрі, так і в його водному розчині, хоча для четвертої категорії допускають слабкий запах меляси. Розчин цукру повинен бути прозорим або

таким, що має слабку опалесценцію без нерозчинного осаду, механічних та інших домішок [36; 37; 40; 41].

Для контролю органолептичних і фізико-хімічних показників цукру здійснюється відбирання проб з метою подальшого дослідження [43]. Так, проби кристалічного цукру відбираються від кожного звареного апарату масою не менше ніж 1 кг у банку з кришкою з конвеєра у сушильному відділенні, що подає цукор у бункер. Проби пресованого цукру відбирають кожні дві години з конвеєра не менше ніж 100 г в банку з кришкою.

Відбирання проб цукру, упакованого і мішки, відбувається шляхом взяття із двох різних місць кожного мішка точкових проб. Маса однієї точкової проби має бути не менше ніж 25 г. Відбирання проб проводять щупом або пробовідбірником. У тканинні мішки без укладання щуп вводять у цукор безпосередньо через тканину мішка, а в поліпропіленові, тканинні, паперові п'ятишарові відкриті склеєні або клапанні мішки, один із шарів якого виготовлений з крафт-мішочного паперу, ламінованого поліетиленом, щуп або пробовідбірник вводять у цукор після розшивання мішків.

Відбирання проб пресованого цукру, упакованого в мішки, відбувається наступним чином. Із кожного мішка, що входить у вибірку, ложкою відбираються точкові проби цукру масою не менше ніж 200 г після розшивання мішків.

Відбирання проб цукру, упакованого в спеціальні контейнери для сипучих продуктів (м'які контейнери, «хопера», трюми пароплавів) проводять під час завантаження або вивантаження квартами місткістю не менше ніж 100 г, рівними кількостями через однакові проміжки часу не менше ніж 10 точковими пробами.

Точкові проби цукру в пачках (пакетах), упакованого в ящики, відбирають після розпаковування ящиків. Від кожного ящика, що входять у вибірку, відбирають дві пачки (пакети) масою 0,25 та 0,5 кг і одну пачку (пакет) масою 1 і 1,5 кг та 10 пакетиків масою нетто 0,005 до 0,02 кг з цукром. З відібраних пачок (пакетів) відбирають ложкою точкові проби загальною масою не менше ніж 100 г, розриваючи пачки (пакети). Дозволено відбирати точкові проби під час фасування

із струменя цукру через рівні інтервали часу, але не рідше ніж через 1-2 години.

Крім того, з тієї самої вибірки відповідно до ДСТУ 3824:2014 «Цукор. Правила приймання та методи відбирання проб» відбирають пачки цукру для визначення маси нетто, для визначення масової частки дріб'язку в пресованому цукрі, для визначення органолептичних, фізико-хімічних та мікробіологічних показників. Визначання вмісту токсичних елементів для кристалічного та пресованого цукру здійснюють у пробах цукру, що відбирають за декаду.

Відібрані точкові проби цукру ретельно перемішують для складання об'єднаної проби масою не менше 2 кілограмів. Для кристалічного цукру в пакетиках масою нетто від 0,005 до 0,02 кг дозволено відбирати об'єднану пробу масою 1 кг. Об'єднану пробу розділяють на дві частини, одну з яких складають у чисту суху скляну або поліетиленову тару з кришками або поліетиленові пакети та направляють для визначення органолептичних, фізико-хімічних та мікробіологічних показників, а другу – опечатують (пломбують, заливають парафіном, сургучом або стеарином) та зберігають в темному місці протягом 3 місяців для повторних випробувань у випадку виникнення розбіжностей в оцінці якості цукру. Маркують проби етикетками із зазначенням: назви продукції; назви підприємства-виробника, його адреси та контактних телефонів; року виготовлення; маси; дати та місця відбирання проб; прізвищ осіб, що відбирали пробу, та їх підписів; познач відповідного стандарту на продукцію.

Особливої уваги заслуговує і проблема контролю ризиків за мікробіологічними показниками [38; 110, с. 111]. Наявність бактеріальної мікрофлори у цукрі становить значну небезпеку для якості харчової продукції до складу якої входить цукор як сировина. Мікробіологічний аналіз цукру включає визначення загальної кількості мезофільних аеробних і факультативно анаеробних мікроорганізмів, кількості дріжджів і пліснявих грибів, бактерій групи кишкових паличок та інших патогенних організмів, в тому числі сальмонели.

Окрім зазначених вище вимог до якості цукру, обмежується масова частка вологи, золи, дріб'язку (осколків пресованого цукру масою менше ніж 25 % від

маси кусочка, кристалів і пудри), чистота розчину цукру, вміст важких металів, токсичних елементів (ртуті, миш'яку, свинцю та кадмію), пестицидів і радіонуклідів у цукрі, що не повинен перевищувати допустимі рівні, встановлені відповідно до медико-біологічних вимог і санітарних норм якості продовольчої сировини і харчових продуктів [35; 39; 42; 45; 49].

При фасуванні, зберіганні та транспортуванні цукор може набувати певних дефектів. Втрата сипучості, наявність липкості та грудочок, що не розсипаються, підвищений вміст вологи виникають внаслідок неправильного зберігання та підвищеної вологості повітря. Наявність жовтих не пробілених кристалів та грудочок цукру, невідповідний вміст сахарози, жовтий або сірий колір, наявність вкраплень, сторонні домішки та відсутність блиску кристалів цукру є результатом порушення технології виробництва. Присутність запаху нафтопродуктів або інших запахів є наслідком пакування в тару, що має запах нафтопродуктів та неправильного зберігання [224, с.143].

Пакують кристалічний цукор масою від 0,25 до 2 кг в паперові, поліетиленові та поліпропіленові пакети або пакети з комбінованого матеріалу, пресований цукор масою нетто від 0,25 до 1 кг – фасують в коробки, фасований цукор масою нетто до 20 кг пакують у ящики з гофрованого картону. Кристалічний цукор масою нетто 50 кг, пресований – насипом нетто 40 кг в нові тканинні або поліпропіленові мішки, горловину яких загортають, зав'язують або термозварюють. Відповідно до встановлених норм тара не повинна забруднювати цукор і мати стороннього запаху [34].

Для транспортування цукру використовуються всі види транспорту (криті, сухі, без щілин, з дахом, який не протікає, з люками і дверима, що добре закриваються). Не дозволено перевозити цукор в брудних вагонах, контейнерах і трюмах зі слідами забруднювальних (вугілля, цемент, вапно, тощо), отруйних та з сильним запахом вантажів. Перед завантаженням готової продукції вагон, контейнер і трюм необхідно ретельно очистити, помити та продезинфікувати. Продукцію слід складати на дерев'яні піддони, або застилати підлогу брезентом, папером або чистими паперовими обрізками, а зверху накрити брезентом.

Упакований цукор зберігають в складах, без упаковки – в силосах при температурі зберігання не вище 40°C і не нижче мінус 15°C з відотною вологістю повітря не вище 70 % для упакованого цукру і 60 % – під час зберігання в силосах. Зберігають цукор шляхом складання штабелем горловиною в середину з граничною висотою кристалічного цукру, упакованого в тканинні або поліпропіленові мішки – 36 рядів, цукру, упакованого в мішки з поліетиленовими укладками – 24 ряди, цукру в мішках та транспортних пакетах – 4 м, пресований цукор в картонних ящиках – 2 м. На кожний штабель заводять штабельний ярлик [44].

Таким чином, слід зробити висновок, що виробництво цукру є складним технологічним багатоетапним процесом. Специфіка цукровиробничої галузі дозволяє використовувати окремим працівникам підприємств у корисливих цілях недоліки, що мають місце в технології виробничого процесу та у системі документального обліку. Знання працівниками правоохоронних органів особливостей технології виробництва цукру та іншої продукції, обліку і звітності дозволить вчасно проводити заходи щодо попередження, припинення і розкриття розкрадань, одержання неправомірної вигоди та інших корисливих злочинів. Під час призначення та проведення судових експертиз під час розслідування злочинів велике значення має залучення спеціалістів-товарознавців цукрової галузі. Враховуючи вищевикладене, призначення та проведення судових експертиз під час розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва неможливе без використання спеціальних знань, що мають спеціалісти даної галузі.

Висновки до розділу 3

На основі узагальнення практики і точок зору науковців проведено дослідження особливостей підготовки і проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, а також проведення судових експертиз під час розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва. Це дозволило сформулювати наступні висновки:

Ефективність розслідування кримінальних проваджень залежить від своєчасного призначення та якісного проведення слідчих (розшукових) дій, які є найбільш доцільними. При визначенні першочерговості слідчих (розшукових) дій важливо прогнозувати можливі результати проведення і відповідно до цього визначати їх найбільш оптимальну черговість.

Розглянуто особливості проведення слідчого огляду місця події, огляду документів, допиту, обшуку, слідчого експерименту, судової експертизи з урахуванням специфіки розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва та висловлено пропозиції щодо їх результативного проведення.

Зокрема, встановлено, що метою огляду документів є вивчення, аналіз та зіставлення установленної номенклатурою документації підприємства галузі цукрового виробництва, що дозволяє виявити суперечності, невідповідності, виправлення, підчистки та інші сліди дій, спрямованих на фальсифікацію документів. Розглянуто особливості допиту осіб, причетних до вчинення злочинів, що зумовлені процесуальним становищем допитуваного, займаною ним посадою, зацікавленістю в результатах справи, індивідуальними особливостями особи. З'ясовано, що під час проведення слідчого експерименту в ході розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва бажано залучати таких спеціалістів, що володіють знаннями у галузі цукроваріння.

Здійснено аналіз норм Кримінального процесуального кодексу України та інших нормативно-правових актів, що регламентують порядок провадження негласних слідчих (розшукових) дій і надані пропозиції та рекомендації щодо

дотримання законності їх підготовки та проведення під час розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва.

Визначено, що під час розслідування злочинів, вчинених у галузі цукрового виробництва, доцільно проводити: обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи; спостереження за особою, річчю або місцем; аудіо-, відеоконтроль місця; негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження. Залежно від мети, на досягнення якої спрямовані ці дії, останні можуть бути класифіковані за трьома напрямками: 1) одержання даних, що можуть бути використані при доказуванні; 2) збір додаткових даних інформаційного характеру; 3) подолання (нейтралізація) протидії досудовому розслідуванню.

Зазначено, контроль якості продукції неможливо здійснювати без вжиття ефективних заходів щодо її перевірки та дотримання виробниками нормативно-технічних документів у сфері безпечності продовольчих товарів. Для розуміння цих особливостей надано опис основних етапів технології виробництва цукру, а також проаналізовано державні стандарти, встановлені для цукрової галузі.

Акцентовано увагу на тому, що інформативною слідчою дією при розслідуванні злочинів є судова експертиза, яка спрямована на встановлення обставин справи. В залежності від мети, етапу розслідування і слідчої ситуації під час розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва можуть бути призначені судово-товарознавча, судово-економічна (експертиза документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності), а також деякі інші види криміналістичних експертиз – почеркознавча, трасологічна, матеріалів, речовин і виробів (харчових продуктів). Наголошено, що проведення будь-якої з перелічених вище експертиз в ході розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва повинно здійснюватися з урахуванням технологічного процесу та особливостей виробництва, постачання, зберігання цукру, що регулюється державними стандартами України. Надано опис основних етапів технології виробництва цукру, а також проаналізовано державні стандарти, встановлені для цукрової галузі України.

Основні положення цього розділу були відображені в наукових роботах дисертанта: «Особливості проведення слідчих (розшукових) дій в ході розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва», «Особливості проведення окремих негласних слідчих (розшукових) дій під час розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва», «Особливості призначення та проведення судових експертиз в ході розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва», «Особливості призначення та проведення судових експертиз в ході розслідування злочинів, що вчиняються у сфері економічної діяльності» [155; 154; 156; 157].

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і запропоновано вирішення наукового завдання, що полягає у визначенні криміналістичної характеристики та особливостей розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку висновків, пропозицій і рекомендацій, спрямованих на досягнення поставленої мети. Основні з них такі:

В економіці України галузь цукрового виробництва є стратегічно важливою галуззю сфери харчового виробництва, що має великий вплив на економічний стан суспільства та на продовольчу безпеку країни. Економічна криза, складна політична ситуація в східних регіонах країни, скорочення промислового використання цукру, зниження платоспроможності населення суттєво вплинули на галузь виробництва цукру в Україні. Аналіз ситуації, що склалась в економіці держави, свідчить про посилення впливу криміногенних факторів на стан економіки та перспективи її розвитку. У сфері харчового виробництва існують певні детермінанти, які традиційно поділяють на такі групи: соціально-економічні, організаційно-управлінські, правові, соціально-психологічні, технічні. Державою посилюється контроль за тінізацією економіки, корупційними проявами, шляхом реформування законодавства, створення нових та реорганізація існуючих контролюючих органів, зокрема Національного агенства з питань запобігання корупції, Національного антикорупційного бюро, Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, Державної аудиторської служби України, електронної системи державних закупівель «ПроЗорро».

Аналіз наукових підходів щодо криміналістичної класифікації економічних злочинів дає змогу дійти висновку, що в її основі знаходиться кримінально-правова класифікація злочинів. В основу класифікації злочинів, що вчинюються у галузі цукрового виробництва, мають бути покладені наступні елементи: а) об'єкт злочину – за місцем вчинення злочину (підприємства галузі виробництва цукру); за характером безпосереднього предмета посягання (цукрові буряки, цукор, а також кошти отримані за рахунок протиправної діяльності); б) об'єктивна сторона – специфіка способів вчинення злочинів у зазначеній галузі пов'язана з технологією

цукроваріння та особливостями бухгалтерського обліку сировини (цукровий буряк) та готової продукції (цукор-пісок, цукор-рафінад); в) суб'єкт злочину – це посадові та матеріально-відповідальні особи цукровиробничих підприємств, що за своїми функціональними обов'язками мають доступ до коштів та матеріальних цінностей; г) суб'єктивна сторона – вчинені із заздалегідь обдуманим умислом, з корисливим мотивом та організованою групою осіб.

Криміналістична характеристика злочинів економічної спрямованості, що вчиняються у галузі цукрового виробництва є науковою категорією, яка має важливе теоретичне та практичне значення для процесу розслідування, оскільки дозволяє сформулювати типові версії вчиненого злочину та визначити шляхи і способи їх перевірки. Аналіз наукових публікацій свідчить, що науковці, визначаючи поняття криміналістичної характеристики, роблять акцент на основних ознаках злочину, до яких відносять: спосіб вчинення злочину; сліди злочину; предмет посягання; особу злочинця; місце, обстановку та час вчинення злочину. До кореляційних зв'язків між елементами криміналістичної характеристики відносять наступні: а) місце злочину – особа злочинця; б) предмет посягання – особа злочинця; в) спосіб вчинення злочину – коло осіб, причетних до злочину. Знання особливостей технологічного процесу цукроваріння та способів вчинення злочинів має важливе значення для встановлення слідів злочину та особи злочинця.

Визначення організаційних засад і тактичних завдань впливає на ефективність та об'єктивність проведення досудового розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва. До організаційних основ відносяться: залучення необхідних сил і засобів; налагодження взаємодії; планування; керівництво та координацію дій учасників розслідування. Тактичні завдання розслідування злочинів є певними орієнтирами в пізнавальній діяльності слідчого, які впливають на вибір методики розслідування і тактику слідчого на певному етапі. Під час розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва необхідно вирішувати як загальні задачі, що притаманні розслідуванню всіх видів злочинів, так і спеціальні задачі, серед яких виділяють: встановлення фактів переробки неврахованих цукрових буряків; виявлення прихованих надлишків цукру і пакувальних матеріалів; дотримання вимог

технологічного процесу працівниками підприємства або встановлення фактів його порушення.

Особливу актуальність має питання дослідження слідчих ситуацій, які виникають під час розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва. Найбільш типовими слідчими ситуаціями є: а) затримання на місці злочину матеріально-відповідальних осіб, які викрали цукровий буряк або цукор; б) встановлення в ході ревізії недостачі сировини або готової продукції; в) виявлення неврахованого цукрового буряку та цукру на складах або підприємствах цукровиробничої галузі; г) встановлення фактів випуску недоброякісного цукру. Відповідно до наведених ситуацій можуть висуватись слідчі версії, зокрема, про особу злочинця, способи вчинення та приховування злочину, причини, що сприяють привласненню сировини і готової продукції. Висунення версій перебуває у прямій залежності від тієї чи іншої слідчої ситуації, що відображена в матеріалах кримінального провадження. Побудова версій складає основу планування, що перебуває в залежності від аналізу способів учинення злочинів і тих слідчих ситуацій, які виникають на початковому етапі розслідування.

Задля більшої ефективності протидії вчиненню кримінальних правопорушень на допомогу правоохоронним органам приходять інші органи державної влади, що мають контролюючі функції, чії працівники мають глибокі знання специфіки певної галузі економіки та можуть надати допомогу при виявленні та розслідуванні економічних злочинів. Основним завданням взаємодії є попередження, виявлення та розслідування кримінальних правопорушень, притягнення до встановленої законом відповідальності осіб, що їх учинили, відшкодування завданої шкоди, відновлення порушених прав та інтересів громадян і юридичних осіб. Вона створює необхідну передумову для своєчасного виявлення і розслідування економічних злочинів, зокрема на підприємствах галузі цукрового виробництва України. Крім того, значною є роль органів державного фінансового контролю у виявленні причин та умов, що сприяють вчиненню злочинів на підприємствах з виробництва цукру. Аналіз існуючого законодавства свідчить про необхідність приведення його у відповідність для більш ефективного контролю за використанням і збереженням

державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів, ефективним використанням коштів та майна тощо, що в свою чергу знизить рівень злочинності у сфері економічної безпеки держави, а зокрема у галузі цукрового виробництва.

Ефективність досудового розслідування і судового розслідування кримінальних проваджень багато в чому залежить від законного, обґрунтованого, своєчасного призначення і якісного проведення слідчих (розшукових) дій на початковому етапі розслідування. При визначенні першочерговості слідчих (розшукових) дій важливо прогнозувати можливі результати проведення і відповідно до цього визначати їх найбільшу оптимальність. У дисертації висловлюються пропозиції щодо ефективного проведення огляду місця події, огляду документів, допиту, обшуку, слідчого експерименту, судової експертизи. Слідчі повинні враховувати особливості системи документообігу на підприємствах цукрової галузі, організацію технологічного та виробничого процесу цукроваріння під час проведення слідчих (розшукових) дій.

Негласні слідчі (розшукові) дії є різновидом слідчих дій, передбачених КПК України, що застосовуються компетентними особами для збирання, дослідження, оцінювання та використання доказів під час досудового розслідування. Під час розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва доцільно проводити такі негласні слідчі (розшукові) дії: обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи; спостереження за особою, річчю або місцем; аудіо-, відеоконтроль місця; негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження. Залежно від мети, на досягнення якої спрямовані ці дії, останні можуть бути класифіковані за трьома напрямками: 1) одержання даних, що можуть бути використані при доказуванні; 2) збір додаткових даних інформаційного характеру; 3) подолання (нейтралізація) протидії досудовому розслідуванню.

Контроль якості продукції неможливо здійснювати без вжиття ефективних заходів щодо її перевірки та дотримання виробниками нормативно-технічних документів. Інформативною слідчою дією під час розслідування злочинів є судова експертиза, яка спрямована на встановлення обставин справи шляхом проведення дослідження на основі спеціальних знань в науці, техніці, мистецтві чи ремеслі та

дачі досвідченою особою висновку органам досудового розслідування або суду. В залежності від мети, етапу розслідування і слідчої ситуації під час розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва можуть бути призначені судово-товарознавча, судово-економічна (експертиза документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності), а також деякі інші види криміналістичних експертиз – почеркознавча, трасологічна, матеріалів, речовин і виробів (харчових продуктів). Проведення будь-якої експертизи в ході розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва повинно здійснюватися з урахуванням технологічного процесу та особливостей виробництва, постачання, зберігання цукру.

Дисертант сподівається, що впровадження результатів цього дослідження у практичну діяльність сприятиме підвищенню ефективності розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України : закон України від 28 червня 1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. : редакція від 30.09.2016 // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Кримінальний Кодекс України : закон України від 05.04.2001 № 2341-III [Електронний ресурс]. : редакція від 21.06.2017. // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI [Електронний ресурс]. : редакція від 14.04.2017 // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
4. Про Національне антикорупційне бюро України : закон України від 14.10.2014 № 1698-VII [Електронний ресурс]. : редакція від 05.01.2017 // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>
5. Про Національну поліцію України : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII [Електронний ресурс]. : редакція від 07.05.2017 // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
6. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18.02.1992 р. №2135–XII [Електронний ресурс]. : редакція від 12.04.2017 // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>
7. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні : закон України від 26.01.1993 №2939-XII [Електронний ресурс]. : редакція від 28.12.2015 // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2939-12>

8. Про прокуратуру : закон України від 14.10.2014 № 1697-VII [Електронний ресурс]. : редакція від 05.01.2017 // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>

9. Про судову експертизу : закон України від 25.02.1994 № 4038-XII [Електронний ресурс]. : редакція від 01.01.2017 // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>

10. Про державне регулювання виробництва та реалізації цукру : закон України від 17.06.1999 р. № 758-XIV [Електронний ресурс]. : редакція від 09.12.2012 // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/758-14>

11. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про державне регулювання виробництва і реалізації цукру» (щодо встановлення стимулів для збереження і розвитку цукрової галузі України) [Електронний ресурс]. // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54091

12. Положення Про Державну аудиторську службу України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 03.02.2016 № 43 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/43-2016-п>

13. Порядок проведення інспектування Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 20.04.2006 №550 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/550-2006-п>

14. Про державне регулювання виробництва цукру та цукрових буряків у період з 1 вересня 2017 р. до 1 вересня 2018 року : постанова Кабінету Міністрів України від 18.01.2017 № 22 [Електронний ресурс]. // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/22-2017-%D0%BF>

15. Про утворення Національного агентства з питань запобігання корупції : постанова Кабінету Міністрів України від 18.03.2015 № 118 [Електронний ресурс]. : редакція від 18.03.2015 // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/118-2015-%D0%BF>

16. Про Положення про Державну фінансову інспекцію України: указ Президента України від 23.04.2011 № 499/2011 [Електронний ресурс]. : редакція від 23.04.2011 // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/499/2011>

17. Порядок взаємодії між органами державної контрольно-ревізійної служби та органами прокуратури, внутрішніх справ і Служби безпеки України, затверджений спільним наказом Головного контрольно-ревізійного управління України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Генеральної прокуратури України від 19.10.2006 №346/1025/685/53 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1166-06>

18. Про Єдиний реєстр досудових розслідувань : наказ Генерального прокурора України № 69 від 17.08.2012 [Електронний ресурс]. : із змінами і доповненнями, внесеними наказом Генеральної прокуратури України від 14.11.2012 № 113. Режим доступу:<http://www.licasoft.com.ua/index.php/component/1/ica/?href=0&view=text&base=1&id=1220456&menu=1>

19. Про затвердження Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Генеральної прокуратури України : наказ Генеральної прокуратури України від 12.04.2016 № 149 [Електронний ресурс]. : редакція від 12.04.2016 // Офіційний веб-портал Генеральної прокуратури України. – Режим доступу: <http://www.gp.gov.ua/ua/polstr.html>

20. Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 №114/1042/516/1199/936/1687/5/ [Електронний ресурс]. : Офіційний

веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>

21. Про затвердження Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах і підрозділах внутрішніх справ України заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події та положень про комісії: наказ МВС України від 19 листопада 2012 р. № 1050 // Збірник нормативно-правових актів України, що регламентують окремі питання кримінального провадження: [упоряд. С. М. Алфьоров, С. М. Міщенко, В. І. Фаринник та ін.]; за заг. ред. В. І. Сліпченка. – Київ: ТОВ «АРТ-Дизайн», 2012. – С. 6–30.

22. Про затвердження Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України : наказ МВС України від 03.11.2015 № 1343 [Електронний ресурс]. // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1390-15>

23. Про організацію діяльності органів досудового розслідування МВС України: наказ МВС України від 09 серпня 2012 р. № 686 // Збірник нормативно-правових актів України, що регламентують окремі питання кримінального провадження: [упоряд. С. М. Алфьоров, С. М. Міщенко, В. І. Фаринник та ін.]; за заг. ред. В. І. Сліпченка. – Київ: ТОВ «АРТ-Дизайн», 2012. – С 58-100.

24. Про організацію взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ України у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень : наказ МВС України від 14.08.2012 року № 700.

25. Про організацію реагування на повідомлення про кримінальні правопорушення, інші правопорушення, надзвичайні ситуації та інші події, та забезпечення оперативного інформування в органах і підрозділах внутрішніх справ України: наказ МВС України від 22 жовтня 2012 р. № 940 // Збірник нормативно-правових актів України, що регламентують окремі питання кримінального провадження: [упоряд. С. М. Алфьоров, С. М. Міщенко, В. І. Фаринник та ін.]; за заг. ред. В. І. Сліпченка. – Київ: ТОВ «АРТ-Дизайн», 2012. – С. 31–57.

26. Настанова про діяльність експертної служби МВС України, затверджена наказом МВС України від 30.08.1999 року № 682.

27. Про визначення веб-порталу Уповноваженого органу з питань закупівель у складі електронної системи закупівель та забезпечення його функціонування : Наказ Міністерства економічного розвитку та торгівлі України від 18.03.2016 №473 [Електронний ресурс]. : редакція від 18.03.2016 // Офіційний веб-сайт Міністерства економічного розвитку та торгівлі України. – Режим доступу: <http://me.gov.ua/LegislativeActs/Detail?lang=uk-UA&id=c508aec9-714d-46d5-8a23-ac1fa0a7c1b2&title=NakazMinekonomrozvitkuVid18-03-2016-473-proViznachenniaVebportaluUpovnovazhenogoOrganuZPitanZakupivelUSkladiElektronnoiSistemiZakupivelTaZabezpechenniaYogoFunktsionuvannia>

28. Про перейменування державного підприємства «Зовнішторгвидав України» та затвердження Статуту державного підприємства «Прозорро» : наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 26.07.2016 №1220 [Електронний ресурс]. : редакція від 26.07.2016 // Офіційний загальнодержавний веб-портал Державні закупівлі. – Режим доступу: https://tender.me.gov.ua/EDZFrontOffice/menu/uk/cms_provisions_list_type2/?jsessionid=d221ed9b7e84f4af99a6a0641d6b

29. Про деякі питання застосування судами України законодавства при дачі дозволів на тимчасове обмеження окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, дізнання і досудового слідства : постанова Пленуму Верховного Суду України від 28.03.2008 №2 [Електронний ресурс]. : редакція від 04.06.2010 // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-08>

30. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : Наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 [Електронний ресурс].

// Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу:
<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>

31. ДСТУ 4647:2006 Жом сушений. Технічні умови. [Електронний ресурс].
– Режим доступу: <http://metrology.com.ua/download/dstu-gost-gost-r/60-dstu/273-dstu-4647-2006>

32. ДСТУ 4327:2013 Корнеплоди цукрового буряку для промислового переробляння. Технічні умови. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://metrology.com.ua/download/dstu-gost-gost-r/60-dstu/264-dstu-4327-2004>

33. ДСТУ 3696-98 (ГОСТ 30561-98) Меляса бурякова. Технічні умови.
[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kolosok.info/Госты/ДСТУ-3696-98-МЕЛЯСА-БУРЯКОВА-Технічні-умови-ГОСТ-Украины-МЕЛАССА-СВЕКЛОВИЧНАЯ-Технические-условия_g14

34. ДСТУ 3748-98 Мішки для цукру. Технічні умови. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://metrology.com.ua/download/stroitelnye-materialy/220-dstu-3748-98>

35. ДСТУ 3659-97 (ГОСТ 12570-98) Цукор. Метод визначення вологи та сухих речовин. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://document.ua/cukor -metod-viznachennja-volog-i-ta-suhih-rechovin-std1820.html>

36. ДСТУ 4866-2007 (ГОСТ 12572-2007) Цукор. Метод визначення кольоровості і каламутності розчину. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
https://dnaop.com/html/33853/doc-ДСТУ_4866_2007

37. ДСТУ 4865:2007 Цукор. Метод визначення крохмалю. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.standards.in.ua/?crd=1&d=3129&c=962&g=0>

38. ДСТУ 4323:2004 Цукор. Метод визначення мікробіологічних показників. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
https://dnaop.com/html/33951/doc-ДСТУ_4323_2004

39. ДСТУ 4321:2004 Цукор. Метод визначення нерозчинних речовин. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.standards.in.ua/?crd=1&d=2550&c=962&g=0>

40. ДСТУ 4524:2006 Цукор. Методи визначення органолептичних показників. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.standards.in.ua/?crd=1&d=2878&c=962&g=0>
41. ДСТУ 3661-97 (ГОСТ 12571-98) Цукор. Метод визначення сахарози. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.standards.in.ua/?crd=1&d=1833&c=962&g=0>
42. ДСТУ 4244:2003 Цукор. Метод визначення феродомішок. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.standards.in.ua/?crd=1&d=2471&c=962&g=0>
43. ДСТУ 3824:2014 Цукор. Правила приймання та методи відбирання проб. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://document.ua/cukor_-_pravila-priimannja-ta-metodi-vidbirannja-prob-std36094.html
44. ДСТУ 4245:2003 Цукор. Умови тривалого зберігання. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.standards.in.ua/?crd=1&d=2472&c=962&g=0>
45. ДСТУ 4872:2007 Цукор білий. Методи визначення золи. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.standards.in.ua/?crd=1&d=3136&c=962&g=0>
46. ДСТУ 4623-2006 Цукор білий. Технічні умови. Наказ Держспоживстандарту України [Електронний ресурс]. // Офіційний сайт Харківської обласної державної адміністрації – Режим доступу: <http://old.kharkivoda.gov.ua/ru/document/view/id/5691>
47. ДСТУ 4626:2006 Цукор кристалічний. Метод визначення зовнішнього вигляду з використанням еталонних зразків. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.standards.in.ua/?crd=1&d=2880&c=962&g=0>
48. ДСТУ 4628:2006 Цукор пресований. Метод визначення міцності. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.standards.in.ua/?crd=1&d=2882&c=962&g=0>
49. ДСТУ 4627:2006 Цукор пресований. Метод визначення дріб'язку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.standards.in.ua/?crd=1&d=2881&c=962&g=0>

50. ДСТУ 2567:2007 Цукрове виробництво. Терміни та визначення понять. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.standards.in.ua/?crd=1&d=684&c=962&g=0>

51. Правила ведення технологічного процесу виробництва цукру з цукрових буряків. Правила усталеної практики (ПУП) 15.83-37-106:2007/ М.М.Ярчук, М.Ф.Калініченко, В.П.Чупахіна та ін. // Видавництво ТОВ «Інформаційно-аналітичний центр «Цукор України».-К.: 2007. – 420 с.

52. ПУП 15.83-37-108:2007 Правила усталеної практики «Виробництво цукру з цукрових буряків. Правила використання матеріальних ресурсів».

53. ТУ У 15.8-24741681-700-2003 Жом буряковий свіжий і кислий. Технічні умови із змінами № 1 та № 2.

54. ТУ 10.18 УССР 275-90 Осадок фильтрационный. Технические условия.

55. ТУ У 15.6-00372434-001-2002 Сироп цукровий. Технічні умови.

56. Постанова Комісії ЄС № 1265/69 від 1 липня 1969 року про встановлення методів контролю якості цукру.

57. Регламент Ради ЄС № 1260/2001 від 11 грудня 1973 року про наближення права в державах-учасниках Союзу на деякі різновиди цукру, призначені для використання в їжу.

58. Регламент Ради ЄС № 1785/81 від 30 червня 1981 року про спільну організацію ринку у цукровому секторі.

59. Постанова Ради ЄС № 793/72 про визначення норм якості білого цукру.

60. Звіт про кримінальні правопорушення, вчинені на підприємствах, установах, організаціях за видами економічної діяльності за січень-грудень 2016 р. [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Генеральної прокуратури України. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112757&libid=100820

61. Звіт про кримінальні правопорушення, вчинені на підприємствах, установах, організаціях за видами економічної діяльності за січень-жовтень 2017 р. [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Генеральної прокуратури

України.

–

Режим

доступу:

http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113285&libid=100820&c=edit&c=fo

62. Аверьянова Т. В. Этапы развития судебной экспертизы / Т. В. Аверьянова // Ученые-криминалисты и их роль в совершенствовании научных основ уголовного судопроизводства : материалы межвузов. науч.-прак. конф. (к 85-летию со дня рождения Р.С. Белкина): в 2-х ч. – Ч.1. – М., 2007 – С. 257-266.

63. Аріт К. В. Детермінанти економічної преступности в продовольственной сфере Украины. / К. В. Аріт // *Legea și viața* (Закон и жизнь) (Молдова). – 2014.– № 11/2.– С. 14–17.

64. Аріт К. В. Криміналістична характеристика злочинів економічної спрямованості / К. В. Аріт // Правове регулювання економічної безпеки України в умовах євроінтеграції. Збірник наукових праць Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Харків, 21 лютого 2013 року).– С. 61–65.

65. Аріт К. В. Особливості виявлення злочинів, що вчиняються при виробництві продовольчих товарів / К. В. Аріт // Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави : Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (12 грудня 2014 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків: ХНУВС, 2014 – С. 219–222.

66. Аріт К. В. Особливості планування при розслідуванні злочинів економічної спрямованості. / Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави: тези доп. Міжнар.наук. практ. конф. (м.Харків, 22 листоп. 2013 р.) / МВС України. Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2013. – 440 с.

67. Аріт К. В. Особливості проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування злочинів у сфері економічної діяльності // *Право і Безпека*. – 2013. – № 2. – С. 106–111.

68. Аріт К. В. Слідчі версії та особливості планування розслідування злочинів у сфері виробництва продовольчих товарів. *Вісник ХНУВС* № 3 (62) 2013 р. / МВС України. Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2013. – С. 107–114.

69. Аркуша Л. І. Поняття, система та підстави проведення негласних слідчих (розшукових) дій / Л. І. Аркуша // Південноукраїнський правничий часопис. – 2013. – № 3. – С. 141–144.

70. Арсеньев В. Д. Соотношение понятий предмета и объекта судебной экспертизы / В. Д. Арсеньев // Проблемы теории судебной экспертизы : сб. науч. тр. ВНИИСЭ. — М., 1980. — № 44. — С. 7.

71. Архіпов В. В. Зміст предмету судово-товарознавчої експертизи [Електронний ресурс] / В. В. Архіпов, А. В. Архіпова // Форум права. – 2007.– № 1. – С. 9–13. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2007-1/07/avvcte.pdf>.

72. Архіпов В. В. Судово-товарознавча експертиза харчових продуктів: сучасний стан [Електронний ресурс] / В. В. Архіпов // Веб-портал часопису „Незалежний аудитор” – Режим доступу: http://n-auditor.com.ua/uk/component/na_archive/976?view=material

73. Бандурка О. М. Становлення і напрями розвитку судової експертної служби в Україні [Електронний ресурс] / О. М. Бандурка // Сучасні напрями розвитку судової експертизи та криміналістики: тези доп. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті засл. проф. М. С. Бокаріуса (м. Харків, 20 груд. 2016 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. Справ ; М-во юстиції України, Харків. НДІ суд. експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса. – Харків : ХНУВС, 2016. – С. 16–18. – Режим доступу: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/1614/Suchasni%20napriamy%20rozvytku%20sudovoi%20ekspertyzy%20ta%20kryminalistyky_2016.pdf?sequence=1&isAllowed=y

74. Бандурка О. М. Теорія і практика оперативно-розшукової діяльності : монографія / О. М. Бандурка. – Харків : Золота миля, 2012. – 620 с.

75. Бандурка А. М. Финансово-экономический анализ : учебник / [А. М. Бандурка, И. М. Червяков, О. В. Посылкина]. – Х. : Ун-т внутр. дел, 1998. – 394 с.

76. Бандурка А. М. Юридическая психология: учебник / А. М. Бандурка, С. П. Бочарова, Е. В. Землянская. – Х. : Изд-во Нац. ун-та внутр. дел, 2001. – 640 с.
77. Бахин В. П. Криминалистика. Проблемы и мнения (1962-2002) : монография / В. П. Бахин. – Киев, 2002. – 268 с.
78. Бахин В. П. О необходимости новых форм и методов борьбы с преступностью / В. П. Бахин, А. В. Ищенко, В. С. Кузьмичев // Правоведение: Вестник Днепропетров. ун-та. – 1995. – Вып. 3. – С. 132–133.
79. Бахин В. П. Общие положения методики расследования отдельных видов преступлений / В. П. Бахин, А. Н. Колесниченко // Методика расследования отдельных видов преступлений: под ред. В. К. Лисиченко. – К., Высшая школа. – 2008. – С. 27–29.
80. Бахін В. Склад і призначення криміналістичної характеристики злочинів / В. Бахін, Є. Лук'янчиков // Правничий часопис Донецького університету. – 2000. - № 1(4). – С. 39-43.
81. Белкин Р. С. Криминалистика и доказывание (методологические проблемы) / Р. С. Белкин, А. И. Винберг. – М. : «Юридическая литература», 1969. – 216 с.
82. Белкин Р. С. Криминалистика: проблемы, тенденции, перспективы. От теории – к практике / Р. С. Белкин. – М. : Юрид. лит., 1988. – 304 с.
83. Белкин Р. С. Криминалистическая энциклопедия ; [2-е изд. доп.] / Р. С. Белкин. – М. : Мегатрон XXI, 2000. – 334 с.
84. Белкин Р. С. Курс криминалистики : учебн. пособ: в 3 т. Т. 2: Частные криминалистические теории / Р.С. Белкин. – М. : Юристь, 1997. – 458 с.
85. Белкин Р. С. Курс криминалистики: В 3 т. – Т. 3: Криминалистические средства, приемы и рекомендации. М. : Юристь, 1997. – 480 с.
86. Берлач А. І. Фінансові відносини у сільському господарстві України та їх оперативно-розшукове супроводження: дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07 / Берлач Анатолій Іванович ; Нац. акад. внутр. справ України. – К., 2002. – 456 с.

87. Берназ В. Д. Психологія протидії слідчій діяльності / В. Д. Берназ // Вісник Одеськ. ін-ту внутр. справ. – 2000. – № 2 – С. 79–83.
88. Бертовский Л. В. Выявление и расследование экономических преступлений : учебно-практическое издание / Л. В. Бертовский, В. А. Образцов – М. : Издательство «Экзамен», 2003. – 256 с.
89. Білоус В. Т. Координація боротьби з економічною злочинністю : монографія / В. Т. Білоус. – Ірпінь : Акад. держ. податк. служби України, 2002. – 449 с.
90. Білоус В. Т. Про державну програму детінізації економіки України / В. Т. Білоус, В. М. Попович. – Ірпінь : Акад. ДПС України, 2000. – 49 с.
91. Білоус В. В. Проблеми методики розслідування фіктивного підприємництва : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / В. В. Білоус ; Нац. юрид. академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2004. – 21 с.
92. Бойко А. М. Теорія детермінації економічної злочинності в Україні в умовах переходу до ринкової економіки : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / Бойко Андрій Михайлович ; Львівський національний університет ім. Івана Франка. – Львів, 2009. – 428 с.
93. Бульга А. З. Анализ и оценка экспертных выводов в криминальных делах / А. З. Бульга // Тези виступів учасників конференції прокурорів-криміналістів, начальників управлінь карного розшуку, НДЕКЦ УМВС областей та обласних бюро судово-медичної експертизи МОЗ України (14 – 15 берез. 2005 р.). — К. : Український центр духовної культури, 2005. – С. 27-36
94. В Україні завершився сезон цукроваріння [Електронний ресурс] // Веб-портал науково-практичного галузевого журналу «Цукор України» / Цукор України. – 2015. – № 11-12 (119-120). – С. 4. – Режим доступу: <http://ukrsugar.com/uk/post/arhiv/cukor-ukraini-no11-12-119-120>
95. Валявський С. М. Адаптація підприємств цукрової промисловості до умов світового ринку / С. М. Валявський / Проблеми сталого розвитку агропродовольчої сфери в сучасних умовах та шляхи їх розв'язання: матер.

міжнар. наук. семінару (8 жовтня 2015 р., м. Одеса) / Кафедра економіки промисловості Одеської націон. акад. харчових технологій. –Одеса: Фенікс, 2015. – С. 21-24.

96. Васильев А. Н. О криминалистической классификации преступлений. – Методика расследования преступлений (Общие положения) // Материалы научно-практической конференции. Одесса, ноябрь 1976. – М., 1976. - С. 23–27.

97. Васильев А. Н. Планирование расследования преступлений / А. Н. Васильев, Г. Н. Мудьюгин, Н. А. Якубович ; под ред.: Голунский А. С. – М. : Госюриздат, 1957. – 199 с.

98. Васильев А. Н. Проблемы методики расследования отдельных видов преступлений / А. Н. Васильев. – М., Лэкс. Эст, 2002. – 76 с.

99. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. — К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. — 1728 с.

100. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. – К. : Ірпінь ; ВТФ «Перун», 2002. – 1440 с.

101. Весельський В. К. Сучасні можливості використання даних про спосіб вчинення злочину в боротьбі зі злочинністю : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / В. К. Весельський, С. М. Зав'ялов, В. В. Пясковський. – К. : КНТ, 2009. – 160 с.

102. Взаємодія при розслідуванні економічних злочинів : монографія / Кол. авт. : А. Ф. Волобуєв, І. М. Осика, Р. Л. Степанюк та ін. ; За заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. А. Ф. Волобуєва. – Х. : Курсор, 2009. – 320 с.

103. Возгрин И. А. Введение в криминалистику: история, основы теории, библиография /И. А. Возгрин. – СПб. : Издательство «Юридический центр Пресс», 2003 – 475 с.

104. Возгрин И. А. Научные основы криминалистической методики расследования преступлений. Часть I / И. А. Возгрин. – СПб. : ЮИ МВД России, 1992. – 100 с.

105. Войтов О. В. Поняття, система та класифікація негласних слідчих (розшукових) дій / О. В. Войтов // Правничий часопис Донецького університету. –

2014. – № 1-2. – С. 37-41. – Режим доступу:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pchdu_2014_1-2_8

106. Волобуєв А. Ф. Загальні положення криміналістичної методики : / А. Ф. Волобуєв. – Харків : Ун-т внутр. справ. 1996. — 26 с.

107. Волобуєв А. Ф. Наукові основи комплексної методики розслідування корисливих злочинів у сфері підприємництва : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / Волобуєв Анатолій Федотович ; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2002. – 42 с.

108. Волобуєв А. Ф. Проблеми методики розслідування розкрадань майна в сфері підприємництва : монографія / А. Ф. Волобуєв. – Харків: Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. – 336 с.

109. Гавло В. К. К вопросу о криминалистической характеристике преступлений. - В кн.: Вопросы повышения эффективности борьбы с преступностью. Томск : Изд-во Томск, ун-та, 1990. – С. 122-123.

110. Гавриляк М. Я. Проблеми безпечності цукру білого за мікробіологічними показниками [Електронний ресурс] / М. Я. Гавриляк, Т. Годзюр // Товарознавчий вісник. – 2014. – Вип. 7. – С. 111-115. – Режим доступу:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tvis_2014_7_19

111. Галаган В. І. Правові та криміналістичні проблеми вдосконалення кримінально-процесуальної діяльності (на матеріалах органів внутрішніх справ України) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юрид. наук : спец. 12.00.09. «Кримінальний процес та криміналістика, судова експертиза» / В. І. Галаган. – К., 2003. – 39 с.

112. Галацан Л. А. Нормативно-технічна документація в цукровій галузі, якість цукру виробленого цукровими заводами України [Електронний ресурс] / Л. А. Галацан // Бурякоцукрова галузь в умовах національного та світового ринків: тези доп. наук. -практ. конф. цукровиків України (м. Київ, 22–23 берез. 2011 р.) – Київ : НУХТ, 2011. – С. 196-202 – Режим доступу:
http://www.sugarconf.com/custom/files/ua_2014_03/196-202.pdf

113. Гарбуз Г. С. Методика по расследованию присвоения или растраты, совершаемых в бюджетной сфере : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Г. С. Гарбуз ; Сибирский юридический институт МВД РФ. – Красноярск, 2007. – С. 48-49.

114. Герасимов И. Ф. Криминалистическая классификация и особенности расследования преступлений в зависимости от места совершения преступных действий. – В кн.: Особенности расследования отдельных видов и групп преступлений. Свердловск : Изд-во Уральск. ун-та, 1990, 325 с.

115. Герасимов И. Ф. Криминалистическая классификация и особенности расследования преступлений в зависимости от места совершения преступлений / И. Ф. Герасимов // Особенности расследования отдельных видов и групп преступлений. – Свердловск : Изд-во Уральск. ун-та, 1981. – С. 5-12.

116. Герасимов И. Ф. Криминалистические характеристики в структуре частных методик. – В кн.: Криминалистические характеристики в методике расследования преступлений. Вып. 69. Свердловск : Изд-во Уральск. ун-та, 1998. – С. 5-12.

117. Герасимов И. Ф. Криминалистические характеристики преступлений в методике расследования / Методика расследования преступлений: Матер. науч.-практ. конф. – М.: Всесоюз. координационное бюро по проблемам криминалистики, 1976. – С. 93-96.

118. Герасимов И. Ф. Криминалистическая тактика и следственные ситуации / И. Ф. Герасимов // Теоретические проблемы криминалистической тактики : межвузовский сборник научных трудов. – Свердловск : Свердловский юридический институт, 1981. – С. 13-18.

119. Герасимов И. Ф. Общие положения методики расследования преступлений (Глава 26) // Криминалистика / Под ред. И. Ф. Герасимова, Л. Я. Драпкина. - М.: Высшая школа, 1994. – С. 324-334.

120. Глибко В. Н. Использование специальных судебно-бухгалтерских познаний в расследовании и предупреждении преступлений : учебное пособие /

Глибко В. Н., Волкова И. К. – Х. : Харьковський юрид. ін-т ім. Ф. Э. Дзержинського, 1990. – 78 с.

121. Голина В. В. Преступность: понятие и реальность / В. В. Голина // Проблемы законности. – 1997. – вып. № 32. – С. 117-124.

122. Головкін Б. М. Поняття злочинності у сфері економіки [Електронний ресурс] / Б. М. Головкін // Форум права. – 2013. – № 3. – С. 128-133. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm 2013 3 24

123. Гончаренко В. И. Понятие криминалистической характеристики преступлений / В. И. Гончаренко, Г. А. Кушнир, В. Л. Подпалый // Криминалистика и судебная экспертиза. – К., 1986. – Вып. 33. – С. 5-12.

124. Гора І. Поняття, спосіб вчинення злочину та його значення в розкритті та розслідуванні / І. Гора // Закон и жизнь. Международный научно-практический правовой журнал. - Кишинев, 2012. - № 9 – С. 35-38.

125. Грамович Г. И. Проблемы теории и практики эффективного применения специальных знаний и научно-технических средств в раскрытии и расследовании преступлений : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / Грамович Г. И. ; Киевский государственный университет им. Т.Г. Шевченко. – К., 1989. – 44 с.

126. Грошевий Ю. М. Кримінальний процес України : [підруч.] / за ред. Грошевого Ю. М., Капліної О. В. – Х. : Право. 2010. – 607 с.

127. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка. – М.: Гос. изд-во иностр. и нац. словарей, 1956. – Т. 1. – 972 с.

128. Даньшин М. В. Класифікація способів приховування злочинів у криміналістиці : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / М. В. Даньшин ; Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. – Х., 2000. – 19 с.

129. Денисюк С. Ф. Напрями розслідування злочинів: підстави класифікації / С. Ф. Денисюк // Юрист України : науково-практичний журнал. – 2011. – № 1 (4). – С. 40-44.

130. Джавадов Фуад Муса огли. Концептуальні основи розвитку судової експертизи в сучасних умовах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / Фуад Муса огли Джавадов. – К., 2000. – 30 с.

131. Драпкин Л. Я. Основы теории следственных ситуаций / Л. Я. Драпкин. – Свердловск : Изд-во Уральского ун-та, 1987. – 168 с.

132. Драпкин Л. Я. Предмет доказывания и криминалистические характеристики преступлений / Л. Я. Драпкин // Криминалистические характеристики в методике расследования преступлений : межвуз. сб. науч. тр. – Свердловск, 1978. – Вып. 69. – С. 17-22.

133. Дулов А. В. Основы расследования объектов криминалистики / А. В. Дулов // Криминалистика : учеб. пособ. : Мн. : НКФ «Экоперспектива», 1996. – С. 72-74.

134. Євдокіменко С. В. Становлення науки про судову експертизу: історичний аспект / С. В. Євдокіменко // Форум права. – 2009. – № 2. – С. 145-149. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2009-2/09ecveia.pdf>

135. Эйсман А. А. Экспертология в системе научного знания / А. А. Эйсман // Экспертные задачи и пути их решения в свете НТР : сб. науч. тр. ВНИИСЭ. – 1980. – Вып. 42. – С. 65-72.

136. Журавель В. Криміналістична характеристика злочинів: реальність чи ілюзія? / В. Журавель // Правничий часопис Донецького університету : науковий журнал. – 2001. – № 1. – С. 56-60.

137. Журавель В. А. Обставини, що підлягають з'ясуванню, у структурі криміналістичної методики / В. А. Журавель // Теорія та практика судової експертизи та криміналістики : збірник наук. праць. – Вип. 10. – Х. : Право, 2010. – С. 12-20.

138. Журавель В. А. Системи слідчих дій та тактичні операції в структурі окремої криміналістичної методики розслідування злочинів / В. Журавель //

Вісник Академії правових наук України : збірник наукових праць. – Х. : Право. – 2009. – № 2. – С. 197-208.

139. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3 кн. – Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки / А. П. Закалюк. – К.: Вид. Дім «Ін Юре», 2007. – 424 с.

140. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. / Кн. 2: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. - К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. – 712 с.

141. Захаров В. П. Шляхи удосконалення взаємодії оперативних підрозділів УВП та органів внутрішніх справ щодо попередження та розкриття злочинів // Вісник Одеськ. ін-ту внутр. справ. – Вип.4. – Одеса, 2000. – С.61-67.

142. Заяць Д. Д. Поняття взаємодії у боротьбі зі злочинністю: криміналістичний підхід / Заяць Д. Д., Степанюк Р. Л. // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – Х., 2006. – Вип. 32. – С. 7-11.

143. Зеленский В. Д. К вопросу о месте организации расследования в криминалистике / В. Д. Зеленский // Вестник криминалистики. – 2009. – Вып.1 – №29. – С. 25-32.

144. Зеленский В. Д. О содержании организации расследования [Електронний ресурс] / В. Д. Зеленский // Актуальные проблемы криминалистики на современном этапе. – Краснодар, 2002. – С. 42-43.

145. Зеленский В. Д. Организация расследования преступлений. Криминалистические аспекты / моногр. / В. Д. Зеленский. – Ростов н /Д: Издательство Ростовского университета, 1989. – 415 с.

146. Зуйков Г. Г. Криминалистическое учение о способе совершения преступления // Соц. законность. – 1971. – № 11. – С. 14-19.

147. Ищенко Е. П. Криминалистика : учебник. Изд. 2-е, испр. и доп. / Ищенко Е. П., Топорков А. А. ; под ред. д-ра юрид. наук, проф. Е. П. Ищенко. – М. : «Инфра-М», 2005. – 696 с.

148. Ищенко Е. П. Специалист в следственных действиях (уголовно-процессуальный и криминалистический аспекты) / Е. П. Ищенко. – М. : Юридическая литература, 1990. – 158 с.

149. Иванцова О. Детерминанты экономической преступности в сфере сахарного производства / О. Иванцова // Jurnalul juridic național: teorie și practică – 2017. – № 2 (24). – С. 187-191.

150. Иванцова О. В. Організація взаємодії слідчих з органами державного фінансового контролю при виявленні злочинів на підприємствах галузі цукрового виробництва / О. В. Иванцова // Право і безпека. – 2016. – № 4 (59) 2015. – С. 83-89.

151. Иванцова О. В. Особливості виявлення злочинів, що вчиняються в сфері цукрового виробництва / О. В. Иванцова // Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави: Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції – Харків, ХНУВС, 2015 – С. 310-313.

152. Иванцова О. В. Особливості криміналістичної класифікації злочинів, що вчинюються у галузі цукрового виробництва / О. В. Иванцова // Традиції та новації юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 19 травня 2017 р.) У 2-х т. Т. 2 / відп. ред. Г.О. Ульянова. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2017. – С. 414-416.

153. Иванцова О. В. Особливості криміналістичної характеристики злочинів, що вчиняються у сфері економічної діяльності / О. В. Иванцова // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженні молодих учених: Матеріали науково-практичної конференції (Харків, 17 трав. 2016 р.) – МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ – Харків, 2016. – С. 82-86.

154. Иванцова О. В. Особливості проведення окремих негласних слідчих (розшукових) дій під час розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва / О. В. Иванцова // Науковий вісник публічного та приватного права : Збірник наукових праць. Випуск 4. – К. : Науково-дослідний інститут публічного права, 2017. – С. 194-198.

155. Іванцова О. В. Особливості проведення слідчих (розшукових) дій в ході розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва / О. В. Іванцова // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції – 2017. – № 2. – С. 97-101.

156. Іванцова О. В. Особливості призначення та проведення судових експертиз в ході розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва / О. В. Іванцова // Науковий вісник публічного та приватного права : Збірник наукових праць. Випуск 6. – Т. 2. – К. : Науково-дослідний інститут публічного права, 2016. – С. 162-167.

157. Іванцова О. В. Особливості призначення та проведення судових експертиз в ході розслідування злочинів, що вчиняються у сфері економічної діяльності / О. В. Іванцова // Priority a strategie pre rozvoj právnej vedy vo svete vedy – Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckj-praktickej konferencie – Vysoká škola Danubius, Fakulta práva Janka Jesenského, Sládkovičovo, Slovenská republika, 28-29 októbra 2016 – S. 180-183.

158. Іванцова О. В. Питання реформування кримінального процесуального законодавства України в процесі євроінтеграції / О. В. Іванцова // O nouă perspectivă a proceselor de integrare Europeană a Moldovei și Ucrainei: aspectul juridic : Materialele conferinței internaționale științifico-practice, 25-26- martie 2016 / com. org.: V. Vujor. – Chișinău : S. n., 2016 (Tipogr. «Cetatea de Sus»). – P. 188-191.

159. Іванцова О. В. Роль органу державного фінансового контролю у протидії злочинності у галузі цукрового виробництва / О. В. Іванцова // Інноваційні наукові дослідження правового регулювання публічного адміністрування: Матеріали міжнародної наукової конференції (м. Люблін, Республіка Польща, 16–17 червня 2017 р.) – Ч. 2 – С.182-185.

160. Іванцова О. В. Тінізація економіки як детермінанта економічної злочинності у галузі цукрового виробництва в Україні / О. В. Іванцова // Актуальні проблеми правової науки і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції: Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції (20-21 травня 2017 року, м. Суми) / Сумська філія Харківського національного

університету внутрішніх справ. – Суми : Видавничий дім «Ельдорадо», 2017. – С. 136-138.

161. Іванцова О. В. The Criminalistical Characteristic of Crimes as one of the Grounds of Criminalistics in Ukraine / О. В. Іванцова // Проблеми сучасної юридичної науки очима молодих учених: Матеріали Всеукраїнської конференції, Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого, м. Харків, 16 квітня 2015 р. – Харків: НЮУ ім. Ярослава Мудрого, 2015 – С. 24-26.

162. Ivantsova O.V. Features of Detection of Crimes in Sugar Production Industry / O.V. Ivantsova // Právna veda a prax: Výzvy moderných európskych integračných procesov – Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie – Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva, Bratislava, Slovenská republika, 27-28 novembra 2015 – S. 123-125.

163. Кальман О. Г. Злочинність у сфері економіки України: теоретичні та прикладні проблеми попередження : дис. ... д-ра юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / Кальман Олександр Григорович ; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2004. – 432 с.

164. Карагодин В. Н. Преодоление противодействия предварительному расследованию. – Свердловск, 1992. – 133 с.

165. Карпіка С. М. Види слідчих (розшукових) дій у кримінальному процесі / С. М. Карпіка // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція. – 2014. – Вип. 12(2). – С. 161–163. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2014_12%282%29_46

166. Карпов Н. С. Криміналістичні засади вивчення злочинної діяльності : монографія / Н. С. Карпов. – К. : Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2007. – 522 с.

167. Каткова Т. В. Судові експертизи (Підстави та процесуальний порядок призначення і провадження, перелік типових питань) : навч. посібник : 3-тє вид. / Каткова Т. В., Кожевников Г. К. – Х. : Рубікон, 2003. – 192 с.

168. Керівництво з розслідування злочинів : наук.-практ. посіб. / Кол. авторів : В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель, та ін.; За ред. В. Ю. Шепітька. – Х. : «Одіссей», 2010. – 960 с.

169. Клияненко Б. Т., Чаменко А. Ю. Систематизация и типизация проявлений теневой экономики в Украине и пути её легализации // Вісник ЛІВС МВС України, № 4. – Луганськ.: РВВ ЛІВС. – 1998. – С. 3-21.

170. Козаченко І. П. Дотримання прав і свобод людини у проведенні тимчасових і виняткових оперативно-розшукових заходів // Науковий вісник Дніпропетровського юридичного інституту МВС України. – Дніпропетровськ, 2000. – №1 (1). – С. 161-169.

171. Колесник В. А. Суб'єкти здійснення та класифікація негласних слідчих (розшукових) дій / В. А. Колесник // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ . – 2013. – № 1. – С. 129-134. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aymvs_2013_1_24

172. Колесниченко А. Н. Криминалистическая характеристика преступлений : учебное пособие / А. Н. Колесниченко, В. Е. Коновалова. – Х.: Юрид. институт, 1985. – 92 с.

173. Колесниченко А. Н. Научные и правовые основы расследования отдельных видов преступлений : автореф. дис. на соискание ученой степени доктора юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза» / А. Н. Колесниченко. – Харьков, 1967. – 38 с.

174. Колесниченко А. Н. Общие положения методики расследования отдельных видов преступлений. - Харьков, 1976. - 30 с.

175. Кольцов Е. Г. Субъект преступления в уголовном праве Российской Федерации : дис. ... канд. юрид. наук ; 12.00.08 / Кольцов Евгений Геннадьевич. – М. : ГОУВПО «Московский государственный лингвистический университет, 2009. – 238 с.

176. Комиссарова Я. В. Концептуальные основы профессиональной деятельности эксперта в уголовном судопроизводстве[Текст] : монография / Я. В. Комиссарова. – М. : Юрлитинформ, 2010. – 328с.

177. Комісарчук Р. В. Слідчі ситуації і версії на початковому етапі розслідування злочинів проти порядку приватизації / Р. В. Комісарчук // Актуальні проблеми держави і права : збірник наукових праць. – 2007. – Вип. 32. – С. 92-99.

178. Коновалова В. Е. Версия: концепция и функции в судопроизводстве: монография / В. Е. Коновалова. – Х. : Изд. ФЛ-П Вапнярчук Н. Н., 2007. – 192 с.

179. Коновалова В. Е. Первоначальные следственные действия и тактические операции при расследовании преступлений в сфере экономики / В. Е. Коновалова // Проблемы борьбы зі злочинністю у сфері економічної діяльності : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 15–16 грудня 1998 р.). – Х. : Національна юридична академія ім. Я. Мудрого, 1999 – С. 72-74.

180. Коновалова В. Е. Убийство: искусство расследования: монография / В. Е. Коновалова. Изд. 2-е доп. и перераб. – Х. : Юрайт, 2013. – 320 с.

181. Коновалова В. О. Вибрані твори. – Х.: Апостіль, 2012. – 528 с.

182. Коновалова В. О. Співвідношення планування й організації розслідування злочинів / В. О. Коновалова, В. М. Сущенко. // Радянське право. – К. : «Наукова думка», – 1981. – №1. – С. 61-68.

183. Коновалова В. О. Юридична психологія : акад. курс : підручник / В. О. Коновалова, В. Ю. Шепітько. – К. : Вид. Дім «Ін Юре», 2004. – 240 с.

184. Корж В. П. Методика расследования экономических преступлений, совершаемых организационными группами, преступными организациями. Руководство для следователей // Корж В. П. Научно-практическое пособие. – Х.: Издательство «Лицей», 2000 г. – 280 с.

185. Корж В. П. Теоретические основы методики расследования преступлений, совершаемых организованными преступными образованиями в сфере экономической деятельности : монография / В. П. Корж. – Х. : Изд-во Нац. ун-та внутр. дел, 2002. – 256 с.

186. Корнієнко М. В. Мета взаємодії – боротьба зі злочинністю / М. В. Корнієнко // Бюлетень з обміну досвідом роботи. – 2001. – № 134. – С. 10-16.

187. Корноухов В. Е. О соотношении понятий «тактическая задача», «ситуация расследования» и «тактическая операция» / В. Е. Корноухов // Проблемы доказательственной деятельности по уголовным делам : сб. науч. тр. – Красноярск, 1987. – С. 37-46.

188. Кривоченко Л. М. Класифікація злочинів за ступенем тяжкості у Кримінальному кодексі України [Текст]: монографія / Людмила Миколаївна Кривоченко. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – С. 15.

189. Криминалистика : учеб. / Е. П. Ищенко, А. А. Топоров / Под ред. Е. П. Ищенко. – 2-е изд, доп. и перераб. – М. : Юридическая фирма «Контракт» : ИНФРА-М, 2007. – 481 с.

190. Криминалистика : учеб. для вузов / под общ. ред. Е. П. Ищенко, А. Г. Филиппова; под ред. В. Д. Зеленского, Г. М. Меретукова. – М. : Высшее образование, 2007. – 743 с.

191. Криминалистика : учеб. пособ. / А. В. Дулов, Г. И. Грамович, А. В. Лапин и др. : Под ред. А. В. Дулова. – Мн. : ИП «Екоперспектива», 1998. – 473 с.

192. Криминалистика : учебник / Отв. ред. Н. П. Яблоков. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Юристъ, 2007. – 781 с.

193. Криминалистика : Учебник для вузов / Под ред. И. Ф. Герасимова, Л. Я. Драпкина. – М.: 2000, - 346 с.

194. Криминалистика : учебник / Т. С. Волчецкая, В. Я. Колдин, Н. П. Яблоков и др. ; Моск. гос. ун-т им. М. В. Ломоносова, Юрид. фак. ; под ред. Н. П. Яблокова. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Юристъ, 2007. – 782 с.

195. Криминалистика : учебник для студентов вузов / под ред. А. Ф. Вольнского, В. П. Лаврова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право, 2008. – 559 с.

196. Криминалистика: методика расследования отдельных видов преступлений : курс лекций / Ю. В. Гаврилин, Н. Г. Шурухнов. – М. : Книжный мир, 2004. – 478 с.

197. Криминалистика: учебник / [под ред. В. А. Образцова]. – М., 1997. – 591 с.

198. Криміналістика: Учебник / Отв. ред. Н. П. Яблоков. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Юристъ, 2005 . – 781 с.
199. Криміналістика : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / А. П. Шеремет – [2-ге вид.]. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.
200. Криміналістика : підруч. / П. Д. Біленчук, В. К. Лисиченко, Н. І. Клименко та ін. ; за ред. П. Д. Біленчука. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Атіка, 2001. – 452 с.
201. Криміналістика: підруч. / В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель [та ін.] : за ред. В. Ю. Шепітька. – 5-те вид. переробл. та допов. – К. : Ін Юре, 2016. – 640 с.
202. Курс криміналістики. Общая часть / отв. ред. В. Е. Корноухов. – М. : Юристъ, 2000. – С. 50-92.
203. Ларин А. М. Расследование по уголовному делу. Планирование, организация. - М.: Юрид. лит., 1970. – 224 с.
204. Левков В. М. Криміналістичні версії: текст лекції. – Харків: Юридичний інститут, 1991.- 25 с.
205. Лисенко В. В. Теоретичні основи тактичних операцій та їх проведення на початковому етапі розслідування податкових злочинів / В. В. Лисенко // Підприємництво, господарство і право : Щомісячний науково-практичний господарсько-правовий журнал. 2004. № 3. – С. 120-124.
206. Литвак О. М. Державний контроль за злочинністю : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юрид. наук : спец. 12.00.07– теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право / О. М. Литвак ; Нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2002. – 38 с.
207. Литвиненко В. І. Правові та організаційно-тактичні основи боротьби з організованою злочинністю: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – К.: НАВС України, 2002. – С. 17-18.
208. Лозовий А. І. Проблеми нормативно правового регулювання судово-експертної діяльності у кримінальному процесі України / А. І. Лозовий, Е. Б.

Сімакова-Єфремян // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2010. — № 11. — С. 74-84.

209. Лузгин И. М. Методологические проблемы расследования / И. М. Лузгин. — М. : Юрид. лит., 1973. — 115 с.

210. Лузгин И. М. Расследование как процесс познания: Учебное пособие: - М.: НИ и РИО, 1969. — 180 с.

211. Лузгин И. М., Лавров В. П. Способ сокрытия преступления и его криминалистическое значение / И. М. Лузгин, В. П. Лавров. — М., 1980 МФЮЗО при Академии МВД СССР, 1980. — 102 с.

212. Марушев А. Д. Принципи взаємодії слідчих з спеціалістами-економістами / А. Д. Марушев// Форум права. — 2013. — №1 — С. 662-665. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2013-1/13madzce.pdf>

213. Маслій І. В. Детермінанти виникнення та функціонування тіньової економіки [Електронний ресурс] / І. В. Маслій // Актуальні проблеми держави і права. — 2011. — Вип. 58. — С. 167-172. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2011_58_26

214. Матусовський Г. А. Загальні положення методики розслідування злочинів [Текст] / Г. А. Матусовський // Криміналістика: підручник / за ред. В. Ю. Шепітька. — 3-тє вид., переробл. і допов. — К.: Концерн Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. — С. 366-400.

215. Матусовский Г. А. Основы взаимодействия и информационного обеспечения в методике расследования преступлений / Г.А. Матусовский // Криминалістика. Криминалістика тактика и методика расследования преступлений: учеб. для студ. юрид. Вузов и ф-тов; под ред. проф. В.Ю. Шепітько. — Х. : Одиссей, 2001. — 528 с.

216. Матусовский Г. А. Экономические преступления: криминалистический анализ / Г. А. Матусовский. — Х. : Консум, 1999. — 480 с.

217. Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії) : монографія / Мельник М. І. – К. : Юрид. думка, 2004. – 400 с.

218. Михайленко П. П. Уголовное право Украины. Общая часть / П. П. Михайленко. – К. : РИО МВД Украины, 1995. – 249 с.

219. Михальчук Т. В. Використання інформації, отриманої телекомунікаційним шляхом, у розслідуванні злочинів : дис. ... канд. юрид. наук. – К., 2010. – 208 с.

220. Міхеєнко М. М., Нор В. Т., Шибіко В. П. Кримінальний процес України : [підруч.] / Міхеєнко М. М., Нор В. Т., Шибіко В. П. – [2-ге вид., переробл. і допов.]. – К. : Либідь, 1999. – 534 с.

221. Моїсєєв О. М. Експертні технології: теорія формування і практика застосування [Текст] : монографія / О. М. Моїсєєв. – Х. : Вид. агенція «Апостіль», 2011. – 424 с.

222. Моїсєєв О. М. Процесуальне значення допиту експерта / О. М. Моїсєєв // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики – 2009. – Вип. 9. – С. 120-143.

223. Мостенська Т., Ємцев В. Проблеми забезпечення конкурентоспроможності підприємств цукрової промисловості [Електронний ресурс] / Т. Мостенська, В. Ємцев // Конкурентоспроможність українського цукру на національному та світовому ринках – вимога часу: тези доп. наук. -практ. конф. цукровиків України (м. Київ, 25–27 берез. 2014 р.) – Київ : НУХТ, 2014. – С. 72-77. – Режим доступу: http://www.sugarconf.com/custom/files/ua_2014_03/72-77.pdf

224. Назаренко Л. О. Експертиза товарів: слайд-курс (Розділ «Експертиза продовольчих товарів») [текст] навч. посіб. / Л. О. Назаренко – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 312 с.

225. Настільна книга слідчого / М. І. Панов, В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова [та ін.] – 3-тє вид. Переребл. і доповн. – К.: Ін Юре, 2011. – 736 с.

226. Негласні слідчі (розшукові) дії : курс лекцій / Никифорчук Д. В., Ніколаюк С. І., Поливода В. В. та ін. ; за заг. ред. проф. Д. Й. Никифорчука. – К. НАВС, 2012. – 176 с.

227. Облаков А. Ф. Криминалистическая характеристика преступлений и криминалистические ситуации: Учебное пособие. - Хабаровск, 1985. - 88 с.

228. Образцов В. А. К вопросу о методике раскрытия преступлений / В. А. Образцов // Вопросы борьбы с преступностью. – М., 1977. – Вып. 27. – С. 107.

229. Образцов В. А. Криминалистическая классификация преступлений. – Красноярск: Изд-во Красноярского ун-та, 1988.– 176 с.

230. Образцов В. А. О криминалистической характеристике преступлений / В. А. Образцов // Вопросы борьбы с преступностью. – 1986. – № 25. – С. 100-108.

231. Ожегов С. И. Словарь русского языка /Под ред. Н. Ю.Шведовой. – М.: Рус. яз., 1984. – 775 с.

232. Олішевський О. В. Організація розслідування злочину слідчо-оперативною групою / О. В. Олішевський // Право і безпека. – 2009. – №4 (31). – С. 123-127.

233. Петрова І. А. Деякі аспекти призначення слідчим судово-товарознавчих експертиз споживчих товарів [Електронний ресурс] / І. А. Петрова // Форум права. – 2011. – № 3. – С. 602-606. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-3/11piaect.pdf>

234. Петрова І. А. Експертиза продукції підприємств ресторанного господарства при розкритті економічних злочинів : монографія / І. А. Петрова, О. В. Загуменна, В. В. Яременко : МВС України. Харк. нац. ун-т внутр. справ, Навч.-наук. ін-т підготовки фахівців крим. міліції. Каф. економ. безпеки. – Х. : НікаНова, 2011. – 352 с.

235. Петрова І. А. Процесуальні проблеми судово-товарознавчих експертиз споживчих товарів / І. А. Петрова // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2011. - № 1 (52). – С. 118-127.

236. Пешак Я. Следственные версии. Криминалистическое исследование: – М.: Прогресс, 1976. – 232 с.

237. Погорецький М. А. Взаємодія оперативно-розшукових підрозділів і органів досудового слідства: проблеми використання протоколів оперативно-розшукових заходів як доказів у кримінальному процесі / М. А. Погорецький // Проблеми удосконалення оперативно-розшукової діяльності: взаємодія оперативно-розшукових підрозділів і органів досудового слідства : тези доп. та наук. повідомлень наук.-практич. конф. (м. Харків, 20 грудня 2001 р.). – Х.: ХНУВС, 2002. – С. 9-23.

238. Погорецький М. А. Негласні слідчі (розшукові) дії: проблеми провадження та використання результатів у доказуванні / М. А. Погорецький // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 1. – С. 270-276.

239. Погорецький М. А. Слідчі дії: поняття та класифікація / М. А. Погорецький // Наук. вісн. Київ. нац. ун-ту внутр. справ. – К., 2008. – Вип.1. – С. 150-156.

240. Про результативність і доцільність квотування ринку цукру в Україні / М. Ю. Коденська, Л. М. Пархоменко // Цукор України – 2012 - № 6-7 – С. 42-46.

241. Пчолкін В. Д. Вдосконалення підготовки та проведення експертиз у сфері харчового виробництва / В. Д. Пчолкін // Правові засади підвищення ефективності боротьби зі злочинністю в Україні : матеріали наук. конф. (15 трав. 2008 р.). – Х. : Право, 2008. – С. 210-212.

242. Пчолкін В. Д. Взаємодія підрозділів ДСБЕЗ з правоохоронними органами України у боротьбі зі злочинністю економічної спрямованості / В.Д. Пчолкін / Вісник Львівського ДУВС : матеріали міжнародн. наук.-практ. конф., Львів, 10 червня 2011 р. - С. 187-191.

243. Пчолкін В. Д. Взаємодія слідчих та оперативних підрозділів під час розкриття та розслідування злочинів / В. Д. Пчолкін // Досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення : наук.-практ. семінар (23 жовтня 2009 р.). –Х. : Ін-т підготовки юрид. кадрів для СБУ НЮАУ ім. Ярослава Мудрого, тов. „Оберіг” 2009. – С. 191-195.

244. Пчолкін В. Д. Взаємодія слідчих та працівників оперативних підрозділів у ході розслідування злочинів / В. Д. Пчолкін // Теорія та практика судової експертизи та криміналістики: зб. наук. праць / Редкол. : М. Л. Цимбал, В. Ю. Шепітько, Л. М. Головченко та ін. – Х.: Право, 2009. – Вип.. 9. – С. 97-103.

245. Пчолкін В. Д. Запобігання злочинам у сфері економічної діяльності / В. Д. Пчолкін // Право і безпека. – № 3(40). – С.152-155.

246. Пчолкін В. Д. Криміналістична характеристика розкрадань, що вчиняються на підприємствах кондитерської промисловості / В. Д. Пчолкін // Право і безпека. - № 4 (41). – 2011. – с. 152-157.

247. Пчолкін В. Д. Особливості проведення експертиз при розслідуванні злочинів у сфері харчової промисловості / В. Д. Пчолкін // Вісник ЛАВС МВС України. – 2003. – Вип. 2. – С. 173-185.

248. Пчолкін В. Д. Особливості розслідування розкрадань, що вчинюються у сфері харчового виробництва [Електронний ресурс] / В. Д. Пчолкін // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. - 2011. - № 4. - С. 143-152. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2011_4_22

249. Пчолкін В. Д. Підстави та умови проведення негласних слідчих (розшукових) дій / В. Д. Пчолкін // Матеріали Всеукраїн. наук.-практ. конф. Дніпропетр. 27 вересня 2013 р. Дніпропетровськ : Дніпропетр. державн. ун-т внутр. справ; – 2013. С. 124-127.

250. Пчолкін В. Д. Проблеми визначення поняття та класифікації злочинів у сфері економіки / В. Д. Пчолкін // Право і Безпека. – 2005. – № 4. – С. 104-107.

251. Пчолкін В. Д. Техніко-криміналістичне забезпечення слідчих дій при розслідуванні розкрадань на підприємствах харчової промисловості / В. Д. Пчолкін // Теоретичні основи забезпечення якості кримінального законодавства та правозастосовчої діяльності у сфері боротьби зі злочинністю в Україні : матеріали наук. конф. (15 травня 2009 р.). – Х. : Ін-т вивчення проблем злочинності Академії правових наук України, Нац. юрид. акад. України імені Ярослава Мудрого ; Х. : Право, 2009. – С. 273-276.

252. Пчолкін В. Д., Іванцова О. В. Криміналістична характеристика злочинів, що вчинюються у сфері економічної діяльності / В. Д. Пчолкін, О. В. Іванцова // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2016. – № 3 (74). – С.151-159.

253. Радченко В. В., Агафонов Н. Н., Макаренко П. Н. Актуальні проблеми ринкової економіки в системі АПК України: Навч. посібник. – Дніпропетровськ, 1995. – 283 с.

254. Реформа ринку цукру в ЄС: приклад для України. – Інститут економічних досліджень та політичних консультацій в Україні: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ier.kiev.ua>

255. Саакян М. Б. Теоретичні, правові та організаційно-тактичні основи оперативно-розшукових операцій органів внутрішніх справ : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юрид. наук : спец. 21.07.04 «Оперативно-розшукова діяльність» / М. Б. Саакян ; Київськ. нац. ун-т внутр. справ. – К., 2009. – 36 с.

256. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі) : підручник / М. В. Салтевський. – К. : Кондор, 2005. – 588 с.

257. Селиванов Н. А. Комментарий к статье Белкина Р. С., Быковского И. Е. Дулова А. В. Модное увлечение или модное слово в науке? (Еще раз о криминалистической характеристике преступлений) // Социалистическая законность. – 1987. – № 9. – С. 58-63.

258. Селиванов Н. А. Основные понятия судебной экспертизы. Общие правила её назначения и оценки / Справочная книга криминалиста / Н.А. Селиванов. - М.: НОРМА, 2000. - С. 489-506.

259. Сергеев Л. А. Сущность и значение криминалистической характеристики преступлений//Руководство для следователей. – М., 1971. –434 с.

260. Снігерьев О. П. Діяльність органів внутрішніх справ на залізничному транспорті щодо боротьби з організованими злочинними групами: дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.09 / Снігерьев Олександр Петрович ; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 1996. – 368 с.

261. Советская криминалистика: Система понятий. / Н. А. Селиванов ; Всесоюзный институт по изучению причин и разработке мер предупреждения преступности. – М. : Юридическая литература, 1982. – С. 47-50.

262. Справочник следователя / В. Н. Григорьев, А. В. Победкин, В. Н. Яшин, Ю. В. Гаврилин. – М. : Эксмо, 2008. – 426 с.

263. Стасіневич С. А. Аналітичний огляд ринку цукру, цінова ситуація на початку 2014 р. / С. А. Стасіневич // Цукор України. –2014. –№2. – С.14-17.

264. Стасіневич С. А. Ринок цукру України в контексті євроінтеграційних процесів [Електронний ресурс] / С.А. Стасіневич // Веб-портал науково-практичного галузевого журналу «Цукор України» / Цукор України. – 2015. – № 1 (109). – С. 33-36. – Режим доступу: <http://ukrsugar.com/uk/post/arhiv/cukor-ukraini-no1-109>

265. Степанюк Р. Л. Взаємодія під час досудового розслідування економічних злочинів / Р. Л. Степанюк, Д. Д. Заєць // Форум права. – 2014. - №1. – С. 460-465. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_1_81.pdf

266. Степанюк Р. Л. Методика розслідування злочинів, пов'язаних з порушеннями бюджетного законодавства : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / Степанюк Руслан Леонтійович. – Х., 2004. – 261 с.

267. Степанюк Р. Л. Теоретичні засади методики розслідування злочинів, вчинених у бюджетній сфері України: дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.09 / Степанюк Руслан Леонтійович. – Х., 2012. – 491 с.

268. Стояновский М. В. О классификации преступлений экономической направленности и систематизации методик их расследования [Текст] / М. В. Стояновский // Воронежские криминалистические чтения: сб. науч. тр. / под ред. О. Я. Баева. – Воронеж: Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 2008. – Вып. 9. – С. 278-291.

269. Стратонов В. М. Теоретичні основи та практика пізнавальної діяльності слідчого : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» /

Стратонов Василь Миколайович ; Харківський національний університет внутрішніх справ. – Харків, 2010. – 36 с.

270. Сюравич В. Г. Запобігання корисливим злочинам в аграрному секторі економіки України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Сюравич Валерій Григорович ; Київський національний університет внутрішніх справ. – К., 2007. – 20 с.

271. Тагієв С. Р. Підстави проведення негласних слідчих (розшукових) дій / С. Р. Тагієв // Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. – 2015. – № 2(1). – С. 233-239. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_Jur_2015_2%281%29_37

272. Татаров О.Ю. Досудове провадження в кримінальному процесі України : теоретико-правові та організаційні засади (за матеріалами МВС) [Текст] : [монографія] / Татаров О.Ю. – Донецьк : ТОВ «ВПП «ПРОМІНЬ», 2012. – 640 с.

273. Таций В. Я. Боротьба зі злочинністю у сфері економічних відносин як вирішальний напрямок діяльності правоохоронних органів / В. Я. Таций // Вісник прокуратури. – 2002. – № 1 (13). – С. 23-18.

274. Терентьев В. І. Відповідальність спеціального суб'єкта злочину за кримінальним правом України : дис. ... канд. юрид. наук ; 12.00.08 / Терентьев Віктор Іванович. – Одеса : Одеська національна юридична академія, 2003. – 195 с.

275. Тертишник В. М. Кримінально-процесуальне право України : [підруч.] / Тертишник В. М. – [4-те вид., доп. і переробл.]. – К. : А.С.К., 2003. – 1120 с.

276. Тищенко В. В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів : монографія / В. В. Тищенко : Одеська національна юридична академія. – Одеса : Фенікс, 2007. – 260 с.

277. Тищенко В. В. Корыстно-насильственные преступления: криминалистический анализ : монография / В. В. Тищенко. – Одесса : Юридична література, 2002. – С. 195-204.

278. Толмачева С. С. Судебно-товароведческая экспертиза / С. С. Толмачева // Назначение и производство судебных экспертиз. – М. : ЦСЭ РФ, 2002. – 68 с.

279. Удалова Л. Д. Кримінальний процес України : [підруч.] / Удалова Л. Д. – К. : Вид. Паливода А.В., 2007. – 352 с.

280. Українські цукровари завершили виробничий сезон [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Національної асоціації цукровиків України «Укрцукор» – Режим доступу: <http://ukrsugar.com/uk/post/novini-ukraini/ukrainski-cukrovari-zaversili-virobnicij-sezon>

281. Українські цукрові заводи завершили сезон цукроваріння [Електронний ресурс] // Веб-портал науково-практичного галузевого журналу «Цукор України» / Цукор України. – 2015. – № 2 (110). – С. 3. – Режим доступу: <http://ukrsugar.com/uk/post/arhiv/cukor-ukraini-no2-110>

282. Фурса А. В. Реформа ринку цукру в ЄС / А. В. Фурса // Економіка АПК. –2006. – № 11. –С. 143-148.

283. Цимбал П. В. Попередження, виявлення, розкриття та розслідування податкових злочинів : монографія / П. В. Цимбал. – Ірпінь : Національний університет ДПС України, 2009. – 408 с.

284. Цукробурякове виробництво України: проблеми відродження, перспективи розвитку / Саблук П.Т.,Коденська М.Ю., Власов В.І. та ін. / за ред. П.Т. Саблука, М.Ю. Коденської. –К.: ННЦ «ІАЕ». –2017. – 390 с.

285. Швець Н. Л. Особливості криміналістичної характеристики випуску чи реалізації недоброякісної продукції // Вісник Луганського інституту внутрішніх справ МВС України імені 10-річчя незалежності України: науково-теоретичний журнал. - Луганськ: Луганський інститут внутрішніх справ МВС України імені 10-річчя незалежності України. – 2002. – Вип. 1. – С. 182-190.

286. Швець Н. Л. Проблема криміналістичної класифікації злочинів, пов'язаних з порушенням прав споживачів // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності: збірник наукових статей. – Донецьк: Донецький інститут внутрішніх справ при Донецькому державному університеті. – 2000. №3. – С. 148-153.

287. Шевчук В. М. Організаційна функція тактичних операцій / В. М. Шевчук // Юридична наука : науковий юридичний журнал. – 2011. – № 1 (1). – С. 177-180.

288. Шевчук В. М. Формирование и использование тактической операции «Контрольная поставка» при расследовании контрабанды наркотиков // Митна справа. – 2003. – № 4 – С. 14-26.

289. Шепітько В. Ю. Вибрані твори / Избранные труды / Валерій Юрійович Шепітько. – Х. : Видавнича агенція «Апостіл», 2010. – 576 с.

290. Шепітько В. Ю. Криміналістика. Енциклопедичний словник (українсько-російський і російсько-український)/ За ред. акад. НАН України В. Я. Тація. – Харків: Право, 2001. – 560 с.

291. Шепітько В. Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз) : монографія / В. Ю. Шепітько. – Х. : Право, 2007. – 432 с.

292. Шеремет О. Формування акціонерного капіталу підприємств харчової промисловості України// Економіка України. – 2001. – № 9. – С. 51-55.

293. Шмонин А. В. Методология криминалистической методики [Текст]: монографія / А. В. Шмонин. – М.: Юрлитинформ, 2010. – 118 с.

294. Шумило М. Є. Оперативно-розшукові заходи у структурі досудового розслідування в проєкті КПК України (проблеми унормування і правозастосування) / М. Є. Шумило // Право України. – 2012. – № 3-4. – С. 452-462.

295. Щербаковський М. Г. Нормативне регулювання використання спеціальних знань в новому Кримінальному процесуальному кодексі України / М. Г. Щербаковський, С. О. Топоров // Право і безпека. – Харків, 2012. – № 4 (46). – С. 209-213.

296. Щур Б. В. Криміналістична класифікація злочинів: співвідношення з суміжними поняттями / Б. В. Щур // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2010. – № 2. – С. 337-345.

297. Щур Б. В. Теоретичні основи формування та застосування криміналістичних методик : монографія / Б. В. Щур ; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Харків : Харків юридичний, 2010. – 319 с.

298. Юхно О. О. Окремі аспекти законодавства та практики застосування негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному судочинстві / О. О. Юхно // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2013. – № 2. – С. 169-178. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2013_2_24

299. Яблоков Н. П. Криминалистика : учебн. / Н. П. Яблоков. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Норма, 2008. – 384 с.

300. Яблоков Н. П. Криминалистическая классификация преступлений / Н. П. Яблоков // Криминалистика социалистических стран / Под ред. В. Я. Колдина. – М. : Юрид. лит., 1986. – С. 128-129.

301. Яблоков Н. П. Криминалистическая характеристика преступления // Криминалистика: Учебник / Под ред. Н. П. Яблокова. 4-е изд., перераб и доп. М.: НОРМА-М, 2010. С. 62-76.

302. Яблоков Н. П. Научные основы методики расследования (§ 2 Главы 28) // Криминалистика: Учебник. - М.: Изд-во БЕК, 1995. - 708 с.

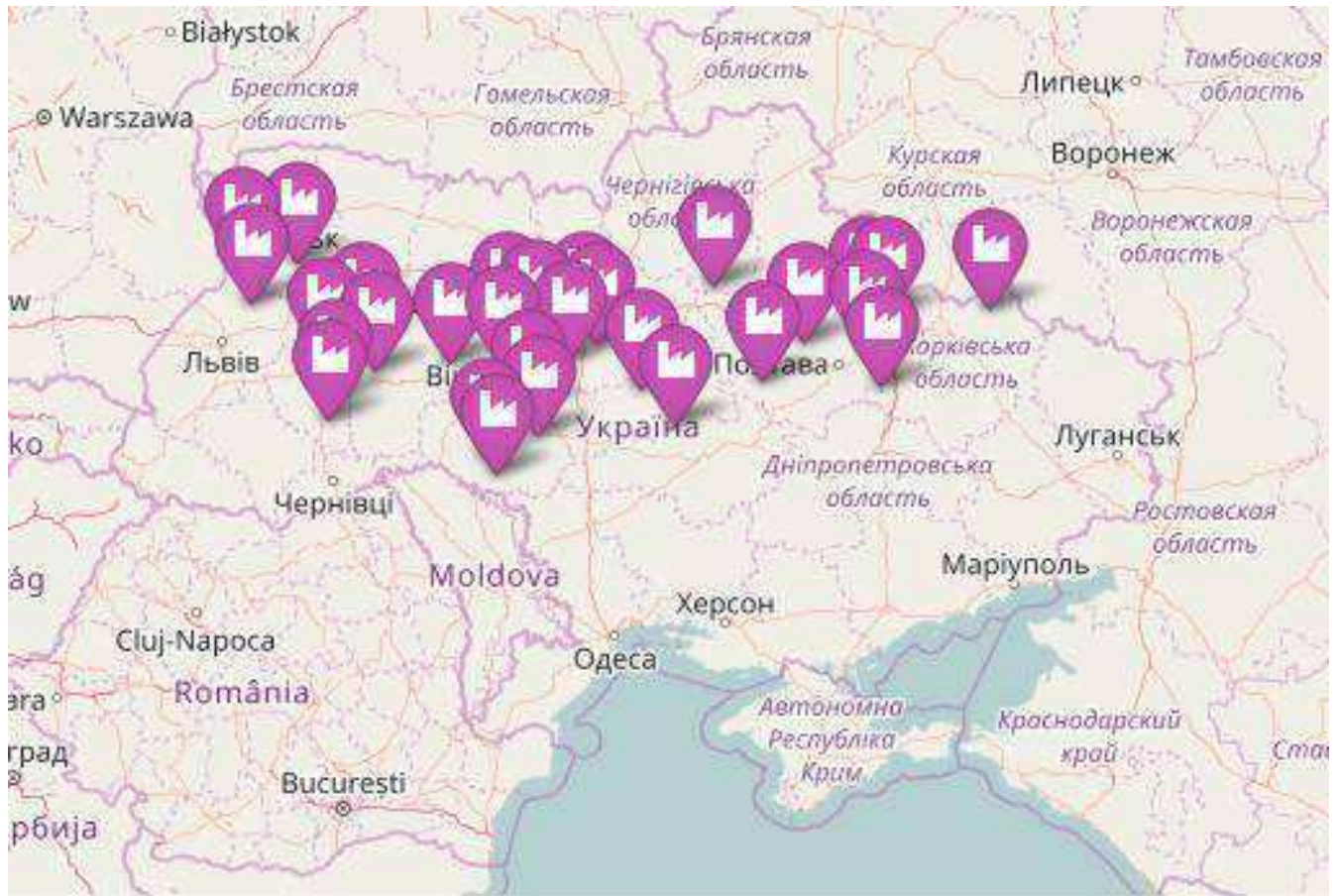
Додаток А

Карта країн-експортерів цукру білого

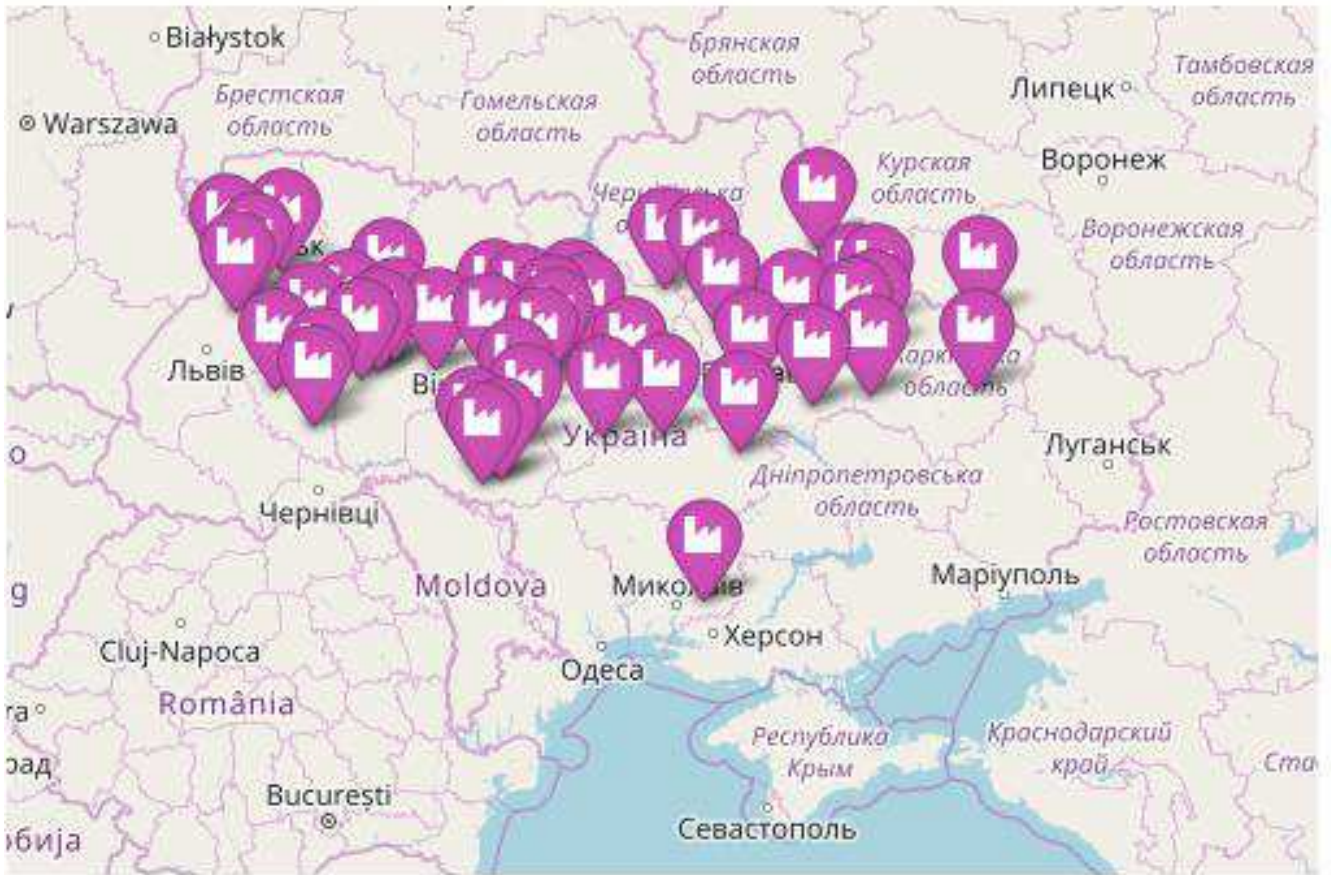
Додаток Б

Схема місцезросташування цукрових заводів в Україні, що працювали у сезоні цукроваріння у 2016/2017 р.

Додаток В

Схема місцезнаходження цукрових заводів в Україні, що працюють у сезоні цукроваріння у 2017/2018 р.

Додаток Г

Цукрові заводи, що працювали у сезоні цукроваріння 2016/2017 р. (офіційний старт 20.08.2016)

1. 20 серпня — ТОВ «Іллінецький цукровий завод».
2. 24 серпня — ТОВ «Хмільницьке» ВП «Жданівський цукровий завод»
3. 25 серпня — ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина»
4. 29 серпня — ПрАТ «Продовольча компанія «Поділля» (Крижопільський цукровий завод)
5. 30 серпня — ТзОВ «Радехівський цукор» — Радехівське виробництво
6. 2 вересня — ПАТ «Гнідавський цукровий завод»
7. 3 вересня — ТОВ «Продовольча компанія «Зоря Поділля» (Гайсинський цукровий завод)
8. 4 вересня — ТОВ «Агрофірма ім.Довженка» ВП «Яреськівський цукровий завод»
9. 4 вересня — ПП «Ланнівський цукровий завод»
10. 5 вересня — ТОВ «Панда» (Селищанський цукровий завод)
11. 5 вересня — ТДВ «Узинський цукровий комбінат»
12. 6 вересня — ТОВ «Новомиргородський цукор» (Капітанівський цукровий завод)
13. 6 вересня — ТзОВ «Радехівський цукор» — Чортківське виробництво
14. 8 вересня — ПАТ «Городище-Пустоварівський цукровий завод»
15. 9 вересня — ТОВ «Волочиськ-Агро» ВП «Наркевицький цукровий завод»
16. 9 вересня — ТОВ СГП «Білий колодязь»
17. 9 вересня — ТОВ «Юзефо-Миколаївська АПК»
18. 10 вересня — ПАТ «Червонський цукровик»
19. 10 вересня — ПАТ «Саливонківський цукровий завод»
20. 11 вересня — ПП «Європа-цукор»
21. 11 вересня — ПП «Цукровик-Агро»
22. 13 вересня — ТОВ «Галичина цукор–Хоросківське виробництво»
23. 14 вересня — ТДВ «Шамраївський цукровий завод»
24. 15 вересня — ПАТ «Первухінський цукровий завод»
25. 16 вересня — ТОВ СГП «Цукрове»
26. 16 вересня — ПАТ «Линовицький цукровий комбінат «Красний»
27. 17 вересня — ТОВ «ІПК «Полтавазернопродукт» ВП «Глобинський цукровий завод»
28. 20 вересня — ТОВ «Сігнет-центр» (Цукровий завод імені Цюрупі)
29. 20 вересня — ВАТ «Новоіванівський цукровий завод»
30. 21 вересня — ПАТ «Теопільський цукровий завод»
31. 20 вересня — ТОВ «Олександрійський цукровий завод»
32. 25 вересня — «Збаражський цукровий завод»
33. 28 вересня — ТОВ «Юкрейніан Шугар Компані»
34. 1 жовтня — ТОВ «Красвид» (Згурівський цукровий завод)
35. 2 жовтня — ТОВ «Новооржицький цукровий завод»
36. 2 жовтня — ПАТ «Красилівський цукровий завод»
37. 6 жовтня — ТОВ Агрофірма «Добробут» ВП «Кобеляцький цукровий завод»
38. 9 жовтня — ТОВ «Торговий дім «Шепетівський цукор»
39. 11 жовтня — ТОВ «Призма-14» Кашперівський цукровий завод
40. 14 жовтня — ТОВ «Старокостянтинівцукор»
41. 18 жовтня — ТОВ «АПК Савинська»
42. 4 листопада — ПАТ «2-ий ім. Петровського цукровий завод»

Додаток Д

Цукрові заводи, що працюють у сезоні цукроваріння 2017/2018 р. (офіційний старт 30.08.2017)

1. 30 серпня - ТОВ «Агрокомплекс «Зелена Долина»
2. 30 серпня - ПАТ «Гнідавський цукровий завод»
3. 31 серпня - ПрАТ «Продовольча компанія «Поділля» (Крижопільський цукровий завод)
4. 1 вересня - ТОВ «Хмільницьке» ВП «Жданівський цукровий завод»
5. 3 вересня - ТОВ «Волочиськ-Агро» ВП «Наркевицький цукровий завод»
6. 7 вересня - ТзОВ «Радехівський цукор»-Радехівське виробництво
7. 7 вересня - ТОВ «Юзефо-Миколаївська АПК»
8. 10 вересня - ТОВ «Іллінецький цукровий завод»
9. 10 вересня - ТДВ «Узинський цукровий комбінат»
10. 11 вересня - ТзОВ «Радехівський цукор» - Чортківське виробництво
11. 11 вересня - ТОВ «Панда» (Селищанський цукровий завод)
12. 12 вересня - ТОВ «ПК «Зоря Поділля» (Гайсинський цукровий завод)
13. 12 вересня - ПП «Європа-цукор» (Іваничівський цукровий завод)
14. 12 вересня - ПАТ «Саливонківський цукровий завод»
15. 12 вересня - ТОВ «Торговий дім «Шепетівський цукор»
16. 14 вересня - ТОВ «Юкрейн Шугар Компані»
17. 14 вересня - ПП «Ланнівський цукровий завод»
18. 14 вересня - ПАТ «Тефіпольський цукровий завод»
19. 14 вересня - ТОВ «Агрофірма ім. Довженка» філія «Яреськівський цукровий завод»
20. 14 вересня - ПАТ «Червонський цукровик»
21. 14 вересня - ТДВ «Шамраївський цукровий завод»
22. 15 вересня - ПАТ «Линовицький цукровий завод «Красний»
23. 16 вересня - ПП «Цукровик-Агро» (Пархомівський цукровий завод)
24. 17 вересня - ТОВ «Старокостянтинівцукор»
25. 17 вересня - ПАТ «Гор-Пустоварівський цукровий завод»
26. 17 вересня - ТОВ «Олександрійський цукровий завод»
27. 17 вересня - ТОВ «Панда» (Тальнівський цукровий завод)
28. 21 вересня - ВАТ «Новоіванівський цукровий завод»
29. 21 вересня - ТОВ «Суми-Центр» (Жовтневий цукровий завод)
30. 22 вересня - ПАТ «Первухінський цукровий завод»
31. 23 вересня - ТОВ «Сігнет центр» (Цукровий завод імені Цюрупи)
32. 23 вересня - ТОВ «Цукорагропром» філія «Глобинський цукровий завод»
33. 24 вересня - ТОВ «Світкар» (Соколівський цукровий завод)
34. 24 вересня - ТОВ СГП «Білий колодязь» (1-ий ім. Петровського)
35. 25 вересня - ТОВ «Новомиргородський цукор» (Капітанівський цукровий завод)
36. 26 вересня - ТОВ «Краєвид» (Згурівський цукровий завод)
37. 29 вересня - ПАТ «Красилівський цукровий завод»
38. 2 жовтня - ТОВ «Цукорагропром» філія «Кобеляцький цукровий завод»
39. 3 жовтня - ТОВ «Новооржицький цукровий завод»
40. 3 жовтня - ТОВ «Призма-14» Кашперівський цукровий завод
41. 13 жовтня - ТзОВ «Радехівський цукор» Збаражське виробництво
42. 13 жовтня - ТзОВ «Радехівський цукор» Хоростківське виробництво
43. 13 жовтня - ТзОВ «Радехівський цукор»Козівське виробництво
44. 14 жовтня - ТОВ «АПК Савинська»
45. 22 жовтня – «Горохівський цукровий завод»
46. 2 листопада - ТОВ СГП «Цукрове»

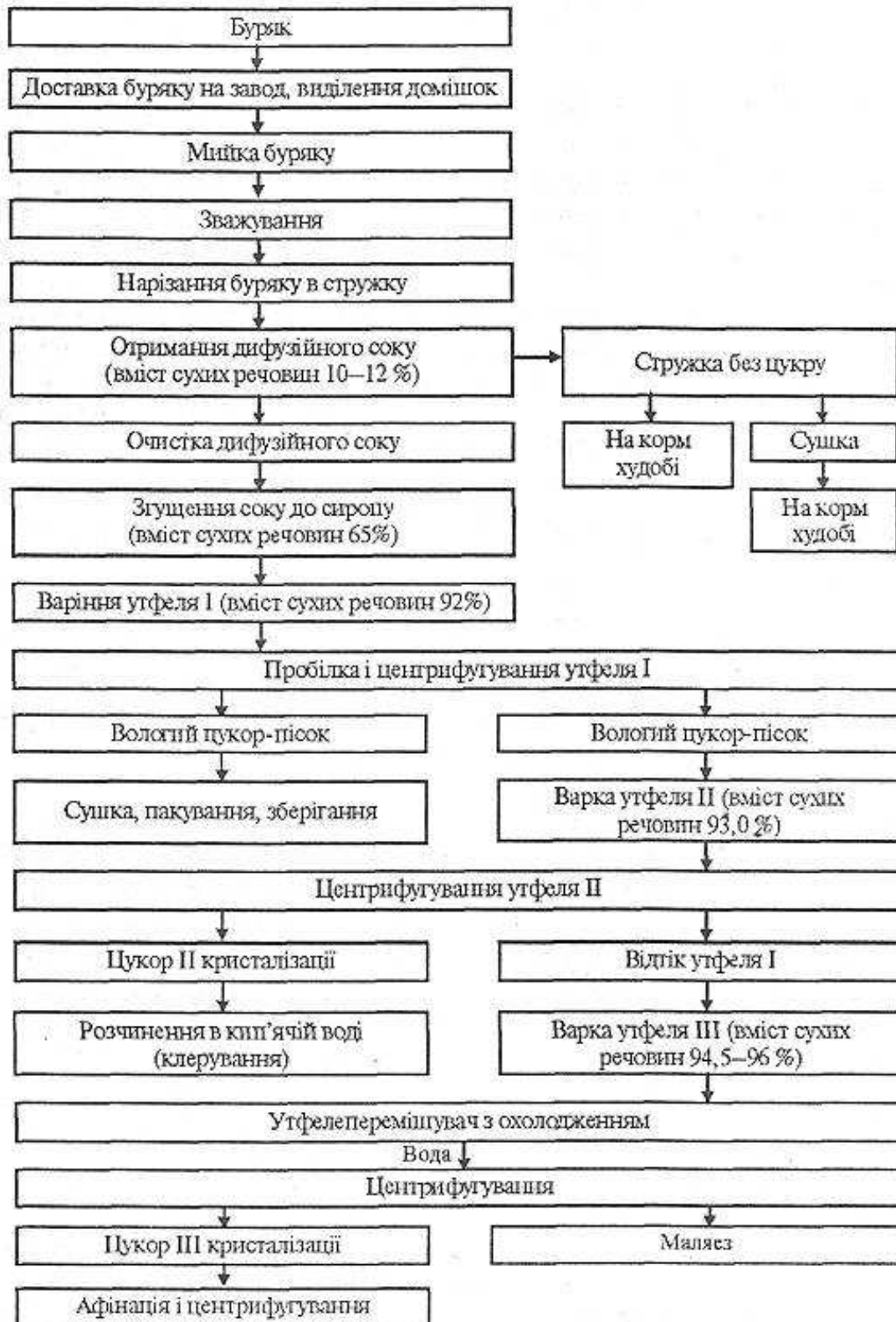
Додаток Є

**Статистичні дані щодо виявлення економічних злочинів у сфері
виробництва харчових продуктів**

		2016 рік	Січень-листопад 2017 року
Обліковано кримінальних правопорушень у звітному періоді		450	464
З них:	Особливо тяжких	16	17
	Тяжких	200	202
	Середньої тяжкості	91	100
	Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем	115	139
	У т.ч. у великих та особливо великих розмірах	12	14
	У сфері господарської діяльності	92	93
	У сфері службової діяльності	60	54
Вручено повідомлення про підозру		125	173
Провадження направлені до суду:	З обвинувальним актом, у т.ч. з угодою	109	152
	З клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності	8	8
Провадження закрито за ч. 1 п.п. 1,2,4,6 ст. 284 КПК України		175	101
Сума матеріальних збитків, (тис. грн)		1013,00	4099,61
Відшкодування (тис. грн):	Відшкодовано	638,68	3837,67
	Накладено арешт на майно	0	13,50

Додаток Е

Схема технологічного процесу виробництва цукру

Додаток Ж

Результати анкетування слідчих Національної поліції України, що проводили розслідування за фактами кримінальних правопорушень у сфері виробництва цукру (усього опитано 224 працівника)

№	Питання	Результат відповідей (у %)
I	II	III
1	Ваша посада? Начальник відділу Заступник начальника відділу Начальник відділення Старший слідчий Слідчий	1,1 5 17,6 33,2 43,1
2	Скільки років Ви працюєте у слідчих підрозділах НП України до 1 року; від 1 до 3 років; Від 3 до 5 років Від 5 до 10 років Понад 10 років	11,6 24,9 24 21,2 18,3
3	Чи відчуваєте Ви потребу в наукових та методичних рекомендаціях з методики розслідування злочинів? Так Ні	87,9 12,1
4	Що слугувало підставами для відкриття кримінальних проваджень НП України за фактами злочинів, що вчинялись у сфері виробництва цукру? Безпосереднє виявлення працівниками ознак злочинів Заяви або повідомлення окремих громадян Заяви або повідомлення підприємств, установ, організацій Повідомлення представників влади, що затримали підозрювану особу на місці вчинення злочину Заяви або повідомлення громадськості Заяви або повідомлення посадових осіб, представників влади Повідомлення окремих громадян, що затримали підозрювану особу на місці вчинення злочину	36,4 23,8 14,6 10,1 11,3 2,7 1,1
5	Нижче перераховані виробничі етапи підприємств	

	<p>цукрового виробництва. Відмітьте ті, на яких з них виявлялись зазначені злочини</p> <p>Постачання (заготівля) сировини</p> <p>Зберігання сировини</p> <p>Виробництво готової продукції</p> <p>Реалізація готової продукції</p>	<p>20,1</p> <p>8,6</p> <p>26,3</p> <p>45</p>
6	<p>Нижче перераховані способи створення неврахованих надлишків на етапі постачання та заготівлі сировини. Відмітьте ті з них, з якими Ви зустрічалися при розслідуванні злочинів</p> <p>Заниження кількісних та якісних показників цукрових буряків під час їх приймання підприємствами</p> <p>Списання цукрових буряків на псування в кількості, що перевищує фактичну (в тому числі й понад норми природного збитку)</p> <p>Складання підроблених документів про втрати, які насправді не відбулися</p> <p>Неофіційне придбання низькосортної сировини (цукрових буряків з меншими цукровмісними характеристиками) з метою використання її в процесі виробництва неврахованої продукції або підміни нею сировини, що має більш високу вартість</p> <p>Оформлення безтоварних документів на отримання цукрових буряків підприємством у змові з постачальниками з метою покриття надлишків, створених за рахунок недовкладення в процесі цукроваріння</p> <p>Привласнення та наступна передача цукрових буряків для реалізації торгуючим організаціям під час їх транспортування на виробниче підприємство</p>	<p>43,8</p> <p>26</p> <p>18,8</p> <p>42,1</p> <p>19</p> <p>27,2</p>
7	<p>Способи створення неврахованих надлишків на етапі зберігання сировини</p> <p>Передача буряків зі складу на виробництво у кількостях, більших, ніж зазначено в документах з метою виготовлення неврахованої продукції та ухилення від сплати податків</p> <p>Внесення виправлень до документів, що відображають одержання буряка зі складів (у лабораторних журналах, картках і книгах комірників, товарно-транспортних накладних)</p> <p>Оформлення безтоварних накладних із метою приховування надлишків цукрового буряка, створених на виробництві</p>	<p>32,3</p> <p>49,9</p> <p>17,8</p>
8	<p>Способи створення неврахованих надлишків на етапі виробництва готової продукції.</p>	

	Використання у виробництві цукру з більшими показниками цукристості з метою виробництва більшого обсягу цукру та вилучення лишку з обігу	37,3
	Виготовлення продукції, яка не відповідає нормам Держстандарту та її оприбуткування за нормами, що передбачені рецептурою, а не по фактичному виходу	31,2
	Випуск із зменшенням ваги при виготовленні штучних виробів (цукор-рафінад)	12
	Навмисне відхилення в регулюванні устаткування, що виконує окремі функції виробництва (автоматичне пакування цукру у мішки)	17
	Приховування економії, що утворилася в результаті поліпшення роботи устаткування	2,5
9	Способи створення неврахованих надлишків продукції на етапі її реалізації.	
	Передача неврахованої готової продукції на склад без документів або за документами, які згодом можуть бути знищені	27
	Передача продукції на склад за документами, які відображають меншу кількість (шляхом внесення підроблених записів)	25
	Неправильні дані про вагу продукції та її асортимент	12,7
	Вивіз продукції без документів або за одним документом неодноразово	23,3
	Вивіз надлишків разом з офіційно оформленою продукцією	12
10	Відмітьте предмет привласнення на якій, за Вашою думкою, частіше спрямовано злочинне посягання	
	Сировина	36,8
	Готова продукція	34,9
	Грошові кошти та інші матеріальні цінності	28,3
11	Чи здійснювалася протидія розслідуванню?	
	Так	45
	Ні.	17,2
	Мені це невідомо	37,8
12	Якщо така протидія здійснювалася, то в яких формах?	
	Шляхом ухилення від явки до органу досудового слідства	29,5
	Здійснення фізичного чи озброєного опору при затриманні	7,3
	Погрози та залякування працівників НП України відповідальністю перед вищестоящими владними структурами	3,7
	Компрометування дій співробітників НП України, які нібито зловживали владою	20,2
	Використання корумпованих зв'язків	30,7

	Намагання підкупу учасників кримінального судочинства	8,6
13	З якою метою найчастіше давалися доручення слідчого, прокурора, судді щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні? Виявлення осіб, обізнаних про злочинні дії і забезпечення можливості використання в процесі розслідування інформації, якою вони володіють Виявлення предметів і документів, що можуть бути доказами у кримінальному провадженні, забезпечення їх збереження і використання в процесі розслідування Виявлення створених неврахованих надлишків сировини для вироблення готової продукції, тари та інших предметів Здійснення візуального спостереження за поведінкою підозрюваних осіб і фіксація їх злочинних дій	25,4 28 27,6 19
14	Тактичні операції на початковому етапі розслідування Затримання викрадачів «на гарячому» Проведення досліджень готової продукції Вилучення та вивчення документів оперативного і бухгалтерського обліку Встановлення фактичного залишку товарно-матеріальних цінностей під час проведення інвентаризацій, ревізій, аудиторських перевірок Схиляння одного з розроблюваних до зізнання Організація і проведення оглядів місць збереження створених неврахованих надлишків цукру Одночасне раптове застосування запобіжних заходів до всіх основних учасників злочинної групи	27,9 22,1 34,2 45,5 9,1 32,2 11
15	Під час відкриття кримінального провадження у розпорядження слідчого передавалися Фотокопії документів (з ознаками часткової або повної підробки тощо) Фальсифікована продукція, виготовлена з викраденої сировини Документи (переважно акти, складені посадовими особами, в яких зафіксовано окремі обставини вчиненого злочину) Фото-, відео-документи, на яких зафіксовано окремі події злочину, отримані в ході проведення оперативно-розшукових заходів за оперативно-розшуковими справами Акти досліджень: криміналістичних, технологічних, фізико-хімічних та ін. Облікові й супровідні документи, за допомогою яких	34,9 41,2 29,7 16,1 25,1 33

	проводилося вилучення і збут продукції Різні чорнові записи (робочі зошити, записні книжки, записи номерів телефонів, адрес тощо)	10
16	Збір додаткових даних в ході проведення негласних слідчих (розшукових) дій Виявлення і фіксації слідів вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, речей і документів, що мають значення для досудового розслідування Установлення місць (дільниць) викрадання готової продукції Причетних до вчинення злочинів осіб Місця збереження предметів, коштів і цінностей, нажитих злочинним шляхом Відшукання майна і цінностей, нажитих злочинним шляхом, з метою забезпечення відшкодування збитків Виявлення викраденої продукції (цукру) Місця виготовлення і зберігання фальсифікованої продукції та упаковальних матеріалів Місця придбання і збереження упаковальних матеріалів Місця перебування злочинців Способів вчинення і приховання злочинів, а також вилучення неврахованих надлишків продукції Каналів збуту неврахованих надлишків Осіб, що можуть бути свідками Встановлення транспортних засобів, на яких перевозяться викрадені товарно-матеріальні цінності Злочинні зв'язки з числа представників органів місцевого самоврядування, комерційних і підприємницьких структур, членів організованих злочинних угруповань Документи, що підтверджують злочинні дії співучасників Розробку і проведення тактичних операцій Встановлення корупційних зв'язків Для розшуку підозрюваних, що переховуються від слідства Необхідність у негласному отриманні зразків цукрових виробів для проведення порівняльного дослідження Для пошуку, фіксації і перевірки під час досудового слідства відомостей про особу та її поведінку або тих, з ким ця особа контактує	16,8 42 29,3 12 16,9 89,1 34 25 11,6 42 72,3 96,9 59,7 22,9 69,3 39,4 4,1 13,9 8,3 12,2
17	Які форми взаємодії в ході розслідування злочинів Ви використовуєте найчастіше? Передача слідчому матеріалів для відкриття кримінального провадження Виконання доручень слідчого щодо участі в проведенні	21,7 38,1

	процесуальних дій	
	Спільний виїзд для огляду місця події	29,7
	Організація слідчо-оперативних груп (СОГ)	16
	Постійний обмін інформацією	14,5
	Спільне планування	11
	Спільна підготовка і проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій	7,5
	Проведення спільних нарад	6,5
18	Основні форми використання спеціалістів:	
	Довідково-консультативна діяльність	13
	Технічне забезпечення проведення слідчих дій	5,5
	Проведення документальних ревізій	13
	Участь у проведенні слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій	38,5
	<i>Проведення досліджень матеріальних об'єктів:</i>	
	-криміналістичні дослідження	10
	-хімічні і фізико-хімічні дослідження	11
	-економічні (бухгалтерські) дослідження	1,5
	-товарознавчі і технологічні дослідження	4,5
	-матеріалів та речовин	2
	-фото-відеозаписів, фото-відеоапаратури	1

Додаток 3

Питання, що ставляться перед експертом під час проведення судово-економічної експертизи (експертизи документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності)

<p>Чи підтверджується документально встановлена за актом інвентаризації (зазначаються реквізити акта) нестача (надлишки) грошових коштів у касі на суму (зазначається сума) на підприємстві (указується назва установи, організації) за період (зазначити)?</p>
<p>Чи підтверджується документально нестача товарно-матеріальних цінностей, встановлена за актом інвентаризації на підприємстві (зазначається назва організації), за період роботи (вказується період) матеріально відповідальної особи (зазначаються прізвище, ім'я, по батькові) у розмірі (указуються кількісні та вартісні показники)?</p>
<p>Чи підтверджується документально нестача основних засобів (зазначаються назва організації, кількісні та вартісні показники)?</p>
<p>Чи підтверджується розмір безпідставно виплаченої та списаної по касі (зазначається назва підприємства) заробітної плати з урахуванням даних, наданих органом (особою), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), та висновків почеркознавчої експертизи про те, що підписи в платіжних документах про одержання заробітної плати (номер відомості, період) учинені не особами, які в них зазначені?</p>
<p>Чи обґрунтовано відшкодовано (зазначається кому і за який період) витрати на відрядження (в якій сумі)?</p>
<p>Чи обґрунтовано відшкодовано (зазначається кому і за який період) витрати на відрядження (в якій сумі)?</p>
<p>Чи підтверджуються документально висновки перевірки (зазначаються реквізити акта перевірки) у частині, що стосується завищення обсягу і вартості виконаних робіт з урахуванням висновків інших видів експертиз?</p>

<p>Чи підтверджується документально заявлений у позовних вимогах позивача (назва підприємства) розмір заборгованості за поставлені підприємству (назва) товарно-матеріальні цінності, виконані роботи (надані послуги) за договором (номер та дата договору) за період (зазначити період), у тому числі з урахуванням висновків інших видів експертиз?</p>
<p>Чи підтверджується документально зазначене в акті податкової інспекції (указуються реквізити акта) заниження об'єкта оподаткування (указується організація) за період (зазначається який) і донарахування до сплати податків та обов'язкових платежів до бюджету (указується яких)?</p>
<p>Чи відповідають визначені та задекларовані підприємством (назва) доходи за період (зазначається період) наданим первинним документам та вимогам Податкового кодексу України?</p>
<p>Чи відповідають визначені та задекларовані витрати підприємством (назва) за період (зазначається період) наданим первинним документам та вимогам Податкового кодексу України?</p>
<p>Чи підтверджуються документально витрати підприємства (назва) за період (зазначається період), що формують собівартість реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг?</p>
<p>Чи підтверджується документально та нормативно відображення у податковому обліку підприємства (назва підприємства) нарахування амортизації за період (вказується період)?</p>
<p>Чи підтверджуються документально обсяги господарських операцій та проведення розрахунків з нерезидентами?</p>
<p>Чи підтверджуються документально висновки акта державної податкової інспекції (номер, дата) про завищення підприємством (назва) заявленої суми бюджетного відшкодування з податку на додану вартість за період (указується період)?</p>
<p>Чи підтверджується документально встановлений за актом перевірки державної податкової інспекції фінансовий результат за операціями з цінними</p>

паперами і корпоративними правами (назва підприємства) за період (вказується період) у розмірі (вказується сума)?

Чи підтверджується документально визначений об'єкт оподаткування з доходів, виплачених підприємством (назва підприємства) нерезиденту (назва) із джерелом його походження з України у періоді (вказується період)?

Чи підтверджується документально обґрунтованість застосування підприємством (назва) нульової ставки з податку на додану вартість за експортними операціями за контрактом (номер, дата)?

ДОДАТОК І

Акти про впровадження результатів дисертаційного дослідження

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцентМ.Ю. Бурдін
2017 р.

АКТ

про впровадження результатів дисертаційного дослідження на тему
«Криміналістична характеристика та особливості розслідування злочинів у галузі
цукрового виробництва» здобувача кафедри кримінально-правових дисциплін
факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ
Іванцової Оксани Вячеславівни в освітній процес

Комісія у складі: професора кафедри кримінально-правових дисциплін факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктора юридичних наук, професора Слінька С.М., професора кафедри кримінально-правових дисциплін факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктора юридичних наук, доцента Щербаковського М.Г., доцента кафедри кримінально-правових дисциплін факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидата юридичних наук, доцента Заяця Д.Д. склали даний акт про вивчення матеріалів лекції «Розслідування привласнення, розтрата чужого майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (розкрадання)», підготовленої здобувачем кафедри кримінально-правових дисциплін факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ Іванцовою О.В. за результатами дисертаційного дослідження «Криміналістична характеристика та особливості розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва».

Форма викладання матеріалів представлена на достатньому теоретичному та методичному рівні і ґрунтується на результатах проведеного автором глибокого дослідження чинного законодавства, практики його застосування, а також наукових джерел.

Комісія дійшла висновку, що лекція на тему «Розслідування привласнення, розтрата чужого майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (розкрадання)», підготовлена Іванцовою О.В. має високий теоретичний рівень і практичну значимість, у зв'язку з чим представляє доцільність використання її під час підготовки та проведення лекцій, семінарських та практичних занять з дисциплін «Криміналістика», «Особливості кваліфікації та розслідування злочинів економічної спрямованості» для студентів Харківського національного університету внутрішніх справ.

Члени комісії:

Професор кафедри кримінально-правових дисциплін
факультету № 6 ХНУВС,
доктор юридичних наук, професор

С.В. Слінько

Професор кафедри кримінально-правових дисциплін
факультету № 6 ХНУВС,
доктор юридичних наук, доцент

М.Г. Щербаковський

Доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
факультету № 6 ХНУВС,
кандидат юридичних наук, доцент

Д.Д. Заяць

**НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ
УКРАЇНИ
ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ
В ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ
СЛІДЧЕ УПРАВЛІННЯ**

вул. Весніна, 14, 2-й під'їзд, м. Харків, 61023

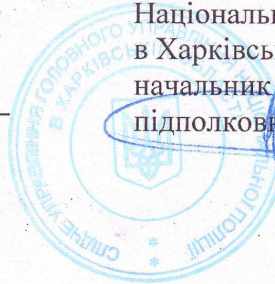
тел. 7059-077, su22@su.xark.ua

_____ 2017 № _____/119-24/2017

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник начальника
Головного управління
Національної поліції
в Харківській області –
начальник слідчого управління
підполковник поліції

С.А. Чиж

АКТ ВПРОВАДЖЕННЯ

результатів дисертаційного дослідження здобувача кафедри кримінально-правових дисциплін факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ Іванцової О.В. на тему «Криміналістична характеристика та особливості розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва» у практичну діяльність слідчого управління ГУНП в Харківській області

«17» травня 2017 року

м. Харків

Комісія у складі: т.в.о. заступника начальника СУ ГУНП в Харківській області полковник поліції Мовчана Миколи Івановича, начальника відділу розслідування злочинів у бюджетній сфері, господарської діяльності та проти державної і комунальної власності СУ ГУНП в Харківській області полковника поліції Настенко Артема Володимировича, слідчого відділу СУ ГУНП в Харківській області майора поліції Кияшко Світлани Сергіївни склала цей акт про те, що результати дисертаційного дослідження Іванцової О.В. на тему «Криміналістична характеристика та особливості розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва» представлені у вигляді науково-методичних рекомендацій «Особливості розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва» обговорені на оперативних нарадах і доводились в системі службової підготовки слідчих, а також використовуються у практичній діяльності слідчого управління Головного управління Національної поліції в Харківській області.

Члени комісії:

 М.І. Мовчан

 А.В. Настенко

 С.С. Кияшко

ДОДАТОК К**Список публікацій здобувача, опублікованих за темою дисертації:****Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:**

1. Іванцова О. В. Організація взаємодії слідчих з органами державного фінансового контролю при виявленні злочинів на підприємствах галузі цукрового виробництва / О. В. Іванцова // Право і безпека. – 2016. – № 4 (59) 2015. – С. 83-89.

2. Пчолкін В. Д., Іванцова О. В. Криміналістична характеристика злочинів, що вчинюються у сфері економічної діяльності / В. Д. Пчолкін, О. В. Іванцова // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2016. – № 3 (74). – С.151-159.

3. Іванцова О. В. Особливості призначення та проведення судових експертиз в ході розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва / О. В. Іванцова // Науковий вісник публічного та приватного права : Збірник наукових праць. Випуск 6. – Т. 2. – К. : Науково-дослідний інститут публічного права, 2016. – С. 162-167.

4. Іванцова О. В. Особливості проведення слідчих (розшукових) дій в ході розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва / О. В. Іванцова // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції – 2017. – № 2. – С. 97-101.

5. Іванцова О. В. Особливості проведення окремих негласних слідчих (розшукових) дій під час розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва / О. В. Іванцова // Науковий вісник публічного та приватного права : Збірник наукових праць. Випуск 4. – К. : Науково-дослідний інститут публічного права, 2017. – С. 194-198.

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації у зарубіжних спеціалізованих виданнях:

6. Іванцова О. Детермінанти економічної преступності в сфері сахарного производства / О. Іванцова // Jurnalul juridic național: teorie și practică – 2017. – № 2 (24). – С. 187-191.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Іванцова О. В. The Criminalistical Characteristic of Crimes as one of the Grounds of Criminalistics in Ukraine / О. В. Іванцова // Проблеми сучасної юридичної науки очима молодих учених: Матеріали Всеукраїнської конференції, Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого, м. Харків, 16 квітня 2015 р. – Харків: НЮУ ім. Ярослава Мудрого, 2015 – С. 24-26.

8. Іванцова О. В. Особливості виявлення злочинів, що вчиняються в сфері цукрового виробництва / О. В. Іванцова // Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави: Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції – Харків, ХНУВС, 2015 – С. 310-313.

9. Ivantsova O.V. Features of Detection of Crimes in Sugar Production Industry / O.V. Ivantsova // Právna veda a prax: Výzvy moderných európskych integračných procesov – Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie – Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva, Bratislava, Slovenská republika, 27-28 novembra 2015 – S. 123-125.

10. Іванцова О. В. Питання реформування кримінального процесуального законодавства України в процесі євроінтеграції / О. В. Іванцова // O nouă perspectivă a proceselor de integrare Europeană a Moldovei și Ucrainei: aspectul juridic : Materialele conferinței internaționale științifico-practice, 25-26- martie 2016 / com. org.: V. Vujor. – Chișinău : S. n., 2016 (Tipogr. «Cetatea de Sus»). – P. 188-191.

11. Іванцова О. В. Особливості криміналістичної характеристики злочинів, що вчиняються у сфері економічної діяльності / О. В. Іванцова // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженні молодих учених: Матеріали науково-практичної конференції (Харків, 17 трав. 2016 р.) – МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ – Харків, 2016. – С. 82-86.

12. Іванцова О. В. Особливості призначення та проведення судових експертиз в ході розслідування злочинів, що вчиняються у сфері економічної діяльності / О. В. Іванцова // Priority a stratégie pre rozvoj právnej vedy vo svete vedy – Zborník príspevkov z medzinárodná vedeckj-praktická konferencia – Vysoká škola Danubius, Fakulta práva Janka Jesenského, Sládkovičovo, Slovenská republika, 28-29 októbra 2016 – S. 180-183.

13. Іванцова О. В. Особливості криміналістичної класифікації злочинів, що вчинюються у галузі цукрового виробництва / О. В. Іванцова // Традиції та новації юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 19 травня 2017 р.) У 2-х т. Т. 2 / відп. ред. Г.О. Ульянова. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2017. – С. 414-416.

14. Іванцова О. В. Тінізація економіки як детермінанта економічної злочинності у галузі цукрового виробництва в Україні / О. В. Іванцова // Актуальні проблеми правової науки і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції: Матеріали Х Міжнародної науково-практичної конференції (20-21 травня 2017 року, м. Суми) / Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ. – Суми : Видавничий дім «Ельдорадо», 2017. – С. 136-138.

15. Іванцова О. В. Роль органу державного фінансового контролю у протидії злочинності у галузі цукрового виробництва / О. В. Іванцова // Інноваційні наукові дослідження правового регулювання публічного адміністрування: Матеріали міжнародної наукової конференції (м. Люблін, Республіка Польща, 16–17 червня 2017 р.) – Ч. 2 – С.182-185.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

16. Особливості розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва [Текст] : наук.-метод. рек. / В.Д. Пчолкін, О.В. Федосова, О.В. Іванцова. – Харків : Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2017. – 76 с.